

MUSEUM.

LÍST BOHOSLOVCŮ ČESKOMORAVSKÝCH.

Ročník XXII. (tiskem IV.)

Léta Páně 1888—89.

*Dvě krásky spanilých duše mě ovlá-
nulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla
nebes.
Církev a vlast — ty v mojích miluji
sestersky se nádech;
Každá pál, každá má moje srdce celé.
SUŠIL.*

Pořadatel:

Antonín Wagner.

V BRNĚ, 1889.

TISKEM BENEDIKTINSKÉ KNIHTISKÁRNY. — NÁKLadem VLASTNÍM.

Obsah ročníku XXII.

	Strana
Ant. Vápeník (Pr.): Obraz theologie základní a její důležitost . . .	1
<i>Theodor Podaný</i> *) (Bud.): Z básní T. P.	18
Jan Krípál (Br.): O mravní síle národní	21
Josef Pavel (Kr. Hr.): Boh. Balbínovi	32
<i>Theodor Podaný</i> (Bud.): Můželi literatura býti bez víry a mravnosti?	34
F. Leubner (Pr.): Tři legendy	43
Vavřinec Hromecký (Br.): Několik myšlenek o mravouce darwinismu	48
<i>H. Podlesák</i> (Pr.): Alumnovy písně	53
K. K. (Bud.): Kněz a kniha	54
* * * Studium semitské v církvi kat. vůbec a u Čechů zvláště	65
Jarolm St. Pavlík (Ol.): Ukázky z básně „Poutě má světem“	78
Cyrill Paprtník (Br.): Kompaktata a přísaha krále Jiřího	93
<i>Prok. Zaletěl</i> (Pr.): Před křížem	104
Jan Jančík (Ol.): Diecesní synoda v Olomouci r. 1568	105
Frant. Skalík (Ol.): Na květnou neděli	118
Isidor Vondruška (Br.): Vývoj hudby kostelní až po naši reformu	119
Frant. Skalík (Ol.): Démant	128
Frant. Bulla (Br.): O direktivní normě mravných skutkův	128
Jan Sládeček (Lit.): Katolická církev u národů romanských	136
Josef St. Dík (Bud.): Z veršů J. D	140
Frant. Perka (Br.): Kterak snaží se materialisté vysvětliti duševní život? . .	142
<i>Alois Vůtkovec</i> (Br.): Sulamit od Jul. Zeyera, literární studie	148
<i>Alojs Mezihorský</i> (Br.): Život, Stella matutina	159
— a — (Br.): Listárna redakce	160
Jednatelské zprávy: Z Brna, Olomouce, Prahy, Budějovic, Králové Hradce, Litoměřic.	

*) Jména psaná kurs. jsou pseud.

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXII. (tiskem IV.)

Léta Páně 1888—89.

Obraz theologie základní a její důležitost.¹⁾

Aut. Vápeník.

Že »bohosloví jest vtělenou nudou a holou, suchopárnou nezáživností, ve které člověk zakrněti musí na duchu — a snad i na tom těle ubohém,« — toť úsudek světa nynějšího o vědách theologických, se kterým se za našich dob bohužel příliš často setkáváme i mezi lidmi, kteří se nazývají vzdělanci.

Jak nespravedlivým jest však úsudek tento, jenž prýští se buď ze zlé vůle nebo z hrubé nevědomosti, o tom přesvědčil by se snadno každý z nich, kdo by jen trochu lépe ku věci přihlédl. A o nepravdě úsudku toho přesvědčí se bohoslovec v plné míře hned, jakmile stane na prahu studia theologického, jakmile se obeznámí s theologií základní, která jest bez odporu nejzajímavější z věd theologických. A čím více do vědy této vniká a se hrouží, tím víc a více znamená a cítí, co vlastně jest theologie, o které dnes ve světě tak málo slyšeti spravedlivého — a, co slyšeti, to zmirá takorča pod přívalem hany a snižování.

Žasne nad lhostejností, jež se rozhostila i u těch, kteří chtějí vážně přece souditi o věcech tak důležitých; žasne nad nevědomostí a tmou, jež rozprostírá se ve hlavách, které myslí, že povzneseny jsou nad všecko, o čem pojednává náboženství, — kdež jim vše malicherné, nezajímavé, nezáživno

Otázky, které se týkají člověka a celého jeho života tak hluboce, jako: existence Boha, nesmrtelnost duše, život po smrti — toť jsou přece otázky, nad něž, tuším, není pro člověka důležitějších; otázky, které každému jedenkrátě jistě přijdou na mysl a na které si odpověděti musí. A na odpovědi té zbudován bude celý život jeho. — Jaký by to byl člověk, jenž by o nich nikdy nepřemýšlel, jenž by si na otázky ty neodpověděl, nebo snad odpověděl, ale bez dlouhého přemýšlení — záporně nemaje ani tolik lásky a úcty k sobě, aby si dříve dal trochu upřímné práce a se poučil, do jakých ubíhá to konců. A jak by nebyly zajímavé otázky, kterými se zabývá theologie základní? Vždyť jsou to pravdy, které zajímaly hlavy nejnadanější,

¹⁾ Otiskující článek tento míníme, že vítanou bude pomůckou všem, jimž jest latinské obíratí se theologií fundamentální. (Pořad.)

kteřé zajímaly všechny národy, hýbaly celým světem, jenž o nich přemýšlel, aby pravdy se dohledal. A dnes že by už nebyly zajímavý ?

Výsledky bádání v tomto oboru sneseny jsou v theologii základní, kteřáž věda jest základem veškerého studia theologického: základem, ježž položití si má každý, kdo hodlá vstoupiti do velkolepé budovy věd bohoslovných.

* * *

Již tedy přikročme k věci samé! Co jest theologie základní a čím se zabývá? Studium theologie základní uvádí nás do světa, kde tolik náboženství prerozmanitých, tolik rozdílných filosofí, tolik názorů nejpodivnějších, — abychom hledali pravdy. Vstupujeme tam provázení jsouce pouze jedním přítelem, zdravým to rozumem. Jaká to podivná směsice zmotaná a spletená objevuje se zrakům našim! A směsicí tou jest se nám probrati k pravdě. — To jest asi v obraze studium theologie základní.

Ze všech otázek první a základní, na niž všecko ostatní spočívá, jest otázka, existujeli Bůh — čili nic? Na tu přede všim jest odpověděti! Hle, vezme ty dva tábory nepřátelské, na něž otázka tato rozdělila svět! Jedni uznávají jsoucnost boží, druzí nikoli. Jak my si na ni odpovíme? Tu přistupuje k nám rozum, věrný průvodce náš, a předkládá nám své úvahy. A my, když vážíme jeho důvody pádné a přesvědčující; když vidíme, že rozumu lidskému uznati jest existenci příčiny poslední, která nemá již příčiny jiné, sama jsouc příčinou všech věcí a zjevů ve světě: když z pořádku a účelnosti, jakou všude pozorujeme od kapky vody nepatrné až do těch ohromných těles nebeských souditi musíme na moudrou ruku, která vše stvořila a řídí; když hlas, který ozývá se v srdci našem, volá mocně po tom, jenž jest jeho původcem; když nahlédneme konečně do historie, která jasně hlásá, — a hlas její umlčeti se nedá — že v jsoucnost Boží pevně a živě věřili všickni národové, jací kdy obývali zemi: pak cítíme váhu slov písma svatého: »Řekl nesmyslný v srdci svém: »Není Boha« (Zalm 13. 1); pak v pokore skláníme hlavu před touto první pravdou vyznávající, že *Bůh jest* a odvracíme se od velikého a ve svých následcích hrozného omylu těch, kdož v existenci Boha nevěří.

Rozum dále poučuje nás, že Bůh ten jest Bůh *osobný*, který jest od světa zcela rozdílný; že to není Bůh pantheistů (ať jsou přívrženci systému kteréhokoli) že to není Bůh deistů, kteřý svět sice stvořil, — avšak působiti více naň nemůže; nýbrž Bůh, jenž nejen na svět může působiti, ale skutečně též působí.

Přijímáme tedy theismus jako jediný správný systém filosofský, na němž stavíme další své vývody. Dí pak theismus:

1. Jeť bytosť absolutní, věčná, nekonečná, — jeden Bůh osobný.
2. Vesmír i člověk jsou jeho dílem.

3. Člověk jest bytosť rozumem a svobodnou vůlí nadaná, která může poměr svůj k Bohu poznati, dle něho jednati a v Bohu, posledním cíli svém, blaženosti dojíti. —

Bůh tedy — a to osobný — existuje. Existujeli Bůh, pak jest nezbytně mezi ním a světem vzájemný poměr, — poměr, jaký má tvor ku svému stvořiteli a poslednímu cíli. Poměr ten jest pro člověka mravním, to jest člověk musí dle něho zaříditi celý svůj život vzhledem k Bohu, k sobě a k bližnímu.

Tak dospěli jsme k *náboženství*, — nebo tak se nazývá onen poměr mezi Bohem a lidmi.

Že pak náboženství není jen tak nahodilo, ale že jest nutno, poznáváme další úvahou: Nutno jest jednotlivci, který rozumem pravdy hledá a vůlí svou po dobrém se nese, neboť Bůh jest pravda věčná a dobro samo; nutno jest lidstvu celému, které jsouc organismem socialním k tomu jest vedeno, aby společně konalo bohopoctu. Že pak vývody tyto se opírají o pravdu, že nejsou prázdný a jalový, o tom jasně mluví historie: nebo náboženství jest nepopíratelné, všeobecné faktum. Všude, kde jen synové lidští žili, vznášel se vonný dým úcty, dikův u proseb jejich k bytostem vyšším, v jejich rukou spočívá lidský život. I není jinak, nežli že ideu náboženství Bůh sám v srdce lidská vložil a vštípil a hned tenkrát, když přirozenost lidskou probudil, prohloužil k životu i náboženství, které pak rostlo s vyvinující se přirozeností lidskou.

Náboženství tedy rozvíjelo se zároveň s vývinem lidstva samého — a bylo náboženstvím theistickým. Moderní lživěda učí sice jinak, avšak neproněslo se ještě u věci této slovo poslední a studium novější, které konají na slovo vzati učenci, dokazuje a bohdá dokáže nade vši pochybnost, že původní náboženství bylo monotheistické a že se teprve později zvrhlo v polytheismus naturalistický. Theismus, který byl na počátku a který vypučeti měl v mohutný strom pravého náboženství a blahé přinašeti ovoce, zakrněl ve svém vývinu: Lidstvo ztrácelo s myslí pravé názory náboženské, až docela je ztrativilo ocitlo se na cestě nepravé Boha pravého více neuznávajíc. Odvrátilo se od Boha, bralo se cestou svou ponecháno jsouc samo sobě. Ale kam spěchalo ubohé lidstvo? Kdož ví, kde by se bylo ocitlo, kdyby se milostivý Bůh nebyl nad ním slitoval; kdyby se ho nebyl ujal a jemu sebe a vůle své nezjevil.

To učinil Bůh svým *zjevením* či *revelací*. Takto přicházíme ku zjevení, o němž pojednati jest dle nejprísnejších požadavků lidského rozumu. Zde počíná vlastní fundamentálka, nebo o čem až posaváde jsme mluvili, fundamentálka běře z rukou filosofie.

I.

Theorie revelace — tot první důležitá část základní theologie, jejímž úkolem jest dokázati jsoucnost zjevení, to jest ukázati, že zjevení jest faktum historické.

Předně jest nám tu přesně stanoviti pojem věci, o které jednati chceme, a za druhé vyzkoumati, jestli věc ta možnou. Ale to ještě nikterak nestačí, abychom byli přesvědčeni, že věc ta — jsouc možna — také skutečně existuje; proto jest nám dále dokázati, že jest i nutna a že ji lze poznati. Tedy čtyř věci nám tu třeba: a) pojmu věci, b) její možnosti, c) nutnosti a d) poznatelnosti. Podarili se nám takto nějakou věc dostatečně prozkoumati, jsme o ní docela, naprosto přesvědčeni tak, že všechny pochybnosti před takovým přesvědčením v dým se rozplývají.

a) Nejdříve tedy o pojmu zjevení. Co jest zjevení?

Zjevení jest zevnitřní činnost Boží, již Bůh způsobem nadpřirozeným za účelem náboženským lidem sebe a vůli svou zjevuje. Zjevení hlavně jest dvoji: Zjevení totiž, které se děje sice způsobem nadpřirozeným, avšak zjevuje pravdy, které nepřesahují našeho rozumu (zjevení *formální*), a zjevení, které nejen se děje nadpřirozeným způsobem, ale i pravdy lidstvu přináší, které přesahují lidský rozum, ku kterým by naprosto nikdy člověk nedospěl (zjevení *materiální*), jehož pravdy se nazývají tajemství (mysteria).

b) Věduce, co je zjevení, zkoumáme dále, jeli zjevení možno. Možnost jest trojí: logická, reální a morální. Logicky možna jest věc, když části pojmu jejího si navzájem neodporují, — když není odporu v pojmu samém. Reálně jest věc možna, když jsouc možna logicky též ve skutečnost může vstoupiti. Morálně možna jest konečně věc, když se mravnímu charakteru dotčené bytosti nepřičí. Můželi se nějaká věc všemi těmito stupni možnosti vykáhati, pak ovšem není již prázdné pochyby o její možnosti.

Nuže zkoumejme již možnost zjevení! Jest snad nějaký odpor v pojmu zjevení? Není. Bůh jest dostatečnou příčinou, aby mohl působiti na svět (na člověka), a člověk může přijati a pochopiti účinek působnosti Boží jsa tvorem Božím a to obdařeným rozumem. Anebo jest tu něco, co by se přičilo důstojnosti Boží, důstojnosti člověka? Zajisté nikoli!

c) Nepochybuje tedy o možnosti zjevení zkoumáme, jeli zjevení nutno, odůvodněno? Co rozumíme nutností? Nutno jest, bez čeho cíle nějakého nelze dosíci. Jest pak nutnost trojí: metafysická, fysická a mravní. Metafysicky čili absolutně jest věc nutna, když bez ní účelu nějakého naprosto dosíci nelze, když už v ideí věci samé leží; fysicky nutna jest tenkrát, když z přirozenosti věci samé vyplývá. Ani v prvním ani v druhém případě není výminky. Konečně třetí nutnost, mravní, nastává, když lze sice naprosto dosíci cíle, o který běží, ale pro naskytající se překážky cíle toho přece ve skutečnosti by se nedosáhlo.

Nuž jaká jest nutnost zjevení? O nutnosti metafysické ani fysické nemůže tu býti řeči, jest však zjevení přisouditi nutnost morální. Člověk by mohl sice bez zjevení dospěti pravého pojmu

o Bohu, pravé cesty života a pravé blaženosti, — avšak pro překážky rozličné a obtíže cíle svého přece by nedospěl.

A jak dokazuje tento výrok theologie fundamentální? Uváží nejprve, co jest Bůh, co pravé theistické náboženství, a nastíní stav lidstva, jaký by býti měl (stav *ideální*.) Hle, v člověku probudí se vědomí, přirozenost lidská a s ní probouzí se vědomí o Bohu, vědomí náboženské, které klíčí, roste a se zdokonaluje, až člověk Boha poznává a víru svou projevuje skutky vnitř i zevnitř; uvnitř planě láskou a vděčností k Bohu a na venek city své projevuje modlitbou a obětí. A jak jednotlivec cítí a jedná, tak smýšlí lidstvo celé; city takové svádí národy, lidstvo v jednu společnou rodinu Boží, církev; nebeské království s blažeností svou a štěstím rajským sídlí na zemi.

To však jest jen obraz, jak na světě by býti mělo. Lidé však pobloudili: místo theismu zavládl na světě zvrácený naturalistický polytheismus, místo Boha jednoho vystoupila bohů celá řada — a jakých to bohův! A jaká jejich bohoslužba! Hnusna, pusta; — šlape nevinnost duše, ba i životy lidské v žertvu dává zápalnou. Mravnost zmizela, nebo jest jenom fysická, povrchní — skoro naporád. Přerolličená náboženství národní rodí se sobě odporná — a zmatení konečně tak zavládá žalostné, že přírodu samu na trůn božský si lidstvo povyšuje. Zlo tak jest rozšířeno, že svědomí již mocně se ozývá, lidstvo ztrácí naději a upadá v malátnost, zoufalost a bázeň děsíc se smrti věčné. — Nelad, disharmonie největší . . .

A když zříme stav ten tak žalostný, zda nepřisvědčíme z plna srdce, že obrat ve stav lepší, v časy dávné lidského štěstí, o kterých jen zázky temné se dochovaly, byl přezádoucí, velenutný? Po nápravě, po stavu lepším lidstvo samo práhlo a toužilo. Ale odkud vyjde spasná hvězda, když ani tradice náboženské ani moudrost kněží a filosofů všech dohromady nebyly s to, aby věc napravily? Když tedy lidé pomoci si nemohli, kdo jiný jim měl pomoci nežli Bůh — svým zjevením, které by lidstvo zbloudilé poučilo o pravdách náboženských jak theoretických tak praktických, které by vysvětlilo příčinu zla na světě, učinilo zadost za všechna provinění lidská a získalo milosti a založilo církev, ve které by všechna přání a všechny touhy lidstva v život byly uvedeny? Tolik očekávalo se od pravého zjevení, o kterém tedy všim právem díme, že bylo morálně nutno.

d) Konečně zbývá, abychom dokázali, že je zjevení poznatelné. A po čem poznáme pravé zjevení? Podle znaků či kriterií. Jsou pak kriteriia vnitřní a zevnitřní. Kriteriia vnitřní podává nám již sám obsah zjevení: Pokud obsah sám nechová nic, co by již napřed ukazovalo, že zjevení jest licho odporující věcem evidentním a pravdám všeobecně uznaným, rozhodují kriteriia vnitřní záporná; ukazují, že obsah jest původu vyššího, jsou to kriteriia vnitřní kladná. Druhá třída kriterií zevnitřních jsou znaky, které vzaty jsou z okolností zevnějších. Jsou opět dvojí: zázraky a prorocství.

Vizme, jaký stupeň jistoty podávají jednotlivá kritéria. Kritéria vnitřní záporná dí prostě, že věc, která se jimi vyazuje, může být pravdivou; kritéria kladná již podávají jistotu mravní; kritéria pak zevnější — zázraky totiž a proroctví — podávají o věci jistotu absolutní, naprostou, nebo Bůh jenom pravdu může potvrzovati.

Ačkoli již o existenci zjevení nepochybujeme, přece ještě jedna věc zdá se nám být nejistou a záhadnou. Čeho jsme se dosud domohli, jest správně a jisto, — platí však jenom pro současníky, kteří zázraky viděli, kteří zjevení přijímali bezprostředně; ale což potomstvo — po staletích, tisíciletích, kde to nabude jistoty? Otázka ta ovšem veliké jest důležitosti a odpověď na ni zní: Pravé zjevení přináší s sebou i církev,¹⁾ jež Bohem samým ustanovena jsouc za strážkyni bezpečnou, chová věrně a neporušeně všecku pravdu zjevenou až na naše dny a dochová ji až na konec světa tak, že věkové pozdní mohou zjevené pravdy přijímati z rukou církve s neménší jistotou, nežli šťastní současníci je přijali z rukou Božích.

Zbývá zmíniti se ještě o jedné věci. Když jsme mluvili o theismu, poznali jsme také jeho nepřátely, bratry zvrhlé: pantheismus totiž, materialismus a deismus. My budovali jsme na základě theismu; na oněch lichých základech se však také budovalo, — že však se dospělo k výsledkům docela jiným, jest samozřejmo.

II.

Stojíme na stanovisku náboženství zjeveného, i jest nám zkoumati, které z náboženství zjevených jest ono jediné pravé zjevení. Můžeme postupovati cestou dvoji:

1. Cestou první zkoumáme přímo náboženství křesťanské, jeli náboženstvím pravým.

2. Cesta druhá jest opačna, ana záleží v tom, že pátráme po pravosti či nepravosti ostatních náboženství zjevených.

Rozumí se samo sebou, že zkoumáme co nejpřísněji — dle všech kriterií a požadavků, jimiž musí se vykazovati pravé zjevení božské. Majíce takto probrati zjevení křesťanské promluvíme o zjevení Božím:

- A) v čase přípravy, před Kristem,
- B) v čase působnosti Kristovy a
- C) v čase po odchodu Kristové s tohoto světa.

A) Látka části této jest snadna, i možno nám tu jen stručnými slovy na jednotlivé momenty poukázati.

a) Prvním zábleskem zjevení a spásy budoucí jsou slova zaslíbení pronesená Hospodinem v ráji: »Nepřítelství položím . . .« (Genes. 3, 15.) První toto evandélium svítí jako spasná hvězda celým časem přípravy na budoucího Vykupitele.

¹⁾ »Církví« nemíníme dosud žádné určité církve.

b) Přípravou na budoucí zjevení byly v dobách, kdy lidstvo ještě tvořilo jednu rodinu, krvavé oběti, které jsou tak staré, jako pokolení lidské samo. V tom sice byl omyl, že i lidé dávání byli za obět a že se považovaly oběti za skutečné zadostiučnění, avšak oběti krvavé samy v sobě nejsou omylem. Bůh sám zajisté lidstvo takto vedl a připravoval na budoucí spásu; člověk chápal a cítil, že sám ze sebe nemůže učiniti zadosť za hříchy své, nýbrž že mu třeba smírce, prostředníka. Přípravou byla i všeobecná potopa světa, kterou Bůh proto na svět dopustil, když se brodilo lidské pokolení v hříchu a nepravosti, aby vědomí náboženské v něm nevyhynulo docela. Přípravou bylo i zmatení jazyků, kterým Bůh potrestal lidstvo, když zpupnost jeho a pýcha hříšná přesahovala všechny meze. Zmatením jazyků bylo lidstvo rozděleno a rozptýleno v různé národy — od Boha, jehož se spustilo, jsouc opuštěno, samo sobě ponecháno, aby se přesvědčilo, kam dospěje bez Boha. Že tyto dvě veliké události v historii lidstva předělezní jsou skutečnými fakty, o tom dnes již nepochybuje žádný kritik vážný a věda víc a více pravdivost jejich stvrzuje a dokazuje.

c) Když pak lidé rozdělivše se v různé vyrostli národy, Bůh v moudrosti své vyvolil si národ jeden a tomu se zjevoval. Národu israelskému skrze Mojžíše svěřil poklad zjevení svého, jež zoveme revelací mosaickou. Že zjevení ono, jež v podstatě ovšem jest totéž jako zjevení patriarchů, býti musilo náboženstvím národním v pravém toho slova smyslu, jest na bíledni. Zjevení mosaické potvrzeno jest mnohými a mnohými důkazy. Především v něm nic není, co by se nesnášelo s pravdami evidentními, — vyhovuje tedy kritériím vnitřním záporným; obsah a cena a důstojnost jeho ukazují na vyšší původ, nebo náboženství židovské (mosaismus) vyniká nade všechna tehdejší náboženství vysoko. Jediný mosaismus choval v sobě základy pravého náboženství, kdežto žádné náboženství druhé (ani národů nejvzdělanějších) k takové výši se nepovzneslo, — činí tedy zadosť kritériím vnitřním kladným. A konečně přistupují kritéria zevnější: zázraky totiž a prorocství.

d) Ohlédněme se však též po ostatních národech, jež jsme opustili po zmatení jazykův. Odchýlivše se jednou s cesty pravé zacházeli dál a dále, hloub a hlouběji bloudili v labyrintu nepravých názorů náboženských — a to tím žalostněji, čím byli jinak ve vědách a uměních pokročilejšími a vzdělanějšími. Vizme jen staré Čínany, Indy a Egypťany! A tak klesali, až konečně zkáza nejhorší tížila je tak, že vyznávali svou nedostatečnost a bídu a nicotu. Ale i v této tmě všeobecné přece tu a tam tajila se jiskérka lepšího života a naděje.

B) Když pak římská říše nejvíce kvetla a již nadešla plnost času a příprava všeobecná byla dokonána: narodil se Ten, po němž toužili všickni. A tím všeobecně očekávaným vykupitelem byl Ježíš Kristus, jenž přišel sám o sobě prohlásil, že jest zaslíbeným

Messiášem. Na něm vyplnila se do slova proroctví messiašská; obraz Messiáše, jenž vylíčen byl v době přípravy, stal se skutkem v jeho osobě. Pozorujeme moudrost Krista Pána, nenalezáme nikoho, jehož bychom s ním mohli srovnati. a věduce, že přirozeným způsobem moudrost jeho nelze vysvětliti, nutně skláníme se v ní před božstvím; pozorujeme jeho mravní povahu, nic nevidíme než záři svatosti, která jej provází každým krokem, který učinil, a každým slovem, jež vyšlo z úst jeho; — vidíme svatost, před kterou umlkali v hanbě sami jeho úhlavní nepřátelé. Probíráme se učením, které hlásal, v obdivu vyznáváme, že vznešenost jeho ukazuje na původ vyšší. Takový učitel nemohl býti jenom člověkem! To zřejmě také dokazují jeho zázraky, jež konal nejen na přírodě a na lidech živých, ale i mrtvých — ba i démonech; — zázraky, které jsou nepopíratelnými skutky historickými, jichž neupírali ani nepřátelé jeho největší. To dokazují i jeho proroctví, která vyřkl o sobě, o svých apoštolicích, o Jerusalemě, o své církvi; která prorokoval sám ze sebe, ze své moci tak, že nebyl jen obyčejným prorokem, ale prorokem κατ' ἐξουσίαν.

A Bůh sám bezprostředně stvrdil jeho poslání, když Jan jej křtil, když na hoře Tábor před učeníky se proměnil, když vypustil ducha na kříži, úkazy nevidanými, — zázraky. Korunou pak a pečeti všech důkazů jest z mrtvých vstání Ježíše Krista.

C) Božskost učení Kristova stvrzuje se i potom, když slavným na nebe vstoupením svět opustil, a to novými zázraky. Jak jinak nazvatí máme inspiraci svatých apoštolů Duchem sv., podivuhodné obrácení sv. Pavla, rychlé rozšíření se učení Kristova po celém světě za tolika překážek; čemu přičítati máme vytrvalost sv. mučovníků, jak nazvatí máme zachování církve svaté, proti níž povstali nejen nepřátelé zevnější, kteří ohněm a mečem ji vyhladiti usilovali, ale i daleko horší nepřátelé vnitřní: bludaři a rozkolníci? Poptáťme konečně, jaké účinky mělo křesťanství na celý svět, v němž ihned počal prouditi život nový, který jako kvas pronikal všechny vrstvy společnosti lidské, kde jen zapustilo učení Kristovo své kořeny.

Rozhlédnemeli se tedy po prvopočátcích křesťanství, zříme řadu zázraků, které jsou neomylnou zárukou pravosti a božskosti jeho. Co pak se tkne vnitřních znaků záporných, které zaručují možnost pravdy, dosud nevytkl nikdo ani z nepřátel křesťanství ani jediné věci, jež by odporovala rozumu. A co se tkne pozitivních znaků, které zaručují jistotu morální, náboženství křesťanské vyplňuje všechny touhy srdce zbožného, činí zadosť za hříchy lidské, — přináší milosti.

Zjevení křesťanské jest tedy pravým zjevením Božím — a z toho již vysvítá jeho naprostá dokonalost extensivní i intenzivní.

a) Zjevení křesťanské jest naprosto dokonalé extensivně, nebo vyhovuje všem požadavkům náboženským; bylo zjeveno způsobem nejdokonalějším, — samým Bohem a inspirovanými apoštoly, po

nichž všecko další zjevení jest nemožno, t. j. objem pravdy křesťanské jest uzavřen, — obsahuje pravdu celou.

b) Zjevení křesťanské jest naprosto dokonalo intensivně, neboť i Kristus jako Bůh i apoštolé jako inspirovaní hlasatelé jeho podali celou pravdu neporušenu, bludem nedotknutu. Důsledkem toho jest, že křesťanství vylučuje všecko další zdokonalování nebo zlepšování a rozšiřování co do své podstaty.

* * *

Osoba Kristova jest majákem spasným na širém moři života. Jako otázkou: existujeli Bůh, čili nic? zachraňuje se mnohý, aby neupadl v nevěru, tak zase otázkou: jestli Kristus Bohem, čili nic? přidrží se mnohý další cesty pravé, totiž křesťanství. — U osoby Kristovy stane a musí stanouti každý se svým rozumem. Ó kdyby každý jen před ním stanul upřímně, kdyby uvažoval a přemýšlel, kdyby slyšel a viděl: pak autorita Kristova byla by mu autoritou, před níž rozprchaly by se kvapem všechny nápady srdce zvráceného; pak by cítil, co řekl božský učitel slovy: »Já jsem cesta, pravda a život«. Politování hodni jsou lidé, kteří nabyvše jakéhosi vzdělání v tom neb onom oboru věd třeba dosti mělkého brojí a vystupují směle proti křesťanství a jeho pravdě.

Tu ovšem připadá mimoděk otázka, čím to, že tolik odpůrců má ve světě křesťanství? Čím to, že mnozí filosofové ignorují autoritu křesťanství a budují na jiných základech své učení a přicházejíce k názorům a vývodům docela jiným přece domnívají se, že, nemajili dosud pravdy celé, aspoň po dobré a správné cestě se ubírají? O tom lze mnoho přemýšleti, mnoho příčin vážných a pravých uváděti. Ale kdož může úplně chápati moudré úmysly Boží? Ten, který rozvedl Saru a Agar, aby pokolení oné vedl ve světlo pravdy a života a pokolení a národy z této zbavil své pomocí tak, že bloudili dlouho a dlouho sami sobě jsouce ponecháni, — který však opět učinil, že se sešli synové obou matek v objetí bratrském pod křížem: Ten zajisté, byť i zdánlivě sebe více odporovaly si nyní věda a víra, přece jednou obě smíří; vždyť jsou rodné sestry, vždyť není možná, aby rozum lidský, — hledá-li pravdy, nedospěl poznání, že pravdou tou i životem jest přece jenom Kristus.

III.

Dosud toho jsme se dobrali, že jediné pravé zjevení chová v sobě křesťanství. Ale zjevení přináší s sebou i zřízení společnosti náboženské, — církve. A že církev může býti jen jedna, toť věci nade vši pochybnost vyvýšenou.

Methoda naše u vyšetřování církve v tom spočívá: Zakladatelem církve jest Ten, jenž zjevení křesťanské přinesl, — sám Bůh, Ježíš Kristus, který vyvoleným apoštolům odevzdal veškero své učení a tedy také učení o církvi, o celém jejím zřízení. Veškero pak učení

jeho uloženo jest v písmě svatém a v tradici; ty jsou tedy prameny našeho zkoumání. Jest nám tedy pojem církve stavěti:

- a) na svědectvích Ježíše Krista,
- b) na svědectvích svatých apoštolův a
- c) na svědectvích svatých otcův apoštolských.

d) Konečně ještě čtvrtý pramen se nám otvírá v účelu církve, ze kterého též nám o pojmu církve jest souditi. Církve má určitý totiž účel a dle něho musí býti uspořádána celá její bytnost.

Především třeba znáti, co jest církve vůbec. Církvi vůbec míníme autoritu náboženskou, na které spočívají veškeré výkony náboženské. Z toho již plyne, že autorita ona musí býti spojena s trojím úřadem: majíc učiti o Bohu s úřadem učitelským, majíc ustanovovati způsob bohopocty s úřadem kněžským a majíc udržovati řád mezi věřícími s úřadem královským. Tato trojnásobná moc musí býti v církvi, máli činiti zadosť svému účelu: vésti lidi ke spáse, ku spojení s Bohem za pomoci milosti Boží. Jest tedy církve ústavem spásy, který založil Ježíš Kristus, a v němž jsou lidé pravdou zjevení a milostí Boží vedeni ku spáse.

I nastává otázka druhá: Založili Kristus církve takovou skutečně? Odpověď na ni jest snadna. Z písma sv. lze jasnými výroky dokázati, že Kristus takovou církve, jak jsme zatím pojem její stanovili, skutečně založil: s úřadem učitelským, kněžským i královským uloživ v ní i poklad milostí nepřeborných. Ale kromě jasných slov Pána Ježíše svědčí o pravdě naší i slova i skutky svatých apoštolů, kteří dle slov Páně jednali, dle rozumu slov těch církve zařizovali a rozšiřovali; a tak dochovala se až na dny naše.

Z účelu církve plynou její tři vlastnosti, nebo celá podstata církve zřízena jest dle účelu, k němuž všeska směřuje. Církve musí se jako autorita jeviti, čili musí býti a) viditelná, b) ustavičná a c) zřízena určitým způsobem.

a) Co znamená *viditelnost* církve? Církve musí býti ústavem s viditelnou autoritou, se zevnější, viditelnou bohoslužbou, — viditelnou společností. Církve takovou Ježíš Kristus založil, církve takovou apoštolé rozšiřovali a takovou zůstala až na naše věky.¹⁾

b) Církve musí býti dále *ustavičná*, musí trvati a působiti až do skonání světa. Křesťanství jest zajisté náboženstvím naprosto

¹⁾ Mimo církve viditelnou existuje ještě církve neviditelná, kterou totiž tvoří spolek všech, kteří oživeni jsou věrou a milostí Boží spojení jsou s neviditelnou hlavou církve, J. Kristem, v Duchu sv. Obě tyto církve mají se k sobě jako duch a tělo, nebo církve neviditelná vlévá v údy církve viditelné život milosti Bž. Obě pak co nejúžeji jsou spojeny a to tak, že církve viditelná jest základem církve neviditelné, t. j. stáváme se členy církve viditelné, abychom se stali členy církve neviditelné. Učení toto jest v theologii katolické důležitosti veliké; jím lišíme se od protestantismu, jenž uči právě opaku, že základem jest církve neviditelná. Členem církve viditelné je, kdo jest pokřtěn, a zůstává jím potud, pokud nebyl z ní vyloučen anebo sám nevystoupil. Údem církve neviditelné je každý v milosti Bž. žijící člověk, ať jí došel cestou řádnou, skrze církve viditelnou, nebo cestou mimořádnou, mimo církve.

dokonalým, tedy všech lidí a všech časů a Pán Ježíš založil takovou církev, která by trvala až do skonání světa. — toť bylo jeho vůli. I kdyby lidstvo dosáhlo třeba nejvyššího stupně vzdělání u věcech náboženských, nepominula by církev; snad by potom úřadu učitelského a královského nebylo v té míře potřebi jako nyní, přece však vždycky třeba by bylo úřadu kněžského, rozdavačů milostí, — tedy církve.

c) Konečně musí míti *zřízení či konstituci*, která záleží v nadřízení a podřízení jednotlivých údů, kterého vyžaduje účel církve, v níž všichni členové mají se podrobiti autoritě, nejvyšší hlavě církve, J. Kristu, s nímž tvoří jedno tělo. Zřízení to ovšem musí býti dle vůle Kristovy a dle účelu církve, t. j. musí býti *hierarchické*. Hierarchie pak jest trojí moc oněch osob, jimiž svěřena jest samým Bohem a stále se sděluje. Moc taková dána byla apoštolům, hlavou pak jejich byl učiněn samým Kristem sv. Petr. Primátu svého byl si sv. Petr vědom v jednání svém a sv. apoštolé jej také jako hlavu církve viditelně uznávali. Primát Petřův byla hodnost, která náleží k podstatě církve nevyhnutelně, která tedy nemohla se nikterak toliko snad vztahovati jen na osobu Petrovu, ale trvá v církvi dále — až do skonání světa. A jako moc tuto přijal sv. Petr od Pána a nikoli od apoštolů, tak i jeho nástupcům nikoli od biskupů, ale od samého Boha moci této se dostává. — Primát v církvi trvajcí v osobě biskupa římského jakož i moc biskupův a kněží jest faktum odpovídající tedy úplně účelu církve.

Církev ovšem musí býti úkolu svého schopna, musí býti ozbrojena, abychom tak řekli, k velikému svému úkolu. Ozbrojení toho se jí opravdu dostalo od božského jejího zakladatele. Církev obdařena jest dvěma dary, které jí zaručují dosažení vytčeného cíle: a) *indefectibilitou*, b) *infallibilitou*, z nichž první se vztahuje na veškeru církev, druhý jen na církev učící.

a) *Indefectibilita* — toť ochrana a zvláštní řízení Boží, kterým církev od pravdy, již původně obdržela, nikdy se neodchýlí, čili kterým po všecken čas trvání svého v podstatě své touž zůstává ve svém učení, ve své bohoslužbě, ve svém zřízení. Takové ochrany božské účel církve nevyhnutelně vymáhá, ochrany totiž nadpřirozené — sám jsa též nadpřirozený. Ochranu takovou božský zakladatel církvi své nejen slíbil, ale skutečně také udělil, o čemž sv. apoštolé v plně míře byli přesvědčeni a církev od přesvědčení toho nikdy neustoupila.

b) *Infallibilita* či neomylnost pak jest ona ochrana a zvláštní řízení božské, kterým církev poklad víry uchovávajíc a věřícím předkládajíc — slovem věřící ku spáse vedouc — všeho pochybení jest prosta, chybiti nemůže. Ochrana taková plyne nutně z účelu církve a výroky a zaslíbení zakladatele jejího jsou v té příčině jasny, výroky sv. apoštolů nepochybný a svědectví církve od prvních dob a přesvědčení její nepopíratelno.

Z toho pak, co jsme až dosaváde o církvi a povaze její poznali, plyne i *nutnost* její, která vyjádřena jest slovy: »Mimo církev není spásy.« Větě této namnoze se nerozumí, proto bývá kamenem úrazu. Třeba ji tedy vysvětliti. Smysl má dvoji: objektivní a subjektivní. Jest odpovědí na otázky: co člověka spásí — a kdo bude spasen. Ve smysle prvním jest církev jedinou řádnou cestou, po které mohou lidé spásy dojíti. Pravdu tuto musíme uznati, nebo bychom jinak musili říci, že Kristus není jediným Spasitelem, nebo že jeho zadostiučinění není dostatečno, což ovšem jest absurdní. Tím však není nikterak vyloučena cesta mimořádná, po které lidé dobré vůle nejsouce členy církve spásy mohou dojíti.

S nutností církve souvisí *snášelivost*, která jest dvoji: dogmatická a náboženská. Snášelivost dogmatickou jest ovšem docela zavrcí, nebo neznamená nic jiného než indifferentismus. Snášelivost náboženská jak privatní tak veřejná nastupuje, kde jinak nelze, ale nesmí se nikdy proměnit v náboženskou rovnost.

Kromě všeho, co jsme dosud o církvi poznali, musí pravá církev Kristova míti jisté *známky*, kterými se rozeznává od každé jiné společnosti náboženské. Znamky ony musí býti: viditelné, všem přístupné a z účelu a podstaty církve plynoucí. Takové známky jsou čtyry: z vnitřního účelu církve, ze spásy totiž, plyne především známka *svatosti*, nebo jenom svatostí lze býti spojenu s Bohem. Církev musí býti za druhé *jedna*, nebo svatost a spása závisí jenom od jedněch prostředků spásy, a konečně musí býti *apoštolská*, to jest ony prostředky musí vycházeti od sv. apoštolů, jimž původně byly uděleny a svěřeny. Z účelu pak zevnějšího, jenž ukládá církvi, aby všechny lidi bez rozdílu přivedla ku spáse, plyne, že církev musí býti všeobecná, *katolická*.

Učinnivše si takto pojem o pravé církvi vstupme ve skutečný život, jenž nám ukazuje obraz překvapující. Ne jednu církev nalezáme v něm, ale mnoho církví přerozmanitých, ze kterých každá o sobě tvrdí, že jest jedinou, pravou církvi, církvi Kristovou. A tak stanuli jsme před novým labyrintem, v němž jest nám církev pravou hledati. První ze všech církví na oči se nám stává církev *římsko-katolická*. A hle, na této církvi shledáváme všecko to, čeho jsme po pravé církvi Kristově žádali.

Církev římsko-katolická jest ve smysle eminentním apoštolská, jedna, katolická i svatá.

I jest se nám také obrátiti k církvím ostatním, jichž jest celá řada; a všechny o sobě tvrdí, že jsou pravými církvi Kristovými. Tu jest nám zkoumati, co na tomto tvrzení jejich pravdy. Množství církví těch lze rozdělití ve tři skupiny:

a) církve *orientální*, které sice ve mnohých věcech se od sebe liší, v tom však se shodují, že zavrhuje primát Petrův mají své biskupy. Sem patří Nestoriani, Eutichiani, církev anatolská, ruská a řecká.

b) Druhá skupina zahrnuje církve *protestantské*, které opět od sebe se liší velice ve věcech přemnohých, v tom však všechny jednoho jsou smýšleni, že církvi římsko-katolické a církvim východním stojí co nejvíce na odpor. Jsou to církve, jejichž základem je princip subjektivistický.

c) Do třetí skupiny konečně náleží *anglikanismus* zahrnující v sobě sekty povstalé odpadlictvím krále Jindřicha. Církve tyto založeny jsou na učení protestantském, zřízení však podržely biskupské. Sem hlavně dlužno počítati anglikány, ritualisty a puritány.

Nyní vydati jest se nám na zkoumání co nejbledivější, zda se mohou církve ty vykázati známkami církve pravé. Seznáváme však brzy, že se vykázati jimi nemůže ani jediná z nich. Kde jest jejich apoštolskost, ona posloupnost od sv. apoštolů. — když počátek svůj mají v pozdějších dobách odpadnutím od víry pravé a založením nových společností autoritami lidskými. Jež neměly žádného poslání, ale činily tak o své vlastní vůli, bez práva? Kdeže jest jejich jednota? Kde jsou sloučení, tam je slučuje jediná autorita civilní, nic více. Uvnitř pak přirozeně plno nesrovnalostí. Ba v protestantismu a anglikanismu jednota je docela zničena a podkopána svobodou vyznání, svobodou víry. Rovněž nadarmo ohlížime se po jejich obecnosti, nebo splývají s mocí státní a jenom státem se udržují, jsou to církve národní, politické. A ovšem z toho, že se nemohou nikterak vykázati pravou zákonností, plyne zcela důsledně, že nemohou míti ani pravdy, že zbaveny jsou svatosti. Ovšem neplatí výrok tento naprosto, nebo chovají v sobě i církve akatolické pravdu a milost, ale jen částečně a jenom potud, pokud si ji přinesly a zachovaly z církve mateřské. Ale mnohé z nich, — jakož zcela přirozeno — odtrhnuvše se jednou od pravdy klesají čím dále tím více. Tak na př. protestanté každým takorka dnem se měnící u věcech víry tak daleko dospěli, že docela zničili a zapřeli nadpřirozenost křesťanství. —

Jsme u cíle; v církvi římsko-katolické zříme onu jedinou, pravou, samým Kristem založenou církev, ve které můžeme spásy dojíti.

Namítají se nám však ještě otázky: Jakým způsobem církev uvádí autoritu božskou ve skutek; co jest v ní principem formálním a materialním a konečně jaký jest úkol rozumu v theologii vůbec. Především jest ovšem dobře znáti pojmy, rozuměti, co jest princip formální a co princip materialní. Oba termíny jsou majetkem filosofie scholastické.

I. Princip formální jest to, co věc nějakou onou věcí činí, v čem její práva a vlastní podstata záleží. Co jest tedy principem formálním náboženství křesťanského, co theologie katolické? Tot zajisté otázka vysoce důležitá a odpověď na ni zní: Princip formální jest to, čím se pravdivě a vlastně poznává, co se musí přijímati jako víra katolická. A to jest jediné živé slovo stolice apoštolské. Toho žádá rozum, toho žádá věc sama; tak tomu bylo za časů Pána Ježíše,

tak bylo za sv. apoštolů, tak bylo vždy v církvi a je posavad. Jiné učení o věci této jsou nepravda, licho, neboť

a) takovou autoritou není písmo sv., jež jí býti ani nechce, nebo není v něm o účelu takovém ani zmínky. Ba ani autoritou takovou nemůže býti, protože není v něm všecko učení Kristovo obsaženo; protože je namnoze temno tak, že jest mu třeba vykladatele, — a byl čas, kdy písmo sv. vůbec neexistovalo, kdy byla tedy jiná autorita, totiž živé slovo církve.

b) Principem formálním není písmo sv. ani se soukromou inspirací Ducha sv., t. j. s vykladačem. Vizme jen, kam vede takový princip formální, výklad domněle inspirovaných vykladačů! K nesmyslům sobě zcela odporným. Porážejí vzájemně takoví vykladači sami sebe a tím odhalují lež svého učení.

c) Tím méně ovšem stanoviti lze za princip formální písmo sv. s rozumem jednotlivců nebo s vědou. Slabý zajisté rozum přemnohým nedopouští vůbec přístupu k písmu, knize tak obtížné a namnoze nejasné, a výklady autorit lidských, které, jak zkušenost učí, tak křiklavě si odporují, nemají ovšem práva, aby se vnucovaly jiným. A kde by byla potom ona svoboda čtení a výkladu písma sv.?!
* * *

Autoritou tedy v té věci jediné povolanou a oprávněnou jest církev. Způsob pak, jakým se ve skutečnosti jeví onen princip formální, jest trojí:

a) Svědectvím církve na oekumenických sněmech církevních, jimž předsedá papež římský jako nejvyšší hlava;

b) souhlasem církve rozptýlené, ať už se tak stane výslovně, nebo jenom mlčky;

c) konečně když nejvyšší hlava sama s katedry rozhoduje ve věcech víry a mravů.

II. *Princip materialní* sluje to, z čeho čerpá princip formální. Takovým principem a pramenem jest nám na místě prvním *písmo svaté*, z něhož církev učení své čerpá. O tom zajisté není pochyby, že svatí apoštolé, inspirovaní to hlasatelé Boží, zjevení Boží složili v písmě sv. Tam uložili slovo Boží chráněni jsouce zvláštní pomocí Ducha sv. ode všeho omylu.

Ale již jiná zase nastává otázka a úloha: Třeba totiž věděti, které knihy jsou ony knihy písem sv. Slovo rozhodné v této příčině jest vážnosti a důležitosti, jak zřejmo, veliké. Věc tuto rozsouditi nemůže věda, ale jediná autorita božská svým organem, církví sv., která vydává svědectví nejen o existenci takových knih, ale též o jejich neporušenosti, smyslu a výkladu. — Druhým, stejně důležitým pramenem církve při určování víry jest *tradice čili ústní podání*. Jest pak tradice trojí: a) božská, která se týká zjevení božského, b) apoštolská, která pochází z doby po sv. apoštolech, a konečně c) tradice církevní z dob pozdějších. Nám jest jednati o tradici božské, která chová v sobě zjevení Boží tak, jako písmo svaté. Jsou ovšem některé

pravdy její též obsaženy v bibli tak, že jen výklad písma usnadňuje; obsahuje však v sobě i pravdy, jichž v písmě svatém vůbec není. Tradice jest nám proti protestantismu co nejrozhodněji hájiti.

Pán Ježíš pravdu slovem hlásal, v čemž ho svatí apoštolé následovali, — a jen někteří příležitostně zaznamenali též písmem pravdy zjevení. Jejich ústní učení, t. j. tradice, pozvolna zaznamenávali písemně spisovatelé církevní, tradice vtělovala se ve výroky sněmů církevních a nejvyšší hlavy.

Tají se však často pravdy v knihách písma sv. i v tradici jako jádro ve skořepině, i nastává úkol vědecké theologii, aby ono jádro pravdy odhalila a na světlo vynesla.

III. Konečně zbývá promluvit o rozumu: v jakém poměru jest k theologii a co jest jeho úkolem. To zajisté zcela a úplně závisí od poměru, jaký je mezi věrou a rozumem. Jest nám především znáti, co jest víra, abychom určiti mohli poměr její k rozumu. — Víra vůbec jest uznání nějaké pravdy pro autoritu toho, jenž nám ji podává; víra katolická pak jest uznání zjevení Božího pro autoritu Boha, který zjevení dává. Jest tedy víra něco nadpřirozeného. — Uvažuje pak rozum, že to, co Bůh, (jenž je nejvyšší moudrý a svatý a pravda sama) zjevuje, ovšem pravdou je a býti musí, a vida kritéria, která mu zaručují, že to, co se mu jako víra podává, skutečně Bohem samým se mu podává: z rozkazu vůle sklání se před pravdou, poznává svou povinnost věřiti — a svobodně se pro viru rozhoduje a věří. Jest tedy víra katolická svobodný souhlas rozumu s pravdcem zjevenou pro autoritu zjevujícího Boha, čili, jak dí sněm Vatikanský: *»haec fides virtus est supernaturalis, qua Dei inspirante et adjuvante gratia ab eo revelata vera esse credimus — non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest«*. Toť tedy víra katolická! Víra zajisté nemůže státi v odporu s rozumem, neboť oba dary tyto jsou od jednoho a téhož původce, od Boha. Naskytají se však přece spory nějaké, jsou to spory jen domnělé. A jaký jest úkol rozumu v theologii naší? Úkol veliký, stkvělý. Především jest jeho úkolem, aby položil základ víry: vědecký, pevný a nerozborný základ (*praeambula fidei*), kterým se právě zabývá naše theologie fundamentální. Druhým úkolem rozumu jest, aby pravdy zjevení, které církev předkládá, hájil a vědecky dokazoval — a konečně aby všechny pravdy zjevení dle vnitřní souvislosti vědecky probádal a takto vědecky urovnané systemem podal a předložil.

* * *

Vyčerpali jsme látku, již obsahuje theologie základní. Ještě několik slov o její důležitosti pro bohoslovce. —

Pozorujme bohoslovce jako budoucího kněze: a) sama o sobě, b) před světem a ve světě.

a) Bohoslovec chce býti hlasatelem víry. Tu ovšem rozumí se samo sebou, že, chceli viru hlásati, sám o všem tom, co bude hlásati, přesvědčen býti musí. Co myslíme tímto přesvědčením? Nic jiného zajisté, nežli že jest mu plně a jistě míti vědomí, *proč* věří a proč dle víry své žije. — Bůh dal člověku dar vžácný, jemu jedinému ze všech tvorů zemských dal *rozum*, jenž hlásí se ke právu svému všude a vždycky: Rozum klade věřícímu otázku: proč věříš? Jest nám tedy především věděti, proč věříme. Toť podstatou víry každé, tedy i víry naší katolické. Ovšem jest ono *proč* u lidí rozličných rozlično: u něhoho je hlubší, u jiného mělčí; avšak tolik se žádá po každém, aby věděl, že věří proto, poněvadž tak učí církev, a té že věří, protože skrze ni mluví Bůh, který neklame, klamati nemůže. To jest podstata víry katolické — a v tom i cena její. Že však bohoslovec, budoucí kněz, který si obral theologií svým povoláním, na stupni tomto stanouti nemůže, rozumí se samo sebou. Podstata jeho víry ovšem nemůže býti jinou, nežli právě vyřknutá, avšak rozdíl jest přece veliký. Kněz, theolog musí hlouběji, ano co možná nejhlouběji vniknouti v učení církve a v základ jeho.

Sporu mezi věrou a vědou nebo rozumem býti nemůže. Nuže, co se dá postihnouti rozumem lidským, k tomu se povznášeti; co se podařilo již vynikajícím myslitelům vyšetřiti a dokázati, to si osvojiti, k tomu též proniknouti, — toť je přece snad povinností bohoslovce každého. Duchu myslícímu staví se otázka za otázkou: proč věřím a proč mohu věřiti církvi? proč církev je jediné pravou, proč církev existuje, proč zjevení, oč se opírá? atd. A seberouli se všechny otázky tyto v jedno, obsahují látku, kterou se zabývá právě theologie základní. Když si všechno zodpovím, když jasně zřím celou tu řadu důvodů, které mě konečně přivádějí k církvi: pak mohu přijati s dobrým svědomím dogmatiku z rukou církve a celou další vědu theologickou. A proto směle můžeme říci, že ten, kdo nepochopil theologie základní, nepochopí ani ostatních věcí, které se na ní budují; že jim rozuměti úplně a řádně nebude, dokaváde k nim nepřijde přes most, jimž jest theologie základní. Může ovšem býti dobrým — snad i výborným knězem, ale nebude nikdy theologem.

b) Knězi jest učiti svěřence své; z toho plyne, že jim musí nejprve postaviti v srdcích základy pevné víry. A jak jim je položí ten, kdo by jich sám neměl? — A kněz má stále církve proti nepřátelům hájiti. Jest sice pravda, že ono učení božské, které Kristus církvi svěřil, že víra naše katolická založena jest a spočívá na základech, kterých žádna moc — ani brány pekelné nepřemohou. To řekl a slíbil Ten, jenž neklame, na jehož slovech se nezmění ani písmenky. Jeli si kdo slov těchto vědom, jest to především katolický theolog, katolický kněz; avšak ze slov těch neplyne, že by mohl kněz složiti ruce v klin, že by mu tato slova mohla býti příčinou lenosti, nebo zástěrou duševní nevědomosti. — Dobrotivý Bůh dal lidem důkaz lásky nesmírné svým zjevením, dal se jim poznati tak, jak by ho sami

nikdy nebyli poznali, — tím však nezavrhl nikterak rozumu, svého daru. Musí tedy církev a bojovníci její uživati též zbraně této hájice pravdy proti lži.

Již po celých 18 dlouhých věků bojuje církev onen boj, který nejen že jí nezničil, ale naopak ji utvrdil. Co nepřítel přerozličných povstalo za ty věky, na kolika stranách nejrůznějších hleděli podkopati mocný strom víry Kristovy, — avšak nadarmo. Bůh vždy vzbudil obránce stípení svému, muže osvicené a učené, kteří podjali se práce usilovné, neúmorné, — a Bůh jim žehnal, práci jejich odměňoval. Žasneme nad prací a zásluhami mužů těch velikých a věru styděti bychom se musili, kdybychom se nesnažili dle hřivny své následovati jejich příkladu, kdybychom byli líní seznámiti se s úspěchy pile jejich. — Ovšem nemůže býti každý z nás Augustinem, Tomášem Aquinským ve světě křesťanském, ale každý se přece musí snažiti, aby byl Augustinem, Tomášem Aq. ve své osadě, mezi svými nepřátely církve a syny jejími věrnými.

Doba jest vážna, statných bojovníků třeba! Slova krásná mluví nám vldp. Dr. Pospíšil v úvodě k »Filosofii dle zásad sv. Tomáše,« která tuto uvádím: »V nynější době zurivého boje proti všemu, co jest křesťanského, potřebuje církev sluhův osvicených, pro její životní zájmy nadšených a obětovných. Kandidát kněžství může však jen tenkráté život svůj službě církve velkodušně zasvětit, když pozná a se přesvědčí, že ona nebeská blahověst, jejíž hlasatelem a bojovníkem se státi má, již se stanoviska přirozeného o takové vědecké důvody se opírá, že jen nerozum anebo zlovůle může je popírati a zamítati. Jen tenkráté, jeli rozum jeho křesťanskou pravdou úplně proniknut, může srdce jeho k této pravdě onou bohonadšenou láskou zahoreti, kteráž mu síly poskytuje, aby sebe se svými přirozenými náklonnostmi takoruka zapřel a zapomněl — a každým dechem života svého jen blaha církve a spásy člověčenstva vyhledával. Jen pravda úplně poznaná činí člověka schopným i největší oběti pro ni přinášeti. Pravdy zjevení křesťanského však kandidát kněžství bez studia filosofie úplně nikdy nepozná. Mimo to má kněžstvo v nynějším světovém boji úkol, aby pravdu křesťanskou se všech stran ohroženou proti nepřátelským útokům hájilo. Máli však v tomto boji vítězství dojíti, jest nezbytno, aby se na totéž stanovisko postavilo, na němž nepřítelé stojí, a týchž zbraní uživalo, jimiž nepřítelé proti církvi útokem ženou. Jest známo, že nepřítelé církve nynější boj proti křesťanství za boj rozumu a vědy proti nerozumu a tmářství prohlašují. A proto jest kněžstvu vědecky dokazovati, že křesťanství rozumu a pravé vědě nejen se nepříčí, nýbrž opáčně že ono jediné všechna přirozená práva rozumu uznává a hájí. K tomu účelu však již nepostačuje výhradně jen k nauce zjevení se odvolávati a jen z ní důvody pravdy popírané čerpati. Nepřítelé křesťanství zamítajíce zjevení zamítají zároveň každý důkaz z pravdy zjevené vzatý. V nynější době jest nejsvětější povinností naší, abychom síly své také vědecké obraně nauky kře-

stfanské věnovali. Kandidáti kněžství, kterýmž jednou v boji za pravdu křestanskou v prvých řadách státi bude, *musí se již v seminářích k tomuto boji připravovati a tužiti.*«

Pravdivá, otcovská slova tato nelze nám nežli uznati — a dle nich ze všech sil svých jednati: upřímně chopiti se díla, abychom se dokonale připravili na pozeňnaný život zdárných služebníků církve. První však věci v této příčině a ze všech nejdůležitější, — protože všeho ostatního základem, — jest studium theologie základní, bez níž celé další studium bohoslovné nemělo by žádné ceny jsouc budovou na písku, stromem bez kořenů.¹⁾

Z básní Theodora Podaného.

Pod křížem.

Ta tvář Tvá krví zrosená --
jak krásna, krásna je v tom bolu svém!
Jak zdobí Tě to dřevo kříže,
jež Tebe tlačí níž a níže, —
a hlavu Tvou ten z trní diadém . . .

Ó věru, věru svatý Kriste,
jak takto kráčíš k smrti potupen,
kdy jevíš se nám lásky Bohem,
jsi v slávě Svojí větší mnohem,
než v nebi anděly jsa obklopen.

* * *

Když na Tě zřím tak, Kriste svatý,
jak pniš tu na tom kříži svém,
jak krví slepen vlas Tvůj zlatý,
jak bolest škube sladkým rtem:
Tu zdá se mi, že voláš dolů:
„Ó synu, i v tak krutém bolu
jen láska k tobě v srdci mém!“

Vlasti.

I.

Ó vlasti má, má milko krásná,
jak Tobě vřele srdce plá!
Tys víla má, má hvězda spasná,
jež útěchy mi vždycky dá,

¹⁾ S některými změnami přečteno v pražské „Růži Sušilové.“

jež k obloze mne zvědá vzhůru,
když bol a trud mne tisní v kal,
jež z duše plaší černou chmuru
a zoufalosti stesk i žal, . .

jež učí mne výš zvédat hlavu
a mužně, statně světem jít,
nic nedbat hany, smíchu davu
a hrdě za svou lásku mřít.

Ó vlasti má, má milko krásná,
jak vřele Tobě srdce plá!
Tys víla má, Tys hvězda spasná,
jež těchy mi i v smrti dá . . .

Zas modrá obloha se tiše klene
a objímá mou krásnou zem,
jež v říze svojí bile ojiněné
tu dřímá tichým, klidným snem.

Má rubáš na sobě — tak třpytně bílý
a na něm perel na tisíc,
k ní slunka záre s nebe níž se chýlí
a libá její bílou líc.

Ta drahá, krásná moje domovina
i v smrti, hle jak krásna jest! . .
A jak zřím na ni, ruka má se spíná
a v srdci cítím ráje kvést . . .

II.

1) Jen jedno srdce v nádrů mám,
to láska k tobě chvátí;
a jednu duši v těle jen —
a tu ti rád chci dáti.	2) A jednu jenom myšlénku:
Tě k slávě povznést bédnou —
a jednu touhu ještě jen:
pro tebe zemřít jednou.
3) Už věru nejsem mocen ani,
už věru nemám ani slov,
bych všecko věrně vyličil vám,
eo cítím drahý pro domov.	4) Jen tlukot srdce, slza v zraku
a chvění sladké poví vám,
jak rád ten domov krásný, milý,
jak celou duši objímám.

Podzimní.

Je konec už! — — Kraj zbaven krásy
a stonem vichru k nám se hlási
zas podjeseně smutný čas.
Zpěv ptáků dávno zmlk už v dáli, —
teď mha jen táhne nad úvaly —
a nikde šept ni zvuk ni hlas . . .

A pusto, pusto, kam zrak hledne,
jen chvíli vran dav v kraj se zvedne
a ztrácí se v dál mlhavou.
Pak pusto zas, dál mlha padá
a pustý les a pustá lada; —
mně dumy táhnou nad hlavou.

Vzpomínky.

Už prchlo jaro, prchlo léto, A každá jako listek suchý, —
teď podzim táhne mlhavý. — jak dotkneš se jí, — šelestí
Mně prchly časy mládí, štěstí — a zmitána jsouc vichrem žití
a vzpomínky jdou do hlavy. zní písní prohlém o štěstí . . .

Já slouchám jí a hlava klesá. —
Kam prešla kouzla zlatých dob?
Hle! v zemi tli a suché listí
pokrývá jejich mladý hrob.

Chvilka nejtrpčí . . .

To chvilka bývá nejtrpčí,
když večer přijde tmavý, — Tu všechno táhne řádry zas:
a srdce začne vzpomínat, těch šťastných časů obraz každý, —
co vzal mu osud dravý. ty chvíle krásné, blažené —
a oželené navždy.

Ven!

Hle, jak dnes venku zpívá pták
a voní kvítí
a v oslepený krásou zrak
zář slunka svítí!
Leč já tu práci přetížen
si marně přeji vzletět ven,
vzduch svěží pítí . . .

Však nelze! Marně pták mne zve
a prsa chvátí, —
já musím skrotit touhy své, —
snům výhost dáti . . .
Jen zrak můj práci nezdolán
vždy chvíli hledne v širý lán —
a zpět se vrátí . . .

A pilně pracuji pak zas,
leč v tmě vše splývá —
a v srdci mém už plná krás
se píseň skrývá . . .
A sotva že zrak hledne ven,
už z řáder prchá jako sen
a zpívá, zpívá . .

Theodor Podaný.

O mravní síle národní.

V brněnské „Růži Sušilové“ přednesl Jan Křípal.

Často a často lze slyšeti, že ubývá oněch idealů, jimiž jsouce vedeni tak veliké činy vykonali naši předkové, že utuchá mocný onen plamen nadšení, jimž staří naši »vlastenci« vzkřísili národ z mrtvých; často slyšeti lze stesky, že síla národní, ta zdravá, bujná síla, jež probudila národ z hrobového spánku, jež chabou jiskru životní rozdmýchala v něm v mocný plamen a po celé století živila v tolikerém nebezpečství, — že ta síla mizí, hyne, zaniká, že hrozí národu našemu ne tak nebezpečství zevnitřní, jako nebezpečství vnitřní: nemoc, rakovina ve vlastních útrobach.

Jest to asi přílišný pessimismus zoufati hned nad existencí celého národa. Vždyť jak dávno tomu, co jsme neměli ani jediné střední školy, — a nyní máme svoji universitu! Na jakých jevištích bylo Tylovi pěstovati dramatické umění české — a hle, nyní vypíná se nad Vltavou zlatý dům s hrdým nápisem: Národ sobě! Ještě do nedávna neznal svět ničeho českého — a nyní Dvořák a Smetana slynou pověstí světovou!

A přece prý národ náš churaví. — Možná, že vyskytly se jednotlivé, snad časté případy oně blaseovanosti, onoho cynismu, jemuž není pranic svatým; možná, že vyzněly ony hlasy z truchlého poznání, že nelze již věřiti každému tak zvanému »posvátnému nadšení,« poněvadž u nás nadšení jest již příliš otrélou frásí a ustoupí ihned, jakmile netečnost vynese o nějaký groš více; — možná, — ale bylo by nerozumno zoufati hned nad celým národem.

Než na druhé straně hlasů těch nikterak nelze podceňovati.

Vždyť neslyšeti stesky tyto jen v národě našem, stesky podobné ozývají se i jinde, častěji než u nás — a to u národů takových, kde by jich nikdo nehledal — ba ani netušil.

Žurnalistika německá, ač opojena jsouc slávou doby přítomné dosud ovíjí si kol skrání vavřín od Sedanu, přece časem cítí tíhu osudného »mane, tekel.« jež napíše národu německému budoucnost, nezměnili se sociální poměry jeho velmocné říše.

Cítí dobře prozíravé a strážlivé myslí, že zdravé síly národa kvapem ubíhá, že nezadrží jí ani vychloubovost ani vavřín od Sedanu ani mužové železa a krve; — tuší, bojí se, že jedenkrát, až praskne železný kruh, jenž celý onen kolos svírá, že veta bude po národě. Cítí dobře, že to není slavená filosofie německá ani policajtská výbojná ústava, jež silnými činí národy, — a volají po nápravě.

Cítí i Francouzové, že nepostačí umělý enthusiasmus udržeti moc národní, že padělané nadšení nemůže nésti zdárného ovoce. Kdo chce viděti a kdo zúmyslně neodvrací zraků svých od skutečnosti, ten také pozorovati může a musí, že titěž zástupové, kteří v silném rozčilení a opojení volají: »Na Berlín!« — v době nejbližší ničí nejkrásnější památky svého národa, v době nejbližší dovedou útokem hnáti na Paříž, na srdce své vlasti. Čím jim jest slovo: Vlast? — Ničím. Hříčkou, jsou kosmopolity! Loňské stávky dělnické dostatečně osvětlily to velebené vlastenectví francouzského lidu. Stávky tyto prohlásily čelné francouzské listy za dílo Němců, těch nenáviděných od Francouzů Němců. — Kommunár Lisbonne a jistý člen pařížské rady přijali z Německa peníze na rozdmýchání stávky, aby se tím překazila připravovaná světová výstava v Paříži. —

A podobné zjevy, podobné stesky ozývají se všude. Všude se nařiká, že mizí z národa zdravý duch, že národ spěje vstříc katastrofě. Kde toho příčina, jaká jest tato choroba?

Říkáme, že »poměry doby.« »méně příznivé poměry socialní.« Budiž! Jistou měrou, snad velkou měrou jsou tyto poměry příčinou blaseovanosti a cynismu národního, ale nikoliv příčinou hlavní! Byli národové — a byl to národ náš, jehož socialní, hmotné poměry byly tak, ach! tak příliš neutěšeny; kdy národ hmotně úplně byl na mizině, kdy jádro národa, zbytek národa nebyl hoden jména člověka, — kdy jako otrok přikován byl k hroudě, jež nebyla jeho. — Byly to smutné doby — a národ náš je přečkal, přemohl trudy a návaly nepříznivých dob; národ náš za těchto poměrů začal žítí život nový, slavný! My Čechové nyní nemůžeme mluvit o nepříznivých poměrech jsouce syny těch, kteří za okolností tisíckrát horších vykonali dílo národního vzkříšení.

Nikoliv tedy »poměry,« ale jiná jest příčina této choroby. Kde jaký kulturní národ zahynul, v dějinách napsáno má na hrobě jméno jedné a téže nemoci: *nedostátek mravní stly.*

Národ jest společnost osob, rodin na jednom okršku zemském v jednotu sloučených, oživených a prodechnutých týmž duhem, jenž jeví se vědomím stejného původu, stejného jazyka, stejných osudů v minulosti slavných a v budoucnosti nadějných, stejných idealů, stejných zájmů duševních i hmotných. Vědomí národa, že není nadarmo postaven na dějiště světové, vědomí jeho úkolu pobádá jej k činnosti, aby nabyt skutečně toho postavení, jež by mu zabezpečilo nejen trvalý byt, nýbrž i čestné místo mezi národy ostatními. Ku vědomí tomuto musí přistoupiti i opravdová vůle chtíti se při-

činiti ze všech sil dosíci tohoto cíle. A tato vůle národa, toto vědomí jest podkladem tak zvané mravní síly.

Jest mravní síla národní základem národní podstaty, nejvnitřnějším úkonem životním, jest úkazem, jenž provází národ, vědomí si jest svého života, svého cíle, svého poslání. Mravní silou národa jsou ony čisté, zdravé ideální zásady, jež příroda sama vstúpila v srdce jednotlivcov, jež spočívající na základech lásky k vlasti a spravedlnosti povznášejí národy malé na trůn panovnický! Mravní silou jmenujeme ji proto, poněvadž základem jejím a cílem jediné a skutečně jest mravnost.

Národ skládá se z jednotlivců. Máli tedy býti zdravý národ, musí býti zdraví i jeho údové, musí býti zdraví i jednotlivci. Snahy a tužby jednotlivcův jsou snahami a tužbami celého národa. A tu nikdo neupře, že jiné zásady, jiné idealy má člověk mravný, jenž neotevřel svého srdce smyslnosti, jenž není otrokem svých vášní, jenž ví, že nad hmotou vládne ještě vyšší duch, krásnější idealy, — než ten, jehož jediným cílem jest užiti co možná nejvíce, poněvadž »post mortem nulla voluptas.«

»Budeli každý z nás z křemene, jest celý národ z kvádrů!« Ale jak může býti z křemene člověk, jehož jediným cílem jest rozmarilost, ukojení vášní, kterým se obětu i všechny ostatní zájmy, které potlačí všechny ušlechtilé city, jež se snad ještě v koutečku srdce ozývají! Charaktery žulové, charaktery, na nichž stojí národ, — vytváří něco jiného nežli »okázalé bití v tvář veškeré mravouce.«

Francouz Martin Aime se táže: »Odkud sobectví ve světě, odkud láska k panování, láska pomsty místo lásky k bližnímu? Odkud veškera ctižádost, matka tolika zlého? Odkud tolik vražd, cizoložství, nevděku, pomluv a zchytralosti?« — A sám si odpovídá: »Příčiny jsou dvě: blud a z něho pochodící bída duševní. A jediným lékem jest *mravnost a náboženství*. Vychování bez mravnosti snižuje člověka a činí z něho jenom intelligentní zvíře. Že člověk stává se velikým vědomostí, jest veliký blud; člověk jest velikým poznáním Boha a mravností!«

Jeli mravnost oporou síly a existence národní, jest potřebí znáti podklad mravnosti samé. Neboť čím jasnější nám bude pojem mravnosti, čím lépe budeme znáti principy, na nichž mravnost spočívá a jimiž se zdokonaluje, tím více bude možno národu na stupni svého bytu se udržeti. — A na druhé straně budemeli znáti nebezpečensví, jež mravnosti hrozí, tím snáze bude se národu tomuto úrazu, této propasti vyhnouti.

Mravnost počíná přirozenou bázní Boží; jest pak bázeň Boží: nečiniti ničeho, co by na soudu Věčného bylo odsouzeno. Mravnost počíná důvěrou v nadpřirozenou a nevystihlou moc; jest to cíl, jež příroda v srdce každého člověka vstúpila. Mravnost nezbytně jest odvislá od náboženství, neboť bez víry v Boha, bez víry v nadpřirozenou moc, jež všechno řídí a vše proniká, nemá jednání lidské žádného ředidla,

žádné mravní pohnutky. Tvrдили Quizot, že mravnost jest samostatna, neodvisla od myšlének náboženských a že rozdíl mezi dobrem a zlem a povinnost varovati se zlého a konati dobré jsou úkazy lidské přirozenosti tak dobře jako zákony logické, nevystihl pojmu mravnosti aniž měl na mysli, kdo všechny zákony vštípil v srdce lidská. — a snad by ani nechtěl viděti onu moderní mravnost dle své zásady.

Náboženství má za úkol mravní cíl člověka probouzeti, zdokonalovati a ušlechťovati. Bez náboženství, budši prozatím jakékoliv, jest mravnost lidstva nemožna, jako nemožný jest stát bez zákonů; pak platí pouze zákony osobního prospěchu, který nikterak se neváže na zásady mravní, jak učí smutná zkušenost. Proto, jeli základem, silou společnosti mravnost, jest základem, silou národa náboženství. Právem dí tedy Aristoteles: »Náboženství jest první a nejdůležitější, bez něhož žádná společnost, žádný stát trvati nemůže.« A Plato totéž tvrdí slovy: »Základ společnosti lidské ničí, kdo ničí náboženství.« Xenofon praví, že nejnábožnější státové a národové byli nejmoudřejšími a nejdéle vytrvali. A Cicero dí: »Náboženství jest základem všech ctností. Pomíneli zhožnosti a všeliká úcta k bohům, musí hned zmizeti z lidu věrnost a důvěra, musí se všechny svazky společnosti lidské trhati a rozpadávati . . .«

A pokud staří národové, pokud Řekové a Římané pamětlivi byli těchto slov, byli národy slavnými, národy zdravými, byli národy občanů, kteří zaníceni jsouce láskou k ideálu dovedli odolati bouřím sebe větším.

Byli pak tak mocnou pákou národního bytu a národní síly náboženství pohanské, jež byt i u Řekův a Římanů jsouc zidealisováno poněkud se povznášelo nad ostatní náboženství pohanská, přece ve své podstatě bylo nedokonalým a v socialním životě ne všude dobrým, — čím více musí býti a skutečně jest takovou pákou náboženství křesťanské?

Náboženství Kristovo, toto náboženství lásky, koná divy v životě jednotlivců, koná divy v životě národův. Náboženství křesťanské zusechtilo v člověku onen mravní cíl, povznášelo jej na nejvyšší stupeň dokonalosti; náboženství křesťanské pozdvihlo člověčenstvo z vazeb mráкот, uvedlo důstojnost lidskou na pravý její stupeň, odklidilo a odklízuje otroctví, povznášelo ženu na roveň mužů, zavvedlo lásku, snášelivost, úctu k zákonu.

Pravdiva jsou slova sv. Pavla: »Tu již není žid ani pohan, není otrok ani svobodný, není muž ani žena, ale všichni jedno jsme v Ježíši Kristu.« (Gal. 3, 28.) Není rozdílu kastovního, nýbrž všichni lidé jsou si rovni svazkem lásky vespolečné.

Víra národa jest nejlepším buditelem i lásky k národu; a kdo víru po otcích zděděnou zapřel, ten zapřel nebo brzy zapře i národ.

Křesťanství hlásá nám věčné ideje, ukazuje nám cestu tam, kde věčná trůní Pravda, neskončená září Krása, neobsáhlé vládne

Dobro. A v tom Dobru, v té Kráse, v té Pravdě zahrnuta jest i božská idea lásky k vlasti. Tím právě vyniká křesťanství a hlavně náboženství katolické, že v něm není ani jediné věty, jež by se buď v theorii buď v praxi přičila přirozenosti lidské nebo společenskému řádu.

Křesťanství nikde národním snahám neodporuje, nýbrž je podporuje. Tak jasně staví nám před oči krásný ideal, hlásá nám, že jest ještě něco jiného na světě než materialistické heslo: »Ede, lude, bibe!«, heslo, jež nezná hlasu bližního, jež miluje jen sebe a jen pro sebe a pro vlastní zisk žije a tyje. Křesťanství učí milovati vlast, dávat, co jest císařovo, císaři; dávat vlasti, čeho od nás žádá.

Před několika lety rozhorlil se dr. Ed. Grégr ve své brožuře pro slova, jež prý byla pronesena na sjezdu katolíků ve Vídni, kde prý jistý řečník s entusiasmem zvolal: »Za císaře dáme život, za papeže dva!« Kde prý jest to vlastenectví katolíků, to velebené vlastenectví, když prý se takto zřejmě hlásá odboj proti císaři, kdyby si ho papež přál. Ovšem, *kdyby* si ho přál! — Nebudeme však nikterak slovy vyvracetí plytkost těchto frází, ale ukážeme na skutky, kam může sahati vlastenectví prodchnuté duchem křesťanským. Za válek napoleonských, když Rakousko bylo v největší tísní a země po zemi se mu rvala, vzepřel se statečný Ondřej Hofer se svými věrnými Tyroláky, obhájil Tyrolska pro korunu rakouskou — a pro vlast, pro milované Rakousko, zemřel na popravišti. A Hofer a Tyroláci jakými jsou upřímnými katolíky, zná celý svět. Není tedy a nebyla ta zrada katolíků tak hrozná, jak se ráda maluje. A snad zná p. Grégr heslo, jež chrabré syny Černé Hory vodilo k tolika slavným vítězstvím? Snad ví, že za »kříž svatý a svobodu zlatou« dovedl Černohorec slavně vítězit a slavně umírat!

Křesťanství, kam proniklo, uvádělo všude, ničeho neodnímajíc individualní vzdělanosti a povaze národní, vzdělanost všeobecnou a za hlavní základ veškeré vzdělanosti prohlásilo mravnost, ducha prostého pout vášní a hříchů. Křesťanství založeno jsouc na spravedlnosti a lásce, na povaze to všem lidem přístupné — ba vrozené, může býti a jest největším momentem, nejúčinnější silou v životě národním. »Suum cuique« jest heslem křesťanské mravouky; právo každého bližního, buď si kdo buď, jest křesťanovi svato.

Křesťanské náboženství nezná kastovníctví orientálního, nezná otroctví, jež u Řekův a Římanů tak hojně kvetlo. — Fanatismus mohamedánský hlásá zkázu jinověrců, židovská kabala nezná jiného národa než židovského, Číňan nedbá života, Hind opovrhne životem, — křesťan miluje bližního jako sebe samého.

Zdaž tedy touto svoji vznešenou naukou neodporuje se křesťanství nejlépe jako základ společnosti, jako strážkyni národů? Kde národ jeho ideami bratrství, lásky a spravedlnosti jest proniknut, kde národ opravdu slova Kristova slyší a plní, zda takový národ dospěv takto pravého stupně mravnosti může zoufati nad svým bytem? Zda

nemůže okem jasným pozíratí vstříc slavné budoucnosti a uskutečnění svých snah, svých tužeb? Vždyť tuto každý občan: boháč i chudáš, žebrák i král proniknut jest vědomím povinnosti nejen k sobě, ale i ku svému bližnímu, ku svému národu. Vlastní prospěch ustupuje do pozadí, kdy prospěch a blaho národa toho vymáhá.

Tak soudili o náboženství, soudili o křesťanství lidé, kterým skutečně šlo o to, aby národ jejich byl národem zdravým, aby cíle svého dosáhl.

Kant mluvě o společnosti praví: »Můžeme přisvědčiti, že, kdyby evandélium nebylo zákonů mravnosti stanovilo, že by jich rozum lidský nebyl doposud v takové dokonalosti poznal, jak je nyní poznává.«

Göthe vyznává: »Ať si vědy přírodní sebe více rostou do šířky a hloubky a duch lidský ať sebe více mohutní, — nad vznešenost a mravní vzdělanost křesťanství, jakož se v evandéliu jeví a září, nikdy duch ten nevynikne. Všecky doby, v nichž víra a mravnost panovala, byly stkvěly, povznášející a blahoplnny pro souvěk a potomstvo. Všechny však doby, kdy panovala nevěra a nemravnost, zmizely pro potomstvo bez blaženého ovoce. — Nebo nevěra jest vlastnictvím slabochů, malých duchův, otrokářův!«

Palacký ve svých dějinách dí: »Duch křesťanský měl vždy tolik výtečnosti a mravní síly do sebe, že nedal zahynouti důstojnosti lidské.«

A Montesquieu píše: »Podivný to zjev: křesťanské náboženství, jež toliko blaženost budoucího života za účel míti se zdá, buduje zároveň blaho života vezdejšího, neboť zplozjuje vzájemnou lásku a spravedlnost, mírumilovnost a smířlivost, dobročinnost a obětavost, upřímnost a věrnost, střídmost a cudnost; vlévá poddaným v srdce ochotnou poslušnost a věrnost ku představeným a představeným vlévá spravedlnost, mírnost, úctu a lásku k poddaným. Jen náboženství křesťanské odstrašiti může od zločinů, které každému lidskému trestu unikají.«

Slavený státník Washington praví: »Náboženství křesťanské jest nezbytnou podporou všeobecného blaha. Jeho vztahové k domácímu a politickému životu jsou nesčíslni. Není vlastním, kdo tento mohutný pilíř společnosti lidské podvrací.«

Filosof Moury napsal: »Cíť jest náboženství? Vznešená filosofie, která porádek a jednotu přírody ukazuje a hádanku lidského srdce rozlušťuje. Náboženství jest nejmocnější páka, jež může lidstvo šťastným učiniti; neboť nám ukazuje chudé jako věřitele a soudce, nepřátele jako bratry, nejvyšší bytost jak otce.«

Co o náboženství, o křesťanství, soudili jiní slavní mužové, filosofové i státníci, co soudil o něm Newton, Napoleon, Thiers, jest s dostatek známo.

Náše doba velice ráda dbá třpytných hesel, velice ráda se dovolává autority. Slovo věhlasné nebo vysoce postavené osoby mívá platnost takorůzka naprostou. Než, bohužel, že musí to býti hezky lesklá fráze, že musí to býti víře nepodobné paradoxon. aby mu lidstvo věřilo; — že bývá to každý nesmysl, jen když se beze studu hlásá, na který lidstvo slepě přísahá.

Ale pravda, byť i plynula ze rtů mužů, jichž jméno v každé jiné době běře se nadarmo, pravda nade vše jasná zůstává nepovšimnuta, té »bije se v tvář.«

Teď jest modou slouti nevěrcem. »Kdo chce slouti osvíceným a vzdělaným, musí především důkladně uměti se posmívati církvi a náboženství, posměch si tropiti z kněží a institucí církevních, musí uměti nadávati všemu, co jen trochu zavání náboženstvím, nebo kde jen zmínka jest o Bohu. A když to všechno důkladně umí, — pak je »osvíceným vzdělancem.«

Náboženství — toť prý celka, předsudek kněží a přemrštěnců, mravnost a spravedlnost — toť ošumělá hříčka. Teď panuje boj o existenci, boj o život: kdo s koho, ten toho.

Náboženství hledí se strčiti do kouta, do jezuitských románů. Člověk prý má býti vychován humanitou, aby byl člověkem; — ovšem člověkem dle smyslu těch, kteří ho vychovávají. Heslem denním jest slovo Gambettovo: »Náboženství — toť náš nepřítel!«

Hlasy ty nestály by za povšimnutí, kdyby je hlásaly obskurní plátky à la »Rovnost,« »Světlo,« »Pravda« etc. etc.. — ale hlásají se podobná hesla s katedry universitní, jsouli denním programem žurnálů světových, — pak pobízejí k úvaze jak zlu tomu odpomoci.

Četl jsem kdesi slova Bozděchova barona Görtze, že politika nezná mravovědy, a pod nimi připsaná slova: »Ale toť právě kletbou politiky.« Pravdivost těchto slov dostatečně dokázána jest dějinami. »Jsouli dějiny učitelkou národů, neměl by jejich hlas tak často zůstávati nepovšimnut. Neboť věru, jako dva největší kulturní národové starověku, Řekové a Římané, byli mistry národův evropských ve všelike vzdělanosti, tak by měl i zánik jejich býti výstražným znamením všem národům.«

Co lze sobě pomysliti stkvělejšího nad dobu Perikleovu v obci athénské? Věda řecká slavila triumfy, umění dospělo vzletu velkolepého, slávou a mocí politickou vévodily Athény Řecku celému — a přece touže dobou jeví se již v nich náznaky choroby mravní tak, že brzy se staly zápasíštěm stran a piklův a rejdů násilníkův — a za krátkou dobu kořisti cizích podmanitelův.

A jaká to byla choroba, jež jako rakovina rozežrala skvělý stát Perikleův? Byla to dryáčnická sofistika, jež jménem vědy rozrušila svým přepychem a svou nemravností přísného a zbožného druhdy ducha Athéňanův.

»Není božstva ani božského zákona, není svědomí ani ctnosti, všecko jest toliko lidské domnění a lidský zákon. Ve světě i v životě

platí toliko právo silnějšího.« Tak učili Gorgias, Protagoras a přemnozí jiní. »Není duše nesmrtelná,« učil Demokrit, praotec všeho materialismu. Retorové a sofisté posmívali se bázni božské a soudcům po smrti. Řecko propadlo ve svých rozhodujících třídách atheismu, nevěře — a tím také povaha a mrav národa propadl chorobě nevléčitelné, z níž vyhojiti národ svůj nedovedli ani jeho geniové: Sokrates, Plato, Aristoteles.

A jakoby na potvrzenou, že stejné semeno vydává všude stejné ovoce, zaneseny byly zárodky řeckého bezbožectví a nemravnosti do světovládného Říma — a i tam zničili mravní sílu Římanů druhdy přísne mravných, zničili národ druhdy tak veliký. Jen dokud z idejí náboženských, byť jen pohanských, také *mravní síla* se rodila, vzrůstal a mohutněl Řím duchem práva, spravedlnosti, lásky k vlasti, chrabrosti a obětavosti. Veta bylo po socialním a mravním řádu Římanů, když se vzdělanost řeckou vsáli do sebe jed materialismu, atheismu a skepticizmu. Vlastenecký dřívě Řím byl potom udržován ne mravní silou občanů, »nýbrž surovou mocí vojenskou.«¹⁾

Touto myšlenkou veden byl také německý básník Novalis, když svým krajanům psal slova: »Ideal mravní síly a dokonalosti nemá nebezpečnějšího soka nad ideal nejvyšší síly a nejráznějšího života, nejvyšší to stupeň moderního barbarství.«

Duch podobný, duch nevěry a socialní rozháranosti začíná vanouti i nyní, začíná se šířiti ve všech vrstvách společnosti, i v těch vrstvách, jež až dosud byly zdravým jádrem, mohutným sloupem každého národa.

A kdo tím vinen? S opovržením patří svět, tak zvaná intelligence, na socialisty a anarchisty; zákon trestá přísne podobné výstředníky, — ale zda tam vězí kořen zhoubné nemoci? Maně připadají tu na mysl slova zesnulého předloni poslance tyrolského, P. Jos. Greutera, jež r. 1884. v říšské radě promluvil: »Professora ponechávají na stoličce jeho, ale toho, kdo učení jeho provádí prakticky, toho zavírají. Když se velké davy jistými bludy otravují, kdo potom má obhájit autority státní, kdo chrániti má majetku? Z university šíří se nauky, jež, vniknouli do lidu, mohou býti nebezpečny nejen lidu, nýbrž i státu vůbec. — A šířitelé těchto nauk placeni jsou z mozolů poplatníků.«

Veliký anatom Hyrtl v inaugurační své řeči — jakožto rektor university vídeňské — pronesl tato slova: »Dopusťte, aby útěchy prázdná nauka materialismu vpustila kořeny v srdce davů nevzdělaných, vyšlete hlasatele jeho k tisícům a tisícům těch, pro které společnost lidská své liberálnosti jsouc si vědoma, ničeho jiného nemá než bidu, nouzi a tyfus z bludu pochodící — a pak uhlíďte, k jakým strašným následkům jste dali podnět. Ani drakonickými zákony kladného práva ani souverenitou vůle lidu neodoláte úplnému rozkladu všech poměrů lidských. Hned bezprostředně budou následovati: bezvládní, revoluce, zrada, politické vraždy, nepravosti a zločiny všeho druhu, rovnost

¹⁾ VI. Šťastný, v „Obzoru“ r. 1887.

jmění, společné užívání žen, krvosmilství — jako magna charta nově dobyté svobody člověčenstva.«

Zda měl Hyrtl pravdu či neměl, učí jasně dějiny, učí zuření socialních bouří, ať jest to již revoluce francouzská, či komuna pařížská, či rejdy a vraždy anarchistů ve Vidni, či nihilismus v Rusku, či tak časté a krvavé stávky dělnické.

Než dále dokládá Hyrtl mluvě o náboženství: »Každý bezděky zajisté cítí, že nemůže býti klamem a lží, na čem se zakládá vítězství vzdělanosti a tudíž i velmocná přednost společnosti lidské před zvířecí.«

A na jeho místě, nástupcem jeho na téže universitě jest žid, — dr. Zukerkandl, který své přednášky započal slovy, že člověk není dílem rukou Stvořitelových, že není Boha, stvoření člověkovo že jest bajkou.

Kdo byl větším učencem, zda křesťan, katolík Hyrtl, či žid, nevěrec Zukerkandl, — a komu více tleskala mládež, ta vychvalovaná, ideální mládež, zda poctivému Hyrtlovi, či židu, bezvěrci Zukerkandlovi?

Ne věda — ale fráse, nesmyslné, ale s odvahou proslouvené paradoxon — toť heslem naší doby.

A kdo tím vinen? Literatura a novinářství! A v literatuře a žurnalistice vedou hlavní slovo — židé. Židé stali se bohužel hmotnými pány skoro všech národův evropských; kořalka jejich otrávil a oloupila všechny národy o květ a jádro, o základ společnosti. Židé snaží se připravit všechny i o majetek duševní. V tom jsou židé všude svorni a byt se přetvařovali jakkoliv. Žid jde ruku v ruce se židem — a cílem jejich jest duševní i hmotné vyssání všech národův. Židovský tisk vládne v literatuře, židovský tisk udává tón v politice, židovský tisk zaplavil celý svět. A ta žurnalistika, ten tisk jest svobodomyšlný, frivolný, bezvěrecký.

A frásami z tábora židovského blýská se i literatura ostatní, blýská se literatura a žurnalistika naše. Jest vůbec naší chybou, že se rádi opičíme po cizině; že se nám cizí tulipán více líbí, než domácí fialka. Tuto chybu vyčítají nám již Šafařík a Palacký a varují nás ciziny — a my jim ochotně přisvědčíme. Varuje nás náš přední pěvec, když nám v »Jitřních písních« pje:

»Nevěřme nikomu na světě širém,
nemáme jednoho přítele tam.
Starý boj za každým skrývá se mirem,
soucit a přízeň jsou šalebný klam. —
Nevěřme radě ni chvále ni haně,
nevěřme pocelu, stisknutí dlaně,
nevěřme ničemu, všechno je mam!«

My nadšeně zatleskáme, když slyšíme další jeho vroucí slova:

»Věřme jen sobě, své práci a pili,
věřme jen svatému nadšení v nás,

věrne jen vítězství slovanské síly,
která si podepře krajní tu hráz.
Věrne, že národ náš, veliká Sláva,
s korouhví lidskosti za štítem práva
dobude koruny velebných krás!*

Zatleskáme, — ale pachtíme se za cizinou, pachtíme se za židy dále. Národ náš chce, má a musí prý býti svobodomyslným, aby nezůstal v osvětě pozadu. A koho naše žurnalistika, tato učitelka národa, vidí vzorem ve svobodomyslnosti? Žel Bohu, že — židy, židovské noviny!

Brněnský »Hlas« napsal v jednom loňském svém červencovém čísle tato slova: „Národní Listy« rozepsaly se v čísle 186. také o papežské encyklice, ovšem svým způsobem. Náhodou však přišlo nám do rukou asi o dva dny starší číslo židovského »Wiener Tagblattu« — a ejhle! článek »Nár. Listů« ukázal se býti toliko opisem »Tagblattu.« Tak přece mají pravdu někteří lidé v Praze, že ta liberálnost česká není leč pomyjemi liberálnosti židovské?“ —

Literatura naše byla literaturou panenskou, ale to se nelíbilo, to zůstati nesmělo, — vždyť se tomu smáli — židé. Noviny naše dlouho nenadávaly náboženství, nespílaly kněžím, nepřinášely ve feuilletonech pikantních článků z klášterů, — to zůstati nesmělo; národ a osvěta musí pokračovati, musí se řídit duchem času, vždyť co by tomu řekli — židé?

Naším básníkům jest ošumělým ono heslo slavika Ukrajiny:

»Bůh, svět, Slovanstvo, Polska, Ukrajina
zní mi ze strun pěti paterými zvuky« . . .

A přece jda za tímto heslem stal se Bohdan Záleski básníkem světovým. Naši slavení básníci nenapsali by za žádnou cenu, aby se nezdáli směšnými u židův, oněch věčně krásných slov: »Ó Panno svatá, ježto Čenstochovy chráníš!« — jimiž tolik proslavil se Mickiewicz. Vždyť co by tomu řekli — židé?

Ale naši básníci překládají nám tak uhlazeně jemné hymny:

»Vy, již tu kážete,
učené sovy,
že bližní zhloupne vždy
vašimi slovy, —
podlí vy lajdáci,
vy žravé baby,
duševní mrzáci,
mdlý rode chabý! . . .*

Giuseppe Giusti (přel. Jar. Vrchlický).

Těto poklony křesťanskému kněžstvu jsme ve svojí literatuře ještě neměli; — toho byla věčná škoda, tu musil nám přední náš básník honem přeložiti — a kniha jest chválena.

Naši básníci přímo vyznávají:

»A ptejte se pánů nebo sluh,
z měst slečinky neb dívky veské, —
a každý vám chvějně příšeptne,
že hřešit je, ach! tak hezké!

Neruda (Prosté motivy).

Proč by nehřešili, proč by se neposmívali náboženství a veškeré mravouce, vždyt se jí smějí — židé.

Naši svobodomyšlní pánové, kterým tak velmi leží blaho národa na srdci, jsou s to, aby i *kořalku* brali ve svých novinách pod ochranu, aby zastávali se toho moru, jenž jest kletbou nevěry, ježž židé dali nešťastnému lidu za jeho víru. Co prý by si ten lid počal, kdyby neměl kořalky, mnohá rodina je prý jen jí živa. A co by si počali chudáci židé, zač by kupovali velkostatky? Židé proti kořalce nebrojí, židé jí hájí, musejí jí tedy hájiti i české, křesťanské, t. zv. národní noviny. Vždyť co by tomu řekli — židé?

Ale ti pánové, kteří si takto lehkomyšlně pohrávají s osudem národa, ti pánové, kteří připravují ho o duševní blaho a kopou mu takto hrob jak duševní tak hmotný: ti pánové se neptají, co tomu řeknou židé, až národ bez viry, bez idealů, bez mravnosti zahyne! Co potom řeknou židé, až vrátí se národu osmnácté století, až národ jako moderní otrok na svém druhdy statku robotovati bude židovi, který nešťastného gojima odkopne, plivne po něm, poněvadž více na něm vysátí nemůže.

Naši tak zvaní osvícení mužové zasívají símé — a to, bohužel, padá v úrodnou, kyprou půdu všeobecné nespokojenosti; ale k ovoci semene toho hlásiti se nechtějí, ovocem pohrdají. Boj^o náboženský, boj o duševní majetek národů, který tak dlouho vrhali na pospas vášním lidu, nepostačí dnes jeho zuřivosti. Rozdrážděné vášně učiní útok na společnost samu — a ti, kteří pochvalu tleskali při boření oněch pevných bašt, jež zbudovalo křesťanství, poněvadž pádem jich volná dráha otevřena byla jejich vlastní ctižádosti a bažení po bohatství a moci; ti, kteří hlostejně se dívali na jejich boření, poněvadž kdyby je byli chtěli udržeti, byli by se musili vzhopiti ze své frivolnosti, zmalátnělosti a nevěry, — všichni ti marně budou se dovolávat náboženství, autority svědomí, úcty k majetku a právům. Pak bude již příliš pozdě.

Olupující lid o víru slibovali mu lahodnými slovy všechno možné, zvali ho bratrem, objímali ho — ovšem jen na papíře. A pohledme nyní blíže na emancipaci tohoto lidu z nenáviděných pout náboženství. »Ten člověk,¹⁾ který byl dříve povznesen nad hruď zámorskou odleskem svého nebeského původu, ten člověk, který čelo své unavením skloněné k nebi pozvedal, aby tam v naději života věčného hledal svou zmužilost a potěchu, ten dělník, kterého

¹⁾ »Vlast“ 86., Hrabě Mun o socialní otázce.

církev ve všelikém namáhání podpírala mateřskou svou rukou, ten dělník, který v nedělním odpočinku nalezal potěšení své a vědomí své svobody, ten řemeslník, jehož práva příslušná korporace hájila, jehož v stáří chránila, jehož budoucnost zajišťovala, — ten jest nyní sám samojeđin uprostřed zástupů druhů svých bez existence — nejsa jist svým zitřkem. Bohat této chvíle, jestli jeho rámě silno a díla hojnosť, žebrák za krátký čas, stihneli ho nemoc, přikvačili neštěstí, nebo dotkneli se ho stáří mrazivým svým dechem.

Církev, která byla starostlivou jeho matkou, jest nyní pro něho bez moci. Vůdcové národů zavrhlí její zákony domnívajíce se, že setřásají jho, — a dělník byv sveden jejich příkladem odmítnul její ochrannou ruku domnívaje se, že se osvobodil. Lidé mu pravili, že jest svoboden, — a on na okamžik zaslepen jsa pýchou pohrdnul oním jménem, které osvobodilo jeho duši a které mu slibovalo korunu věčnou! Nyní již má jiné jméno, jež na čelo vryl mu osud, jemuž propadl, — jest to proletář, který nemá ani svého krbu ani svého zitřku.*

Ký div, že potom ozve se a zatouží po oněch slibech, za něž dal svoje všecko, že hřmí jeho slova: »Vzali jste mi nebe a slíbili jste mi zemi! Nuže chci ji mítí!« Ký div, že mohl zvolati řečník na kongressu socialistů r. 1882. v Londýně konaném: »Kouli měštákoví, dýku knězi, bombu králi!« — A kde takové poměry vzkvetou, tam veta jest po všelikém řádě, veta po společnosti, veta po národě!

Zachovejte, vy pánové, kteří tak často házíte slovem vlast, národ, nadšení, zachovejte lidu viru a ducha křesťanského, zachovejte mu mravnost, a národ náš bude silen, bude státi nepřemožen v útocích nepřátel, jeho bude budoucnost. Ale vyrvete mu viru, vyrvete mu mravnost — a národ zapře vlast, poněvadž potom nebude mu žádné slovo již svatým. Tak maně připadají tu na mysl prostá sice, ale pravdivá slova, jež náš Kosmák klade v ústa samouku Baurovi:

»Nikoliv! jsem neučený sice,
to však ví i prostá mysl má,
že, kdo viru otců tupíť zná,
dovede i vlast svou bítí v líce!«

Boh. Balbínovi.

(K 200leté památce jeho úmrtí.¹⁾)

Již zapadala hvězda slávy stkvoucí
a smutek tichý českou halil zem;
v stín mohyly se klonil národ mroucí
nemaje, kdož by družným ramenem

¹⁾ Předneseno v „Lit. jednotě bohosl. královéhradeckých.“

jej mdlého povznes', nadehnul ku životu.
Za svitu žárů, mečů ve bleskotu
syn vlasti kráčel chmurné do ciziny. —
Od otců svaté odvrátil se víry
a proto opuštěn v tom světě, sirý
lká v žalů noc, jí pláče svoje viny. —
A smutku šerem vlast' se zakryla
a děti jejich pustých ve hvozdech
výš k nebi letí srdcelomný vzdech :
»Ó oroduj, Ty Paní spanilá,
by ve troskách, jak loď zbavená vesla,
v stin smrti drahá vlast' nám nepoklesla!«

Dvou věků stín již svoji perut sklonil
nad hrobem Tvým, ó velký vlasti muži,
jenž's zemi českou, zkrvavělou růži,
v svém srdci nosil, pro ni slzy ronil ;
nad její slávou zářil zrak Tvůj stkvělý.
Než stonem bolným Tvoje rty se chvěly
a z oka slza vytryskla Ti žalem,
kdy zřel's své vlasti pád. — Jak Jerusálém
poklesla lkajíc v stín a teskné dumy.
Kde slávy trón, tam zřel jsi pusté rupy —
i zakryl's tvář a pláčem Jeremie
jsi zasténal . . .

Vsak hle! již v chvatu
Tvá ruka v blankyt vlasti hvězdy vkládá
té dávné slávy. Bohatýrů řada
již vnuka povznáší, v zrak plápol sije,
a česká vlast' zas ve královském šatu
ve synu ponurém nadšení budí
a naděj' v lepší čas mu zkvétá v hrudi.
Památky vzácné z temna zapomnění
vynáší Tvoje dlaň, je v perly mění,
kterými krásli truchlivý kraj český
a slávu dědů v srdci píše desky.
»Již vzbudte se všichni!« slova Tvoje zvoní
a zvuk ten sladkou naděj' ve hruď roní . . .
Kdy zloba nepřátel i mateřstiny
skvost drahý, posvátný nám chtěla rváti,
Ty's ukázal, jak krásný jest a plynný,
jak český zvuk kraj širý písni zlatí,
jak za dob slávy učený svět český
v něm pěstil vědu; kterak hromu blesky
ve války písni slavně hlaholival,
svým k radosti, na postrach vrahům znival.

Kéž věkům přístím září láska vroucí,
jež svítá Tvoji mužnou »Obranou« :
»Ó svatý Václave, kéž otců víry stkvoucí
a dávné slávy jasněj zaplanou
čarovné hvězdy! Zhynouti nám nedej,
štit ochranný nad námi v boji zvedej!«

Josef Pavel.

Můželi literatura býti bez víry a mravnosti?

Úvaha od Th. Poďaného.

»Jazykem jedno živ jest národ: tohoto smrt — jeho záhuba!«
Tak napsal kdysi náš Josef Jungmann a pravda tato neuznávala
se snad nikdy více než za dob našich.—

Čím vytříbenější jest jazyk toho kterého národa, čím sladší
a mohutnější jeho řeč, tím čestnější a slavnější místo národ sám
zaujímá mezi národy ostatními. A jazyk vzdělává se literaturou —
a proto čím který národ má bohatější a slavnější literaturu, tím
slavnější jest svou pověstí v historii světové. Praví Jungmann: »Dvě
jsou známky vznešenosti národní: historie a literatura, — plody to
života národního.« — A o literatuře dí: »Druhou známkou jest
literatura; tato známka trvá, i když národ během všeho, co svět
vynáší, dávno přestal. V literatuře národ sama sebe přetrvá —
a duchovně nikdy nezahyne. Římané a Helléni, byť již dávno trávník po-
krýval rozvaliny jejich hrdých paláců, žijí po věky ve svých Virgilech,
Homérech a j., ani již dávno nehlaholí jazykové Koptův a Medů,
kteří ničeho po sobě nezůstavili . . .«

Máli tedy literatura pro každý národ význam veliký, má tím
větší význam a důležitost pro národ náš. — »Čím se vzbudil národ
náš? Literaturou! Čím Němci vybojovali Čechy v době úpadku?
Literaturou! A čím se máme my nyní brániti? Opět literaturou!
Kroky politické mohou nejednou se nezdařiti, mohou minouti se
s cílem,« píše V. Hálek. A Rieger praví: »Česká kniha stala se
naším mečem a štítem, naším palladiem ve stoletém zápase národním
za právo naší obnovené existence a jest třeba ustavičně státi a
bdíti na strážné věži interesů duchovních, aby tento žulový nevyvratný
základ: osvěta a vzdělanost plynoucí ze zdroje domácího, pěstované
duchem a jazykem vlastním, nedoznal pohromy, nýbrž zajistil všemu
našemu životu pro časy přítomné i budoucí bezpečně a čestně trvání!«
— »V literatuře národní jsme sami svými pány neobmezenými,«
napsal Fr. Schulz v Osvětě z roku 1878., »avšak také odpovědnými
před soudem současným i přístím! Co z ní uděláme, — to z ní
bude! Ale — to bude také z nás!« —

Velika, významna to slova, jež měli by si napsati všichni naši spisovatelé v čelo svého programu! Od doby svého zrození jsme se nedodělali žádoucích úspěchů v politice, — dosti již — ale přece jen skrovně jsme pokročili v umění, naše »národohospodářské poměry jsou dnes ve stavu velmi bídném,« — toliko naše literatura dostoupila stupně vysokého, toliko v literatuře dodělali jsme se úspěchů netušených . . Než bohužel! o naší literatuře tu platí slova, jež napsal V. Hugo kdysi ve svém znamenitém Prologu k vnitřním hlasům :

»Leč v tomto pokroku, jimž dni se vychloubají,
v tomto lesku století, jež plane vítězié —
věc jedna, Ježíši, mě přece děsí v taji,
to jména Tvého hlas že slábne víc a víc!«

Do naší literatury v poslední době byly zaneseny věci, o nichž bychom nejraději pomlčeli, kdyby dnes nehýbaly srdcem a myslí každého vzdělaného a vlast' svou upřímně milujícího Čecha! Naše literatura stala se nástrojem v rukou některých nedospělých nebo blaseovaných pánů, kteří činí si z ní, z tohoto nejsvětějšího pokladu národního, rejdiště svých nezřízených choutek a vášní, kteří chtějí z literatury těžiti jako z dojně krávy — peníze nebo slávu.

Máme jen literaturu; z literatury čerpatí má útěchu náš lid ve svých svízelných životních, literaturou baví a těší se naše vzdělané třídy a literaturou vzdělává se naše mládež dorůstající.

Nuže co podává literatura našemu lidu, čím napájí naši mládež? Můžeme všechny knihy, jež vyjdou, považovati za meče a štíty naší vzdělanosti národní, — či máme je spíše považovati za motýky a rýče, jež kopají černý hrob národu našemu? Žel Bohu, že při většině literárních plodů (při většině, neboť máme dnes hojně i prací a listů výborných) přisvědčiti musíme spíše otázce poslední nežli předešlé. Jak jinak bylo za časův oněch, kdy literatura naše po dlouhém spánku počala klíčiti, kdy byla ve stadiu tak zvané panenosti.

Ano panně přirovnává se tehdejší naše literatura — a to všim právem: Jako cudná, nevinná panenka s úměvem na koralových rtech, s nache studu na hebouckých líčkách, s okem nevinnou a nadšením zářícím vyběhla si do božího světa těšíc se dětinsky z každého kvítečka, s jásosem naslouchajíc zpěvnému švitoření ptactva i tichému bublání potůčku a s utajeným dechem pozorujíc, jak po dvěstěletém tvrdém spánku počíná se probouzeti ta drahá, drahá její matička, naše krásná země. A aby tím spíše se probudila, aby tím dříve procitla, volala ji nadšenými písněmi, zvala ji k novému životu »Ohlasem písní českých,« »Ohlasem písní ruských« a »Vznešeno-ti přírody,« stlala ji cestu něžnými fialkami, cudnými sedmikráskami, jásala i lkala nádhernými znělkami »Slávy dcery,« švitořila drobnými popěvkami, hrála jí na »Lyru českou,« poučovala mládež zlatými verši »Moudrosti otcovské,« pěla jí něžné písně »Milosti« a zdobila její nádra »Kyticí« uvitou z ballad národních. —

A tyto plody nebyly snad bez ceny umělecké, neboť poesie našich buditelů, jak dokazuje Eliška Krásnohorská ve svém spise »Obraz básnictví českého novějšího,« na str. 5—6., »byla nejen vlastenecká. nýbrž i v duchu svém národní, česká, — byla eminentně moderní a byla i veliké ceny umělecké — ne snad jen proto, že před 50 lety bylo potřebí více umu a talentu i na pouhý dobrý překlad, než nyní na slušnou báseň původní, ale hlavně i proto, že budujíc nové tvary, k jichž původnosti nutkala původnost látky, prováděla je ve slohu, na němž není stopy po diletantismu neurčitých pokusů, nýbrž celý výraz uvědomělé práce umělecké A my bychom přidali k tomuto úsudku ještě svůj přídavek: »A poesie ta byla prochnuta také duchem mravnosti a duchem nadšení.« Vezmeme jen do ruky některou knihu z doby té a shledáme se v ní s takovou ryzostí a cudností myšlení, že člověku při čtení plodů těch se srdce blahem zachvěje.

Tehda básníci ještě nepohrdali mravností a skromností, nepohrdali Bohem a nestyděli se viru svou veřejně v básni vyznati, jak toho dokladem jest Čelakovského velebná báseň »Buď vůle Tvá« a mnoho básní Jablonského a jiných básníkův; — a tím se také stalo, že básníci a spisovatelé tehdejší měli ohromný vliv na celý národ, zvláště pak na tehdejší mládež, tak že právem napsala Eliška Krásnohorská: »Jak působili básnikové starší na probouzející se duši českého lidu, jak osvěžovali a silili mladé jeho vědomí, jak hluboko zasáhli v samé srdce národa! S jak jarou myslí jsme zpívali a posud zpíváme věčně mladé písně skrívána Čelakovského! S jakým zápalem dávaly se celé generace unášeti vážnými verši »Šalomouna« Jablonského! A posud, chceli kdo citovati verš plné vlastenecké síly a myšlenkové hloubky, kam sáhne než do strun nesmrtelného pěvce »Slávy Deery«? A proto uplynou věky, — a Kollár, Čelakovský i Erben stále ještě budou v paměti národa jako prototypy českých básníků, — když dávno již bude zapomenuto na mnohého z oněch novějších, kteří se soudí býti vysoko nad ně! . .

Ovšem, tehdejší básníci mohli tak působiti a působili, poněvadž pojímali svůj úkol spisovatelský docela vážně; věděli, že kdo chce býti spisovatelem, tedy učitelem a vůdcem svého národa, kdo chce jiné vzdělávati a poučovati, že musí vzdělávati nejprve sama sebe. A teprve potom, když myslili, že sami mají dostatečné vzdělání, vystupovali na jeviště veřejně — a to ještě se skromností, aby s chutí a láskou pro dobrou věc a s nadšením pro svaté ideály lidstva pracovali na národa roli dědičné. Pravíť o nich jeden historik literární: »Našimi buditeli vším právem se honositi můžeme, poněvadž oni, aby národu svému platné služby prokázali, dříve národ ten a povahu jeho studovali, dříve sami se vzdělávali, než jiné se vzdělávati jali, připravovali se a pracovali léta, napájeli ve všech oborech věd ducha svého nešetřice ani času ani bádání dlouhého, ani odříkání, ani soužení!«

Ký div, že práce jejich, práce to vzdělaných a zkušených mužů, nemohla než velmi blahodárně působiti i na mládež i na ostatní vrstvy národa. Mužové ti věděli, že jen národ zbožný a mravný má budoucnost ve velikém zápasu světovém; věděli, že základy státu a člověčenstva ruší, kdo základy náboženství hourá: proto neodnámali lidu víry v Boha, ani neprznili plodů svých myšlenkami a licněmi nemravnými a frivolními — Tím se stalo, že literatura tehdejší vykonala a stkvěle provedla úkol, jež si provésti uložila: vzkřísila národ a postavila ho na takovou výši, že *směle vyrovnati* se může národům jiným!

Než časy ty pominuly — a z cudné, nevinné panenky naší se stala žena krásou sálající, žena skvosty ověšená; leč žel! při proměně, — ač mnoho získala, — více ztratila: — ze rtů jí zmizel onen nevinný, dětský úsměv a zaznívají z nich slova nevěry a kletby; čistá záře oček vyhasla a zírá z nich nuda a přesycení; nach studu setřen s líce, jež rdí se nyní líčidlem frivolnosti. Ano básníci až tam dospěli, že mravnost, cudnost, skromnost ano i víru v Boha pokládají za třeť nehodné vzdělaného člověka. Pokládají se za básníky rozené, za velké genie a spisovatele proslavené; myslí, že není třeba práce, aby mohli jiné poučovati; myslí, že lze pracovati, jak a kdy se jim zlíbí. Proto píší, — píší mnoho, aniž se dříve sami vzdělali, píší bez nadšení, píší jen, — aby psali. A co při tom horšího, nerozumějice svatému povolání básníkovu, vznešenému úkolu spisovatele, rádce to a vůdce lidu, — plní spisy své výhonky své mělké mysli, svého zkaženého srdce a své nevěrecké duše otravujice tako náš lid, kazíce naše vzdělané třídy a znemravujice naši mládež. S pohrdou pohlížejí na literaturu naši bývalou, krčí nosy nad dávnými našimi nepřekonanými velikány: Čelakovským, Kollárem, Jablonským, opovažujice se kritisoвати jejich plody, plody to duší velikých a nadšení plných, šlapati v prach jejich o národ náš veliké zásluhy. Jakož Sv. Čech praví:

»Však četa naše s patra o těch soudí,
jimž na ramena kdysi vstoupila;
nám shovívavý úsměv na rty loudí
ta snívá, vlastenecká idylla.«

(Nové písně: Mrtvým vlastencům.)

A Eliška Krásnohorská píše: »Počínají se tu onde zvédati hlasy nové, jako by starší poesie česká k uměleckému měřítku nebyla ani dospěla a literárního významu vlastního neměla, k čemuž připojena bývá nepoměrná chvála sil nejmladších a »světové« jejich, jak s oblibou se psává, výše.«

Ovšem naši buditelé neuvěřejňovali svých plodův již jako začkové nedospěli; — dříve se, jak už s hora vzpomenuť, vzdělávali — a pak teprve psali, a tož s nadšenou láskou k vlasti, láskou k lidu, jež chtěli upřímně a nezištně vzdělávati a vésti k vznešeným idealům pravdy, dobra, krásy . . . Nepsali ani pro zisk ani pro

slávu, nepachtili se tak klopotně jako nynější mladí pánové po uznání velkého světa — a proto poesie a spisy jejich zůstanou stálou okrasou písemnictví našeho.

Za nynější však doby, sotva takový mladý pán opustí školní skamny, již se domnívá, kdo ví co není, kdo ví co neumí, a proto horem pádem zahodí knihy a — risum teneatis amici! — stane se spisovatelem. Pokládá pak za největší hrdinství psáti hodně pessimisticky nebo frivolně; dělají si úsměšky z náboženství, z kněží a konečně ze všech starých zvykem i věkem posvěcených institucí. A čím neochrozeněji si v tom počíná, tím větším domnívá se býti básníkem, tím genialněji se domnívá psáti. »Naši mladí básníci,« praví kdosi, »pokládají Pána Boha za svého druha — ano ještě za menšího — uznávajíli vůbec jakého.«

A mravnost? Ta je jim pouhou obnošenou balenou, jež sluší snad starému světu, nikoli však jim . . . Naši mladí básníci, jak dobře praví Kosina, nejráději se obírají metafysickými trusy a sociologickými odpadky; — je to nyní v módě a dá to málo práce: třeba jen sáhnouti po některém francouzském, italském nebo židovskoliberalním německém spise, jenž se hemží podobnými myšlénkami, — a oni by tak rádi psali moderně a ještě raději bez práce . . . A spisy takových lidí svádí se naše mládež, kazí se náš ubohý lid.

Jaký pak toho může býti výsledek? Nejiný, než jaký právě vidíme! Mládež znemravněla, nedovzdělaná, pohrdající vši autoritou božskou i lidskou, všemu se posmívající; — vzdělané třídy rozeštvané v jednotlivé strany, lidé vysoká místa zaujímající bez charakteru a beze ctnosti, — lid v bídě největší.

Bude se snad někomu zdáti, že líčíme příliš na černo, ale vezmi si, laskavý čtenáři, kterýkoliv list objektivnější, prohlížej jeho sloupce — a tam nalezneš potvrzení slov našich! Tak kromě jiných čteme v »Literární hlídce« (ročn. V., str. 376. č. 12.) o naší akademické mládeži tato významná slova . . . »Valnou část viny nese také studentstvo samo, které nemá vyšší snahy, sebevzdělání pokládá za zbytečnou věc a hledí si jen zábav, hospod, spolků . . . Vzdělanost, sebekázeň, ideálnost, usilovná práce, poctivá láska k národu — tof byly prostředky, kterými jsme se povznesli z hrobu k novému životu, kterými si národ získal čestné jméno a jakýs takýs respekt ve světě; měli by místo toho nastoupiti duševní prázdnota, domýšlivá nadutost, materialistický názor na život, honba za rozkošemi, frásovitě barmabasování a lehkomyšlné pojmání celého národního zápasu našeho, (jak to v některých vrstvách studentstva jest už v módě), tof by asi marně byli pracovali otcové naši, darmo by byli obětovali zdraví, jmění a velkého ducha svého: Dobrovský, Jungmann, Palacký, Šafařík, Kollár a celá ta galerie anticky velebných postav a povah našich buditelů; pak čekal by nás osud horší smrti, totiž bezčestný bankrot duševní!« —

Vůbec se uznává, že se chytilo, — leč kde vězí chyba? V literatuře bez odporu. — Co jsme z ní nadělali, to z ní je, — ale to je také z nás! —

A zlo nepomine, dokud se naši spisovatelé nevrátí k bývalé prostotě a zbožnosti naší poesie. Tím nechceme nikterak říci, že by snad bylo nutno, aby se vyloučily z písemnictví našeho všechny moderní motivy; aby se spisovatelé naši zřekli dokonalé klassické formy a vůbec všech vymožeností, jichž jsme se časem dodělali. To všecko může, ano musí písemnictví naše podržeti, leč zřící jest se spisovatelům našim toho lehkovážného, frivolního způsobu psaní, jaký nyní stal se obyčejem. Vždyť tento směr literární nejen že je záhubný našemu národu, nejen že je známkou veliké nevzdělanosti našich spisovatelů, nýbrž on není ani básnický.

Bez náboženství a mravnosti nemůže trvati žádný národ, žádný stát, žádná společnost — a tedy ani literatura. Vocel praví: »Vědy, umění a literatura potřebují ku zdařilému vzrůstu svému pevného, náboženského a mravného základu, jinak všecko, co stavěno a vytvořeno, — na mělkém písku a vlně běžící vystavěno bude. Mravní náboženský cit a láska k původu svému jsou hlavní základy vzdělání národního.« A básníci i spisovatelé chtějí přece spisy svými i baviti i vzdělávati; ale jakž mohou pak vzdělávati, odhazují mravnost a opovrhují náboženstvím? »Základy společnosti lidské ruší, kdo náboženství ruší,« praví Plato — a to přece nemůže býti cílem literatury! — Spisovatelstvo národa, jak praví Rieger, »má býti tou stráží, kteráž udržuje národního ducha ve své síle.«

Základem každé společnosti a každého národa je mravnost a víra. — to již všeobecně staří uznávali a všichni mudrcové všech věků měli o náboženství nejvyšší a nejušlechtilejší představu — a za největší zkázu pokládali odstraňovati nebo rušiti náboženství. Jakmile některá literatura počala frivolním způsobem psáti o náboženství, vždy to bylo známkou blízkého úpadku národního. Toho důkazem jest literatura řecká i římská! »Kde víra v Boha, v duši a ve věčnost přestává, tam přestává mravnost, lidskost, poctivost, tam přestává poesie, tam ustupuje idealismus a na zboženinách všeho dobrého a krásného zavlaže korouhev praktického materialismu, korouhev krvi zbrocená nesená od surovců, již mají jen jeden cíl: zničiti všecko, co víra, věda a umění zbudovaly.«

A jak nedovzdělán je ten, kdo nevěru svého srdce, svou vlastní to hanbu, ve spisech svých se opovažuje šířiti, — dokazují slova Göthea, jenž dí, že »nevěra jest vlastnictvím slabochů, malých duchů, zpátečníkův a lidí na sebe samé obmezených.« Ještě lépe věc dokazuje Dr. Durdík ve svých »Filosofických rozpravách«, kdež praví: »Není lepšího důkazu o povrchnosti a mělkosti mysli než zlovolné vtípkování a výsměch při úkonech náboženských.« A dále praví: »O náboženství jakož i o vědách a krásných uměních přemýšleli nejhlubší duchové všech národův a všech dob a vyslovili

tolik znamenitého, že frivolně o záhadách těch mluvíti může jen ten, kdo věci těch nepojímá se stanoviska vývoje, nýbrž se stanoviska pikantního dne, — tedy buďto člověk inělký, nevzdelaný, anebo člověk lehkomyšlný a úplně zkažený.« A dále čteme: »Vyžadujeme znalost věci na každém, koho posloucháme řečniti o vědách neb umění, tož zajisté musí i muž, který o náboženství něco moudrého pověděti chce, svou ohromnou látku dobře prozkoumatí — a pak především pozná, že náboženství má hlubší základy, než aby je mohl abusus jednoho vyznání zapudit neb odstranit.«

A nyní hledme, kdo jsou ti, kteří u nás píší o věcech náboženských! Lidé, kteří nejen že nestudovali vědy theologické, ale o náboženství samém snad ani pravého pojmu nemají. A pak se divme, že se tak píše!

Popírati Boha a víru v něho přičí se konečně i citu aesthetickému. Pravíť Durdík: »Jak snadno se napíše: Boha není, duše lidská jest jako tělo; po smrti není nic... Ale co znamená jednoduché slovo »Bůh«?! Ono má zvuk nejen metafysický, nýbrž i aesthetický; ono představuje člověku souhrn jeho ideálů, souhrn všeho, co býti má, jeho ideál nejvyšší, ideál ideálův.« A ve své Poětice praví, že pojem Boha tak jest nutný básníkům, že, kdyby ho nebylo, básníci sami by si ho musili utvořiti.

A kterého náboženství Bůh může býti ideálnější, krásnější a dokonalejší než právě Bůh křesťanství? Vidno, jak oni pánové šlapou si na rozum proti náboženství a proti Kristu brojíce. Ze všeho, tuším, patrné, že náboženství býti musí, že nemůže vymizeti ze světa — a proto nevymizí a nemůže vymizeti ani z literatury. A ti, kdož brojí proti náboženství, sami si vydávají smutné testimonium paupertatis.

Dokazovali jsme schválně poněkud šíře potřebu náboženství v literatuře, poněvadž náboženství samo je základem mravnosti, poctivosti, základem pravdy i krásy. Jakmile přestanou naši básníci a spisovatelé psáti nevěrecky, přestanou psáti nemravně — a spisy jejich nabudou opět bývalé krásy a bývalého půvabu. — Přejíce pak si, aby literatura naše nebyla nevěrecka a nemravna, nechceme tím nikterak »ze spisovatelů nadělati ani předřikavačů litaní ani svičkových bab ani halapartníků slepého nesnáselivého dogmatismu, — nechceme podřiditi fantasii jejich ztrnulému formalismu ani nechceme intelekt jejich poutati věroukou; nezakazujeme jim nevsímáti si ani ženského obličejce,« jak v děsné předtuše obává se Lier; — všeho toho jim dopřejeme.

Žádáme toliko, aby poesie jejich holdovala vznešeným ideálům pravdy, dobra, krásy a nic více a také nic méně.

Ale urážili kdo frivolními spisy svými Boha, posmívali se náboženství, líčili s chutí tajností hampejzův, rozplývali se v prázdném kosmopolitismu, — »bijeli drze veškeru mravnost v líce,« jako jeden z nejnovějších našich poětů, — to přece není ani krásné ani pravé, — ale není to ani poetické!

Mimo to měli by si naši spisovatelé býti vědomi, pro koho píší. Nejsme ve Francii ani v Německu, kde literaturou obírají se vyžili světáci, kteří potřebují — ano přímo žádají na literatuře podobných pochoutek a dráždivel. Kdo čte u nás? Nejvíce naše dorůstající mládež — a té přece se sotva hodí takové pochoutky?!

Více opravdovosti, více vážnosti; časové jsou zli a národ náš potřebuje mužů celých a ne takového proletariátu, jaký až dosud se u nás roztahoval. Pokročili jsme, — nuže dobře — dokonale a dobré podržme; ale nezapomínejme ani na to, co dobrého nám naši předkové zanechali a volejme k našim mrtvým vlastencům slovy Čechovými:

»Ó jiskru svého mladického vznětu,
vy mrtví, dejte nám!
V ten život náš, kde čistý zápal hasne,
kde pochybnosti hlumí jarý vzmach,
kde na vzájem si rveme sny své jasné
v kal bojů šeredných a všední prach,
kde jiní mdloby na všech srdcích leží, —
nám vraťte jitrní zář a vesnu svěží
svých ideálních snah!«

(Nové Písň: Mrt. vlast.)

V literatuře jsme svými pány a co z ní naděláme, to z ní bude, ale to bude také z nás! Nuže hleďme, aby z nás lid byl vzdělaný, mravný a poctivý, jenž vzroste v národ pevný a nepřemožitelný!

* * *

Kdo tím vinen, že literatura naše za našich časů tak hluboce poklesla? Podívejme se na pracovníky literatury vlastenecké a literatury nynější! Koho na první pohled v této pohřešíme? České duchovenstvo, — to duchovenstvo, jež kdysi tolik přispělo k probuzení národa a bylo v prvních dobách nejhlavnější podporou literatury i jako živel produkující i jako živel konsumující. . . Ba drželi veslo literatury v rukou — a nikdo nemůže říci, že by se jí při tom bylo zle dařilo. Jich pomocí národ povstal, jich pomocí se udržel, jich pomocí vypěl. Leč, když bylo pracovníků nejvíce třeba, — naši duchovní ustoupili s pole, na němž předkové jejich drahně let tak slavně pracovali; opustili národ a — národ zašel na zcestí. Přišel zlý člověk a mezi pšenici nasetou našimi buditeli, nasil koukole. A duchovenstvo naše zapomínalo na stádečko své. Možná, kdyby byli naši duchovní byli méně pohodlni bývali od let šedesátých, — možná, že by věci v takové konce nebyly došly!

Že duchovenstvo naše v nedávných dobách více než třeba a slušno bylo, si hovělo, uznává se i jinde. Tak píše na př. K. Adámek: »S nemalým politováním vidíme, že namnoze také naše mladé kněžstvo nedbá a vůči hledě zapomíná slavných vlasteneckých tradic

kněžstva českého, jež si bylo nesmrtelných zásluh získalo o vzkříšení literatury české a o rozšíření českého čtení v našich vlastech. Jablonští, Vinařičtí, Markové, Jirsíkové, Douchové nenalezají pohřchu v řadách mladšího kněžstva horlivých stoupencův a následovníků. Kněžstvo české nesmí zapominati na své vznešené kulturní poslání v českém národě, nechcejí v národní naší společnosti pozbyti někdejší své váhy a důležitosti! Především musí zůstatí i na dále jako bylo — v čele podporovatelův a spisovatelů literatury! . .

A když se zpozorovalo, kam to vlastně s literaturou naši spěje, strhl se teprve hrozný poplach v táboře našeho duchovenstva! Začalo se brojit proti celému směru nynějšímu, proti celé novočeské literatuře a tu se odsuzovalo až na skrovné výjimky vše, co nového vyšlo. Tím způsobem a pak i zbraněmi, jakých někdy užíváno, vzbuzen na místě zamýšlené nápravy ještě větší rozpor. — Teď ovšem nelze náhle položití hráze dosavadnímu v literatuře směru a nejméně tím způsobem, jakým se to někdy děje.

Nesmíme jen kázatí, nýbrž i sami ruku k dílu přiložití; — věčné kárání nic nespomáhá. — Kdo boří, musí na rozvalinách vystavěti dílo lepší a dokonalejší. Snad i na české kněžstvo hodí se poněkud slova, jež praví Sv. Čech věčným karatelům. (Nové Písně: Věč. karat.):

„Kam pohledneš, tam Jeremia kvílí
a karatel své dřítky napřáhá:
»Ó společnosti zvrhlá, dave shnilý!
Ó bídný lide, země neblahá!
Ó mdlobo, šarlatanství, neschopnosti,
ó hnilobo!« — Již, mravokárče, dostí!
Snad právem rozléhá se náрек tvůj,
i šlehů dešť snad po zásluze padá. — ---
Leč mirní hněv a stále pamatuj,
že díl jich patří na tvá vlastní záda.

»Náš celý život chorý jest až běda,
směs frázi nadutých a dětských tret,
*jest neskonale chuda naše věda
a naše písemnictví planý květ,*
vše Liliput jen směšný, přebohý —
Tak hořekuješ, káraš rok již mnohý,
však pomalu bys mohl také, věč,
sám zdravou rukou do díla se dátí! —

— — — — —
V čas dřítky pelyněk je lidu zdravý
a neškodí též perné šlehnutí,
než stálým haněním se málo spraví
a věčný náрек jen se znechutí.

Dlí náprava, kde každý jenom káže,
radš chop se díla, kdo máš zdravé páže!

Již máme karatelů víc než dosti,
šif, šif se stele pessimismu stín:
vždyť snadno láti chybám, nečinnosti —
a při tom skládat vlastní ruce v klín;
strach věru jest, že každý raděj zvolí
na místo pracovníka soudce roli,
a že pak zapomenem' naposled
pro samu žalobu a lamentací,
co nejlepším je vychodištěm z béd:
v čas uchopit se chutě plodných prací.“

A tu nastává jmenovitě mladšímu kněžstvu úkol veliký, aby
napřed samo sebe vzdělávajíc, aby samo jsouc vzděláno a pilně
ve všech oborech pracujíc hledělo zase literaturu přivést do původních
kolejí. — do kolejí mravnosti a zbožnosti; čímž prospěje našemu
lidu ne méně než naši buditelé, kteří ho ze smrtelného spánku pro-
budili. Pamatujme na veliké předky své, na Sušila i Jablonského,
Jirsika i Vinařického, — a chutě do práce! Pracujme pilně, nadšené
a poctivě, a práce naše zajisté nezůstane bez výsledku. »I malý čin
je víc než pouhé řeči.« — A proto:

»Nuž, dosti již těch jeremiad věčných,
již dolů s kazatelen v dělný ruch!
Dost úšklebkův a důtek nekonečných,
z nichž otráven již málem český vzduch;
je třeba dusné chmury zapuzovat
a srdce těšit, mysli povzbuzovat,
by plna důvěry a naděje
si řekla jará pracovníků četa:
Kde stíny jsou, ať zár se zaskvěje;
co slabé jest, ať mohutní a zkvétá!«

Tři legendy

od F. Leubnera.

U Božích muk.

Den když duchu všemu vzplanul,
aby před tvář Boží stanul:
Vzlétl satan před trůn Páně,
sklonil nizko pyšné skráně.

»Kde jsi meškal, duši vrahů?«
»Kol lid-kých jsem chodil prahů.
Jako lev jsem kolem chodil,
lidské duše k hřichu svodil.
Neodolal nikdo svodu, —
utonuli viny v brodu;
za to kráčí cestou šírou,
kde vstříc peklo plane sírou.
Jenom jeden pevně stojí,
skála mořském ve příboji;
nadarmo má snaha vede,
aby klnul matce šedé, —
by před Tebe nevstoupila,
že ho na svět porodila.«

»Sestup, ďáble, sestup dolů,
do údolí slz a bolu, —
vrhni syna v pekla jícen,
kdyby klnul zlostí znicen,
neb kdo proti matce hřeší,
rychlým krokem v zkázu běží.« —

Stinli přešel jasem světěl?
A to ďábel k zemi letěl.
Letí satan, k zemi spěje,
kterou šero noci kreje. —
Červánky zas hory zlatí,
kde se do nich cesta tratí;
kudy cesta do nich vede,
chudý povoz po ní jede:
Vozka kráčí, hlavu věsí,
zoufalství jej mučí běsi.
Zoufalství jej mučí běsi,
myslénkou jej hříšnou děsí:
»Psancem štalv mě v kraje cizí
a můj statek zlostník sklízí.
Po dědinách dým se válí, —
což Ty, Bože, bydlíš v dáli?
Pláč už nebe neproráží?
Kde Tvá ruka s Tvojí stráží?
Strastli věčná můj je podíl, —
lip, bych se byl nenarodil...«

Z vozu dětský pláč v tom slyší,
který slovo kletby tiší. —
»Za vše, máš co přetrpěla, — —
o tebe se bázní chvěla,

chtěl bys hodit kletby kámen
na hlavu ji — ďáblem zmámen ?

Psanec dále kráčí zvolna,
hrud' mu tisní дума bolná . . .
Stranou Boží muky stojí,
těchou náhle psance hojí.
Přede křížem sklonil čelo,
v duši jemu hlasně znělo :
»Co jsi trpěl, Boží Synu,
z matčina jak vstal jsi klínu
až tam na Golgotu skalnou
než jsi došel cestou žalnou! —
A kdy zmiráš v smrti bidné,
pro matku máš slovo vřídlné!« —
U muk Božích stín se mihá,
lstivý ďábel na plen číhá. —
Neklel psanec matce v duši,
jak mu svůdně šeptal v uši.
Marně čeká, zlostník starý,
zatiná své hrubé spáry ;
němou hrozbou k nebi spílá, —
větší Bůh než ďábla síla.
Vzlétl hněvně perutěmi
Boží muka strhnout k zemi. —
Bédný psanec beze viny
spěje dálné do ciziny,
s láskou na svůj vůz se dívá,
pod plachtou kde poklad skrývá,
kde svůj poklad taji skrytě:
matku starou, ženu, dítě.

Na Božím soudu.¹⁾

Svatý Michal zadul v troubu :
»Vstaňte, mrtví, pojdte k soudu!«

Sypké stěny hrobů pukly,
před Pána se duše shlukly.
V trůnu září po pravici
s tváří jasnou dobří stojí,
k levé straně pekelníci, —
pozvednout se zraků boji.

»Pozbaveni věčné slasti,
jděte, hříšní, do propasti,
kde vás plápol čeká žhavý —
přísný Soudce hněvně praví.

¹⁾ Dle mor. legendy. (Pozn. poř.)

Dušíčka se hříšná lekla,
s pláčem ke své sestře rekla:
»Zachraňme se žaru pekla,
ukryjme svou těžkou vinu
před svým Soudcem v dobrých stínu!«

»Ukryjte nás zraku Pána,
neshlíti nás pekla brána!«

»Oko Páně vidí všude,
kdo vás marně skrývat bude?
Kamení snad, vody, skály,
horoucí snad peklo v dáli
skryjí Soudeci skvrny hříchů,
vašeho to žití pýchu.

Když jsme od vás chleba ptaly,
kamení jste v ruku daly; —
zde z nich u výš hory vstaly.

Břemen skály na ramena
nám jste kladli obtížená; —
zde z nich vzrostla skalní stěna.

Za ty trýzně oči kalné
vyplakaly toky valně, —
ty vám schladí viny palné.«

Dušíčky dvě vyletěly,
ukryt sebe ruče spěly.
Čekaly je těžké žely:
kameny se propadaly,
šeré skály popukaly,
chladné řeky vysychaly.

Bezpečného bez úkrytu
kvapí duše v letném kmitu
hledajice v pekle bytu. —
Zakrylo je peklo rudé,
na věky je trápit bude.

Černokněžník.

Kolo značí svatou křídou,
vykrápí je vodou živou,
tajemným je žehná znakem
černokněžník s chmurným zrakem.

V kolo vstoupiv čáry čítá. —
Peruti dvou temných kmitá
síni záchvěj poletavý,
k posluze se sluha staví.

»Prones ruče přání svoje!
Duše tvoje bez pokoje
brzy sstoupí v ohně zdroje.«

»Zanech hrozeb, sluho klatý!
Přines lebku, lidské hnáty,
olup o ně hřbitov svatý.«

Běs jen máchnuv křídly znova,
už se vrací se hřbitova.
Mistr říká tajná slova. —

Roste, stojí tělo živé,
vážný stařec brady sivé. —
Černokněz, jak oko zvedl,
zachvěl se a v tváři zbledl. —
Dáblu úsměv na rty sedl.

»Pochybnost tak v hruď mne zebe;
obživlý, rei, starče starý,
jsouli rudé pekla žáry,
jeli věčnost, blaho nebe?«

Mrtvé licho v síni šeré,
oknem jitřní svit se dere. —
»Téli nechceš pochybnosti
zbaviti mne, temný hosti,
bludnou duši jiné sprostí:
Líce máš i vrásky, tahy, —
rei, můj jsi-li otec drahý?«

»Ač mne voláš z hrobu klínu
noční dobou, bludný synu,
nepřeješ mi odpočinu: —
nehřmí kletbou moje rety, —
náruč pnu ti ve ústrety,
abych strhal ďáblu síť,
jenž se chystá na úsvitě
uvrci tě v pekla sluje.«

Ve objetí syna víže,
skrání mu žehná znakem kříže. —

Vzlétl satan, klenbu ruje,
kámen na kámen se věží —
a dům v dymných rumech leží.

Šerý holub s holubicí
vzlétli z trosek nad zem spící.

Několik myšlenek o mravouce darwinismu.

Vavřinec Hromecký.

»Boj o život — toť heslo nynější doby.« — Tak necitelně volá bohatý měšťák a kapitalista odůvodňuje svou krutovládu nad chudákem, tak zběsile volá socialista omlouvaje svoje anarchické snahy.

»Boj o život« — toť válečný pokřik národů, kteří jen jen číhají na vhodný okamžik, aby se utkali bojem.

Darwin vysloviv svou domněnku proto, aby vysvětlil organický vývoj v přírodě, jistě nepomyslel, že slova jeho jako elektrický proud působiti budou na celá pokolení po něm.

A přece již dávno nasbíráno bylo ono palivo, které výrokem jeho zaniceno bylo v mohutný plamen, dávno již nastaly ony okolnosti, kterým se však ještě nijak neříkalo; jím teprve byly určité pojmenovány.

Darwinovi stoupenci učinili to, co Darwin sám opatrně jen jako domněnku vyslovil, evandéliem prohlásivše výrok jeho za jistou pravdu; všechno jiné uznávali jen potud, pokud se to srovnávalo s teorií Darwinovou. Tak praví Häckel, hlavní zástupce darwinistův německých:

»Ganze Bibliotheken von Kirchenweisheit und Afterphilosophie schmelzen in Nichts zusammen, sobald wir sie mit der Sonne der Entwicklungsgeschichte beleuchten.«

Přírodopytci jsou ještě darwinštější než Darwin sám. Všichni radostně jásají: »Teď zvítězila věda nade vši pověrou, teď nalezen jest onen Archimedův bod, jímž vyvrácen bude svět ze svých stěžejí, jímž svržen bude se svého trůnu — Bůh.« — Ovšem mnozí z nich se pokoušeli o to, aby darwinismus spojili a v soulad uvedli s náboženstvím křesťanským; ano někteří tvrdili, že samo náboženství křesťanské v »boji o život« největší zápas vedlo a nejvíce dokázalo.

Než Darwin a jeho nejhorlivější stoupenci uznali, že pokus jejich jest nesmyslný, — a byli na to pyšní. Tak líčí nám Häckel svoje náboženství:

»Unsere Ahnen, namentlich der altersgraue Amphioxus, ein einfaches Lanzettthierchen, verdienen mehr Gegenstand der Bewunderung und andächtiger Verehrung zu werden, als all das unnütze Gesindel von Heiligen, denen unsere hochcivilisierten Culturnationen

Tempel bauen und Processionen widmen. Jene sind recht Fleisch von unserm Fleisch, Blut von unserm Blut.«

Podle Darwina povstalo náboženství ze snův, ano náboženství samo je snem. Proč by tedy neměl onen »poesie prázdňý blud« (jak praví Spitzer), »který vystřadil bohy Hesiodovy a Homerovy, onen vznešený a ušlechtilý blud, k němuž básníci tak rádi zabíhají, aby viděli přírodu v nejjasnějším lesku krásy, — proč by onen temný blud neměl býti také zapuzen — pravdou?!« — Náboženství nelze srovnati s darwinismem, proto pryč s ním!

A co se nabízí národům za jejich náboženské přesvědčení, na němž založeny jsou státy, na němž se zakládá vzdělanost? — Takli se tážeme, netřeba nám ani vyvracet klamných a lichých vývodů darwinismu, ničernost učení toho objeví a porazí se sama sebou. Každé učení má býti uvedeno v praktický život, každý filosofský systém má míti svou etiku, nemá býti pouhým vzdušným obrazem, bajkou beze všeho jádra a podkladu, která jest plodem vzrušené fantazie, — jinak nestojí za nic a nic neprospívá.

Nuže, jakou etiku, jakou morálku má darwinismus? Jestli »boj o život« skutečně principem či zákonem vývoje organického života vůbec, platí zákon ten zvláště u člověka, který jest přece vrcholem vývoje organického jsa korunou tvorstva viditelného.

A boj ten bude asi u člověka tím prudší, čím více má člověk sil a životních potřeb nežli zvíře. Boji tomuto člověk nemůže se vyhnouti, poněvadž jest mu přirozenou potřebou jako ostatním bytostem organickým; zachovati sebe jest jeho nevyšším cílem. k němuž jest mu směřovati nezbytně. Jak jenom tedy, právem již tážeme se. lze tam, kde se všechno děje zvířecím (ovšem vyšším) pudem, mluvíti o mravnosti?! Dějeli se vše pudem, nelze od přirozeného tohoto řádu nikterak se odbočiti; není pak již ani rozdílu mezi skutkem mravným a nemravným. — Kde není svobodné vůle, tam nelze mluvíti o mravnosti.

To, co dnes je dobro, mravno, za jiných okolností bylo by špatno, nemravno, ježto se pro »boj o život« již nehodí, nedostačuje. Dle okolností životních mění se tedy i mravnost. Co jediné se nemění, jest život. — Tak praví darwinský filosof Spencer:

»Sittlich gut ist also nur das, was das Leben des Handelnden allseitig vermehrt. Und da Vermehrung des Lebens Vermehrung der Lust bedeutet, so ist das Gute allgemein das Erfreuende.«

A tak učíme se v hedonismu a epikureismu, nezbytných to důsledcích učení, které činí člověka zvířetem, které člověka olupuje o jeho nejvznešenější dar, — o nesmrtelnou duši.

A jak se věci mají, když se člověku, jehož nejvyšším dobrem jest život, jehož cílem jest ustavičná pozemská blaženost, kladou překážky v cestu od člověka druhého, od bližního, který má právě takový cíl? Co jiného tu člověku zbývá, než potlačiti, zničiti svého bližního, — vždyť jeho záhuba a smrt jemu jest přirozeným při-

kazem — právě jako zachovati sebe. Kdo by tu ještě mluvil o právu, o povinnosti? — Člověk má povinnosti jen k sobě, nikoli k bližnímu. Člověk zná jen jedinou, nejvyšší povinnost, která jest — zachovati sebe.

Zbabělec, sketa, který utíká z vojenské řady bojovníkův, aby se zachránil, jedná zcela dobře a jestli trestán, děje se tak neprávem a jen proto, že slabý jedinec nemůže odolati přesile; ale jest chytřejší nežli všichni onino blázni, kteří v boji vytrvali a život svůj nasadili, aby bránili vlasti své.

Zločinec, který vraždí bližního svého, aby si zpřijemnil vlastní život, jedná správně, musí tak jednati.

Kapitalista-žid, který na sta chudákův utiskuje a vysává, při tom však u plného žlebu život si zpřijemňuje, jest úcty hodný, poněvadž dobře vyvinul své síly a náležitě jich užívá.¹⁾ — Nuže lze tam, kde vládne podobný strohý egoismus, mluvit o právu, o státě, — vůbec o nějaké společnosti?

Tato nesnáž hnětla Darwina. Co tedy učinil? Pravit: »zvřata i člověk mají pud společenský, který se v boji o život poněmáhu vyvíjel. Jednotlivec byl slabý; byl by v boji o život podlehl, proto byl pudem sebezachování nucen s jinými se spojit. Toto spojení však přestává, činili se jedinci překážky takové, že mu nelze síly své vyvíjeti.« — A přec ozývá se v člověku cit povinnosti i tehda, když jest mu od svých prospěchův upustiti. Jak se vysvětlí v »boji o život« tento cit? O tom nás poučuje Spencer:

»Das Gefühl der Pflicht ist aus Furcht vor der Roheit des Nebenmenschen, aus Furcht vor einem gewaltigen Herrscher oder den Göttern entstanden.

Auf Grund der Erfahrung bildete sich dann je nach den Folgen einer Handlung das Urtheil über ihren sittlichen Wert. That der Mensch dem andern wohl, ohne selbst etwas durch seine Handlungsweise zu erreichen, so that er es anfangs aus Furcht, später dachte er bei der Wiederholung seine Pflicht zu thun, in der Folge aber wird auch dieses lästige Pflichtgefühl eliminiert werden und jede gute Handlung wird mit einer Lust verbunden sein.«

Pomáháme tedy bližnímu proto, že nám z toho plyne prospěch a radost. Nenilž to zase egoismus?! A jak jen může nějaký skutek, který zprvu se děje ze strachu a jest nepřijemný a bolestný, někomu

¹⁾ Ve „Slovenských pohľadech“ (v čísle 3. z roku 1888.) uveřejněna je vtipná bajka nadepsaná „Pavúk“:

„Zočiac pavúk mladú mušku
v sieti zasídlenu,
úkladné sa na ňu oči
bodákami ženú.

„Milost!“ prosí muška malá, —
„veď já také mladá,
svitom som sa narodila, —
žiť sa ešte žiada . . .“

Pavúk smiechom k dieťu smrti
ostrý meč si chystá:
„Takým rečiam uší nemám,
bo já — darwinista.“

působiti radost, když se opakuje? Je opakování skutku snad toho příčinou? Tuť by člověk při skutku, který nejčastěji koná, největších radostí pocítoval, čemuž odporuje zřejmě zkušenost.

Pozornijme další nedůslednost nauky Darwinovy: Podle učení darwinismu individua silnější a dokonalejší v »boji o život« vítězí a se rozmnožují, kdežto slabší podléhají a hynou. Jak si tedy vysvětliti úkaz, že společnost lidská právě o slabé a nemocné tak se stará, že nechává na živě jedince, kteří svůj druh jenom kazí a k »boji o život« zneschopňují?

Proč civilisovaní Evropané se neřídí příkladem afrických mouchenínů, kteří všechny na těle nebo na duši choré a neduživé jedince se světa hledí sprovoditi, proč s opovržením pozírají Evropané na známý obyčej Sparfanů, kteří slabá a chorá děcka pohazovali?

A přece jsou snad Evropané na vyšším stupni vývoje a vzdělanosti nežli jsou divoši afričtí nebo byli kdysi obyvatelé Sparty.

Z této nedůslednosti pomohl si Darwin zase pudem, pudem soucitu, který se vyvíjí z pudu společenského a nutí nás, abychom bez odporu pohlíželi na existenci a množení se tvorů slabých. A to právě jest zase jedna darwinská hádanka, která nás překvapuje — a zůstává nerozřešena.

Pud soucitu jest tedy výsledkem »boje o život«, patrným zlem, které povstalo ustavičným se zdokonalováním. Jaké právo má člověk slabý, neduživý, nebožák na bytí či existenci? Měl by býti právem zničen a vyhuben a jen velikomyslností se stává, že jej silnější vedle sebe trpí. — Nevedeli darwinismus zcela zřejmě k barbarství a to k barbarství takovému, že hroznějšího nelze si ani mysliti? A proto všechny pokusy sloučiti darwinismus s náboženstvím a mravností zahaňují jenom onu surovost ve frázi, která krásně sice zní, jejíž jalovost a prázdnota však pozná každý, kdo o ní zdravým rozumem uvažuje. — Nezniliž na př. krásně, co praví Spitzer:

»Es wäre ein Rückschlag in die Bestialität, wenn man die im Kampfe erworbenen Güter der Humanität und die sittlichen Anlagen wieder verleugnen wollte, wo man durch friedliches Zusammenwirken viel besser dem eigenen Glückseligkeitstrieb und der Entwicklung der Menschheit Rechnung tragen könnte.«

Humanita je tedy vymožeností »boje o život«, »lidskost« jest náboženstvím a mravoukou darwinismu. Podívejme se na tu jeho humanitu.

Žádná doba nenadělala tolik hluku s humanitou, nikdy nevězvalo se tolikrát slovo »humanita«, žádná doba není tak bohatá tak zvanými »humanitními« ústavami, jako právě doba nynější, která tak ráda horuje pro darwinism. Státy jakožto spolu závodí zakládající útulny a opatrovny, nemocnice a porodnice; časopisy podávají stále a stále zprávy o sbírkách na ten aneb onen humanní účel a oslavují jméno dárcovo; tvoří se humanní spolky a družstva — a přece

pořád a pořád ozývá se hlas nespokojenosti, — pessimismu a zoufalosti: »Tak to již dále jít nemůže. Bída dostoupila vrcholu, — jenom násilný převrat nás zachrání!« Tážeme se: odkud onen hlas?

Takové humanní ústavy, jakými se naše století vychloubá, nalézáme i ve státech pohanských.

Což jiného byly ony »panes et circenses«, nežli mzda chátřy, které se Řím nemohl zbýti, kterou musil trpěti? A tak bylo i jinde. Žebráctvo, chátra byla živena; najedla se, — ale zůstala přece jen chátřou, o vyšší cíl lidí těch nikdo se nestaral. — A tak jest tomu i za dnů nynějších. O chudinu, t. j. o tělesné její potřeby, se starají mnozí, to je pravda, — ale o mravní zúšlechtění a zdokonalení její nestará se nikdo. Člověk slabý, chudák dojde podpory a obsluhy tehdy, když je skutečně holým žebřákem nebo mrzákem; ale aby ho vychvalovaná humanita uchránila mravní zkázy, aby ho povznesla, — na to nestačí.

Jediná láska, láska křesťanská, která v bližním, třeba je slabá a neduživ, vidí obraz Boží, vidí bratra v Kristu, láska křesťanská, která silami dle soudu lidského nevelikými tvoří divy, schopná jest úkolu tak velikého, tak vznešeného. A ať se humanita, výstřelek to moderního pohanství, vypíná jak vypíná: mužů, jakým byl na př. známý lidumil Bosko a jiní, nemá a mítí nebude. Takové muže rodí jen nauka křesťanská.

Tolik se vychloubá naše doba humanitou — a přece stále trpěla otroctví, o jehož hrůzách když se dovídali Evropané z různých cestopisův, až slzeli. Spisy se četly, spisovatelé slavili triumfy, humanita do nebe se vychvalovala a náboženství tupilo, — ale otroctví odpomoci nedovedl nikdo.

Ba zapomínali dokonce mnozí, že i ve vlasti jejich otroctví bují, ba že snad sami jsou tyrané chudákův a vlastních poddaných.

Takový jest soucit, taková láska nynějšího materialistického světa. Není větší ironie nad moderní humanitu!

A tak, jako kdysi ve svých počátcích, i za dnů našich odkluzuje jediné křesťanství hnusné otroctví. Co se nepodařilo humanistům, provedl náš sv. otec Lev třináctý, jehož přičiněním zrušeno bylo otroctví v Brasilii. A právě nyní vybízejí nadšená knížata církevní k boji proti ohavnému obchodu v otrocích v Africe, o něž se posud nestaral nikdo.

A podobně, bohda, podaří se křesťanství, jedinému křesťanství a nikoli darwinismu a liché humanitě vyléčiti Evropu z hrozné nemoci sociální.

Alumnovy písně.

I.

»Co ti ještě mám jen dáti,
synáčku můj zlatý?«
tázala se moje máti
stojíc přede vraty.

»Ještě jednou, hochu, klekni;
a že budeš hodný.
ještě jednou mi to řekni!« —
To jsem dostal od ní!

Žehná křížem, libá čelo, —
jak mně bylo blaze! —
v hrudi se mně srdce chvělo:
jak mi bude v Praze?

A teď, když tu matky není,
hřejí přece znova
drahé matky políbení,
drahé matky slova.

II.

Od nás v kraj se potok žene, —
horské hlavy obnažené
hledí, zda se neobrátí . . .
Hledí za mnou otec, — máti.

Letí, letí z hnízda ptáče,
s matkou otec pro ně pláče;
než zaletí, za ním hledí
a proč pláče, — nepovědí!

»Buďte šťastni, — šťastni všichni!
Chato rodná! aspoň vzdychni, —
vyprovázíš svého syna! —
Jak mě přijme chata jiná?

Tam na cestě, za tím hlohem
poslední už šeptám »s Bohem«
a sám, — věřte, moji zlatí, —
nevím, komu dříve platí.

III.

Já vidím ji, — svou starou matku, —
když o svátcích jsem doma byl,
když svoji rodnou ves a chatku
jsem jako klerik pozdravil . . .

»Tak přijel's — díky Bohu — zase!
Tož, hochu, vítáme tě k nám. —
Ach, změnil jsi se v krátkém čase;
věř, s těži že tě poznávám!

Žes zdráv a spokojený v duši, —
to velkou, synu, radost mám!
Leč slyšíš! onu starou hruši
teď v zimě zlámal vítr nám.

Já vzpomněla jsem ihned, dítě,
kde budeš v létě sedat as:
když někdo třeba navštíví tě,
kde budu hledat tebe zas? . . .

A zase vypravuje znova,
co už mi dávno napsala,
a její zlatá, prostá slova
mir v nitru mojem nastlala.

IV.

Po dvoře vlaštovky litají,
venku zas jaro se budí.
Venku je ptáčkové vítají,
Vzpomínám, jak je tam v podlesí:
matka jak přádko už pověsí, —
vyváří, tkalci je nese,

stromy jak staříčké sto let již
živnou tam v zeleném mechu . . .
Písni má! Jestli tam doletíš,
pozdravuj rodnou mou střechu!

H. Podlesák.

Kněz a kniha.

Reč, kterou v „Lit. Jednotě bohoslovců buděj.“ proslvil K. K.

Kněz a kniha. — Kněze nabádati ku čtení, knězi doporučovati knihu? Nenilíž to pobízeti včelu, aby sbírala med? Vždyť kněz a kniha jsou pojmy nerozlučitelný, — jsou pojmy souběžny. Ano — jsou pojmy nerozlučitelný — ale žel Bohu! jen u kněží některých. Mnozí však, — sotva dokončili studia svá, — knihu s chutí zahodí a pomyslí sobě: »Nu chvála Bohu! teď jsem se vším hotov; teď budu snad už míti jednou pro vždy svatý pokoj! Teď užiji klidné chvíle. po níž jsem tak dlouho toužil . . .

Jaká to převrácenost rozumu! Pravili kterýs učenec, že často jsou knihy člověku oděvu potřebnější, platí výrok jeho zvláště o knězi. Věru nad stravu i oděv jsou knihy knězi potřebnější; knihy — toť družky knězovy nerozlučitelné, ať je kdekoliv. ať působí v jakémkoli úřadě, ať působí v kterémkoli kraji. Jako hudebník nemůže se obejiti bez nástroje hudebního, tak kněz nemůže obejiti se bez

knihy. Kněz musí čísti a vzdělávati se po celý život svůj, — neboť ukládá mu trojí povinnost čísti a vzdělávati se: 1. povinnost hájiti čistého učení Kristova proti útokům nevěreckých učenců našeho století, 2. povinnost věsti, učiti a vzdělávati stádečko sobě svěřené a býti duchovním vůdcem národa svého a 3. povinnost k sobě samému. — Vše to pokusím se Vám, drazí přátelé, šířeji vysvětliti.

»Doba naše,« praví ve svých Consideracích Fer. Kalous, — »doba naše opojená hrdostí a pýchou, do krásy a vznešenosti své všechna zamilovaná, jako v báji onen Narcis, prohlásila se — zdali právem či neprávem — za století osvícené.« A vskutku, rozhlížímeli se vůkol, vidíme, že se obor lidských vědomostí měrou úžasnou rozšířil. Člověk zpytuje nad zemí, na zemi i pod zemí; duch lidský proniká všechny tajnosti přírodní a zdá se, že nic mu není nepřístupno :

»Vše brány ku pravdě jsou rázem otevřeny!
Vše taje bez clony! Duch, jehož úžas jal,
čte v knize přírody a z každé její změny
si smysl nalezá, jež nikdy nečekal.« —

Záhady, které zdály se rozumu lidskému býti nepřístupnými, nabývají den co den velikolepějších vysvětlivek; co runy věku zakrývaly, dnes vychází na světlo; poklady v zemi i na zemi ukryté vynáší člověk, lovec smělý, by jich jednak ku svému vzdělání jednak ku pohodlí života svého užití mohl; tajné síly přírody, jež dříve člověka děsily a ohromovaly, jsou dnes upoutány ve službě a moci jeho. Pára i blesk, voda i oheň s jinými silami a tajnými mocmi přírody slouží duchu člověka, jenž s hrdým sebevědomím může si říci :

»Pán slepé hmoty jest teď člověk volný, smělý, —
on hledá, přemýšlí a tvoří! Jeho dech
ty všecky zárodky, jež nasil u svět celý,
do chvění přivádí jak lesy větru spěch!«

Vzdělanost den co den šíří se víc a více a stává se všeobecnou.

Než veliké světlo mívá vždy za sebou i veliký stín! A tak i doba naše na jedné straně chlubí se sice velikou vzdělaností a osvíceností, na druhé straně však upadá do tmy a hluboké propasti, — do propasti duševního indifferentismu a lhostejnosti ku všem věcem vyšším, nadsmyslným, duchovním. Hmota vítězí — a ideál klesá. A co horšího — právě v naší době, v této osvícené a vzdělané době dějí se opovážlivěji a směleji než kdy jindy útoky na sv. náboženství vůbec a na naši katolickou církev zvláště: Popírá se nesmrtnost duše, božský původ člověka a jiné pravdy, které jsou stežnými kameny v naší sv. víře. Ano, mnohé pobloudilé hlavy pokročily tak daleko, že i existenci samého Boha popírají. Učení bludná jako jsou: pantheismus, rationalismus, liberalismus, ano i ohavný atheismus

co den drzeji a směleji hlavy své vztýčují tak, že v úzkosti volá básník :

»Leč v tomto pokroku, jímž dny se vychloubají,
v tom lesku století, jež plane vítězic,
věc jedna, Ježíši, mne přece děsí v taji.
tož jména Tvého hlas že slabně stále víc a víc!«

Nuže! v této tak nebezpečné době jest povinností kněze, jehož vyvolil božský zakladatel náboženství našeho, aby byl světlem světa. v této době jest povinností knězovou, aby stoje na výši vzdělání své doby a dobře věda, že »základ společnosti ruší, kdo ruší náboženství,« a že »náboženství jest první a nejdůležitější věcí, bez níž žádný stát, žádná obec trvati nemůže,« — aby postavil se směle na odpor oněm harebným útokům, jež drží nedoukové na náboženství podnikají. Nedoukové pravíme, poněvadž, jak praví Claudius, »Velikáni vědy stojí vedle oltářův a kazatelen s kloboukem v ruce; ti však, kdož s kloboukem na hlavě pyšně pomíjejí oltáře a kazatelny, patří jen k nepatrným bojovníkům!«

Knězovou povinností jest, aby v naší době, kdy chlubně a drze hlásají materialismus i převrácený rationalismus nauky a zásady své, aby výš a výše zdvihal prapor svatých ideálův, aby lidstvu ukazoval vzhůru ku hvězdám a vedl je tam po cestách vzdělanosti a osvěty čisté a opravdu křesťanské.

Abý však tomuto velikému, ba svatému úkolu svému dobře dostáti mohl, nezbytno jest, aby sám dříve se vzdělával, aby sám vědění svým době své dobře rozuměl, — neboť musí proti nepřátelům církve a náboženství bojovati týmiže zbraněmi, kterých užívají oni proti nám. Musí býti vycvičen ve všech vědomostech, z nichž berou protivníci Kristovy zbraně své. Ba musí vědy tyto znáti ještě lépe a dokonaleji, musí proniknouti ducha jejich a dokázati těm, kteří jich zneužívají, že neprávě jim rozuměli, že jich nepochopili; — musí jim dokázati, že věda a náboženství nejsou spolu v odporu, naopak že se výborně shodují, osvětlují a doplňují navzájem. On musí světu ukázati, že, jak praví Kraszewski, »učenost nehádá se s věrou a vira že nemůže zlořečiti učenosti.« On musí naučiti svět, že toliko jedna jest pravda, — a tou že jest jen Ten, jenž sám o sobě řekl: »Já jsem cesta i pravda i život.«

»Doba naše,« praví vldp. Dr. Jos. Pospíšil, »v nynějším zuřivém boji svém proti všemu, co jest křesťanského, ukládá církvi povinnost starati se o služby osvícené, pro její životní zájmy nadšené a obětovné. Kandidát kněžství může však jen tenkrát život svůj velikodušně službě církve zasvětit, když pozná, že ona nebeská blahověst, jejíž hlasatelem státi se má, již s přirozeného stanoviska o takové důkazy se opírá, že jen nerozum anebo zlovůle může je popírati a zamítati.« A trochu dále píše týž: »Mimo to má kněžstvo v nynějším světovém boji úkol, aby pravdu křesťanskou se všech stran ohroženou proti nepřátelským útokům hájilo. Máli však v tomto boji vítězství dojíti,

nezbytno, aby se na totéž stanovisko postavilo, na němž nepřátelé stojí, a těchž zbraní užívají, jichž užívají i nepřátelé. Jest známo, že nepřátelé církve nynější boj proti křesťanství za boj proti nerozumu a tmářství prohlašují. A proto jest kněžstvu vědecky dokazovati, že křesťanství rozumu a pravé vědě se nepříčí, nýbrž opačně že ono všechna přirozená práva rozumu uznává a hájí. A proto — praví dále. — jest v nynější době naší nejsvětější povinností, abychom činností a práce své neobmezovali na výkony duchovní správy v obyčejném smyslu, nýbrž abychom, pokud možno, tuto duchovní správu rozšířili a síly své také vědecké obraně nauky křesťanské věnovali.* — K tomu však nezbytno jest vzdělání, vzdělání důkladné, mnohostranné. »Neboť, jen tehdy, poznajíli učenci, že se jim kněz učeností vyrovná, vzdají čest nejprve učenci, potom pak vážiti si budou ponenáhlu i kněze a pokloní se služebníku Božimu a správci darů nebeských!»

»Patro tedy a na bílé dni jest,« -- praví opět Fer. Kalous, — »že jest duchovenstvu hlavní potřebou, aby znalo i vědy světské, -- aby je osvěcovalo světlem víry a vedlo ty, kteří se všemi svými vědomostmi v temnotách nevěry bludně hmatají.«

A nejvyšší pastýř církve, slavně panující Lev XIII., jeden z největších a nejučenějších mužů, kteří kdy na stolci Petrově seděli, jemuž se podivují a pro něhož slova chvály a uznání mají i odpůrci církve katolické nejzarytější, vydal slavnou encykliku »Aeterni Patris« datovanou ze dne 4. srpna 1879., v níž slovy výmluvnými přimlouvá se za důkladnější vzdělání duchovenstva. Píše: »V povšechném zápase duševním učinili nadání a bystří mužové množství užitečných vynalezů, jichž nesmíme si nevšímati zvláště nyní, kdy bezbožníci zmocňují se obyčejně všeho pokroku a snaží se ho užiti jako zbraně proti zjeveným pravdám. Proto dbejte, aby chovanci duchovních seminářů lépe, než až dosud, byli vycvičeni ve vědách přírodních a zvláště aby důkladného vzdělání dostalo se jim ve všech vědách, jež vztahují se ku výkladu a autoritě písem sv.« A dále píše: »Obrana katolické víry, kteréž v nynější době tak velice jest třeba, vymáhá, aby bohoslovec nejen obyčejně nebo snad jen prostředně, nýbrž neobyčejně a všestranně vzdělán byl nejen v oboru bohosloví, ale ve všech oborech věd, jež jsou s vědou bohosloveckou v nějakém spojení.« Tot slova sv. Otce.

A uznávalali již za starodávna církev sv. potřebu vzdělaných kněží, — a že uznávala, toho důkazem jsou nám dějiny církevní, — tím více jí jest třeba kněží vzdělaných nyní.

Hle, jak již sv. Pavel vynikal vzděláním za doby své! Důkazem jeho hlubokého vzdělání jsou nám jeho listy, jež stkvějí se neobyčejnou hloubkou vědomostí, prozíravostí a objektivností jasného úsudku tak, že nejučenější mužové všechnu píli na to vynakládají, aby se dobrali správného výkladu jejich. A týž sv. Pavel napomíná kněze péči své svěřené, aby se vzdělávali. Tak píše na př. Timotheovi:

»Attende lectioni, exhortationi et doctrinae!« A jinde volá: »Vzdělávejte se vespolek, jakož činite! Proto již ve starém Zákoně praví Duch sv. u proroka (Mal. 2, 7): »Rtové kněze mají ostríhati umění.«

A dále jak už ve starém věku vynikali biskupové a kněží vzdělaností! Ať jen uvedu Velikého Basilia, Jany, Řehoře, velikána Augustina a Jeronýma!

A ve střední době, kdy celý skoro svět tápal v nevědomostech, kdož to byl, kdo pozdvihl prapor vzdělaností klassické? Kde skrývala se a mohutněla nová čistá osvěta? Byli to opět a opět kněží, ať světšší ať klášterní; příbytky jejich byly koutky, kde umění a vzdělanost se skrývala, aby po čase opět jako Fenix vzlétla a celý svět ozářila. — A kněží vzdělanosti chránili a byli příčinou, že dnes kultura tak vysoko se povznesla.

A nyní, kdy bezbožníci a nevěrci právě té vzdělanosti zneužívají za vražedný nástroj proti matce své, proti sv. církvi, měli by kněží mlčeti? Ó nikoli! Kněží nesmí ustoupiti s pole vzdělanosti, — znova musí se uchopiti vesla a vésti loďku vzdělanosti opět do jistého a bezpečného přístavu čisté a neporušené nauky Kristovy. A proto i dnes — ano dnes ještě více — platí ona slova sv. Pavla: »Attendite lectioni, exhortationi et doctrinae.« Běda knězi, který zanedbává tohoto napomenutí sv. Pavla; běda knězi, který nevytvícen a nevzdělán jsa uváže se v úřad svůj! Jak ho bude zastávati? Jak si v něm počínati? Uvažme jen, že bez vědy a umění obejiti se nemůže za dnů našich žádný člověk. nechceli býti darmochlebem anebo břemenem společnosti lidské. Aby však kdokoli něco uměl, musí se dříve učiti; — musí se také učiti kněz, o jehož povolání napsal jeden znamenitý spisovatel: »U nás nejkrásnějším povoláním jest povolání kněze, jenž posvěcuje se lidstvu a zbavuje se všech svazků, jež by jej zdržovaly a poutaly k zemi!« Dnem i nocí musí se kněz vzdělávati, aby dostál slovům sv. Pavla: »Attende tibi et doctrinae: insta in illis: hoc enim faciens et teipsum salvum facies et eos, qui te audiunt.« (Tim. 4, 16.)

* * *

Za druhé ukládá knězi čísti a vzdělávati se jeho postavení jako představeného stádečka sobě svěřeného a jako člena národa, mezi jehož vzdělance se s chloubou počítává!

Kněz posvěcen jsa na úřad svůj poslán jest mezi lid, — aby byl duchovním jeho vůdcem. — aby byl jeho otcem, matkou, bratrem, přítelem i učitelem. O něm praví Kraszewski: »Veliký věru a svatě jest povolání katolického kněze, jenž vzdává se rodiny své, práva i jmění, jen aby mohl sloužiti těm, kteří sluhy nemají, aby všeliký bol a bolest s nimi procítil a všem slzy utíral. Obor činnosti jeho jest nesmírný, nezměrný, překrásný. K němu utíkají se otcové i matky v potřebách svých, v svých souženích i bolestech považující ho za rádce nejlepšího; k němu utíkají se starci i stařeny jako k příteli nejlepšímu; jej nejraději vyhledávají dítky, tato poupátka

růžová na stromu lidstva, hledající u něho poučení a obveselení, hledající u něho to, co jim slíbil božský mistr náš, když pravil: »Nechte maličkých přijíti ke mně, neboť jejich jest království nebeské.« K němu přichází pro útěchu chudý i bohatý, učený i neučený, vznešený i prostý; on má pomoci tam, kde jiní jsou slabí; on má promluvit slovo útěchy, kde jiná ústa jsou němá, on má poraditi tam, kde jiní snad už zoufají. A každý kdo k němu přichází, chce u něho najíti poučení nejen ve věcech duchovních, ale často i ve věcech světských.«

A šťastný kněz takový, jenž dovede víru svých oveček čistu i neporušenu zachovati; jenž dovede všem poraditi, všechny potěšiti, všem pomoci, všem do bolavého srdce, do bolavé duše balsámu nalíti. Autorita takového kněze jest tak pevná, že bouře sebe krutější jí nepodvrátí. že nájezdy sebe hanebnější jí nepokali a slovo jeho má všude a vždy váhu velikou! — A tak vzmáhá se vážnost nejen ku stavu duchovnímu, ale i k církvi a k náboženství vůbec, neboť ze sluhů se vždy soudívá na pána!

Abyste však mohl takového výsledku každý kněz dodělati, jest se mu opět a opět vzdělávati. Čítaje a vzdělávaje se snadno najde slova, jimiž by těšil zarmoucené a zdvihal kleslé, jimiž by vléval do srdce teskného balsám posily, jimiž by otvíral srdéčka maličkých, aby símě božské pravdy v nich se ujalo. klíčilo a plod vydalo stonásobný. Čítaje a vzdělávaje se bude s to, aby stádečko péči své svěřené chránil hříchů, výmluvnými slovy líčil mu zkázu a ohavnost bludu, varoval je svědčův a naváděl je ku blahu jak tělesnému tak duševnímu. Čítaje a vzdělávaje se bude moci snadno osadníkům svým dokázati, že jsou lepší a ušlechtlejší zábavy nežli jest hra v karty, hádky a rvačky, nestřídmé pití, pomlouvání, nestřídmé tance, zálety a podobné zábavy zkázonosné.

A budeli si takto počínati, uvidí sám záhy nejzdařnější ovoce činů svých. Jakou radostí se pak naplní slechetné jeho srdce, až mu matka bude děkovati za to, že zachránil dcerušku, otec za to, že obrátil syna; až budou mu zarmoucení děkovati za útěchu, chybující za nápravu, bloudící za správné cesty, jež jim ukázal, — až budou jej všichni ctíti a milovati jako otce nejlepšího a přítele nejvěrnějšího. A k tomu všemu dopomoci mu může jedině čtení a vzdělávání se!

Jak jinak vede se knězi, který v knihách nehledal rady a pomoci: od něho zarmoucení odcházejí se zármutkem, nikoho nepotěší, nikomu neporadí, nikoho nenapraví; jeho strani se malí i velcí, na slova jeho nedá nikdo více — než na slova obyčejného člověka. Vážnost jeho klesá, klesá i vážnost k sv. náboženství, klesá na osadě mravnost i vědění; lid pustne a pustne, upadá do hříchu, — chudne časně i mravně; blahobyť jeho klesá — a to vše má na svědomí kněz! — Takový kněz — non fecit salvum semetipsum, non fecit salvos et alios!

Ale i jako národovec povinen jest kněz dbáti o četbu, o vzdělání své; a platili tato zásada o kněžích na celém světě, platí měrou dvojnásobnou u nás, stokrát více než o kterémkoli jiném knězi platí o knězi českém.

Národ náš nemaje četné šlechty — odkázán jest hlavně na svůj lid. A lid důvěru národa nesklamal. — Z lidu vyšli mužové, kteří národ náš vzkřísili, kteří pro národ nově vzkříšený počali tvořiti novou literaturu a nové umění; z lidu vyšli mužové, kteří postarali se o to, aby jazyku českému dostalo se opět bývalých jeho práv v soukromí i ve veřejnosti, ve chrámě i ve škole, aby synové a dcery českých matek byly vzdělávány a vyučovány svým mateřským jazykem! A tito mužové z lidu převážnou většinou byli kněží — jako patriarcha slavistiky Dobrovský, otec kritického dějepisu Dobner, Puchmajer, Nejedlý, Rautenkranc, Vinařický, Sláma a mnozí jiní, jejichž těla snad zanikla už v prachu zemském, jejichž památka však a dílo potrvá bohda na vždy v srdci lidu českého!

Co starý český kněz, to také vlastenec, co kněz, to spisovatel a básník, co kněz, to podporovatel a šířitel knížek českých.

Čeští kněží tvořili první repraesentaci národa českého — a repraesentace ta byla důstojna a čestna!

A co čini dnes nástupci slavných předkův? Odpočívají na vavřínech předky dobytých, — ale nezaujímají už dávno tak důležitých míst v národě našem! Nepracují již tak vytrvale a nadšeně ani v oboru světském ani v oboru theologickém, — ač nařiká se na nedostatek theologické literatury české a na záhubný a nebezpečný směr literatury světské. Jen tu a tam pracuje některý bedlivý dělník na vinici národní, — většina však zapomíná starých tradic svého stavu . . .

Jaký to smutný pohled pro vlastence kněze! Kněz nemá žiti toliko pro svou osadu, ale i pro svůj národ. »Každý kněz má býti netoliko kazatelem, ale i vzdělavatelem svého lidu, vychovavatelem svého národu, sloupem a podporou národnosti, vzdělavatelem své řeči, pěstounem národní literatury« — praví Jan Kollár. A aby také tomuto úkolu dostáti mohl, musí se opět vzdělávati, — vzdělávati bez ustání. Ať pracuje v oboru theologickém ať světském, musí býti dříve důkladně vzdělán, aby mohl státi za to, co napíše; aby nebyl na posměch svým i cizím.

A jmenovitě dnes třeba, aby byli kněží čeští pamětlivi svého úkolu na národu roli dědičné, aby dobře vstípili si do srdce slova Sušilova: »Církev i vlast, — ty v mojich milují sestersky se nádrech!« Jmenovitě dnes třeba, aby opět uchopili se a hrdě zdvihli nad lid svůj prapor duchovních ideálů, prapor osvěty a vzdělanosti čisté a křesťanské!

Těžké zajisté hrozí časy národu našemu zevšad mořem cizoty obklopenému a uvnitř nesevědomitými lidmi stále víc a více rozrývanému. Lidé všelící, lidé bez náboženství i charakteru chápají se

vlády v milé vlasti naší a často i pod rouškou nábožnosti usilují zavést dobrý lid náš do záhuby hmotné i mravné, jen aby dosáhli cíle nečistých pletich svých. Kdož tu má být strážcem lidu našeho, kdo chránití jej od záhuby, kdo poskytovatí mu vzdělanosti pravé a bezvadné? Kdo varovatí jej lidí ošemetných, nemravných i nepoctivých, kdo učítí jej znáti rozdíl mezi spisy dobrými a špatnými a v náhradu za špatné kdo poskytovatí mu má knih dobrých? Kdož jiný než kněz, kněz z lidu vyslý a mezi lidem zase působící? Kněz až posud má největší důvěru u lidu našeho, — nuže povinností knězovou jest důvěru lidu nezklamati! Ó kým by všichni kněží čeští pamětliví byli tohoto svatého úkolu svého a věrnými také byli strážci Sionu národního!

Kněz s chloubou počítá se k reprezentaci národa, nuže ať ho reprezentuje důstojně a hodně: ať nezanedbává jeho literatury, jeho umění, ať neuzavírá pokladny své na deset zámků před každou knihou českou, aby věděl, které knihy má doporučovatí a kterých varovatí. — A komu s hůry dáno, komu v hrudi svatý hárá oheň, — nezakopávej hřivny své, ale přilož ruku k dílu, — zřekni se pohodlí, zřekni se svých oblíbených zábav a hraček — a pracuj, pracuj; — neboť jen práce zachránila a bohda i dále zachrání národ tvůj!

A až kdysi zemdlená hlava tvá se k nádru skloní, až duši tvou povolá světa Pán před spravedlivý soud svůj a tělo tvé se uloží v drahé, rodné zemi, tu právem na náhrobek tvůj napsati budou moci slova, jež napsal Jungmann na náhrobek kněze vlastence, St. Vydry:

»Umřel, — ale pamět jeho kvete
po veškeren času běh, —
bylť jest dobrý, jakž jich málo v světě:
člověk, pěstoun, kněz a Čech . . .«

* * *

Třetí konečně povinnost, jež ukládá knězi vzdělávatí se, jest povinnost a účta k sobě samému.

Kněz odloučen jest od rodiny své: od otce a matičky, bratrův i sester; vyrván jest z kruhu přátel svých, osamocen stojí ve viru života; sám a sám musí odolávatí návalu zhoubných bouří, jichž nikoho neušetří krutý osud; sám a sám musí snášeti trpké ztráty, sám a sám musí trpěti a snášeti pomluvy, zášť, nepřátelství, pronásledování a hanu svých nepřátel, jichž právě počestný a hodný kněz mívá nejvíce.

Nuže! kde má hledati v této tísní přitele? Ke komu má se utéci? S kým se má potěšiti? Ach s kým jiným, než opět s knihou? Čítaje dobré a užitečné knihy najde kněz útěchu a posilu ve svém těžkém postavení, ve svém zármutku a bolesti; v nich uvidí všecky své chyby a nedostatky, jež mu nikdo buď z úcty buď ze škodolibosti nevytkne; v nich uslechti a vzdělá ducha svého, —

učiní se člověkem lepším a šlechtetnějším; čítaje dobré knihy najde i poučení, jak by si věsti měl, aby důstojně zastával povinnosti úradu svého; čítaje dobré knihy stane se výmluvným a horlivým, aby ohnivě hlásal slova pravdy na kazatelně, aby slovo plné útechy šeptal v ucho kajcínikovo, aby libezně a sladce vštěpoval sv. náboženství do srdce maličkých . . .

Ve společnosti dobrých knih dlí kněz ve společnosti nejšlechtetnějších a nejlepších lidí, ve společnosti nejvýtečtějších duchů všech století a národů, jež zajisté jsou pro něho společností nejdůležitější. Tu jdou mu do srdce veliké myšlénky a touhy a naděje, jež před sty a sty lety vířily v srdcích a hlavách velikánů lidstva a vlévaly útechu do srdcí snad již sterych nešťastníků. V takové společnosti zapomene kněz na všecky své malicherné nehody a nešťastí a je jen tím, čím býti má. — dobrým, šlechtetným knězem, jenž snaží se svědomitě vyplniti povinností své! Není jiného zaměstnání, jiné zábavy, jež by byla kněze důstojnější, než čísti dobré knihy!

Nebot šlechtí více kněze čtení či hra v karty, o níž praví polský spisovatel Kraszewski: »Karty jsou zábavou divochův anebo dětinských lidí: maří čas, učí chtivosti, činí hráče hloupými a budí nejhorší vášně vedouce k neškodlivějším rozmařilostem.« —

Co šlechtí asi více kněze: — zda čtení dobrých knih, či chození do hospod, do společnosti sobě nepřiměřené, snad nízké, již nesnaží se k sobě pozdvihovati, k níž však sám se často snižuje?

Co šlechtí více kněze: — vydávati peníze za knihy dobré a užitečné či shromažďovati lakotně do truhel groš ke groši, o něž se snad po smrti jeho jiní seperou?

Kněz, který nečte a nevzdělává se, otvírá dvře do srdce svého všelikým zhoubným a škodlivým myšlénkám, jež ruší jeho poklid vnitřní a hrozí mu všelikým nebezpečenstvím. — nebezpečenstvím těžce hřešiti.

Kněz, který nečte, zanedbává svou mysl, své srdce, necháváje ho bez potravy duševní, již potřebují právě tak, jako tělo potravy tělesné.

Kněz, který nečte, ztrácí vážnost svých podřizených, jediný to statek, který pro něho má cenu. — a olupuje se tak sám o poklad velmi vzácný.

Co pak ho má na světě těšiti? Snad jídlo nebo pití? Snad peníze? Snad zábavy takové, jež mu ani dovoleny nejsou? »Ach, jest zajisté něco lepšího na světě nad zábavy a rozkoše, lepšího nad bohatství, lepšího nad samo zdraví — jest to láska k vědě!« praví veliký Angličan Smiles — a právě knězi náleží ukázati, že rozkoše pozemské nejsou dobrem nejvyšším. »Mimo to bývá kněz,« praví Fer. Kalous, »nemilujeli umění, zřídka i v jiné příčině vzorným: Nevědomost, zahálka v zápětí mívají zanedbávání sv. povinností. Pročež kněz nikdy nesmí zapomenouti, že člověk nežije

toliko chlebem obyčejným, ale i chlebem duchovním, kterýmž jest umění.«

Nechci ovšem říci, nabádámli Vás, drazí přátelé, k pilnému čtení, že by snad kněz stále jen musil ležeti v knihách a býti nějakým nevládným, hněvivým misanthropem; že by snad zřící se musil všech zábav, všech ušlechtilých společností, všech svých nevinných libůstek a vyražení — ó nikoli! Toho všeho kněz může si popřáti, ale při tom přece nemá nikdy zapomenouti na ona slova písma sv.: »*Labia sacerdotis custodient scientiam.*« — Ale snaze po vzdělání, — nemáli spíše škoditi než prospívati, — musí základem býti výstraha sv. Bernarda, jenž dí: »*Jsou lidé, kteří jen proto prahnou po vědomosti, aby něco věděli, a to je marná zvědavost; jsou, kteří jen proto hledají vědomostí, aby o nich věděl svět, — a to jest ješitnost; jsou, kteří hledají vědomostí, aby jimi vzdělali jiné, a to jest láska; jsou konečně, kteří hledají vědomostí, aby sami sebe vzdělávali, a to jest moudrost a opatrnost. Oba poslední druhy nezneužívají vědomostí, když jich hledají za tím účelem, aby mohli dobře činiti.*« —

Všecko konání knězovo konečně musí býti prodchnuto láskou k Bohu a láskou k bližním; láska musí pronikati všecko smýšlení, citění a konání jeho; láska musí ho pobádati i ke vzdělávání sebe i jiných. Kněz, který jen nejsa proniknut láskou sháněl se po vědomostech, bude jen suchopárným učencem, nadutým člověkem, neboť »*scientia sine charitate inflat, spiritus est, qui vivificat.*«

A proto, moji přátelé, ne pro slávu a čest světskou, ne pro chloubu lidí, ale pro čest a slávu Boží, pro dobro lidí, pro dobro svého národa, pro zušlechtění ducha a srdce svého musí se kněz vzdělávati — a, jen tak se vzdělávaje prospěje církvi, prospěje lidstvu, prospěje národu i sobě samému, — *salvos faciet alios, salvum faciet et semetipsum.*

A ještě jednu otázku: Co hlavně jest nám čísti? Čím hlavně se vzdělávati?

Na otázku tuto odpovídá velmi dobře opět ve svých Consideracích Fer. Kalous: »Hlavní četbou buď a zůstaň knězi bohověda — a z té opět jako základ a pramen vši vědy písmo sv. V něm nalezne bohatou zbrojnici Bohem samým opatřenu všelikou zbraní, již by proti všem nepřátelům Kristovým mocně užíval. Vychován a vyučen jsa bohovědou a písmem sv. bude moci kněz o to se zasaditi, aby čistota svatého učení nebyla kažena a rušena bludy všelikými, aby převrácené rozumy nynějšího světa nepřevládaly nad věčnými základy mravů ve sv. evandéliu obsaženými, aby neupadli národové v pohanství snad horší než bylo starodávné. — Jako vůdci lidu a lékaři duší poskytne písmo sv. knězovi zároveň lékův, aby vyhojil rány a nedostatky jejich. Z listi jeho věčně se zelenajícího prýští se oživující štáva milosti Boží obnovující život duchovní,

občerstvující ochablé síly, štáva, po níž se rány hříchem způsobené zacelí a duše opět k novým dílům vzpruží.*

Narazili kněz vykonávaje sv. úřad svůj na obtíže a překážky, zavzní mu slovo pisma sv., jež ho v zármutku potěší, v horlivosti utvrdí, myslí mu dodá, k ctnosti ho rozntí. Ozývají se v hloubi srdce jeho neudušené d. cela žádosti světské. vzbuzují v něm vážné výroky písem sv. zhožné city, povznášejí ho k nebesům a napovídají mu modlitby, jimiž všeliké pokušení zapudí, ducha ukojí a utiší. A proto budíž pismo sv. zvláštní knihou knězovou, buď jeho každodenním »vadamecum.« knihou příruční z níž by pravou vědu čerpal; bohatou bání, z níž by neustále modrost božskou vážil; předmětem jeho každodenního čtení a rozjímání.

Umění písem sv. jest knězovou povinností, bez něho jest kněz člověkem světským. Umění písma je pro něho povinností neodolatelnou, neboť bez něho by všeliké jeho vědomosti, buďtež si jakkoli důkladny a rozsáhlly, nebyly nic než oheň oslňující, ale žádného světla nevydávající. Knězi, který umění písma zanedbává, nedostává se smyslu pro svatý jeho stav; jest jako člověk, který chce žiti aniž požívá potřebných pokrmů; jest jako slepce, který slepce věsti chce, neb umělec, který rád by umění své prováděl, aniž se mu kdy dříve učil.

Mimo pismo sv. jsou to spisy sv. Otců, v nichž uložen jest bohatý poklad moudrosti a zkušenosti, pokory a lásky křesfanské; jsou to všechny spisy spadající do oboru theologie. K nim tedy nechť obrací se kněz často a často, z nich ať čerpá pravou vzdělanost.

Mimo to jest mu znáti dle výroku sv. Otce všechny vědy, které jsou ve spojení s theologií; jest mu je znáti důkladně a zevrubně. aby odtud vážití mohl zbraně proti nepřítelům sv. cirkve.

Jako vůdce a repraesentant národu konečně býti má obeznámen i s literaturou národní; má znáti její dobré i špatné knihy, aby dobré mohl doporučiti, od špatných varovati.

Ale namítne snad někdo: »To by kněz nesměl dělati nic jiného než ustavičně čísti, aby vyhověl všem těmto požadavkům.« Toho nikterak nežádám. — Ale uvažte jen. přátelé moji, co chvilke zmari se často v sladké nečinnosti. co chvilke zmari se často v lecjaké neužitečné společnosti, lecjakou nepřístojnou hrou, — které by daleko užitečněji a příjemněji stráveny býti mohly ve společnosti dobrých knih. A chvilky za den, za týden vzrůstají v několik dnů, za rok snad v několik týdnů. Co všechno jsme za ten čas mohli přečísti, co všechno poznati, co ušlechtilých myšlének do srdce svého vštípati!

Ó, nezapomínejme nikdy na slova sv. Pavla; čtème, studujme, vzdělávejme sebe; vzdělávejme i jiné, připravujme se k boji za sv. práva cirkve, za přirozená práva člověčenstva, za práva svého národu — a kdysi památce naší žehnati budou potomci naší tak, jako my žehnáme dnes památce našich věrných, horlivých kněží

vlastenců, jejichž sláva nikdy nezajde v milém národě našem svatováclavském.

Promlouvaje Vám, drazí přátelé, několik těchto upřímných slov nečiním tak, abych snad někoho snížil — anebo jen nešetrně se dotkl. — Nikoliv! — Takových myšlének jsem vzdálen. Slova má vytryskla ze srdce planoucího láskou k církvi sv., ze srdce horujícího pro vznešený náš stav, pro milý národ český. A tak, prosím, aby se brala a vykládala — a nic jinak. A budeli kdo, jenž nalezna v nich zrnko pravdy do srdce si je vstípi a podle něho život svůj zařídí, — to odměnou bude mi bohatou, — odměnou nejsladší!

Zaviraje pak upřímnou promluvu svou neznám slov, jimiž bych vhodněji skončil, než slova Velepastyře našeho, jimiž On končí vzpomenuťou již Encykliku svou: »Dobře však víme, že podniky naše marny budou, nebudeli společným úmyslům, Ctihodní Bratři, žehnati Ten, jenž »Bohem moudrosti.« »Deus scientiarum« v písmě svatém jest nazván; jež i připomíná Vám, »že všeliké dáni výborné a každý dar dokonalý jest sestupující od Otce světél.«

Pročež přikročující ke studiím svým následujme příkladu učitele andělského, který nikdy nepřistoupil k vyučování ba ani opisování dřívě, dokud prosbami nenaklonil sobě Boha; pročež i my pokornými a svornými prosbami vzývejme všichni společně Boha, aby na dítky církve své seslal Ducha umění a rozumu a otevřel jim mysl, aby poznali moudrost a pravdu.

Studium semitské v církvi katolické vůbec a u Čechů zvláště.¹⁾

Protestanté rádi se chlubívají, že oni vlastně začali pěstovati pravé studium biblické založené na pramenech, původním totiž textu písem svatých a podrobném zkoumání věci semitských vůbec; u nich prý teprve písmo svaté stalo se předmětem vědeckých úvah, — čímž dohnali i katolíky, že více všímají si nyní podobných prací.

Zveličující takto své domnělé zásluhy obořují se na církev katolickou, že prý zakazovala a dosud zakazuje práce tohoto směru svým učencům a jen donucena jsouc jim je dovoluje — avšak ve formě napřed již ustanovené; zejména prý papežové, kde mohou, studiu tomuto překážejí. — Tento všeobecný nájezd protestanty a všemi nevěrci i vlažnými katolíky na církev činěný můžeme podrobněji a určitěji vyjádřiti takto:

¹⁾ Prameny: Zusammenhang der Ergebnisse wissenschaftlicher Forschung mit der geoffenbarten Religion von Dr. Wiseman, übersetzt von Dr. Haneberg, — Slovník naučný, — Dr. Krystůfek: Církevní dějepis, — Vascotti: Historia eccl., — Hettinger: Apologie des Christenthums, — Der Katholik — a j.

1. Před reformací nedbala církev katolická pranic o původní text, nestarala se objasnit věci ve Starém Zákoně obsažené studiem památke přibuzných národů semitských.

2. Reformace dala pravý vznět těmto studiím a stále v nich pokračuje, čímž nabývá lepšího, dokonalejšího názoru o bibli než mají katolíci; reformací dostalo se studiu tomuto pravého rozsahu, jehož u katolíků nikdy nemělo a nemá; učenci katolíci toliko chabě odrážejí útoky proti svému úřednímu překladu a nepovede se jim udržeti a zachovati domnělou dokonalost Vulgaty.

3. Není ani jinak možno, než že názor katolíkův o písmě svatém musí býti nyní úzkopsý a zastaralý, poněvadž učenci církve katolické mají ruce stále vázány svými již napřed stanovenými dogmaty — a zvláště papeži, již každý volnější rozruch v té věci, kde mohou, potlačují.¹⁾

Útoky tyto na církev katolickou a hlavně na jejího správce, sv. Otce, jsou, jak viděti, velmi těžky. Budeme tedy tím přísněji zkoumati, jsouli také oprávněny: bojili se skutečně církve katolická studia o jednom pramenu svého učení, o písmě sv. v původním textu, a musili zbraněmi nepravými, jak protestanté rádi by světu namluvili, udržovati a hájiti svého oficiálního vydání bible.

Odpovídajíce na útoky svrchu vytčené rozdělíme si práci tak, že ad I. stručně ukážeme, zdali a pokud studovalo se v církvi katolické o původním textu před reformací; poohlédneme se dále, zdali nějaké pomůcky k výkladu textu biblického z oboru ostatních nářečí semitských se tehdy vyskytují, a posléze vyslovíme se o úředním překladu církve sv. — Pro lepší pak přehled rozdělíme si celou dobu na 3 oddělení dle některých význačnějších momentův: Oddělení I. sahá až do konce patristiky (r. 750.), II. počíná rokem 750. (spadá sem i přistěhování se Arabů do Španěl) a trvá až do váleku křížových obsahujíc nadvládu vzdělanosti národu arabského, III. trvá od této doby až do reformace. Tenkrát věda křesťanská vynaňujíc se stále víc a více z područí arabského povznášela se vysoko — a ovládla celý vzdělaný svět. — Jednotlivá oddělení probereme dle jednotlivých nářečí.

Odpověď na námítku 2. spořádáme tak, že uvedeme nejdříve výsledky studia učenců nekatolických, porovnáme je s výsledky dobytými před reformací i po reformací od učenců katolických ze stavu pouze kněžského, kdežto u nekatolíků nečiníme podobného rozdílu proto, aby věc byla průvodnější. V době té počali jednotlivci studovati o celé rodně nářečí semitských a proto jí nebudeme dělití dle nářečí. I toto oddělení rozvrhneme pro zasnější přehled ve 2 části: I. od počátku reformace a do ukončení bojů náboženských mírem Westfalským, II. odtud až do konce předešlého století.

¹⁾ „Není nic obecnějšího, než že se nám, kteří v Římě jsme (a zvláště těm, kteří zde něco mohou), vytýká, že bráníme všem těm, kteří chtějí kriticky badati zvláště o biblické literatuře, a že těm, kteří v ní již badají, všemožné překážíme.“ (Wis. 412.)

Poněvadž pak naše století se honosí, že v něm teprve všechny vědy došly pravého rozvoje a že dle něho tedy jest posuzovati výsledky všech prací, učiníme osvícené 19. století zvláštním oddílem, v němž si povědeme jako v oddíle predešlém

Námítku 3. vyvrátíme příležitostně.

Podotýkáme však, že není našim účelem do podrobná vše prováděti, nýbrž, jak krátký náčrtek toho žádá, velmi stručně toliko na nejhlavnější zjevy se omeziti; proto také neuvádíme u každého spisovatele všech spisů, nýbrž toliko směr jeho činnosti.

I. — 750.

Netřeba připomínati, že od nejdávnějších dob v církvi potřeba přesných textův a povinnost všemožně o ně se zasaditi úplně byla uznávána,¹⁾ ale tehdejší práce směřovaly hlavně k doplnění překladu, jelikož řeč Starého Zákona křesťanům málo byla známa. (W. 409) Všichni církevní spisovatelé, zvláště sv. Augustin a ctihodný Beda, naléhali na to, aby se šlo o radu k originálům, aby se o to pečovalo, by co možná přesný text se ustanovil. (W. 410.) Origenes (185—254) uvedl ve svých Hexaplách poprvé text hebrejský bez vokálův. — Eusebius Caesarejský (270—338.) sepsal velikou pomůcku pro výklad písma svatého: *περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θεῖᾳ γραφῇ.* — Sv. Jeroným vynikal úplnou znalostí jazyka hebrejského a ohlížel se pilně i po ostatních nářečích semitských. Podal velmi pěkné a dosud cenné pomůcky pro výklad písem sv., přeložil spis: *Liber de nominibus hebraicis*, a napsal *Liber de situ et nominibus locorum hebraicorum*. Tento sv. učenec samým *papežem* Damasem byl povzbuzován k vytrvalosti ve své práci. Nade všecko však cennějším jest jeho latinský překlad Starého Zákona dle původního textu. »Dověděv se sv. Jeroným, že Židé s křesťany o viru se hádajíce těmto vytýkají, že se jejich latinský překlad Starého Zákona (Itala) s textem hebrejským nersrovnává, umnil si jsa *k tomu mimo to i mnohými biskupy vybidnut*, těmto námítkám se strany Židův přítrž učiniti a nový latinský překlad Starého Zákona na základě textu hebrejského uspořádati. Maje již z mládí svého nemalou náklonnost k jazyku hebrejskému (?) (učiv se mu u jednoho na viru křesťanskou obráceného Žida) odebral se okolo roku 384. do Palestiny, kdežto obcuje a rozmlouvaje s židovskými učenci v jazyku hebrejském brzy tak prospěl. že v něm plněně dovedl hovořiti. Na to r. 385. text hebrejský do latiny počal překládati a do r. 405., tudíž do 20 let, všechny starozakonní posvátné knihy přeložil vyjma obě knihy Machabejské, knihu Baruchovu, Moudrosti a Ekkli. (a deut. č. Est. a Dan.) — a sice tak výborně, že mu v té příčině ani Židé sami úplného uznání odepriti nemohli.« (S. N. I. 690—1.) »A tak byl úplny (vyjmenované nepřeložené knihy zůstaly z Italy) latinský překlad celé bible pořizen, překlad to celkový a tak vý-

¹⁾ »Codices emendandis primitus debet invigilare solertia eorum, qui Scripturas discere desiderant.« (St August.)

borný a co do smyslu s textem původním tak se shodující, že se mu v té příčině až po dnešní den žádný latinský překlad bible nevyrovnal. Protože se onoho překladu po veškeré církvi římské vůbec užívalo, nazván jest překladem obecným, po latinsku *Vulgata*. «

»V XVI. stol. sice nové latinské překlady písma sv. na základě původního textu povstaly, . . . avšak žádný z nich nedostihl *Vulgaty* . . . Že pak této chvály *Vulgata* vskutku zasluhuje, i sami Protestanté uznávají. *Nejbezpečnější*, dí o ni Hugo Grotius. *mezi všemi překlady pro lidi, jižto ani hebrejského ani řeckého jazyka neznají, Vulgata jest, v nížto není žádného falešného učení, jak to již z toho na mysl jde, že se jí už po tolik věkův užívá.*“ (T. 691.) Mysleme, že není třeba ani slova více přičiňovati, aby nám vynikl veliký význam sv. Jeronýma. Jím může se směle honositi církev vždy a všude. —

Když roku 540. král Guntram vjížděl do Orleansu, byl uvítán od žáků básněmi v latinské, řecké, španělské a hebrejské řeči.

Překlad syrský »*Pešito*« (N. Z.) pochází z II. století porizen jsa v mesopotamském městě Edesse.

* * *

Jesti tedy průvodno, že ve 2. (*Pešito* N. Z.), 3. (Origenes), 4. (Jeroným), 5. (Jer., Aug.), 6. (žáci v Orl.) v 7. a 8. (Beda a Alkuin) století bylo v církvi zření k původnímu textu a že mělo také praktický a vysoce vědecký (*Vulgata*) výsledek. Byli již tenkrát kněží horliví, kteří znali původní řeč bible, překládali z ní do své mateřštiny nebo do latiny a hojným a důkladným vzděláním svým ve věcech semitských obohacovali a hájili církve katolické (zejména sv. Jeroným). — A snahy takové byly po celém tehdejším oboru křesťanském: Byly v Itálii (Damasus, Jeroným), v Anglii (Beda), Francii (škola v Orl.), na Východě (Origenes, Eusebius, *Pešito* N. Z.), v Africe (Augustinus). — Zpráva pak o vjezdě krále Guntrama dává na jevo, že tehdy již i ve školách se hebrejšтина pěstovala.

Jak pečlivě tedy starala se církev již za svých prvních dob o posvátný jazyk biblický! A pečlivost její pochopíme tím spíše, vzpomeneme-li si na obsah tehdejších dějin: Badalo se ovšem nejvíce o písmě svatém, než tu i tam již také o jiných věcech semitských.

II. 750—1050.

Roku 850. zemřel mnich starokorbejský, Kristian Druthmar, znatel hebrejštiny a řečtiny, vykladač písma.

Někteří praví též o Erigenovi, že dobře znal hebrejský a syrský jazyk.

Grammatické studium a pěstování syrštiny počaté založením proslavené školy Edesské v V. století (jež pak dlouho byla studia toho střediskem), pokračovalo zdárně i v této době, zejména tu vyniká Jakub z Edessy, k němuž později pojí se více grammatikův a lexikografů.

Eutychius, patriarcha alexandrinský, sepsal dějiny od stvoření světa až do r. 945. jazykem arabským pod názvem: *Contextio gemmarum*.

Gerbert (papež Silvestr II.) chodil do znamenitých škol arabských ve Španělsku; vůbec připomíná se v této době mnoho učenců katolických odchovaných ve školách španělských.

* * *

Rozsah studia našeho se sice tehdy zmenšil, nezapomínejme však, jaké to byly doby. Nesmíme zajisté posuzovati dobu onu dle našich požadavkův a názorů, nýbrž každá doba dle své povahy budiž uvažována. »Politické poměry západu, kde převrat za převratem následoval, byly vědám vůbec a tudíž i církevním velice nepříznivy, což jmenovitě platí o Itálii a Francii.« (Kr.) A sotva se časy poněkud tak zlepšily, že kněží mohli se věnovati pracím vědeckým, byli opět zadrženi novými boji. »Na počátku 10. století nadešel velký úpadek vědy a spolu církevního života pro veliké a neustálé vpády Maďarův a Slovanů do Německa, Normanův a Arabů do Francie; k tomu přistoupilo hluboké ponížení Apoštolské Stolice a veliká drahota pergamenu; egyptský papír nebylo lze dostati, poněvadž spojení s Egyptem bylo přerušeno.« (Kr.)

III. 1050—1517.

Gianozzo Manetti († 1459) přeložil vybidnut byv *papežem* Mikulášem V. bibli z hebrejštiny; též jeho syn uměl dobře hebrejsky.

V tomto období objevují se po vynálezu tisku čím dále tím hustěji vydání bible. Roku 1477. vyšly žalmy v Bologni, r. 1482. patero knih Mojžísových tamtéž, 1486. proroci v Soncinu (v Itálii), 1488, 1491 celý Starý Zákon tamtéž, 1487. Hagiografa v Neapoli, 1494. Starý Zákon v Brescii.

Ba vyskytují se již jako novinky vydání »polyglotty« zvané, na př. proslavená polyglotta v Complutu ve Španělech r. 1517. nákladem učeného španělského kardinála Ximena. O tomto vydání mimo kardinála pracovalo ještě 8 znamenitých biblických učenců katolických.

Hermannus Contractus (1013—1054), mnich, uměl řecky a arabsky.

Mong. de Belluno dlel dlouho v Damašku, aby se přiučil arabštině.

Konstantin Afričan, lékař, posléze mnich (Monte Kassino), přeložil okolo r. 1050. lékařské spisy Arabův.

Petrus Mauritius postaral se o překlad některých částí koránu, aby se jich užívalo při polemice s Araby.

Papež Innocenc IV. (1243—1254) dal v Paříži na universitě zříditi stolici jazyka arabského. Připomínám jen ještě P. Burg., N. Lyr. Fel. Prat. —

Tenkrátě začali studovati i ostatní nářečí semitská a to úsilovně a vznikla t. zv. *Correctoria biblica*

R. 1311. na koncilu Vienském bylo ustanoveno *papežem* Klementem V., aby na universitách v Římě, Paříži, Oxfordě, Bologni a Salamance bylo zřízeno po 2 stolicích pro hebrejský, chaldejský a arabský jazyk. Picus de Mirandola, důkladný znatel talmudu, Palmieri, Augustiniani, Tosco Ambrosio a j. dokazují, že byla jeho ustanovení prospěšna.

Pico Giovanni (1463—1494) seznámil se vedle latiny a řečtiny též s hebrejštinou, chaldejštinou a arabštinou.

Papež Jan XXII. (1316—1334) přímo přikázal arcibiskupu pařížskému, aby dohlížel na učení východních jazyků na Sorbonně.

* * *

Každé století může se v tomto oddělení vykázati utěšenými výsledky. Taktěž rozloha území, kde se studium naše pěstovalo, rostlo objímajíc všechny čelnější katolické národy: Anglie (Oxford), Francie (Paříž), Německo, Španěly (Salamanca), Itálie (Bologna. Řím) v práci horlivě se účastnily — a poněvadž na tyto university ostatní katoličtí národové vysílali své syny, šířilo se studium východních jazyků po celé Evropě. — A studovalo se již soustavně, zejména všechna semitská nářečí; disciplíny jsou zastoupeny: Starý Zákon o sobě i v polyglottách, talmud, korán, lékařské spisy.

Sami *papežové* zasáhali mocně v rozvoj těchto studií, zvláště Klement V. na sněmě Vienském, z jehožto ustanovení nabýváme zároveň známosti, jak asi již r. 1311. rozšířeno bylo naše studium a jaká na ně váha kladena, když hned po 2 profesorích bylo třeba z něho ustanoviti, — a pěstovalo se nejvíce v Itálii, — v Římě, — tedy v domově *papežově*, kteréžto faktum samo sebou poráží všechny zpozdilé řeči protestantů.

IV. 1517.—1648.

Výsledky studií u protestantů za doby této jsou:

Ve filologii (mluvníci a slovníci) hebrejské vynikli: Buxtorf (1564—1629), Reuchlin (1455—1522), (jenž zavedl výrazy mluvnické, jichž až dosud se užívá¹⁾) a Forster (slovníkem). — *Ve filologii srovnávací* Dieu (1570—1642) (jenž vydal svou mluvnici r. 1628.).

V kritickém bádání o textě Starého Zákona jmenují se hlavně: Capellus (1585—1658), muž velice zasloužilý o text biblický,²⁾ a Dieu.

Překlad bible mimo jiné vydal Münster (1489—1552) r. 1525. v Basileji.

Špatně však proslavil se Becanus, který seznáv, že holandština jest velice příbuzna hebrejštině dokazoval, že Adam mluvil holandsky.

¹⁾ Jakým však právem si ho osobují protestanté?

²⁾ *Critica sacra* 1650., o variantech hebr. textu.

Výsledky studií katolických kněží:

Ve filologii: Sanctes Pagninius (1470—1536), Dominikán, vydal rozličná díla mluvnická; od *papeže* Lva X. povolán byl do Říma na nově zřízenou stolicí jazyků východních. Konrad Pellicanus, mnich v Tübingách a tehdejší missionář.

Překlad bible pořídil známý Pagnini, pracoval o něm 30 let; Aria Montanus (1527—1598) přeložil žalmy a kn. ekklesiastes. Tento obzvláštní muž výborně znal arabsky, syrsky, chaldejsky, řecky, francouzsky, nizozemsky, německy, anglicky a italsky. — Pineda S. J. veliké pochvaly došel za své poznámky k Jobovi od Schultense, jenž praví, že jim mu byla práce nad míru usnadněna.

Polyglottu Antverpskou (1569.—72) hlavně upravoval zmíněný Aria Montanus, Pařížská vyšla r. 1628—45. Obizzini († 1634), Minorita, vynořoval v Římě v koleji sv. Petra arabštině, syrštině a kopštině, vydával díla mluvnická, zejména vydal vysoce ceněnou mluvnici arabskou Džarumia. Nejdůležitější však jest jeho *slovník* Thesaurus arabico-syro-latinus.

V *syrštině* první v Evropě za nové doby vynikal Ecchellensis († 1664).

Starožitnosti sepsal Aria Montanus ve 12 knihách.

Komentář Pradův a Villalpandův k Ezechielovi, kterýž vyšel v Římě v roce 1596—1604., jest už dosud důležitý, dosud musí ho znáti každý nynější vykladač a Rosenmüller praví o něm, že jest naplněn učenými věcmi a velice důležitý pro studium starověku. — Poznámky Agelliovy k žalmům, jež taktéž v Římě roku 1606. vyšly, byly od téhož Rosenmüllera pochváleny jako dílo »velice učeného a ostrovtipného spisovatele.«

* * *

Srovnávaní rozsah studií za doby této s dobou předcházející, vidíme, že rozšířilo se naše studium o srovnávání nářečí semitských a kritická vydání. Avšak toho příčinou nebyl protestantismus, nýbrž objevy nových zemí a různé výzkumy, jimiž duch lidský bezděky byl nabádán srovnávaní zjevy sobě podobné. — Mimo to priorita — zejména v kritickém bádání náleží katolíkům.

Srovnávaní za druhé výsledky studií katolikův a protestantů, vidíme, že nejen všechny obory u protestantů pěstované vzdělávány byly i u katoliků, nýbrž že u těchto studovalo se i mnohem rozsáhleji než u oněch. Výrok náš stvrzují slavní učenci, jichž jsme shora ani neuvdli: Pibera, Leoz Castra, Maas (vyniká v kritice textu biblického), Harlem, Ravlenghien, Fevre de la Roderice (v archaeologii) a m. j.; stvrzuje jej Propaganda r. 1627. založená, stvrzuje jej tiskárna v Římě kardinálem Ferdinandem de Medici za pomoci *Řehoře XIII.* pro díla orientální zřízená atd.

Může se tedy mluvit o jakési převaze vědecké na straně protestantů?

V. 1648—1800.

Protestanté pěstovali tyto odbory:

V kritickém studiu se zvláště jmenují: Eichhorn (1752—1827), Kennicott (vydal v Oxfordě r. 1773—80. dílo, k němuž se přes 10 let připravoval srovnávaje všechny přístupné evropské rukopisy (400) a ročně vydávaje zvláštní zprávy). — Chování a smýšlení, jaké se osvědčilo v Římě ku Kennicottovi a jeho podniku, dávají postačitelň důkaz o tom, jak bezpodstatny jsou žaloby na Řím. Kennicott sám praví, že *první* místo, z kterého byl povzbuzen a jemu pomoc nabízena, *byl Řím*, a vydal list pod názvem: »svědectví o Římě,« ježž mu psal kardinál Passionei, bibliotekář ve Vatikáně, 16. května r. 1761. Zní pak takto: »Úmysl vydání v Oxfordě nově bibli dle všech hebrejských rukopisů v bibliothekách nalezl zde tolik pochvalných hlasů, kolik jest mužů, již o něm slyšeli. A abych přízeň svou na jevo dal původci tohoto důležitého díla, svolil jsem rád srovnati staré hebrejské rukopisy zde ve Vatikáně a dal jsem k tomu již, jakožto bibliotekář sv. římské církve, úřední dovolení.« — Vynikli i Tyschen Olaus (1734—1815), Leusden (1661 - 67), Jablonski, von der Hooght (1705 v Amsterdamě, jehož vydání se považuje za normální), Michaelis a j.

V dějepise národů východních uvádí se jako znalec Hottinger (1620—1667) a Rinck.

V numismatické, palaeografii (zvl. arabské), *archaeologii, popsání* jednotlivých biblických vydání chvalně se připominají oba Tyschenové, Olaus a Tomáš (1758—1834).

V zeměpise zemí východních Norberg (1747—1826) a Rinck (1770—1811).

V metrice Anton (1746—1814).

V studiu hebrejské *hudby* týž.

Jako znalec *talmudu* vyniká Tyschen.

Katolíci pracovali:

V kritickém studiu: Fabricy, Dominikán, jenž vydal v Římě r. 1772. dva silné svazky o tom, jak velice náboženství prospěje svobodné a kritické probádání textu hebrejského. Dí pak: »Náboženství dostává se nových zbraní proti základním bludům bezbožcův a svobodomyšlníků v nynějším našem hebrejském textu . . . Seznajíce rukopisy hebrejské a porovnajíce je s našim textem a s nejstaršími překlady nabudeme jistoty, že naše nynější písmo sv. se podstatně nezměnilo. Domněnce tak zvaných filosofů, kteří nechtějí věřiti svätým knihám předstírajíce, že originály podstatně byly změněny a velmi pomateny a v nepořádek uvedeny, nemůžeme nikterak lépe odporovati.« — De Rossi (1742—1831) porovnal 680 rukopisův a proto jeho vydání byla velice hledanými; Pius VI. hleděl úsilovně od něho zakoupiti všechny rukopisy hebrejské do sbírky Vatikánské. — Houbigant z kongregace Oratoriánův uveřejnil r. 1753. v Paříži kritické vydání

bible, jež vědeckou důkladností nade všechny předešlé daleko vyniká. — Simon (1638—1712) uchýliv se od církevního smýšlení neprospěl, jak mohl.

Rossi psal o řeči v Palestině za času Krista Pána a Machabejských.

Týž psal o původu *typografie* hebrejské.

Assemani Jos. (1687—1768) o literaturu *syrskou* velice se zasloužil, jakož i oba jeho sestřenci. Kliment XIII. koupil knihovnu Assemanů, v níž byly 202 rukopisy syrské.

V *dějepisě* východním proslavil se Štěpán Assemani (1707—1782); známo jest jeho *popsání* rukopisů východních v bibliotece Medicejské. Zmínky tu zasluhuje i Šimon Assemani ml. (1752—1821).

V době této přibýly některé nové discipliny, jež se na obojí straně asi stejně pěstovaly. V důležitých oborech katolíci statně si počínají, ba předčí i nad protestanty (Houbigant); nemají v některých oborech pěstovaných od protestantů význačnějších prací, nemají zase tito zástupců v některých oborech vzdělávaných od katolíků, což nejlepší jest důkazem, že katolíci slepě nenásledovali protestantů, nýbrž že samostatně bádali nové dráhy razíce. — Vědecká činnost mužů (jako byli Gebelin, Frenel, Herbinus, Rinck, Opitz) odvozujících řečtinu z hebrejštiny a podobné filologické kotrmelce provozujících není protestantům příliš ke cti. Nesmí se ovšem posuzovati doba tehdejší dle dnešních vědomostí jazykozpytných, než připomínáme to jen proto, aby protestanté nám jenom nepřičítali nevědomost a hloupost majice jí u svých tehdejších učenců také s dostatek.

Od sklonku XVIII. století studia semitská a orientální vřbec byla zvláštním oborem věd pěstována jsouce jak jednotlivci tak spolky.

VI. 19. století.

V našem století rozšířil se i obor studií semitských a zvětšil se nad obyčej počet jejich pěstitelů. Nemožno nám tudíž všech vy počítavati, toliko nejhlavnější uvedeme. Z protestantů:

Ve filologii hebrejské vyniká Gesenius (1785—1842), junž počíná odvětví tomuto nová doba. Aramejštinu vzdělávali Nöldeke (1836—) a Quatremère (1782—1857), syrštinu Hoffmann a Cureton († 1864), arabštinu proslavený de Sacy. — Slovník hebrejský vydal Gesenius, srovnávací mluvnicí Renan (1823—).

Literaturou arabskou zabývali se Tornberg (1807 —) a Nöldeke.

Studia o St. Z. podnikli: Ewald (1803), Ebers, Nöldeke, Lagarde (1827—), Reusz. de Wette, Wellhausen, Schrader, Delitsch a j. s výsledky více méně si odporujícími.

Koránem zabýval se Nöldeke, studiiemi o *Feničanech* Lewy († 1872).

Dějepis národů východních vzdělal Tornberg, o *palaeografii* a *numismatice* psali: Lindberg (1797—1857), Lewy a Tornberg, *starožitnosti* (hl. hebrejské) zpracovali Ewald, Quatremère, Wellhausen.

Z katolických učenců :

Ve filologii prosluli: v aramejštině Oberleitner (1789—1832) a Jahn (1750—1816), v hebrejštině Jahn, Rohling, v syrštině Oberleitner, Jahn, v arabštině Oberleitner, Haneberg (1816—), Jahn; slovníky sestavili Glaire a Jahn.

O St. Zákoně kriticky bádali: Kaulen, Haneberg, Zschokke, Flunk, Knabenbauer, Bickell, Darboy (1813—71), Langen (1837—), Rohling, Vercellone (1814—69).

Překlad bible německý velmi dobrý podali Loch a Reischl, dříve Allioli.

Znalcem *talmudu* výtečným jest Rohling, *koránu* Glaire (1798).

V dějepise arabském pracoval Haneberg, v hebrejském Langen; kulturní velice důležité dílo o Feničanech uveřejnil Movers (1806—56), *starožitnosti* sepsali Haneberg, Jahn, Scholz (1794—1852), Vigouroux.

Metrice hebrejské novou dráhu razí Bickell.

Tyto ukázky snad dostačí, aby se poznalo, že učenci katoličtí se aspoň zcela vyrovnají protestantským. Všecky obory pěstované jinověrci našly také výtečné badatele v řadách katolického kněžstva.

Ukazují protivníci na Gesenia, Ewalda, Renana, Nöldeka, uvádějí katolíci s dobrým svědomím muže jako jsou: Bickell, Rohling, Haneberg, Movers a praktický znalec světový kardinál Mezzofanti (1774—1849). Netřeba nám věru ani slova již přičiňovati; soudný čtenář zajisté pozná sám, jsouli katolíci vskutku takovými tmáři, jakými by je protestanté rádi prohlásili.

* * *

Přehledněme-li, co až dosud bylo řečeno, snadno usoudíme, zdaž a pokud správným jest výrok ve Slovníku naučném (V. 1105.): »Reformace zahrnuje mnohé zděděné výklady exegese k novým se utíkala a studium jazykův a starožitností semitských obnovila nejen u svých stoupencův, ale též u katolíků, jimž se bylo přití s nimi o pravost svých výkladů; obnovena jsou tím způsobem studia hebrejštiny, arabštiny, syrštiny, chaldejštiny, samaritánského nářečí a aethiopštiny.«

Co pak se týče Říma, můžeme zakončiti slovy Wisemanovými: »Není země, kde by se vyšší obory vzdělanosti každému tak otvíraly, kde by se přírodověda volněji, orientální a kritická literatura více vzdělávaly, jako v Římě.«

* * *

Míníce již vylíčiti postup studií semitských u katolických kněží českých v nemalých ocitáme se rozpacích, nemožouce uvésti tolik zjevů potěšitelných, kolik by národu českému příslušelo dle jeho pracovníků v oborech jiných.

Od počátku křesťanství v Čechách až do doby Karla IV. uplynulo 500 let, doba to ovšem dosti veliká, — avšak pro naše odvětví neučiněno

ničeho. Jaké asi byly toho příčiny? Čechové přece rádi přijali učení Kristovo a neopomíjeli nížádné příležitosti, aby v něm prospívali, a tudíž zajisté pilně stopovali veškeru činnost církevní. To jest ovšem pravda, než připomeňme si, co výše (II., III.) bylo pravěno, a poznáme, že spadá doba tato v časy pro studia naše nejneutěšenější, kdy Evropa na čas musila odvrátiti zraky své ode všeho studia a uchovávala jen výsledky časů dřívějších, poněvadž nájezdy různých národův otřásaly jejími základy.

Když pak studium naše počalo se pěstovati úsilovněji, nastaly ve vlasti naší neblahé bouře husitské a i v následujících dobách bouře náboženské nedopřály jí o ldech téměř až do polovice 17. století. Straně katolické stále bylo zápasiti se živly odbojnými, její kněžstvo bývalo tísněno, universita mu na čas odňata; kněží pak měli tolik práce ve správě duchovní, že na vědecké (specialně pak naše) pole se pouštěti naprosto jim nebylo možno. (což platí zejména o časech po válce třicetileté).

Jest ovšem pravda, že na straně kališnické a luteránské pracovalo se ve století XVI. a XVII. o původním jazyku písem svatých (jmenujeme zde Albrechta z Kaménku, Komenského, Rešla, Sudu ze Semanína, Vartovského, Vodičku, Kateřinu z Kaménku, Helenu Vokenfelsovou a j.); než vizme toho příčiny, abychom se neukvapili v soudu: Tyto strany měly v rukou moc politickou a universitu, -- a tudíž ovšem mnohem snáze bylo jim pracovati než katolíkům.

Když však nastaly doby utěšenější, když církev katolická byla v Čechách znovuzřízena, když rozmnožilo se kněžstvo a pokojněji mohlo se věnovati svým pracím: začali učenci katoličtí se zdarem pracovati i v oboru našem. Ovšem nesmíme ani tu zapominati, že kněz u nás má především na starosti duchovní správu osady a školy a že tudíž u nás nemožno úplně věnovati se některé disciplíně theologické. Dobře praví v té příčině Ježek (Zásluhy duchovenstva str. 145.) udávaje i ostatní příčiny: »Vlastenecké kněžstvo ujavši se horlivě a všestranně vzdělávání písemnictví národního vůbec nemohlo stačiti vědám výhradně theologickým . . . ; větší část vzdělaného duchovenstva jen k praktické theologii, k nahodilým okolnostem časovým a k potřebám lidu přihlížela.«

Obrat příznivý udal se teprve v minulém století -- a hle, již můžeme tu jmenovati několik dosti zvučných jmen. Jmenujeme je pořadem abecedním, ježto časového není třeba, ana doba tato trvá toliko 100 let. Ovšem ani zde za úplnost výpočtu nemůžeme říci, jednak že prameny nejsou vždy přístupny a, pokud nám známo, nikdo zvláště o věci této nepsal, jednak z příčiny dole vyložené.

Dobrovský Jos. v letech 1774—76. studoval neunavně orientální jazyky: chaldejský, syrský, hlavně pak hebrejský, v němž tak prospěl, že již jako bohoslovec zasílal dobré příspěvky kritické slavnému Michaelisovi do »Bibliotheky orientální« v Gotinkách vydávané. Velice pochvalné svědectví o pilnosti mladého Dobrovského zanechal

nám Pelcl, jenž píše ve svém denníku: »Dobrovsky est diaconus ab anno 1776. animi inconstantis. Jam enim arabicae, syriacaeque linguae dat operam.« Studium hebrejštiny seznámilo jej s Fort. Durychem, prof. východních jazyků v klášteře paulánském v Praze. Ačkoli Durych byl o 15 let starší, uznával přece rád hlubokou znalost Dobrovského v řečech východních a učil se za jeho návodu arabštině. Vše to Dobrovský podnikal, aby mohl se věnovati kritickému zkoumání o textě biblickém. Prodlévaje v domě hrabat Nosticů (od r. 1776) zabýval se také hermenentikou, palaeografií a etymologií hebrejskou a v krátkém čase vydal pojednání v bibliotéce orientální Michaelisově: »Pragische Fragmente hebräischer Handschriften.« R. 1783. vydal spis: »De antiquis Hebraeorum characteribus dissertatio,« v němž podává písmo hebrejské a samaritánské i rozbírá a posuzuje o něm názory Origenovy a sv. Jeronýma. Znalost biblické kritiky zvláště ukazují jeho příspěvky od r. 1783. zasílané Janu de Rossi. Stalice na některém veřejném učilišti se mu pro jeho názory nedostalo. Viděti z těchto několika ukázek, jak velice Dobrovský byl by vynikl ve studiu jazyků východních, — než obrátiv se později ke slovanštině, upustil od něho na dobro. Jako Čechům není nám ovšem toho líto, prospěť nám zajisté na novém poli mnohem více.

Draský Tomáš (1791—1843). Vydal po prvé po bratřích českých český překlad biblický pořízený přímo z originálu. Hebrejský text měl od Jahna. Název překladu zní: »Výklad Český (ne obsírný, však bezpečný) všech Pisem svatých staré i nové Úmluvy z původních jazyků, ospravedlňující a vysvětlující obecný od Cýrkyve svaté schválený a zvolený text Latinské Bible, ano y všeliké učení katolické a Apoštolské Římské Cýrkyve; kterýž oddává Wlastenskému Národu svému Tomáš Draský, služebník Cýrkyve. V Praze 1821—27 XIV. 1438.« Překlad jeho však se nerozšířil, poněvadž nemá takové vědecké ceny, aby mohl býti citován v pracech kritických — a pro denní potřebu máme lepší překlady dle Vulgaty. Tím ovšem neubíráme záslužnosti tohoto díla ničeho — a obětavosti a pilnosti překladatelově budiž všechna čest.

Durych Fortunát (1738—1802) přednášel po 20 let o vých. jazycích ve Vídni, Mnichově a Praze. V Mnichově vydal r. 1767. »Eutychii Benjamin Transalbin Disputatio philologica de vocibus Iihartymmim et Belatehem.« V Praze seznámil se s Dobrovským a Procházkou, vzdělával se dále v hebrejštině všímaje si bedlivě každého zjevu, jakž viděti i z jeho spisu: »Specimen palaeographiae hebraicae in monumentis Pragensibus lapideis, parietinis, membraneis et chartaceis collectum.« — Po zrušení řádu Jezuitského byl jmenován examinátorem z jazyka řeckého a hebrejského (až do r. 1784). Časem přednášel i o hebrejštině na universitě. — Ve Vídni (od r. 1785.) zhotovil pěkný katalog knih hebrejských chovaných ve dvorní knihovně. O jeho činnosti při nové úpravě bible níže při Procházkovi.

Procházka Fr. F. (1749—1809) návodem slavného orientalisty Durycha důkladně se vzdělal v jazycích klassických a orientálních. R. 1780. dokončil společně s Durychem nové opravené vydání bible české, mnohem pak důkladněji ještě upravil bibli svou u vydání r. 1804. Při těchto vydáních přihlížel (ač celkem tak, aby od Vulgaty podstatně se neuchyloval) k hebrejskému textu, jak obsažen jest v polyglottě Londýnské, což lze pozorovati hlavně ve vydání druhém z r. 1804.

Rais Jan N. (1803—1884) přeložil některé žalmy metricky do češtiny pod názvem: »Věneček uvitý v zahradě Davidové nebo první české, v řeči vázané přeložení žalmů« a uveřejnil je v »Časopise pro katolické duchovenstvo« v letech třicátých (1832—39). O překladu svém pronáší se takto: »Hlavní mé zření k tomu bylo obráceno, abych pravý původního textu smysl, pokud mi ho dostihnouti možno bylo, vyjádřil (v poznámce přidává: »že jsem časem nějaké epiteton přidal, laskavý čtenář, jakož doufám, mi promine, an jsem takovým způsobem k větší srozumitelnosti nápomocen býti chtěl«) a proto jsem netoliko všeho uměleckého rozměru se chránil, ale také rýmu jen šetrně užíval, ano i v některých — zvláště Messiášských Žalmích rýmování docela opomenul: moha na německém přeložení žalmův od Weinzierla a našem českém od Zábřežského patrně viděti, jaké násili za příčinou rýmování textu bývá činěno. Že jsem v každé čtyřřádkové strofě dva toliko verše rýmoval, stalo se nejenom proto, abych, nejsa příliš rýmem vázán, tím věrněji hebrejštinu přeložiti mohl, ale zvláště proto, abych takovým způsobem skrze rým každou strofu na dvě rozdělil, ony dva členy Hebrejského paralelismu, jenž v každém verši ozývá se, jak nejlépe možno vyjádřil« (V. 424.) — »Slovo o Žalmích Messiášských vůbec« (VI. 94—116) patří též do výkladu biblického. Výsledek svého bádání shrnuje v tato slova: »Já alespoň domnívám se, ten že se k pravdě nejvíce přiblíží, kdož střední nastoupiv cestu ani s novějšími protestanty, že by v Žaltáři jakého Messiášského proctví bylo k nalezení, nezapírá, aniž se staršími katolickými exegety v každém žalmu Krista a jeho církve nehledá.« (96.) Hebrejštinu dovolává se i ve svých pojednáních jako na př.: O spojení Kristova z mrtvých vstání s celou soustavou božského zjevení VII. (356, 360 . . .)

Zmínili jsme se šíře o Raisovi, poněvadž poprvé opět česky pracoval o našem odvětví a to s takovým zdarem, že jeho překlad upoutal na sebe pozornost i tehdejších učenců. Byl Rais výtečně vzdělán v hebrejštině a znal též i ostatní nářečí semitská, na něž se i odvolává (na př.: »avšak arabské nářečí toto přeložení docela ospravedlňuje.« VI. 124.).

Voborník zabýval se sice studiem hebrejštiny, jak viděti z jeho článku: O užítku z poznání jazyka svatého, čili hebrejského bohomluvcí plynoucím (Časop. pro kat. duch. 1839), avšak ke práci samostatně nedospěl.

Ziegler Lib. (1782—1846) zanášel se pilně (1806—17) studiem bohovědeckým, zvláště studoval písmna sv. v jazycích východních a dopisoval si se všemi tehdejšími slavnými orientalisty: Fischerem v Praze, Jahnem ve Vidni, Judou Jeitelesem, představeným židovské školy v Praze, a j. Začal také překládati Nový Zákon do jazyka hebrejského, upustil však od toho na dolehání Jahnovu, »že by práce ta byla marna, jelikož překlad takový již jest a přece nikdo ze Židů si ho nevšímá.« Přednášel také nějaký čas (1818) o východních jazycích v semináři v Hradci Králové.

Zimmermann Jan N. (1788—1836) přidán byl na pomoc Fischerovi, censorovi spisů hebrejských a professoru v Praze. V »Časopise pro kat. duch.« jest od něho posudek překladu Draského (V. 131) a Výklad na čtení Jeremiáše proroka II. 31. (Časop. IV. 231—235.) Jinak nevyniká.

Toť jest výčet českých učenců ze stavu kněžského pěstujících studia semitská, — pokud v literatuře prosluli. Jest ovšem a bylo dosti kněží, kteří zejména hebrejštinu důkladně znali (professoři na ústavech bohoslovných a j.), než nevystoupivše na veřejnost nezanechali po sobě svědectví své činnosti a proto jich jmenovati nemůžeme.

Učenci námi uvedení nevytvořili ovšem díla ceny světové, než přece můžeme s radostí jimi se pochlubit před světem a ukázati, že ani v této přičině vlast česká nezůstala pozadu.

V době přítomné počínají opět studia naše oživovati v rozsahu nejširším.

Zmiňujeme se jen o Žaltáři, ježž dle původního textu hebrejského v jednom díle přeložil a ve druhém vyložil Dr. Melichar Mlčoch, prof. jazyků semitských v Olomouci. — Kých jsou tyto červánky věstící lepší dobu v předůležitém studiu biblickém skutečnou zvěstí vycházejícího slunce, rozkvětu prací semitských ve vlasti naší; kých přispějí k lepšímu porozumění písem svatých, k upevnění lásky k církvi, zvláště pak ke stolici Apoštolské, a ke mravnímu zvelebení národa našeho Cyrillo-methodějského!¹⁾

Ukázky z básně „Pout' má světem“

od Jarolíma St. Pavlíka.

2.

Východ zkvět purpurovou růží,
když jsem s Musou bral se v dálný svět,
jak by shluk se zlatých šípů slét',
taká zář se slunce na okruží

¹⁾ Prameny pro druhý oddíl: Slovník naučný, — Brandl: Život J. Dobrovského, — Rybička: Přední křesťel, — »Časopis pro katol. duchovenstvo« a j.

rozestřela: Mráčky zrůžovělé
vinuly se pestrou duhou kolem
čestnou stráž tak utvořivše spolem
slunce záři veliké a stkvělé.
Mlhy oblak zahaloval zem
stříbrný jak plášť, jen báně kříž
v záři slunce ranní stkvěl se již.
Pomalů se úžil mlhy lem
otvíraje pohled na rovinu, —
když tu rázem mračná opona
před námi se vznesla dokona, —
na scéně pak v světlém moři plynu
moderní jsme zřeli Babylon,
jehož domů, kopulí a věží
štíhlých směrš bys spočítal jen stěží. —
Slyš. — tam kdesi rozhoupal se zvon,
za ním druhý, třetí, — celý sbor
velebným se rozezvučel »Ave.«
Truchlé tady zvuky, tam zas hravé
ohlasem se nesly v okraj hor,
jež se v dáli vábně rozpínaly.

Den byl právě svátečního klidu. —
Než jsem s Musou dospěl v hlavní třídu,
k službě Boží zas nás zvony zvaly.
Po ulicích živý vládl ruch
na velkém jak mraveništi v lese,
nepřítel kdy zhoubu jemu nese.
Leckde z dílny zaléhal v náš sluch
hlučný hovor při pospěšném díle
provázený občas pustým klením.
Tam zas s okna záclon pod třepením
rozespalé oči dolů chýle
zaháněl si kouřem nudný čas
stařec ještě v plném zdraví květě;
jinde hejsek při své toaletě
kadeřil si načechraný vlas . . .

Spějem dále s Musou beze slova,
když tu stanem překvapení rázem
kouzelným jak báje před obrazem:
Jako postać velká olbřímova
před námi se pnula katedrála
čelíc věží nebes ku blankytu;
její střecha ve slunečním svitu
perletí se měnila a plála.

Vloživ ruku na vílino rámě
šepotám jí: »Pravdy klenot, skvost,
lži jenž, klamu všeho byl by prost,
nalezneme, myslím, nejspíš v chrámě!«
»Možná, snad, — však přesvědčme se spíše!«

Skrz portálu mřížovanou bránu
blížil jsem se posvátnému stanu,
Musa podle jako duch jde tíše.
Vznešený jak byl ten Boží chrám!
Středem dlouhé, štíhlé sloupořadí
podpírajíc klenby žebra hadí
pojilo se v nedohledný rám.
Blankyt stropu poset hvězdíc rojem
krystalův jak obrovitých směr
nad lodí se trojnásobnou nes'
v myslí mojí zvláštní budě dojem.
Úzká okna pestrou duhu světla
propouštěla v chrámu pološero,
nad kůrem pak barev jevíc stero
skelná růže čarokrásně kvetla.

Kazatelna ze mramoru běli
zvučným hlasem ozvala se teď:
Posluchači — nazvíc slabá pleť —
upjaté buď v kout se zahleděli
nebo spolu bavili se živě.
Vyrušil je občas hejsek mladý,
kterýž hladě chmýří svoji brady
pokřičovat bál se úzkostlivě . . .
Venkovan zas jinde obdiv velký
v tváři jevě zíral v prostor chrámu . . .
Tam zas pyšnou, velkoměstskou dámu
z dlouhé chvíle viděl's chytat lelky.

Kněz když dorek' závěreční »Amen,«
oddechl si mnohý. Teprv nyní
tlačili se lidé v dómu síni
těsnou směsí ždouchajících ramen.

Cinkl zvonek . . . Jako rachot hromu
za letního vedra v říši mračné
rozléhá se v dáli ještě značné,
bliží se pak, — nad shlukem až domů
zaburácí rozháranou silou,
neb jak v hody tušem šumaři
ku výskotu mžikem rozjaří
chasu tancem uběhanou, spilou:

s pavlače tak vřeskná intráda
rozlehla se chrámem: Bubnů hluk
přehlušíť moh' v ohni křížném pluk,
nad nímž síť rudé rozpřáda
děl a pušek vláda neskročená
na odvetu sobě. — Na to kdos
na varhanách praeludoval cos
z ouvertury mistra Bethovena.

U oltáře kněží zárný sbor,
jejichž těžký, damaškový šat
zřel jsi černě květem zlatým plát',
vyplnil už zatím stíhlý chór.
Kroužící se oblak kadidlový
zastřel brzy svíce stkvělou zář,
celebrant když vzhlédl na oltář,
k němuž trojí stupeň mramorový
vedl kroky. —

Nyní ticho bylo
na pár mžiků. — Na to klidně, volně,
jak by slavík toužil sladkobolně,
»Kyrie« se z hrdel dívčích lilo;
místy altu tklivé žalování
znělo sólem, jemůž klarinett
adagio odpovědi čet'.
Zpěv pak slábl, slábl v umírání, . . .
ozvěnou se táhlou tratil tise,
poslední až akkord tak se nes'
jako v tyči telegrafní kdes
podle cesty . . .

Jako s hvězdné říše
»Gloria« tu náhle mocnou vlnou
přes Boží se rozehvělo dům.
Pustiv uzdu všechném registrům
varhan stroj se rozhrál silou plnou.
»Et in terra« spělo bouřně dál . . .
Nebyl však to pokoj tichý, blahý
těm, jimž vůle dobrá skvost je drahý,
byl to spíše hlučný karneval.
Lesní rohy, pozouny a trouby
spojily se v obrovitý dech . . .
Tympanista v zadu na kotlech
v rukou moh' si zrovna vytknout klouby.
Po řebřících létala tu fléta,
sekundy tam v tremolovém víru
stěží mohly snésti taktu miru;

primistů zas vedle živá četa
hltala jen spoustu divých not;
tenory a basy v ohni zpěvu
nevzpomněly hlasu na úlevu,
v před se hnaly jenom o překot;
diškant pištěl, sípěl v hlasu směsi
pleta s altem rozepěné věty;
štěbetavé k tomu klarinetty
řádily jak rozpoutaní běsi.

Mezi lidem dole zvláštní ruch!
Paničky si spolem šepotaly,
v tanec že by bezmála se daly,
jak jin hudba lahodila v sluch.
Většina jsouc zády k oltáři
zbožňovala primadonny zjev,
sledovala černý dívčí zpěv,
každou změnu hebké ve tváři, —
ba i lorgnet nasadil si mnohý . . .

»Ne nadarmo zpívá u opery!«
»Vskutku pravé Orfeovy dcery!«
»Ta má věru znamenité vlohy!« —
Taký jeden mezi panstvem hlas.
Na kůře však hudba víří dál
jako bouře v klínu hrozných skal . . .

Věřícím tak pěkně ušel čas!

* * *

Spravedlivá proudila mnou zlost.
Obrátím se k průvodkyni vile:
»Tak se světí nejvážnější chvíle?
taká zde je v chrámě pobožnost!«
»Jako v městě« — odvětila tiše. —
»Tu že najdu básně předmět vděčný?
Snad že té tam od divadla slečny
nitro vřelou pobožností dýše?
nebo těch, jimž kůr je operou,
jevištěm pak velebný ten chrám?
Takýliž zde pobožnosti plam
přináší se Bohu ořerou?«

»Pojďme ven a v světa jiný kraj! —«
Ještě »zdravas,« naposledy kříž —
a už spějem ve přírody řiš . . .
Vše to prchlo snem jak lehká báj!

6.

Byl jsem pozván na elitní ples, —
vzpomínám si na něj ještě dnes,
z paměti ač po svělové cestě
dost mně příhod zniklo v moře času.
Nastrojím se do nejlepších šatů,
bílou mašli připnu na kravatu,
zrychla skončím úpravu svých vlasů —
a již v nadstavenou ruku dar
tiskna vrátnému, bych o půlnoci
nepocítil velké jeho moci,
vyhoupnu se s vílou na kočár.

Této ovšem velké toalety
třeba nebylo: neb rusý vlas,
sněžný závoj, safírový pás,
na šiji pak perel amulety
od přírody zdobily ji krásně
ve příbytku hnedle rodielů.

Mžikem přijeli jsme ku hotelu,
z kad již kvapík ven se proudiv hlasně.
Vkročili jsme velké do dvorany,
kteráž září lustrů, lamp a svící
oslňovala až vcházející.
Draperií závoj jemnotkaný
conil pohled zevlujících venku
a v jich stínu znaven divou polkou
potají se mnohý bavit s holkou
nebo pilně nahýbal si sklenku.

Na podiu četná kapela
»regimentu číslo pětadvacet«
v partessech teď majíc dlouhé »tacet«
v Gambrinovém moku ztápěla
vyschlá hrdla. vyfoukané plíce.

Tam zas v koutě s pyramidy palem
Amor rozhlížel se stkvělým sálcm
šípem míře do té motolice
pánů, dám, již buďto svornou paží
vodíce se jako malé děti
vějířem se zručně oháněti
učili, neb jako k ekvipáži
provázeti s úklonami dvorně.
Jedni květomluvy zdobnou řeči,
druzí břitkými zas satyr meči
namáhali paměť neúporně.

Pohled milostný neb úsměv lehký,
jakýmž ráda hází krásná pleť,
slunéčko jak zmrzlé trávy sněť
roztavil hned povlak srdce křehký
jako hračkou; mžikem zápal lásky
rozplamenil mládež nezkušenou
tak, že rozechvěna srdce změnou
život vydávala v osud sázky
za domnělou hvězdu svého blaha,
svého štěstí ráj, svou holubičku —
nedbajíc, že rozmarů svých hříčku
jen ji k sobě láká dívka drahá,
z jejich vzdechů že se tajně směje.
Zatím mazurky zas tempo skočné
roztroušeným davem proudit počne.
jak by zlatým proutkem čaroděje
v kola vír je pohánělo stále;
a již v tance třirázovém skoku
honorace města mladších roků
prohání se v ozářeném sále.

Avšak údiv v prsou více budí
nymfa, jež mně kyne. ana v tanci
jako za večera svatojánci
otáčí se vzdušné na peruti,
proplétá se v kole kmitem pstruha,
až jí poletuje kadeř vlasů,
až jí vlajkou od štíhlého pásu
třepotá se modrojasná stuha.
Ale co se dívím? Tanec vile
svědčí jako slečně klobouk módní
nebo jak zlaté rybce nádrž vodní,
v níž se octnouc dovádí si čile.

Co tu stojím v ustrnutí zpola,
náhle bleskem, — ani nevím jak. —
rozlétnuv se jako lehký pták
octl jsem se na obvodu kola
vzdávaje tak hold svůj Terpsichoře,
jak by pozdní chodec lesem tmavým
zapletnuv se v síť vilám hravým
proti vůli tančil v jejich chóře.
Štěstí, kapelník že v divém shonu
mazurku, jež proudila se v sále,
v taktovky ráz skončil ve finale —
a hned v notách zmlkl tanec tónů.
Zpocen sednu kypré na pohovce

v stínu nakupených palem, křovin
v oáse jak někde horkých rovin
nebo někde Pražské ve Stromovce.
Opodál mne za průstřeným stolem
odpočívající od únavy
při poháru kouřící se kávy
milenci dva rozmlouvali spolem :
Ona mladší v šatě blankytovém
broží, v níž se hvězdou šestí ramen
z barevných jen skelek třpytil kámen,
stejně lákala jak svůdným slovem
mladíka, jenž v »božském« nadšení, —
jak tou »básnickou« prý běžnou frází
novellisté naši často hází, —
zahanbí se nedal v havení.

Proslov o plese a o počasí
vývinu střel cestu další řeči
cítů, vzdechů plné, v jejíž léci
láska tajné místo ukryla si ;
avšak šípy její rychlostřelné
paprsky jak zory někdy z rána
prorazily slova květovaná.
Ke kapce tak vody kapka nelne,
jak se brzy obou mladých lidí
divně shodly rázem lásky city
u svadební věnci rychle svitý, —
a již fantasie v duchu vidí
v domov nový pochod vítězný,
zlaté blaho manželského ráje,
na skleněném jak by zámku z báje
slavila se svadba princezny,
o níž dědeček náš povídal,
že též na ni tenkrát pozván byl,
med a víno celý týden pil, —
až jsem se vám tomu hlasně smával.

Z růžového pohádky té snění,
z lásky »věčné« přísahání milce
vytrh' opět signál ku čtverylce
vybížeje v řady sestavení.
Dříve však než rytíř nám již známý
uklonit se mohl svoji kněžně,
by ji, dvorné rámě podav něžně
uved', kde již stáli páni, dámy,
jakýs hejsek uhlazených knírů
s monoklem a černém ve fraku

podoben tak trochu moráku,
oděvu pak stříhem netopýru
pružným hybem gumového péra
sklonil se a rovně vzpřímil znova —
a když dívka vstala beze slova,
s »dovolením« pod paží ji bera
zaujal své místo v jedné z řad.

Tanec začal. Brzy dvakrát v před,
brzy zatáčkou a v protisled
řetězem se vina jako had
tanečnicků tlum svá místa měnil,
v kolo za ruce se zase poje
z těsného se vymotával roje,
v hlemýždím když závitku byl zlenil,
postupoval kruhem v pochodu,
až zas velitele na potlesk
na svá místa přilét' jako blesk,
by se poděkoval v rozchodu.

Zatím hejsek, jemuž druzi známí
říkali »pan baron z Rosenthalu«,
komtessu svou po obvodě sálu
doprovázel v tanci s úklonami.
Slovo dalo slovo, oko s okem
v důvěrném se setkávala styku,
šepotal ret celé moře diků, —
láska rostla v řeči každým krokem
po dešti jak náhlém houba v mechu,
jako mouka zadělaná v díži,
do níž pilná hospodyňka shřízí
teplý kvas, jenž stoupá na vrch v spěchu.

Mladík, jehož poznali jsme dřív,
zapáliv si vonnou cigaretu
dívku svoji pozoroval v letu —
z počátku jsa dosti trpěliv;
ale marně tanec druhý, třetí
čekal na ni v nedočkávané touze;
nového teď nápadníka pouze
mělať jeho kněžna na paměti —
a zas vyznávání nové lásky
sledovalo na horoucích rtech,
za níž života i slední dech
odevzdával baron v osud sázky.

Zábava se dále proudila
za víření hudebního sboru

nebo v promenádě za hovoru,
postava když ven se loudila
se žárlivým zrakem, mračnou tváří
v srdci tajíc oklamanou lásku,
jak ji neumělem na obrázku
vidáváme často v kalendáři

Nemyslete, čtenářové drazí,
bez konce že nechám pohádku,
ač teď takovému pořádku
novellisté naši cestu razí

Čet' jsem týden na to v denníku,
v němž se probíraje od konce
přelétnul jsem různé annonce,
inseráty, tucty cenníků,
až jsem u lokálních stanul zpráv :

»Zanechav zde matku truchlíci
zastřelil se v Nové ulici
mladík na duchu ne zcela zdráv.
Sklamaná prý láska příčinou
náhlé smrti . . . Na elitním plese,
jak se u mlékařek Fama nese,
rozešli se na vždy s dívčinou.
Byl prý omladině dobře znám
jako člověk uhlazených mravů,
kteréz sluší mešťanskému stavu.«

Dál jsem četl zase telegramm :
»Smutný konec z veselého bálu!
Policie činnost rozsáhla
paží svojí mocnou zasáhla
známého všem pána z Rosenthalu,
kterýž v nastražené klamu léčí
mnohé dívce zkalil čest' a jméno,
mnohdy vymámil i na ní věno
úlisnou a podvodnou svou řečí.
Teď však stržena mu s tváře maska.
Titul, jenž jen pomocná byl lež,
za klam zřejmý prohlášen je dnes«

Pravím vile : »Moderní, hle, láska !«

13.

K ukřácení cesty jednotvárné,
jež se táhla řadou topolů,
zapěli jsme s vilou pospolu

písně »Kde domov můj« zvuky černé;
jen že chraptivý můj druhý bas
kazil jenom melodií něžnou
vlnící se nymfě šíjí sněžnou
jako zvonku postříbřený hlas
neb jak soprán primadonny z Vlach.
Než v tom písně dojmavou frázi
neočekávaně nazpět srazí
úst mých nezdvorných dlouhé »ach!«

Na dědině nízkou před chatrčí
opletená vkusně čerstvou chvojí
s nápisem i zlatým brána stojí;
s hůry nad ní prapor pestrý třetí,
bříz pak, smrčků mladých dvojí řada,
lípových i větví v plném pelu
od chaloupky tam až ke kostelu
podél cesty zelený pás spráda
v listnatém jak lese chodník stinný.
Potkav prostovlasou dívčinu
zvidám na ní všeho příčinu
»Brázdňiv Jiřík slaví prvotiny. —«

Bože, pomyslím si, jaká radost
rozproudí se zítra v malém domku
obklopeném řadou lesních stromků!
Jak jsi rodičů svých péči, starost,
novokněži, stkvěle odměnil!
V chudobě tě vychovali sice,
tys však jejich ustarané líce
náhradou zas plesem zrůměnil!

Z druhé strany tísnila se k cestě
chaloupka tak úhledná a čistá
jako družka, jež si šaty chystá
na svadební cestu ku nevěstě.
Muškát, rozmarýna, bazalka
z otevřených oken vůni lila,
jak by ji tam z jara nasadila
hebkou ručkou sama rusálka.

Mimoděk jsem do předsíně vkročil,
zaklepav pak s ostýchavou lící
ocíl jsem se čistě ve světnici,
v jejímž koutě nemocnou jsem zočil
dívku v mládí nejkrásnějším jaře:
Bělostnému čelu rusé vlasy
obzvláštní tak dodávaly krásy, —
chorobně však bledly čisté tváře.

S udivením modré její oko
vzhledlo na mne pomněnka jak z listí,
a v tom pohledu jsem mohl čísti
nevinosti obraz přehluboko.
Uzardělý postoupil jsem zpátky . . .
Stařenka však, u kamen jež předla,
přívětivý hovor se mnou vedla
omluvy mé při tom proslov krátký
odmítajíc. Proudem dalších slov,
nemocná kdy zamhouřila brvy,
jak jsem zjevil úmysl svůj prvý,
stařenka mně pohostinný krov
nabízela: Že prý ještě v zadu
pokojíček oknem do zahrádky
mile hledí na zelené řádky
ověnčené kvítím v pestrém ladu.

Nabídnutí přijímal jsem s vděkem,
stařenka když kolovrátek čilý
zastavivši na stůl ubrus bílý
prostřela a chléb mi s čerstvým mlékem
podávala s upřímností prostou.
A zas kolovrátek vrčí, přede,
stařenka co pohyb jeho vede,
pod rukou jí přize nití rostou,
točí se a v kolo motají
kotátko jak hravé k dítěti,
na klin jeho kdy se přivěti,
přítulnosti svojí netají.

Kolébavka něžná kolovrátku
uspávala chorou dívku sladce,
až jak dítko v náručí své matce
usnula zas v loži za obrátku
a jak sochy otisk mramorový,
na hlavě již sněhu poduška,
spočívala bledá děvůška
na polštáři . . .

Tázavými slovy
kolovrátku hravé vrčení
zastavil jsem, víly jaké věno
připsat daly na dívčiny jméno?
Do hlavy tak nejde učení
u vir systemat mně zabranému,
s jakou poslouchal jsem pozorností,
stařenka když vlídnou hovorností
ulevila srdci upřímnému:

»Téhož času vzplálo denní světlo
Jiříkovi, Božce pak, mé vnučce;
brzy oběma, hle, v něžné ručce
utrhnuté poupě lásky zkvetlo:
Sotva batolit se u lávky
naučili, rozhovořit trochu,
v dovádivém kruhu děvčat, hochů
hráli na námluvy, oddavky, —
až se Jiřík ze protější chaty
roznemohl těžce znáhla kdys, —
a již takřka smrti chladný rys
obličej mu brázdil horkem vznatý:
když tu matka v prudkém rozčilení
zaslíbila synka božské Panně,
že ho vzdělati dá v sluhu Páně,
dosáhneli zase uzdravení.

Vskutku chlapani po nedlouhém čase
vrátilo se zdraví, dřevní síla;
v krátce pak mu srdce rozohnila
Boženka, již vídal nyní zase.
Odrostli již školet, dětským hřm, —
Jiřík studovat šel do města, —
ale pořád příští nevěsta
tanula mu v mysli, lásky plam
jako na dně mořském perla stkvostná
tajil se mu v srdci neustále.
Což však přičísti mu dlužno k chvále,
ku nebeské bráně dráha ctnostná
vedla jeho kroky nerušeně . . .

Zatím poupě nevinnosti dětské
na vypráhlém písku pouště světské
v růži rozvilo se na Boženě,
v růži, jejíž vůně líbezná
šířila se po vůkolu celém,
jejíž krása vzplála jako smělém
po zápase vlajka vítězná.
Neznali prý lidé větší krásky;
mnozí se již ucházeli o ni,
často družba přijel na komoni, —
ale ona nevinný skvost lásky
uchránila Jiříkovi cele,
který sklíčen těžkou volbou stavu
starostlivě k hrudi klonil hlavu,
o radu i prosil Spasitele, —
až jej z myšlének a zadumání

rozebrala jednoho dne z rána
vážnou řečí máti milovaná
dávajíc se do vypravování,
hromniční jak hořela mu svíce,
když byl ještě hošík maličký,
před obraz jak Bohorodičky
ona, matka, vrhnula se nice
pro synka se doprošujíc zdraví,
jak jej zaslíbila Božské Panně,
že ho vzdělati dá v sluhu Páně.
pakli nemoci proud pozastaví,
a jak vskutku Bohorodička
vyslyšela její prosbu vřelou . . .

Posléz tak řeč zakončila celou
Jiříkova dobrá matička:
»Svobodnou máš vůli! Nemám práva
k jistému tě nutit povolání;
splnili však moje zbožné přání,
starosti se zbaví moje hlava,
ruka má pak žehnat tobě bude.« —

Zamyslil se Jiřík nad tou zprávou, —
dlaní přejel čelo, líc i žhavou,
práh když překračoval chýžky chudé,
aby Božce úplně se svěřil
rozhodného slova u naději.
Ku podivu! odpovědi její
na prvý ráz ani neuvěřil:

»Jiříku, víš, měla jsem tě ráda
láskou, jaké nikdo nerozumí,
láskou, jakou milovat jen umí
ten, kdo do rukou ji toho skládá,
jenž vše naše kroky moudře řídí,
jenž jsa lásky pravzor odvěký
planoucích hvězd přes roj daleký
každé srdce hnutí dobře vidí.
Avšak jiný lásky předmět chystá
tobě tatáž Prozřetelnost Boží, —
tu, již luna bledá za podnoží,
Pannu panen, Roditelku Krista.
Její spanilost a její krása
nebešťanům září drahokamem,
jitřenka jak ranní různým plamem,
k jejíž chvále veškerenstvo jásá.
A hled', Jiříku, té nebes krásce
laskavá té zaslíbila máti

vědouc, že ji budeš milovati,
že jí věrným pozůstaneš v lásce.
Maria jí nezůstane dlužna,
ale vzájemnou zas láskou splatí,
se věnem ji stonásobným vrátí
milujíc tě snoubenka jak družná.
Za hřích bych si pokládala věru,
kdybych nechvátala právo její,
ač jsem žila blahé u naději,
že kdys »za muže si tebe беру«
stojíc u oltáře řeknu tiše.
Děj se Boží vůle! Věrným jen
zůstaň té, již byl jsi zaslíben,
kteráž větší láskou k tobě dýše,
nežli dovede tvá Božena.
Budiž knězem! Vzpomínka pak drahá
na tebe jak v růži rosy vláha
v srdci mojím bude složená.
Provázej tě Pán Bůh, anděl strážný,
modlitba má také půjde spolu
sesterské i lásky u plápolu . . .
Splň jen matce přání povzdech snažný!«

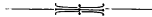
Rozhodl se Jiřík vůli pevnou,
rozhodl se pro duchovní stav;
naposledy Božce »s Bohem« dav
následoval vůli Pána zjevnou —
a již zítra obět, prvotinu,
na niž s touhou čekal čtyry léta,
k nebi tam, kde věčná láska zkvětá,
na oltáři vznese Hospodinu.

Jinak bylo s Božkou: jindy hravá,
veselá jak zpěvný skřivan v poli,
naříkala, že jí cosi bolí,
sama neví co, zda srdce, hlava; —
pobledly jí brzo růže v líci,
tratila své zdraví očividně,
po světnici chodila jen bídě —
a teď skoro hromničné již svíci
vůči hledí. Lékař přivolaný
děl, že těžko nyní pomoci . . .
Původem prý oné nemoci
duševní je neduh zastaralý,
jenž se jinak vyléčiti nedá —
nežli přítomností Jiříka;
pak se svatosvatě zařiká,

že jí tvář hned zrůmění se bledá.
Božena však nesvolila k tomu
umírajíc dávné svojí touze;
jenom to si vyprosila pouze,
aby Jiřík, až se vrátí domů,
vzpomněl na ni při oběti svaté,
kterouž u kadidla vonném dýmu
první vznese k nebeskému Římu,
na trůně kde hvězdám v záři zlaté
věčně panuje Král slávy onen,
jenž kdys řekl: »Kdo z vás pro rodinu
obětuje víc než Hospodinu,
amen, pravím vám, mne není hoden!«

Naslouchaje řeči vytržen
u tékavém myšlének svých letu
Boženku jsem vzácné růže květu
přírovnával, jenž je utržen,
ne snad hned by oprchal a zvadl,
nýbrž aby u kytici vonné
zdobil oltář Panny neuhonné.

Zatím kolovrátek niti přadl,
točil se a motal v kotouč hada —
a mně zdálo se, jak v jeho písni
čet' bych o lásce, jež Božku tísni,
již však Bohu obětuje ráda.

Kompaktata a přísaha krále Jiřího.

(Několik statí ze článku: Kompaktata.¹⁾)

Cyryll Papírnik.

Divem všeho umění starého věku jest skupina Laokoonova vytvořená Agesandrem z Rhodu a jeho syny: Polydorem a Athenodorem; představuje otce se dvěma syny obtočeného velikým hadem, jež božstvo na ně seslalo pro jich neposlušnost. Bolesť zračí se na všech svalech, hrozná námaha těla plného síly a úplná beznadějnost v oku k nebi pozdviženém z pola prosícím z pola zoufalém, — jelikož had stále víc a více, úžeji a těsněji se ovinuje kolem své oběti. —

¹⁾ Prameny: Palacký: Dějiny národu českého, Archiv český; Dr. Franz Kroner: Oesterreichische Geschichte für das Volk; Dr. Johannes Alzog: Universalgeschichte der christlichen Kirche; Tosti: Geschichte des Conciliums von Konstanz; Matěj Procházka: Život bl. Jana Sarkandra, mučeníka; Kryštůfek: Všeobecný církevní dějepis a j.

Obět se dlouho hrdinnou silou brání nestvůře. Jako divoký býk obětní sekýru, jež před oltářem na síji jeho dopadne, zuřivě buče od sebe odvrhuje: tak Laokoon z počátku vzdoruje, otřásá živým řetězem; pozoruje však marnost své námahy, s utajeným vzdechem bolesti smrtelných šeptá k výšinám nebeským prosbu o smilování. — Ještě jest v něm zbytek života. — Zda jeho výkřik o pomoc dojde vyslyšení? Nevíme, ale to víme, že vinník, jenž pyká za svou neposlušnost, nemá nárokův, aby byl vyslyšen; jestli v tomto posledním okamžiku ještě proň vysvobození, jest milostí. — Skupina Laokoonova jest obrazem národu našeho za doby válek husitských.

* * *

Čím dále tím více se uznávalo v Evropě, že, když mečem nebylo lze pokořit Čechy, potřebí jest hledati cest mírných a tak se s nimi narovnat; opět se osvědčilo přísloví, že zatřesou se trůny, když povstane lid.

Na koncilu kostnickém bylo v předposledním sezení (44.) dne 22. dubna r. 1418. ujednáno, že se má v 5 letech sejíti v Pavii nový všeobecný sněm — a, až uplyne doba 7 let od tohoto sněmu, že se má svolati sbor nový. Stojě v slovu zahájil papež Martin V. (1417—31) sněm pavijský r. 1423., jenž pro nakažlivé nemoci však do Sieny převeden a pro malý počet sněmovníkův a mnohé nepokoje již na jaře r. 1424. byl rozpuštěn. Když pak r. 1431. doba 7 let byla vypršela, vypsán ještě Martinem V. sněm basilejský, ale zahájen teprve Eugeniem IV. (1431—47). Se sněmu tedy kostnického na basilejský přijdeme tímto pořadím: Z Kostnice (1414—18) do Pavie a Sieny (1423—24) a konečně do Basileje, odkudž měl přijiti tak dlouho žádaný pokoj. Ale papež Martin V. neskládal žádných nadějí v působení sboru církevního a po čas se svolání jeho i na odpor stavěl, aby se taktó uchránil všelikého omezování moci papežské sbory církevními. Dne 11. ledna r. 1431. vyslal legáta svého, Juliana Caesariniho, do říše dav mu nejrozsáhlejší moc, aby pod znamení kříže svolal do pole proti kacířům veškery síly; ale když mnozí nepřestávali volati po sboru basilejském, povolil papež a odevzdal Juliánovi i předsednictví i řízení sborové, jakmile by se sbor sešel.

Rokem 1431., v němž Martin V. zemřel, pravilo se, že počala nová éra pro církev — plná nejlepších nadějí. Ale moc papežská stála pořád ještě na vulkanické půdě, která již za sněmu kostnického jevila všechny příznaky blízkého výbuchu; nepozorovaně hořel oheň pod půdou i za pontifikátu Martinova, až za koncilu basilejského otevřel se jicen ohnivý. Na stolec Petrův dosedl Eugenius IV. (volen 3. března 1431), jenž Juliánovi obojí moc potvrdil.

Tehdy ještě jednou k pátému tažení do Čech všecka Říše se pozdvihla. Ale výprava ta skončila pro Němce mnohem ohavněji než všechny předešlé: u Domažlic 14. srpna veškero ležení německé u velkém strachu před Čechy na míli cesty ještě vzdálenými dalo se na valný útěk k lesům Domažlickým — ovšem že se ztratou velikou:

»Exercitus fidelium retrocesserat a Bohemia cum magna confusione et damno hominum pedestrium et curruum«, dí Joh. de Ragusio. Jak veliký hluk o porážce té tehdy světem šel, svědčí zpráva v souvěkém rukopise pařížské bibliotéky: »Circa festum assumptionis Mariae fit illa fuga in populo, de qua per universum orbem narratur.«

Pohroma u Domažlic přesvědčila Juliána o nutnosti získati církvi Čechy prostředky laskavými, jakž dosvědčuje Joh. de Segovia: »Nunc in regis et aliorum praesentia iudicium suum exposuit (Julianus) pro exterminandis illis haeresibus a Bohemiae regno potissimum fore remedium concilii generalis Basiliensis celebrationem, nec ullum aliud superesse.« Ujal se tedy Julián horlivě sněmovního předsednictví »et quod ipse fecit, faciendum per alios suasit.« (Joh. de Segovia.) Ale opačného mínění byl Sigmund, o němž šla písemní zpráva z Feldkirchu do Basileje (3. října): »Dixit etiam, quod nulla omnino sit spes habenda reducendi Hussitas, nisi in ore gladii: nam, ut ait, adeo ex turpi fuga nostri exercitus confortati sunt et animati, ut etiam omnes hactenus fideles in regno sibi cogantur adhaerere.«

Vida tedy Julián potřebu pokojného narovnání s Husity (v září), když již sněmovníci dávno měli se sejíti (v březnu) a dosud nepřišlo než několik doktorův a opatův — ale žádný biskup, přišel do Basileje a podal zprávu do Říma po kanovníkovi Beaupère z Besançonu pravě, že ze sněmu sotva co bude, vždyť prý se dosud skoro nikdo nedostavil; není ani naděje na větší shromáždění pro mnohé blízké půtky, pro boj Filipa Burgundského s Bedřichem Rakouským nemožou biskupové bez nebezpečení do Basileje doraziti. Jelikož zároveň blížili se Řekové a přáli si sejíti v některém italském městě, ustanovil se Eugenius (bulla vyhotovena 12. pros. a datována 18. pros.), že zruší zamýšlený sněm, slibuje zahájení jiného po půl druhém roce v Bologni. Nelibě se též dotklo Eugenia, když se dověděl, že slavnostně odsouzení tvrdošijní zastanci husitských bludů do Basileje na disputaci jsou pozváni, jichž bohatým pramenem byla vzpoura Husova proti církvi. — Aníž divu, nebo kdo se svévolně z blažného lůna samospasné církve katolické vyrvé, ten opustil skálopevné základy věčné pravdy, nauky to určité a Duchem sv. vždy ve přesnosti chráněné, a ocitá se bezděky na půdě písčité nauk lichých, pouhých domněnek lidských, a místo slunka pravdy, jež mu zašlo, svítí mu toliko bludičky učení svůdných, za nimiž běhá nepozoruje, že jej zavádějí do propastí bahna.

Zatím se roznesla pověst, že kardinál Julián jest již v Basileji a proto se počali biskupové shromáždovati a sněm zahájen dne 14. pros. 1431, ač jej teprv pouze 12 prelátů tvořilo. Ale po tomto prvním sezení došla (v lednu 1432) bulla na základě dřívější zprávy Juliánovy sněm rušící. Tím se octl Julián v největších rozpacích; i poslal list do Říma žádaje odvolání zrušovací bully; však sněmovníci v sněmu pokračovali i proti vůli papežové a bojíce se každého prodlení po mnohých poradách učinili pozvání Čechům, aby do

Basileje přijeli a slyšení svobodné o učení svém měli, aby mohli s církví, od kteréž se odtrhli, zase smíření a spojení býti. Též dva posly vypravil sbor nařídív jim jednati s Čechy o příchodu jejich na sbor.

Za tou příčinou ohlášen v Čechách sněm do Prahy na den 10. února 1432. a stanoveno vypraviti poselství do Chebu, by úmluva se tam stala s basilejskými o způsobu a výminkách, za jakých by Čechové pustili se v jednání se sborem. — Zatím Julián nechtěje se postaviti v odpor proti papeži na své zrušovací bulle trvajícimu vzdal se 8. února 1432. předsednictví a volen Filibert, biskup kustanský (Coutances) z Francie. Aeneas Sylvius v apologii papežové cum sboru r. 1447. psané dí o této věci: »Praesidentiam in concilio cum Julianus rennisset, Philibertus, Coustantiensis episcopus, acceperat integrae probitatis famaue pater.«

Papež, čeho se bál, nešel: hned potom 15. února přisouzena sboru vrchnost nad papeži a pokus Eugeniův za neplatný vyhlášen. Nemůžeme tu dopodrobna vypravovati, jak sbor ve mnohých otázkách s papežem ve sporu byl, však konečně přece v Basileji ostal, prohlásiv se za shromážděna v Duchu sv. a za odhodlána započaté dílo dokonati. Otcové setrvali na oprávněnosti koncilu, opakovali, ačkoli pořád ještě teprv 14 biskupů bylo přítomno, v druhém sezení (dne 15. února) ustanovení kostnické o superioritě sborové nad papežem a vyzývali v třetím svém sezení (dne 29. dubna) papeže, aby bullu sněm rozpouštějící odvolal — a buď osobně nebo ve svých splnomocněncích s kardinály do Basileje se dostavil. Za téhož sezení potvrzeny úmluvy chebské s Čechy; otcové vydali v sezení čtvrtém (20. června 1432) Čechům průvodní list a počali pak již papeži zákony předpisovati.

Nyní mohli tedy Čechové bezpečně vydati se do Basileje; dříve však, nežli by velké poselství české vypravilo se na cestu, poslání jsou z rozkazu sněmu dva Čechové do Basileje na přezvědy. Ti opustivše Basilej 14. října 1432. příznivou svou zprávou upokojili mysl českou a proto valné poselství české se sjelo v Domažlicích dne 6. prosince r. 1432, aby odtud další cestu společně nastoupilo. Mezi posly byli: M. Jan Rokycana, aby hájil článku o přijímání pod obojí, Prokop Vel. a Mikuláš Biskupec z Pelhřimova, biskup tábořský (mluvil o trestání hříšníků).

Do Basileje dorazili dne 4. ledna r. 1433, an již zatím se byl Julián od 10. září opět ujal předsednictví. Když tedy poslové čeští do koncilia byli uvedeni, bylo nejprve o 4 artikuly pražské, a zvláště o svátost oltářní pod obojí hádání učiněno; ale brzy ochladla chuť poslů dále vyjednávatí pro chování se otcův a žádali, aby sbor o věci sporné vypravil poselství do Čech. Proto Vilém Kostka i kněz Prokop psali dne 2. dubna domů takto: »Některé věci od koncilium jsou nám podány, jichž nám nezdálo se za podobné bez vás konati a s nimi o všem zavření učiniti. A koncilium znamenajíc to, podalo

nám, že by své posly s námi do Čech k sněmu obecnému chtěli vyslati, aby mohli zespolka s vámi zavříti.« Věc takto pořídívši vyjelo dne 14. dubna 1433. poselství z Basileje a nastalo vzájemné poselstvování z Basileje do Prahy a z Prahy do Basileje.

Sbor zatím vždy dále se pouštěje uložil papeži lhůtu 60 dní na odvolání bully sněm rušící a v sezení desátém (19. února 1433) prohlásil konečně papeže za neposlušna a tvrdošíjného. Eugen však hlavně přičiněním Sigmundovým měl se ku sboru přátelsky: zrušil bullou ze dne 1. srpna 1433. svůj dřívější zrušovací dekret a hodlal se se sborem sejíti. Ale otcové basilejští se nemírnili a pokračovali v 11.—15. sezení vydávati dekrety na ponížení papežovo a snížení důstojnosti jeho. Zatím však neshodou mezi sborem a papežem nijak nebylo rušeno jednání s Čechy a když poslové basilejští po druhé do Prahy lyvže posláni (a mezi nimi biskup Filibert) dne 22. října tam dojeli, svolán sněm svatomartinský, na němž (26. listop. 1433) předložena posly basilejskými listina koncessí, která konečně, jakkoli nedostatečná, vešla v kompaktata a stala se prozatím základem aspoň zevnější jednoty v národu. — Tu třeba si všimnouti, že smír papežův se sněmem stal se teprve 26. dubna roku 1434; kompaktata tedy nebyla úmluvami stolice apo'tolské, byvše v době illegitimní ujednána a sbor jich při smíru úplně pomínil.

Jsouť pak kompaktata pražské artikule z r. 1420. sněmem basilejským pozměněné. — V aktech veřejných i sněmovních z r. 1420. čteme veřejné prohlášení 4 artikulů pražských takto: »Všem vůbec a každému křesťanu zvláště buď to svědomo i oznámeno, že obec česká a v naději Boží věrní křesťané stojí a s boží pomocí státi míni všim svým statkem i životem i smrtí, jakož nejdéle budou moci, proti každému živému jim v tom odpornému nic o jiné se neposuzujíc a nevydávajíc, než o tyto kusy čtyry křesťanské a v novém Zákoně přikázané od Pána Jesu Krista: Nejprve aby slovo Boží po království českém svobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo zvěstováno a kázáno, jakož Spasitel náš přikazuje.« (Následují místa písma sv. jako: Mat. 28, 19; Marc. 16, 15 a j.) — Ale na konci slanoveno, že »kazatelé mají od vyšších svých býti k tomu zřízení a posláni a moci biskupovy, jakožto předního pořadatele, že má vždy šetřeno býti.«

»Druhé: aby velebná Svátost těla a krve boží pod oběma způsoby chleba a vina všem věrným křesťanům, jimž hřích smrtelný nepřekáží, svobodně byla dávána podle ustanovení o přikázání Spasitele.« (Článek se opět dokazuje místy písma sv., sborův a sv. Otců.) Znění toto takto pozměněno: »Čechové a Moravané jsouce v jednotě a v pokoji s církví — a nedělice se ve víře ani v obřadech od ní, leda přijímáním pod obojí, přijímati budou takto moci vůle Kristovy a cirkve svaté.« Otázka, jestli tak přijímati všem lidem vůbec přikázáno, že bude teprv u sboru rozjímana i roz-

hodnuta; ovšem, že sbor propůjčí kněžím moc podávati svátost pod obojí všem osobám dospělým, které o to žádati budou, s tím však pokaždé doložením, že pod způsobou chleba ne toliko tělo, ani pod způsobou vína toliko krev Ježíše Krista jest, ale pod každou způsobou jest celý a plný Kristus. (Článek tento byl osou, kolem níž se pozdější jednání všecko v kompaktatech otáčelo.)

•Třetí, že mnozí kněží a mniši světským právem panují nad velkým zbožím tělesným proti přikázání Kristovu a na překazu svému úřadu kněžskému a k veliké škodě pánům stavu světského: aby takovým kněžím to neřádné panování odjato a stanoveno bylo, aby podle čtení nám příkladně živi byli a navedeni byli ku stavu Kristovu a apoštolskému. (Důkazy opět uváděny mimo jiné i ze starého Zákona.) — Ale tenkrát se dohodl Čechové se sněmem ve smysl tento: »že jak jednotliví kněží neřeholníci tak i církev vůbec mohou míti a požívatí zboží pozemských dědičných; že duchovní lidé jsouce vladaři (administratores) zboží církevního mají jim vládnouti věrně podle nařízení sv. Otcův a že zboží taková od jiných nemohou držena ni osobena býti bez viny svatokrádežné.« —

Ale že církev nabyla jmění, úplně souvisí s jejím vývojem a samo sebou se událo, vždyť církev jest společností viditelnou, její kult jest viditelný — a proto se vyskytla potřeba ohlížeti se po něčem, čím by se jako viditelná repraesentovala: přišlo bohatství. Kdybychom chtěli a požadovali, aby papež se navrátil ku stavu a životním poměrům sv. Petra, který opravoval síť, — (reficiebat retia. Mat. 4, 21.) — aby duchovní statků se odřekli, tím bychom církvi její dějiny odpírali a ji na její prvotní stav, její genesis, uváděli; ji buď s Kristem identifikovali, — nebo by přestala býti. Něco jiného jest chtít uvéstí společnost na její princip a opět něco jiného jest ji uváděti na její genesis, prvotní stav. Společnost na její princip uvéstí jest: ji s morálním pojmem, ježž realisovati má, v sculad uvéstí; ale, kdo ji uvádí na prvotní stav, ten zamýšlí tu kterou společnost oloupiti o ovoce její činnosti. — Než vraťme se ke kompaktatům.

Čtvrtý článek zněl: »aby všichni hříchové smrtelní a zvláště zjevná a jiní neřádné zákona božímu odporu řídem a rozumně těmi, na kteréž to sluší, v každém stavu byli stavováni a kažení a zlá a krivá pověst z této země aby vycistěna byla, a tak aby se obecné dobro dalo království a jazyku českému. Neb, kdož ty hříchy činí, jakož dí sv. Pavel, hodni jsou smrti, netoliko jenž je čigí, ale i ti, jenž jim k tomu svolují.« (A vypočítávají se hříchy, má než třet tělesný stanoven.) Však v kompaktatech praveno, že slova »na kteréž to sluší,« jsou příliš široka a neurčita; pročez přidáno, že se to má diti vedle zákona božího a ustanovení sv. Otců tak, aby moc trestní příslušela ne osobám soukromým, ale úřadům toliko, a sice duchovním nad duchovními a světským nad světskými šetřícím při tom vždy práva a spravellnosti.

Na konec se v kompaktatech stanoví, že co do zlořádův, které při 1., 3., a 4. článku v církvi obecné běží, zůstávají se sněmu moc doléhati na jich odstranění posly svými u sboru a legátové slibují v tom i ve všem, cokoli náleží k opravě církve, býti jejich podporovateli i pomocníky.

* * *

Po smrti Sigmundově a Albrechtově vystupují jednotlivé strany v Čechách proti sobě a za ustavičných sporův a rozepří zemských přiblížil se rok 1444. Pan Menhart z Hradce, náčelník mírných utrakvistů, spojil se s Rosenberkem, vůdcem strany římské, kdežto Ptáček z Pirkšteina trávící na dokonání kompaktat zemřel na Ratajích, hradě svém. Byla obava, že strana páně Ptáčkova smrtí statného svého vůdce bude zbavena všech svých vymožeností. — Nastoupili na jeho místo, kdo v nádherném paláci se narodil a odchován byl lidmi mu zaprodanými, pak běda! Což ví takový, jaké potřeby, touhy a žádosti vrou pod doškami! A strana protivná (Rosenberkova) požívala přízně u dvora císařského!

Ale obava byla marna. Mezeru po p. Ptáčkovi vyplnil mladý 24letý muž, Jiří z Poděbrad, jenž záhy nad ostatní velmože zemské vynikl.

Narodil se r. 1420. na Poděbradech, jakožto syn horlivého náčelníka husitského Viktorina z Kunštátu z českomoravského rodu Bočkův a z Anny Vartenberské; poprvé se objevuje v bitvě lipanské v boji proti bezuzdným Táborům (1434). Aeneas Sylvius líčí Jiřího takto: »Homo brevis quadrato corpore, alba carne, illustribus oculis, moribus placidis, Hussitarum errore infectus, alioquin aequi bonique cultor. Quem cum nos longo sermone de communione calicis tentavissemus, magis deceptum quam pertinacem invenimus.«

Abychom dovedli si vyložiti úsilovnou péči Jiříkovu o kompaktata, jest důležité věděti, co a jak o nich smýšlel. Podobně důkladně znáti jest stanovisko církve; neboť známeli obapolné mínění, tu teprv se nám objasní celý spor.

Jak tedy soudil Jiří v této příčině? Ve své rozmluvě s Aeneon Sylviem na sněmu Benešovském r. 1451. dí: »My víme, že kompaktata mají platnost a že řádně vyšla ode sboru všeobecného, dříve nežli od Eugenia IV. rozveden byl. Máli papež Mikuláš nás na mysl i chceli získati naše poslušenství, ať káže zachovávatí úmluvy a my vzývati jej budeme. Tato jest krátká i jediná cesta ku pokoji a k jednotě; po té se musí jíti, jen ona vede k žádoucímu cíli.« A dále: »Nebudouli kompaktata zachovávana, nebudeť ani pokoje ani svornosti.« Když tak tedy Jiří o kompaktatech smýšlel, jest přirozeno, že rázně staral se o tak řečené »dokonání kompaktat« a bděl nad jich zachovávaním. Dle jeho přesvědčení pokoj vlasti tak pracně nabytý závisel jedině od zachování kompaktat; ten, kdo je

rušil, byl v očích jeho buřičem, rozsévatelem rozbroje a nenávisti, podněcovatelem nové války domácí.

Že však Jiří měl o církvi a papežovi mylné ponětí, svědčí jeho řeč na sněmu Brněnském r. 1463, kde pravil: »Svatý sbor basilejský, kterýžto představoval církev křesťanskou — a ne římskou toliko, — propůjčil království tomuto za veliké jeho úsilí a zásluhy některá kompaktata, při nichž my vychováni jsme a umřiti chceme. Kterakým právem smí nám rušiti je papež aneb církev římská, ježto menší jest církve křesťanské? Vědomo Vám jest, kterak jimi upokojeno bylo království toto a bez nich v pokoji státi nemůže.«

Stolice apoštolská pak vším právem necítila se kompaktaty nikterak vázána, vždyť:

1. Umluvena byla za doby, kdy koncil Basilejský byl illegitimní,
2. při smíru s papežem sbor jich úplně pominul,
3. slavné prohlášení kompaktat v červnu na sjezdu jihlavském (1436) stalo se již po 23. sezení sněmu basilejského, kdy si již papež stěžoval do zpupnosti národův i sněmu a vážně o jeho rozpuštění přemýšlel,

4. bully sněmu jako ratifikace kompaktat byly do Prahy do-neseny 13. února 1437. za opětne a trvalé roztržky mezi sněmem a papežem. jenž již v září sněm překládal do Ferrary.

Ale jelikož se Čechové pořád na ně odvolávali, tedy snažila se usvědčiti je právě v tom, kde hledali svého útočiště; proto neplatnost kompaktat i jinými mnohými i mocnými důvody dokazována. V odpovědi své (3. září 1451) nejvyššímu hejtmanu markrabství moravského, panu Janu Tovačovskému z Cimburka, píše Jan Kapistrán: »Vždyť ti, kteří je (kompaktata) dělali, neměli k tomu od Eugenia IV. poručení zvláštního (mandatum speciale), bez něhož nic platně uzavíratí nemohli; . . . sbor sám usoudiv r. 1437. že lid obecný má přijímatí pod jednou, odjal všecku moc kompaktatům vašim.«

Téhož roku praví Aeneas Sylvius na sněmu benešovském Jiřímu stěžujícímu si do nezdržení kompaktat: »Proč naříkáte na rušení kompaktat, kteréž prvě rušíte sami?« — a vypočítává přestupky Čechů proti úmluvám, samé to věci, o kterých dle vůle Čechů mělo teprv státi se »dokonání kompaktat,« jako: že vábí k sobě přijímající pod jednou, že užívají jazyka českého při mši sv., podávají svátost oltářní dítkám a pod. Potom Aeneas dodává: »Krásné to poslušenství, krásné zachovávání úmluv! Co jim zakázáno, činí; co přikázáno, zanedbávají. Privilegium, kterého jste zle užívali, ztratili jste.«

Podobně mluvil papež Pius II. s p. Zdeňkem Kostkou za jeho poselstvování v Římě r. 1462. a dokládal ještě, že kompaktata dána byla jen jedné generaci větším dílem již vymřelé.

Všechny tyto důvody spojeny papežem Piem II. a kompaktata slavně zrušena, když byl ještě uvedl ten důvod, že kompaktata dána byla Čechům pod výminkou, povolení že se stalo jen těm, kteříž by

přijímali jednotu, ale nikdy že nebyla přijata jednotu, nikdy že svornost nebyla nalezena, — a tak nikdy v pravdě nepovoleno užívání kalicha, neboť kompaktata výslovně uznávala, že rozdíl řádů církevních neměl býti na překážku pokoje ani jednoty.

Zatím vynikl p. Jiří i zvláštním důmyslem státnickým i válečnickým a proto čtyři krajové: Kouřimský, Čáslavský, Chrudimský a Hradecký, již kdysi ke straně p. Ptáčkové se hlásili, si ho zvolili za nejvyššího hejtmana; pro ráznost a obratnost svou u vedení záležitostí obecných zvolen p. Jiří na sněmu svatojanském r. 1452. správcem zemským a po smrti Ladislava Pohrobka králem (v březnu r. 1458.). Korunovace měla býti 30. dubna, ale musila býti odložena, neboť biskupové dostali od legáta Karvajala zákaz Jiřího nekorunovati, dokud by se nezavázal k úplnému poslušenství stolice římské »na způsob všech jiných králů křesťanských«; myslilo se při tom patrně na vzdání se kalicha a kompaktat, ačkoli v přísěžní formulě výslovně zmínky o nich nebylo. Znělat dle vydání Kaprinai-ova (z rukopisu vatikánského), když vlastní jména bez újmy smyslu vynecháme, takto: »Ego promitto atque iuro, quod abhinc et inantea oboedientiam et conformitatem more aliorum catholicorum regum in unitate orthodoxae fidei, quam ipsa s. Romana ecclesia tenet, fideliter observabo, ipsamque catholicam fidem protegere volo toto posse populumque mihi subiectum secundum prudentiam a Deo datam ab omnibus erroribus, sectis et haeresibus et ab aliis articulis s. Romanae ecclesiae et fidei catholicae contrariis, revocare et ad veram fidei observationem et oboedientiam, conformitatem et unionem ac ritum cultumque s. Romanae ecclesiae reducere et restituere volo.«

Takto král i královna neumějice latinsky přísahali česky dne 6. května r. 1458. v komoře královské. Kurií římské kompaktat neuznávající byl smysl přísahy jasný tak, že jiného ani nepřipouštěla než poslušenství naprosté. Papežská stolice očekávala tedy slíbenou poslušnost beze vsí výminky a nazývala proto krále krivopřísěžníkem, zatvrzelým kacířem a nepřitelem víry, jakmile zpozorovala, že Jiří určitým jejím požadavkům chce se vyhýbati. — I přísahu vykládati příslušelo Římu; administrator arcibiskupství pražského, děkan Hilarius Litoměřický, pravi (1467): »Není také jemu (Jiřímu) spomocno, ale více k ztracení, což pravi, že té přísaze jest rozuměti jinak, a že nikdy jest nemínil odstoupiti od přijímání obojí způsobu; neboť přísaha Otci svatému činěná jen jim samým má býti vyložena.« Zásadu tuto i Jiří uznává, jak z výroku jeho níže uvedeného jest zjevno.

Jiří zase, jenž s jedné strany předeepsanou přísahu učinil, s druhé strany tvrdil, že jeho setrvání při kompaktatech církvi potvrzených na sněmu jhlavském r. 1436. není s přísahou v odporu. O mínění Jiřího i země většinou se sdílela.

Slyšme některé hlasy z Čech se ozývající o poslušnosti a jednotě s církví v přísaze zmíněné. P. Zdeněk poselstvuje r. 1462.

v Římě pravil papeži Piovii II.: »V Čechách pravi, že majíce a držíce kompaktata, vždycky jsou v poslušenství a v jednotě s církví, nebo což činí, činí z úmluv, z pochválení a vůle koncilium basilejského.« O poslušenství a vyhubení haeresí českých opět nám titěz čestí poslové zprávu podávají řkouce: »My však máme za to a doufáme, že stojíme a státi budeme i jakož sme stáli, v svatém poslušenství, prvé než ondy slovy učiněno bylo; to také, což koncilium basilejské smluvilo a Čechové drží, neodlučuje nás od jednoty církve; i nepochybujeme, že nikdo nebude nalezen v Čechách, jenž by odpíral se poslušenství takového, a bludové, jestli kteří se vyskytují veřejně, těch král trestati nikdy nezameškává.« A v listu p. Aleše Holického ze Šternberka z r. 1466. k Rosenberkovi, (když se jednalo o tom poselstvím do Říma učinit poslušenství), čteme: »Tentó běh zdá se mně k velké hanbě i potupě, listy na se dělati takové, jako bychom z poslušenství Otce sv. byli vystoupili; a já nevím, bychom my kdy co proti němu učinili.« — Jak patrnó všechna mínění tato mají svůj původ v domnění, že sbor basilejský právem a platně byl dal kompaktata. —

Takové ozývaly se hlasy z Čech. — V přísaze se však pravi: »in unitate orthodoxae fidei, quam Romana ecclesia tenet,« a dále: »ab articulis Romanae ecclesiae contrariis revocare« a opět: »ad oboedientiam, conformitatem Romanae ecclesiae reduceret.«

Třebas mínil král Jiří, že kompaktata jsou platna, to přece dobře věděl z dřívějších poselství o potvrzení, že stolice apoštolská jich neuznává; a proto, když přísahal jednotu a poslušnost církvi *římské*, odříkal se též kompaktat, neboť zřejmo přece, že jménem »Romana ecclesia« vyrozumívá se církev vůbec a ne pouze římská. Ale Jiřík se přidržel a zastával mínění, že církev vůbec, církev křesťanská kompaktata uznala, neboť prý je dala zástupcem svým, sborem obecným basilejským, a jenom církev *římská* speciálně že jich nepřijímá. Tento rozdíl mezi oběma církvemi vyznal (r. 1463) řka: »Žádáte, abychom u víře sjednotili se s křesťanskou církví římskou, jest však patrnó, že církev římská i křesťanská nejsou jedno. A které přísahal poslušnost? . . . Sv. sbor basilejský představoval církev křesťanskou a ne toliko římskou.«

Římské tedy církve Jiřík neposlechl.

Že by slovy »římská církev« král Jiří býval rozuměl církev vůbec, tomu se též přící to, že ani primátu neuznával; jen v ústech pravověřícího křesťana mohou slova »církev římská« značiti církev vůbec. — Jiří kladl církev římskou na roveň s ostatními církvemi částečnými a uznával superioritu shromážděných biskupů nad papežem. Slyšme jeho slova z r. 1463: »Ona (t. j. církev římská) jest pomíjející a porušitelná, nikoli ale tato (t. j. církev křesťanská), společnost všech věřících v Kristu, jichžto máme v Praze i v Čechách neméně nežli v Římě. . . . Kterakým právem smí nám rušiti je (kompaktata) papež anebo církev římská, ježto menší jest církve

křesťanské? . . . Neb kdo má souditi a vykládati kompaktata naše, nežli koncilium, od něhož jsme je obdrželi, ana práva dí, že vykladatelem a soudcem má býti, kdo byl ustanovitelem a zákonodárcem.« — Ale zdaž ustanovitel a zákonodárce byl zákonitý a oprávněný?

Častěji uslyšíme námitky: Ale kterak se Jiří odřekl svou přísahou kompaktat, když v přísaze o nich ani zmínky nebylo? Z podaného výkladu přísahy jest každému odpověď na snadě. — Proč tedy později, když opět se domáhal jich potvrzení, v Římě ho neodbyli řkouce: »Ty jsi se kompaktat odřekl, jak můžeš vyjednávati o jich potvrzení?«

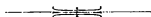
Odpověď takovou Jiří z Říma dostati *mohl*, ale *nemusil*; již opatrnost nedovolovala takový náhlý a naprostý odpor. *Kdyby se tak bylo stalo*, tu by zase protivníci křičeli, že jednání stolice římské bylo unáhleno a proto snad nesprávně, odtud dovozujice, jakož bývá v podobných případech, že Jiří již proto nebyl povinen poslehnouti. —

Stolice římská kompaktat sice neuznávala, ale dosud jich též veřejně neodsoudila a žádost Jiřího tedy dosud naprosto neodbyla.

Vyjednávání nevadí ani, pravímeli, že Jiří se kompaktat přísahou odřekl. Zdaž se nepřihází v obyčejném i politickém životě, že ten, jenž se něčeho odřekne, když později vidí, že by mu mohlo to, čeho se odřekl, velice prospěti: zdaž někdy, nejdeli věc jinak a běžili o věci důležité, třeba i násilím se nepokoušívá nabytí pozbytého práva? — A v král. kabinetním archivu berlinském jest zpráva jednatele Albrechtova, markr. braniborského, datovaná z Prahy ze dne 9. května r. 1458. v níž se dí: »Darauf hat er (Georg) eine Antwort gegeben, er wolle Botschaft zu unserm hl. Vater schicken und was ihm unser hl. Vater bietet und rath, das will er thun.«

Ostatně papežové jen naléhali na takové poslušnosti, jakýmž Jiří r. 1459. poslem svým, Janem z Rabšteina, osvědčoval se stolici apoštolské: »na způsob všech jiných králů křesťanských.«

Tímto jsme aspoň poněkud naznačili smýšlení obou sporných stran, t. j. římské kurie a krále Jiřího. — Není nesnadno poznati, že, když obě strany trvaly na svém, brzy musil prudký vzplanouti boj, jehož výsledku však se již Jiří nedočkal: nelitostná smrt ho dne 22. března 1471. schvátla, právě když se zdálo, že vyjednávání s kurií římskou k dobrým chýlí se koncům.

Před křížem.

Často, často vzpomínám si
chvilí oněch, máti milá,
před křížem kdy klečící jsem
tebe zastal. — Ó jak's byla
krásna v tom zanicení!

Ruce spjaty, vyzdviženy,
jak by chtěly s kříže sníti
tělo Páně. Jak hluboké
v okamžik ten bylo zřítí
svaté tvé přesvědčení!

Rety zbožná slova slaly
k nebi, hned zas zbédované
Kristovo líbaly tělo.
Ó jaká to láska vane
z těch slov svatých, vzdechů tvých!

Zrak se bolnou slzou kalí, —
již, již bledou smáčí líci;
hrud' se žalem mocně zdvihá. —
Ó tak jsem jenom svétici
v představách si tvořil svých!

Citím dosud onu bázeň,
úctu svatou, jež mne jala
k tobě, máti, v takou chvíli; —
cítím úzkost, jež mi spjala
prsa, srdce teskností.

Ó jak zbožně k tobě na zem'
přiklekl jsem, tulil k tobě,
nadšeně jak's vyprávěla
o kříži mne vinouc k sobě
plna lásky, vroucnosti. -- --

Ony chvíle pode křížem
nikdy, nikdy nevyimizí
z paměti mi, máti drahá, —
kde jsi zlato čisté, ryzi
kladla v nitro srdce mi.

Tam jsi štěstí pravé, blaho
duši mojí na vždy vtiskla; —
z těch slov tvojích tolikrát již
v bolu slast mi. radost tryskla, —
z nich i spása kyne mi! — —

Prok. Zaletěl.

Diecesní synoda v Olomouci r. 1568.

Jan Jančík.

V druhé polovici XVI. století vzházela katolickému náboženství na Moravě doba kritická: Většina obyvatelstva hlásila se k různým náboženským sektám. sotva třetina jeho byla katolická,¹⁾ jež nadto strádala různými nedostatky: Počet kněží byl nedostatečný; — jeden duchovní správce byl často nucen spravovati dvě i tři benefícia,²⁾ někde nebylo však ani to možno a proto zůstávaly četné fary neobsazeny často i po několik roků. Zanikaly kláštery, jichž kdysi bylo tak veliké množství. Které se udržely ve válkách husitských a v následujících bouřlivých dobách, byly jen stínem klášterů dřívějších. Počet mnichů v nich byl nepatrný; většina klášterů měla po dvou, po třech, — ano nezřídka i po jediném mnichu.³⁾ málo bylo klášterů takových, které měly mnichů více. Podobně bylo i v klášterích ženských.

Než nedosti na tom, že kněžstva bylo málo, — jeho život nebyl nikterak bezúhonný a tož nejen kněžstva světského, nýbrž i řeholního;⁴⁾ bylot vzdělání duchovenstva tehdy velice nedostatečno.⁵⁾ což ovšem z části lze také vysvětliti tím, že před koncilem Tridentským nebylo kněžských seminářů, kde by se dorost kněžský vzdělával. Kdo se chtěl věnovati stavu duchovnímu, tomu bylo konati studia buď na utrakvistické universitě pražské anebo privátně. Byly ovšem v cizině university katolické (Čechové a Moravani nejvíce navštěvovali Boloňskou), avšak tam vydati se mohl pro velikou vzdá-

¹⁾ Gindely, Geschichte der böhmischen Brüder (Praha 1858.) II. sv. str. 6; Dudík, Statuten der Diocese Olmütz v. J. 1568. str. 4.

²⁾ Borový, Antonín Brus z Mohelnice str. 90.

³⁾ Na př. klášter Minoritský v Olomouci, který dostali později Jesuité, obýval r. 1567. jediný mnich.

⁴⁾ Wolný, Kirchl. Topographie I. sv. str. 29; V. 4, 40, 50 a násled.; Schmidl, Historia Soc. Jesu provinciae bohemiae pars I. str. 247, 273 a nás. Za bisk. Stanislava Thurza i světicí biskup Martin Göschl odpadl k luteránství a oženil se s jeptiškou.

Různí „neřádkové a rozpustilosti“ byly v ženských klášterích v Brně a Tisnově za bisk. Viléma.

⁵⁾ Svědčí o tom mimo jiné disputace na synodě 2. den. — Viz též ve statutech synodálních str. 36. — Procházka, Život bl. Jana Sarkandra str. 233. a násl.

lenost jen mladik zámožný. A kdo na vysoké učení do zemí cizích se odebral, zřídka kdy věnoval se theologii, poněvadž stav duchovní ve vlasti zisku hrubě nesliboval.

Třeba zmíniti se také o tehdejších patronech, kteří dle libosti udíleli beneficia uprázdněná nehledíce na hodnotu žadatelovu, nýbrž spíše na to, jak jim asi bude povolným, — ba činivali smlouvu s farářem, z níž ovšem dbali pilně, aby měli užitek co největší. Obyčejně smlouvali se na sv. Jiří do sv. Václava, kdy se daly i jiné smlouvy; na sv. Václava bývalo právě stěhování se farářů.¹⁾ Ze zlovyk tento nikterak nedodával duchovenstvu vážnosti, jest očitvidno. Často i osadníci zadržovali faráři desátky jsouce k tomu popuzování samými patrony, kteří se chtěli takto zbaviti nepohodlného faráře. Ano nezřídka patronové připravovali faráře o jeho příjmy sami se jich zmocňující; činivali tak buď z lakoty anebo ještě častěji proto, poněvadž jsouce nakloněni naukám protestantským hleděli faráře katolické vypuditi, aby mohli fary takto uprázdněné obsaditi duchovními protestantskými.²⁾ A i jinak patronové duchovním katolickým činivali různá příkoří, ba násilně je týrali a přepadali.³⁾ Není divu, že mnozí duchovní opouštěli fary a jiným způsobem výživy si hledali zvláště řemesly — často i méně čestnými.⁴⁾

Cisár Ferdinand I. snažil se sice pomoci církvi katolické, — s nevalným však úspěchem. Tak vymohl r. 1564. na papeži Piu IV., že povolil kalich pro celou provincii českou,⁵⁾ myslé, že takto budou přivedeni utrakvisté do církve katolické; bylo však už pozdě. Většina utrakvistů byla již příliš prodechnuta naukou Lutherovou, pouze někteří jednotlivci vrátili se opět do lůna pravé církve.⁶⁾ V Čechách prokázal Ferdinand katolicismu platné služby, i tím, že jeho přičiněním obsazen byl opět stolec arcibiskupský horlivým arcipřetýřem Antonínem Brusem z Mohelnice r. 1561., na Moravě péče takové nebylo třeba, poněvadž Morava v dobách těch nepřetržitě měla biskupy. Konečně povolal Ferdinand nově založený řád Tovaryšstva Ježíšova do Prahy r. 1556.; na Moravu uvedeni byli teprve za biskupa Viléma Prusinovského r. 1566. Na dráze Ferdinandově pokračoval od roku 1564. i nástupce jeho Maxmilian II., ač před jeho nastoupením byly obavy, že zlé doby za něho nastanou katolíkům; bylot všeobecně známo, že jest nakloněn protestantům. Avšak na štěstí

1) Kubíček, Promulgatio ss. Conc. Tridentini in Moravia str. 31.

2) Wolný, l. c. II. sv. str. 22; V. sv. str. 193. a j.

3) Wolný, l. c. IV. sv. str. 34. a j.

4) Kubíček, l. c. str. 31.

5) Borový, l. c. str. 45. (a sice pro Čechy a Moravu, pro Rakousy, Solnohradsko a některé diecése v Německu).

6) Borový str. 48. — Výroku jeho nelze ovšem přesně dovoditi, naopak však nelze také dokázati, že by mnoho katolíků bylo přešlo k utrakvistům, jak tvrdí někteří dějepisci. (Gindely, l. c. II. str. 12; Duřík, l. c. str. 6. dle Gindelyho.) Viz též Schmidt l. c. str. 260.

O povolení kalicha na Moravě viz pozn. při synodě (2. den.).

ukázaly se obavy ty bezpodstatnými, ač na druhé straně Maxmilian přece nelnul tak upřímně k církvi katolické jako jeho otec.

Vedle katolíků byli tehdy na Moravě utrakvisté, kteří však již víc a více se klonili k protestantům; nejčtější pak tu byli zastoupeni čeští bratři, kteří se těšili z přízně nejpřednějších šlechticů moravských, — ale již již upouštěli od bývalé přísnosti mravův a přibírali sobě stále víc a více živelů protestantských. K protestantismu denně klonila se víc a více i města hlavně s obyvatelstvem německým, která dříve tak úsilně byla se bránila kališnictví, šmahem opouštějice víru katolickou a přecházejice do táboru Lutherova.¹⁾ Počet protestantův již za vlády Ferdinandovy množil se očividně, ještě více však za vlády Maxmilianovy; ba počet různých sekt rozmnožil se v době té na Moravě tak, že nemožno zevrubně udati, kolik jich bylo.²⁾ Ne neprávem Morava se tehdy považovala za útočiště všelikých nauk bludných. Vedle již jmenovaných kališníkův a českých bratří byli tu: Novokřtenci asi v 70 obcích,³⁾ luteráni, zwingliáni, kalvinisté, triani, trinitáři, schwenkfeldiáni, mikulášenci a j. Všechny tyto sekty, ač mezi sebou hodně se lišily, shodovaly se přece v jednom, v nenávisti totiž k církvi katolické.

Neměli náboženství katolické v přívalu bludův oněch úplně zaniknouti, třeba mu bylo muže, který by v sobě spojoval sílu s nevšedním ostrovtípem a učeností, posvátný zápal pro věc katolickou s věhlasem politickým — a jenž by vynikal zároveň životem neúhonným jsa všem vzorem. A božská Prozřetelnost našla muže takového v osobě biskupa Viléma Prusinovského z Vičkova, který dovedl aspoň zabrániti úplně zhoubě katolicismu.

Vilém Prusinovský pocházejce ze starého a vznešeného rytířského rodu moravského⁴⁾ narodil se r. 1534.; otec jeho slul Mikuláš z Vičkova, matka N. z Moštěnice.⁵⁾ Studoval u Jesuitů ve Vídni, po nějaký čas i v Římě, kde si oblíbil velice jejich řád.⁶⁾ Ve dvacátém roce odebral se za příkladem jiných mladíků šlechtických na universitu do Padovy, kde studoval po čtyři léta práva s výtečným prospěchem.⁷⁾ Navrátil se do vlasti a vysvěcen byv na kněžství stal se kanovníkem olomouckým, již r. 1559. proboštem při chrámě sv. Mořice v Kroměříži a r. 1563. proboštem brněnským a lito-

¹⁾ Jen v Olomouci bylo r. 1570. 14 různých většinou protestantských sekt. (Procházka I. c. str. 373.)

²⁾ Jihlavský pastor Hedericus napočítal v době té na Moravě 30 sekt. (Pilarze Morawetz, Moraviae historia III. str. 35.)

³⁾ Procházka I. c. str. 393. — Rozdělovaly se v různé větve, jako gabrielity, sobotníky, komunisty a j. Viz též Kubiček I. c. str. 35.

⁴⁾ Augustini Olom., Series str. 202.

⁵⁾ Balbín, Miscell.

⁶⁾ Schmidl I. c. str. 323—324. a 208. V Římě zamiloval si hlavně Jakuba Laineza, druhého generála řádu (1556—1565), a chtěl k nim vstoupiti. Leč Lainez a kardinál Commendone († 1584) vidouce vlohly mladíkovi přesvědčili ho, že více může vykonati pro slávu Boží jako kněz světský.

⁷⁾ Wolný, I. c. I. str. 70.

měřickým.¹⁾ Po smrti biskupa Marka Kuena (1553—1565) zvolen byl dne 9. března jednohlasně za jeho nástupce. Potvrzen od papeže Pia IV. a císaře Maxmiliána a posvěcen byv ve Vídni dosedl na stolec biskupství svěřeného maje teprve 31 let. Pevnou rukou uchopil se vlády, visitoval hned roku následujícího celou diecési za pomoci bratří Matěje a Jana Grodeckého, proboštův olomouckého a brněnského. Téhož roku vymohl na císaři, že obnovil dekret císaře Ferdinanda o patronech,²⁾ a roku následujícího, že zakázal tištití anebo z ciziny přivážeti bible protestantské a vůbec knihy v cizině tištěné.³⁾ — Za censory knih císař ustanovil biskupa Viléma a zemského hejtmána Zachariáše z Jindřichova Hradce a Telče. — Ovšem i přes tento zákaz tisklo se v zemi mnoho knih protestantských a cizí se přivážely naporád.

Mimo to dbal Vilém velice, aby kněžstvo diecesní i lid byl vzdělán, proto podporoval všemožně dobré školy.⁴⁾ Věda pak, že jest na Moravě nedostatek dobrých učitelů katolických, a znaje již z Vídně a Říma jakož i z Prahy blahodárnou působnost Tovaryšstva Ježíšova povolal je do Olomouce r. 1566. zajistiv jim ročně 500 zl. mor. Jesuité otevřeli hned 4 třídy a brzy získaly si školy jejich takové pověsti, že i nekatolíci posýlali k nim své syny. Poněvadž pak jim brzy byt u kanovníka nestačoval, dal jim biskup r. 1567. Minoritský chrám i s klásterem, v němž si za pomoci biskupovy postavili za několik let ohromnou kolej (nynější kasárny) a přestěhovali se do ní r. 1570. s velikou slávou.

Téhož roku, co Jesuité přišli do Olomouce, založil horlivý biskup kněžský seminář, jehož správu také svěřil Jesuitům.

Roku následujícího založil rovněž pod správou Jesuitů seminář pro mladíky šlechtické, do něhož hned prvního roku se přihlásilo přes dvacet šlechticů.⁵⁾ Rady a pomoci Jesuitů vůbec často používal věda dobře, že jenom oni dovedou postaviti hráz valicimu se protestantismu vynikající daleko nad kněžstvo diecesní. Aby je trvale k Olomouci připoutal, zvýšil jim dotaci na 2000 zl. mor., jež pojistil na biskupském statku ve Vyškově (r. 1570). — I jinak dbal o spásu

¹⁾ Procházka, l. c. str. 357.

²⁾ Týž str. 359.

³⁾ Wolný str. 70; Procházka str. 359. — Dekret ten přijat byl i do statut diecesních. (Dudík, l. c. str. 22.)

⁴⁾ Ve statutech napomíná učitele, aby pilně dbali svěřenců svých a učili je nejen naukám světským, nýbrž aby je vedli hlavně k Bohu, původu vši moudrosti. Staraje se i o takové, kteří nemohli choditi do školy, nařídil, aby faráři anebo jejich zástupci každou neděli a svátek odpoledne je učili katechismu. Ve větších městech naporučil více kněží aneb aspoň kleriků, kteří by učili lid katechismu. A aby úplně mohli se věnovati úkolu svému, rozkázal, aby jim byl dáván roční plat. (Statuten str. 25—26.)

Staraje se i o kněze nařídil, aby při chrámě katedrálním, kollegiálních, klášterních a ve větších městech, kde jest více kněží a kleriků, byl ustanoven muž vhodný, jenž by přednášel theologii. (Ib. str. 26—27.)

⁵⁾ Procházka, l. c. str. 362.

duší sobě svěřených: Písmo sv. vydal, Jesuity na missie vysylal, sám často kázával, o mravy kněžstva pilně dbal, — vůbec všeho se chápal, aby jen pobloudilce zpět uvedl do lůna církve katolické.¹⁾ Uprostřed horlivé práce a mnohých zápasů zemřel r. 1572. nedosáhnuv ovšem, co obmýšlel; lěsil se však umiraje aspoň naději, že zanechal Moravě dobré strážce, — Jesuity, — kteří nedopustí, aby víra katolická v jeho diecési byla zničena. — Pochován byl v koleji jesuitské. Tolik aspoň vidělo se nám předeslati vypravování o synodě samé.

* * *

Sněm Tridentický vydal ve 24. sezení kanon: »Synodi quoque dioeceseanae quotannis celebrentur«²⁾ Biskup Vilém chtěje jednati dle ustanovení koncilu a pobízen jsa bezpochyby i Jesuity³⁾ umínil si svolati synodu diecesní do Olomouce; věda však, s jakým asi odporem potká se úmysl jeho v zemi, kde většina obyvatelstva byla nekatolická, kde každý pokus svolati synodu a utužiti tak vědomí katolické se považoval již za útok na svobodu náboženskou, ohtěl se prve sděliti o úmysl svůj s pány moravskými a požádati císaře za svolení. Sondil zajisté správně biskup, že skrovného anebo vůbec žádného nedodělal by se výsledku, kdyby páni nesouhlasili s jeho úmyslem. Oznámil jim proto záměr svůj na zemském soudě v Olomouci v postě r. 1568.⁴⁾ a vyzval je, aby na synodu poslali své kněžstvo. (Bylot tehdejší doby kněžstvo úplně závislo na svých patronech.)

Avšak se zloby se potázal: Páni nejen že s ním nesouhlasili, nýbrž byli velice pohoršeni úmyslem Vilémovým a ohlásili věc šlechticům protestantským, kteří byli v Brně shromážděni. Ti hned rokovali o záměrech biskupových a usnesli se na tom, aby pan Jetrich z Kunovic, hlavní to přítel a ochránce protestantů, na soudu zemském dne 23. března mínění šlechty biskupovi oznámil. Pan Jetrich skutečně dal Vilémovi dne 23. března v Brně jménem šlechty zápornou odpověď dokládaje, že nikdo nemá práva svolávati synodu,⁵⁾ než toliko císař jakožto hlava všeho křesťanstva — a ten jen tehdy, svolili k tomu veškero křesťanstvo; mimo to že synodou dal by se jen podnět ke sporům a různicím. Na konec dodal ještě: »Když jste nedávno mandát vymohl, jimž vám dovoleno kněze před sebe povolávati na soud,⁵⁾ způsobilo nám to nemalých obtíží, které až posavad ani odstraněny ani zmenšeny nejsou. Mimo to vymohl jste mandát, že spisy učených bohoslovců zde v markrabství prodávány

¹⁾ O péči biskupově zvláště o kněze stkvělé svědectví vydávají statuta str. 27—41. — Aby lid věřící znal aspoň otčenáš, pozdravení andělské, snešení apoštolské a desatero Božích příkázání, rozkázal, aby kněz každou neděli a svátek hlasitě se je modlil.

²⁾ Trid. sess. XXIV. cap. II. de reform.

³⁾ Borový, I. c. str. 84.

⁴⁾ Dudík str. 6.

⁵⁾ Míni dekret císařský vydaný na žádost biskupovu v Augsburgu r. 1566., jimž Maxmilian podrídil kněžstvo utrakvistické biskupovi.

byti nesmějí, z čehož vidno, že pravdu potlačiti chcete. Nepřestávají však ani na tom všem zapověděl jste i sbory (jak bratrův tak i protestantů) na biskupských údělech, čeho nikdo z vašich předchůdců neučinil. Vězte tedy, že my toho, co nám Pán Bůh dal, se nevzdáme, staň se co staň.«¹⁾

Biskup, jenž sice neočekával odpovědi příznivé jsa zvyklý podobnému jednání pánů nekatolických, byl přece nemálo zaražen a pobouřen odpovědí tak prudkou. I odpověděl neméně prudce, že, chtěli taktó na dotaz jeho odpověděti, měli tak učiniti v jeho bytu, ne však ve veřejném sezení, kde přede všemi byl potupen. Chtěje však věděti, zdali souhlasí všichni páni s odpovědí paně Jetřichovou, tázal se, mluvili tento jménem jejich a souhlasili s ním všichni. — A všichni páni projevíli souhlas s odpovědí pána z Kunovic až na pana Bertolda z Lipého, zemského maršálka, jenž seděl vedle biskupa. Ten zřejmě prohlásil, že nesouhlasí s takovým jednáním proti biskupovi; nesouhlasili také preláti a města dávající hlubokým mlčením na jevo, že jsou buď opačného mínění u věci té anebo že aspoň pan Jetřich nemluvil jejich jménem. — Větší část šlechty stála při tomto jednání vně zábradlí soudního; biskup chtěje znáti i jejich mínění, poslal k nim švakra svého, pana Joachima Zoubka,²⁾ otázat se, co by soudili; než i ti souhlasili s odpovědí paně Jetřichovou. Nezbyvalo proto biskupovi nic jiného, než stěžovati si na nedostatek všeliké dobré vůle a hroziti, že povede stížnost u císaře na takové jednání.

Tak nezdařil se pokus biskupův, aby si získal souhlasu šlechty. Nechtěli buď úplně se vzdáti svého úmyslu anebo posečkatí na dobu příhodnější připravuje zatím synodě půdu, nezbyvalo mu, než uskutečniti hrozbu svou. Stěžovati si u císaře. A proto umíniv si svolati synodu i proti vůli šlechty sepsal stížnost k císaři (Maximilianu II.), již poslal do Vídně po kancléři svém dru. Kerstmannovi.

Avšak mezitím nelenili ani protivníci jeho a zvláště bratří pozorovali vše bystrým okem; majíce ve Vídni mocné příznivce a jsouce zpraveni o každém kroku biskupově dověděli se ovšem o stížnosti a Blahoslav, starosta bratří, sám jsa churav poslal ihned do Vídně bratra Nikodema, aby překazil snahy biskupovy.³⁾

Dr. Kerstmann dosáhl audience u císaře dne 29. března. Bratr pak Nikodem pomocí osobního lékaře císařova dra. Cratona, zvláštěního příznivce bratří, dostal se do císařského sálu a stál jen několik kroků za kancléřem tak, že mohl vše dobře slyšeti. Dr. Kerstmannu pokloniv se hluboko před císařem prosil ho latině, aby jej ráčil laskavě vyslechnouti, že přichází v záležitosti biskupa olomouckého. Císař odvětil, aby vyřídil žádost svou zkrátka. Kancléř zmínil se o posledním soudě zemském v Brně a o událostech na něm stěžoval si

¹⁾ Gindely, l. c. str. 44—45; Procházka, l. c. str. 365.

²⁾ Pan Joach. Zoubek měl za manželku jedinou sestru Vilémovu Helenu.

³⁾ Gindely, l. c. str. 46.

na rostoucí počet bratří a na urážlivou řeč pana Jetřicha z Kunovic. Řeč odevzdal též písemně císaři, který přijímaje ji se pousmál a řekl: »Co máme dělat?« — Vyslanec biskupův promluvil ještě několik nesrozumitelných slov, odevzdal císaři několik spisů, jenž je ani se nepodívav na ně odevzdal pobočnicku. — Audience byla skončena; kancléři nedostalo se určité odpovědi.

Stížnost biskupovu odevzdal císař svému sekretáři, Mikuláši Walterovi z Waltersberka, horlivému přívrženci protestantů, jenž byl drem. Cratonem získán pro bratry. Ten maje stížnost biskupovu v rukou mluvil o ní neuctivě a skončil, že dá na ni jménem císařovým biskupovi odpověď, po níž mu zajde chuť vésti podobné stížnosti na pány nekatolické.¹⁾

Biskup Vilém uslyšev o výsledku stížnosti nedal se od úmyslu svého zastrašiti a svolával již synodu diecesní do Olomouce na den 9. května 1568. U císaře podpory sice nedošel, avšak ani protivníci jeho nedokázali toho, aby císař svolanou synodu vůbec zakázal; vymohli přičiněním hlavně Walterovým jen tolik, že císař odřekl všeliký přímý svůj vplyv, jehož si přál biskup. Neslíbil totiž ani že bude ustanovení synodálních chrániti ani nevyzval šlechtu, aby duchovenstvo své na ni poslala.

Nedostav aspoň přímého odmítnutí dal se energický biskup ihned do díla: Vybidnut Jesuity a veden jsa i tím úmyslem, aby ve svolání synody předešel metropolitu pražského,²⁾ vydal dne 11. března 1568. latinský list okružní, jímž svolával knězi do svého sídla na den 9. května 1568. V listě tom (litterae convocatoriae) pozdraviv nejprve kněžstvo své diecése odvolává se na zvyk církve sv., dle něhož již od nejdávnějších dob všeliké spory o víře, mravech a obřadech se řešily na synodách³⁾ a připomíná ustanovení sněmu Tridentského, aby v každé diecési ročně byla svolána synoda diecesní. »A jeli kdy synody třeba, jest jí třeba nynější doby,« — píše dále, — »kdy tolik jest různých sekt a mravy tak poklesly. Třeba jednati o prostředcích, jakými dala by se napravití porušená jednota náboženská a zkáza mravů, nač již od počátku svého nastolení pomýšlím.« — Za nejlepší prostředek uznal diecesní synodu, proto ji svolává, nedbaje různých překážek poradiv se dříve s učenými a

¹⁾ Gindely, l. c. str. 46—47; Procházka, l. c. 366—367.

²⁾ Dudík, l. c. str. 5. dí, že bezpochyby svolal synodu s přivolením metropolitovým (wahrscheinlich mit Zustimmung seines Metropoliten). — Gindely str. 44. však píše: »Es scheint, als habe ihn ein gerechtfertigter geistlicher Wetteifer angespornt, es dem letztern (pražsk. arcib.) zuzuvorziehen.«

Téhož mínění jest i Borový str. 85.; to mínění potvrzuje se též listy, jež napsal arc. Antonín Brus nunciovi v příčině synody té. (Borový, l. c. str. 87.) Revnivost Vilémova dá se vysvětliti z pouhéru, jaký byl mezi oběma hodnostáři. (Ib. str. 67.)

³⁾ Poukazuje na I. sněm apoštolský.

nábožnými muži na den 9. května 1568. do stoličného chrámu Páně v Olomouci. Pod tresty církevními nařizuje všem kněžím své diecése, aby se dostavili, a napomíná děkany, aby podržnému kněžstvu vše oznámili. 1) Na konec slibuje, že všeliké stížnosti ochotně vyslechne a dle možnosti všem pomůže. 2)

O průběhu rokování zachovaly se dvě zprávy: Jedna od jmenovaného již bratra Nikodema, kterou uvádí Gindely 3) (Nikodem popisuje, jak chovalo se kněžstvo nekatolické, které se dostavilo), druhá jest od P. Jana Schmidla T. J. 4)

Dle zprávy Schmidlovy sešlo se v ustanovený den do Olomouce na 250 kněží. 5) Většinou byli to kněží světští, mezi nimi i několik cizích; přišlo i něco řeholníkův a několik údů Tovaryšstva Ježíšova, jež biskup schválně na synodu pozval. Dostavilo se na pozvání biskupovo též několik kněží nekatolických a bratrských, z nichž vynikal Matouš Brodenus, utrakvistický farář prostějovský, a bratr Nikodem, který přichvátal z Vídně, kam podruhé se byl nedávno odebral.

Mezi pozvanými Jesuity vynikal zvláště provincial rakouské provincie řádové P. Vavřinec Magius, 6) jenž přibyl do Olomouce již dne 30. dubna. Biskup Vilém často užíval jeho rady a ustanovil jej, aby při synodě zahajoval rozhovor. S ním přišel P. Vojtěch Bouzek, jenž byl examinátorem Vilémovým před jeho vysvěcením na kněžství. 7) Na synodě mluvil o poslušnosti, jednotě církve a kázni kleriků; řeč jeho byla vydána též tiskem.

1) Děkan kroměřížský Jakub Passer (Vrabec?) oznámil synodu českým listem dto. 13. března 1568, jenž končí: „každý z vás poslu od chuze pro obecne dobre nebude sobie stěžovati po deviti peniezych bylých datí.“ (Dudík, l. c. Beilage A.)

2) Dudík, l. c. str. 13—17.

3) L. c. str. 48. a násl.

4) *Historia Societatis Jesu in provincia Bohemiae*, pars I. pag. 261. sq.

Že synoda vůbec byla, pochybuje Wolný (I. Bd. str. 71.), jenž píše: „Die Einladung hiezu von Seite des Kremsierer Dechants an den ihm unterstehenden Klerus ist zwar im Original vorhanden, ob aber die Synode wirklich abgehalten wurde, ist zweifelhaft, weil sich die diesfälligen Beschlüsse bisher nirgends auffinden liessen.“ Ziegelbauer a Tasseau o ní mlčí. Teprve dr. Dudík našel statuta synody v kníže-arc. archivě v Kroměříži; chovají se tam ve třech exemplářích, z nichž však jen jeden jest úplný. (str. 11.) R. 1870. vydal je poprvé tiskem za podpory moravského zemského výboru pod názvem: Statuten der Dioecese Olmütz vom Jahre 1568. (Brünn 1870.)

5) Str. 262.

6) Dudík, l. c. str. 7—8.

7) P. Bouzek byl první Čech, jenž vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova (r. 1556). — Narodil se v Praze, kde též studoval a sice v koleji jesuitské. Tam zázračným způsobem přiveden byl k tomu, aby vstoupil do Tovaryšstva. Na to vyučoval ve Vídni theologii, kde byl též děkanem fakulty bohoslovecké. Pro svou učenost, zbožnost a pokoru těšil se všeobecné úctě. Byl prvním censurem knih ve Vídni, kde též zemřel r. 1571. (Schmidl, l. c. str. 105. a 307.)

Dne 2. května zavítal do Olomouce P. Jindřich Blysemius, rektor koleje pražské, se dvěma mistry. Dostavili se jmenovaní tři Jesuité proto dříve, aby přehlédli statuta, jež vypracoval pro synodu probošt brněnský, Jan Grodecký z Brodu.¹⁾ Statuta jim předložil biskup povolav mezi ně ještě rektora olomoucké koleje, P. Hurtada Pereza rodem Španěla, a P. Baltazara Hostounského.²⁾ Byli ovšem povoláni ke práci té též někteří kanovníci olomoučtí a biskupský official M. Jan Hadius, hlavní práce však spočívala na Jesuitech. Komise tato po dva dny zkoumala řečená statuta tu je měnic tu cosi vynechávajíc tu opět některé věci obsírněji a jasněji projednávajíc. Při práci té mluvilo se též o tom, máli býti sněm Tridentský na synodě úplně přijat a prohlášen; z návodu Jesuitův bylo ustanoveno, aby častěji při čtení statut bylo na dekrety koncilu Tridentského poukazováno a statuta aby se s ním srovnávala, aby se však úplně neprohlášoval. Bylo se totiž obávati, že by císař a šlechta byli uraženi, kdyby bez jejich souhlasu dekrety sněmu Tridentského byly přijaty. Takto byly tedy přijaty některé dekrety sněmu Tridentského, neplatily však jako ustanovení sněmu, nýbrž jako zákony diecesní.³⁾

Když byly předběžné práce vykonány, sešla se v neděli většina účastníkův a celý den věnován byl vzájemnému se vitání, poznávání a pozdravování; synoda pak zahájena v pondělí dne 10. května (1568). Jak asi plesalo srdce biskupovo, když oslovil účastníky nadšenou řečí, v níž poukazoval na to, že přišla doba boje duchovního, že nelze skládati ruce v klín, jako předkové činili, nýbrž že třeba všecku sílu napjati a s chrabrostí neobyčejnou bojovati boje Páně.⁴⁾ Když dmluvil, sloužil sám mši sv. vyzýváje Ducha sv. za přispění; po mši sv. usedli všichni na přichystaná místa. Na to oslovil shromážděné kapitolní arcijáhen Martin Schmalzer krátkou řečí „o poslušnosti k církvi a jejím představeným.“ Po řeči jeho zpívány byly litanie o všech svatých a daly se jiné obřady obvyklé při zahajování synod.

¹⁾ Jan Grodecký byl zvláštním příznivcem Jesuitův a uvedl je do Brna. Po smrti bisk. Viléma stal se jeho nástupcem (1572—1574). — (Procházka, I. c. str. 385. a násl.)

²⁾ Balt. Hostounský rodem z Týna nad Vltavou v Čechách (1534.) vyučoval bohosloví v Olomouci a Praze. Jest též bohosloveckým spisovatelem. Zemřel v Chomútově r. 1600. (Schmidl str. 261.); Schmidl jmenuje ho Hostovinus.

³⁾ Viz I. část statut: „De professione fidei christ. (str. 20.), de libris recipiendis et eorum editionibus (str. 21.), de cathedra theologali et theologiae professoribus (str. 27.), de sacramentis“ (str. 42.) a j. — Ano mnohá ustanovení byla doslovně vzata ze sněmu Tridentského tak, že se ve statutech ani doslovně neuvádějí, nýbrž se na ně jen ukazuje. Na př. de conferendis et accipiendis ordinibus (str. 62.), de seminario cleri (str. 83.) de clandestinis matrimoniis a j.

⁴⁾ Procházka, I. c. str. 367.

Po obřadech přípravných¹⁾ vystoupil na kazatelnu Jesuita a professor řečnictví v Olomouci, M. Zikmund Dominatius. a měl stkvělou řeč latinskou o účelu a užitečnosti synod.²⁾ Po řeči jeho hájil a odůvodňoval Jesuita Adam Cornutus³⁾ větu, že církev římská jest všeobecná a katolická. Když skončil, rozkázal biskup, aby se četla první část statut »o víře.« Četl ji po několik hodin domicelář olomoucký Jan.⁴⁾ Biskup tázal se přítomných, souhlasili se vším. Všichni jednohlasně odvětili »placet«, čímž byla první část statut schválena; odporoval toliko Matouš Brodenus s několika svými přívrženci, mezi nimiž byl i jmenovaný již bratr Nikodem.⁵⁾ Brodenus však, jakož i jeho přívrženci byli nekatolíky, kteří byli přítomni vlastně jen jako posluchači; nedbalo se proto jejich odporu — a tak sezení prvního dne bylo skončeno.

Druhého dne (v úterý 11. května) sloužil slavnou mši sv. Kašpar z Litovle, opat premonstrátského kláštera na Hradisku u Olomouce. Po mši sv., než zahájeno bylo druhé sezení, opakovaly se tytéž obřady, jež se daly dne předešlého. Na to řečnil Jesuita P. Wolfgang Piringer, regens konviktu šlechtického, »o škodách, jaké způsobila kacířstva církví« a »o auktoritě papežově.«⁶⁾ Po řeči jeho předčítal řečený již alumnuskanovník M. Jan druhou část statut :

¹⁾ Byli při zahájení synody zachováván ritus, jak jej udává Dudík v dějinách mor. (IV. sv. str. 394. a násl. něm. vyd.), není ze zprávy Schmidlovy zřejmo. Udáváť toliko, že pro účastníky zřízena byla uprostřed chrámu povýšená sedadla.

²⁾ Zikmund Dominatius pochází ze šlechtické rodiny utrakvistické pánů z Pisnic. — Byl velice nadaným řečníkem, jak dokázal i na této synodě i roku následujícího v Praze před arcibiskupem a mnohými šlechtici. Avšak měsíc po poslední své řeči vystoupil z řádu, ač byl již 8 let v Tov. Jež. (Schmidl str. 280.) Pilarz-Morawetz (l. c. str. 522.) nazývají jej „Domináček.“

³⁾ Gindely (str. 49), Schmidl zprávy té nemá.

⁴⁾ Gindely (ib.) píše, že četl tuto část statut Jesuita Konrád Gelber, Schmidl však dí, že M. Jan.

V části té nařídil biskup, aby při nastoupení úřadu každý duchovní skládal vyznání víry dle Tridentina (str. 20.); dále udává se, jaké knihy kněží mají míti: Vulgatu, katechismus římský a jiné knihy schválené. Čísti anebo jen míti knihy kacířské přísně se zakazuje. (str. 21.) — Farářům důtklivě připomíná povinnost jejich, jak mají dbáti o svěcence své, jak starati se, aby nebyli svedeni pastýři nepravými. (str. 28.) — Knotry ať často napomínají, aby starali se o duševní blaho těch, které při křtu na rukou drželi. (str. 24.) — Duchovním správčům důtklivě na srdce klade, aby pilně hlásali slovo Boží. Poněvadž však mnoho jest kněží, kteří nedovedou sami kázání si složití, slíbil, že vydá pro ně výklady na neděle a svátky celého roku, aby mohli dle nich kázati. Výklady ty měly se zakoupiti ze jmění kostelního. Chtěje se přesvědčiti, jak pilně se kázává, rozkázal, aby kněží kázání psali; při visitaci bylo jim je ukázati. (str. 27—37.) — Kněží také pilně mají poučovati lid o sv. zpovědi a často jej nabádati, aby přistupoval ke stolu Páně; na zemřelé často v modlitbách svých pamatovati a mši sv. za ně sloužiti; o to dbáti, aby lid věřící náležitě světil neděle a svátky, ustanovené posty zachovával (zvláště čtyřicetidenní) a konečně často vysvětlovati, jak ctíti jest obrazy a sochy svatých. (str. 38—41.)

⁵⁾ Gindely.

⁶⁾ Schmidl str. 405.

o svátostech.«¹⁾ I tato část byla schválena jednoglasným »placet.« Na to uchopil se sám biskup slova, aby promluvil o hodnotě svátostí. — Konečně ohlásiv na odpoledne rozhovor o tom, co dosud bylo přečteno, rozpustil shromáždění.

Pečlivý biskup věděl dobře, že nejsou všichni účastníci se všemi ustanoveními spokojeni a že víra jejich čtením statut nebyla dosti utvrzena. — Chtěje proto každému poskytnouti příležitost pronést své pochybnosti, aby mu mohly býti vyvráceny, ohlásil na odpoledne rozhovor o věcech dosud přijatých. Dostavili se všichni. Když usedli, Jesuita M. Bartoloměj Weissag, rodem z Kladska, promluvil »o užitečnosti disputací.« Po něm vystoupil Jesuita P. Vojtěch Bouzek ohlašuje, že jest hotov hájiti proti komukoli kteréhokoliv článku, jež dosud byly přijaty. Než nikdo se nehlásil, což biskupa nemile překvapilo: Očekával, že málo z přítomných se přihlásí k rozhovoru, poněvadž kněžstvo bylo málo vzděláno, avšak že nikdo se nepřihlásí ze 250, toho se nenadál. I povstav vybízel účastníky, aby jen vystoupili s námitkami svými, které by snad měli proti některým ustanovením; aby vyznali pochybnosti své, — vše že se jim vyvrátí. Na vybidnutí to přihlásilo se přece několik kanovníkův a probošt augustiniánský ze Šternberka, Bedřich Boříkovský z Boříkova, z kněžstva však nižšího se neozval nikdo. Na to vyzval biskup Matouše Brodena, aby vyslovil své námitky; očekával, že jistě použije této příležitosti, když hned prvního dne nesouhlasil s ustanoveními synodálními. Avšak Brodenus odmítl vyzvání pravě, že nemá k tomu rozkazu od svého pána²⁾ a že bez jeho výslovného dovolení vystoupiti nemůže. Výmluvou takovou zakrýval však Brodenus

¹⁾ Po krásném úvodě o svátostech vůbec pojednává se tu o jednotlivých svátostech. Zajímavě jest ustanovení v pojednání o nejsvětější Svátosti oltářní (str. 49—53.), z něhož vysvítá, že po r. 1564., kdy byl kalich povolen, se podávalo na Moravě pod obojí způsobou. Místo ono zní: „De communione eucharistiae sub una vel sub utraque specie in hac dioecesi nostra auferri debent omnes controversiae, posteaquam et ab oecumenicis conciliis declaratum sit: sive quis communicat sub una, sive sub utraque, modo id fiat in observantia ecclesiae, proficere digne communicantibus ad salutem, et non ita pridem nationi quoque his in terris a sancta sede apostolica et ipsius summo pontifice Pio papa IV. certis ex causis et legitimis sub conditionibus *utriusque speciei* desiderata a nonnullis communio libere permissa et vetus illa *sub una specie* nihilominus in suo robore conservata, ita ut ab uno sacerdote eademque in ecclesia, utraque communio, tam sub una, quam sub utraque Christi fidelibus, secundum doctrinam ecclesiae de eucharistia sentientibus et mediis ad eam non in iudicium sumendam utentibus, recte exhiberi possit.“ (str. 50—51.) — Duchovním však bylo poučovati lid veřejně i soukromě, zvláště ve zpovědnici, pod jakými podmínkami jest dovoleno přijímati pod obojí. Kdo by zavrhoval přijímání pod jednou tvrdě, že nestačuje ke spáse, anebo kdo by nevěřil, že tolik se přijímá pod jednou, jako pod obojí, ten neměl býti připuštěn přijímati pod obojí. Nemocným však, aby se snad nejsv. Krev nevyliła a takto nezneuctila, mělo se podávati jen pod způsobou chleba, jakož činí i Řekové a jiní východňané. V mimořádných případech se dovoluje, aby kněz sloužil mši své v příbytku nemocného a potom mu podal pod obojí způsobou, avšak vždy jen s dovolením představených. (str. 50—52.)

²⁾ Totiž pana Vratislava z Pernštýna, českého kancléře, který ho na synodu poslal.

jen svou nedostatečností a nevědomostí; pan z Pernštýna, jsa katolíkem,¹⁾ nebyl by zajisté nic proti tomu měl, kdyby Brodenus byl řečnil na synodě.

Když tedy nikdo nechtěl pustiti se v rozhovor, zarmoucený biskup určil Jesuity Blyssemia, Baltazara Hostounského a jiné ještě dva, aby rozhovor provedli. Ti vystoupili a pronášeli různé námitky, jež P. Vojtěch vyvracel. A tak ovšem skončilo se vše úplně klidně a hladce.

Avšak třetí den synody, (středa), neprošel tak pokojně, jako dva prvé. Již při mši sv., kterou sloužil sám biskup, dal všeobecné pohoršení často jmenovaný již bratr Nikodem.²⁾ Byv všem dosavadním schůzím přítomen, přišel i na dnešní a postavil se blízko oltáře. Když bylo pozdvihování, všichni poklekl, jen Nikodem stál. Biskup zpozorovav tuto neuctivost, poslal k němu sluhu poroučeje mu, aby poklekl; Nikodem však neposlechl. Po mši biskup poslal k němu opět sluhu otázat se ho, jeli z Olomouce. Nikodem odvětil, že je Němec, udávaje tím zároveň, že jest protestant. Několik sluhů biskupových přidružilo se hned k němu chválíce ho, že tak statečně biskupovi odporoval. »Sloužíme sice biskupovi,« pravili mu, »avšak o takové věci se nestaráme — a nikterak nám nepřekážejí.« — Ano, aby nové svoje přátelství utvrdili, pozvali Nikodema do biskupského paláce, kde ho častovali nejlepším vínem biskupovým pijíce statečně na zdraví nového přítele.

Po mši sv. nemilým tímto případem přerušené řečnil Jesuita P. Dominatius o důstojnosti stavu kněžského.³⁾ Na to byla čtena třetí část statut »o reformaci kleriků,«⁴⁾ v níž se kárají zkažené

¹⁾ Gindely, l. c. str. 50.

²⁾ Gindely str. 49.

³⁾ Řeč ta byla r. 1569. v Praze též tiskem vydána. Z toho soudí Pilarz-Morawetz (str. 522.) proti Ziegelbauovi a j., že synoda byla r. 1568.

⁴⁾ Dudík, l. c. str. 63—86. — Část tato důležitá jest tím, že z ní poznati možno, na jaké výši mravní stálo tehdejší kněžstvo na Moravě, jakých přestupků se dopouštělo atd. Ukázav biskup v I. oddíle jak důležité jest, aby kněží vedli život vzorný a byli příkladem všem, přechází k jednotlivým dekretům o životě kněžském. Ustanovuje, aby duchovní správcové aspoň v neděli a ve svátky sloužili mši sv., jindy aby aspoň byli přítomni některé mši sv. Jáhni a podjáhni aby přijímali nejsv. Svátost oltární aspoň dvakrát, ostatní klerici jednou za měsíc. (str. 64.) — Hory aby se beneficiati modlili denně v ustanovený čas, sic že budou trestáni buď odnětím důchodův aneb jinými tresty kanonickými. Kdo by neměl breviáře, buď potrestán peněžitou pokutou. (str. 66.) — Aby kněží úplně mohli se věnovati záležitostem duchovním, bylo ustanoveno, aby věci hospodářské se svěřily jáhňům. (str. 67.) — Pro kleriky určeno, aby četli pilně pismo sv., svatě Otce, spisy bohoslovecké; zakázáno jim však přísně čísti knihy kacířské. (str. 67 násl.) — Nařízení sněmu Tridentského o residenci přísně bylo obnoveno, a kdo by jí nezachovával, buďž potrestán. (73.) — Kněžím nařízeno, aby bedlivě vedli matriky. (74.) — Arcikněží měli svolávati čtyřikrát do roka podřízené faráře, při čemž měly se různé věci uspořádati. Moc jejich byla značna: Bylo jim dbáti, aby děkani, faráři a kaplani konali řádně své povinnosti, aby měli potřebné knihy, podávati zprávy o mravech kněžstva atd. Na pomoc byli jim přidáni děkani, kteří svolávali měsíčně svoje kněžstvo na některou faru a tam od nich přijímali zprávy. Mimo to uváděli

mravy kněžstva, jeho sat a chování neklerikální, jeho přepych a j.¹⁾ — Při místech těch vznikl mezi přítomnými takový hluk, že sám biskup musil se uchopiti slova a všecku výmluvnost svoji na to vynaložiti, aby hluk a nespokojenost přítomných utišil. Jen stěží získal i třetí části »placet.«

Po té byla synoda ukončena chvalozpěvem ambrosiánským. Chtěje nabyti příležitosti, aby důvěrně s účastníky mohl si o synodě pohovořiti, starostlivý biskup pozval všechny na oběd. Avšak málo jich přijalo pozvání biskupovo, většina spěchala hned po synodě domů; biskup s bolestí předvídal, že malých asi dodělal se synodou výsledků.

Mezi těmi, kteří se na oběd dostavili, biskup chtěl zapřísti kratší rozhovory o věcech, které se projednávaly na synodě; ale všichni hovor se zdržovali, jen jeden, jak se zdá podnapilý, navrhl několik neslušných vět, o nichž ovšem se nehovořilo.²⁾

Mezi účastníky hostiny byl i Brodenus, »ecclesiastes Prostanensis.« Ten po obědě odevzdal biskupovi písemný protest proti usnešením synodálním jménem svým a svých druhů.³⁾ V protestě tom omlouvá se, proč mlčel na synodě byv vyzván samým biskupem, aby přednesl námitky své: Udává, že dostavil se na synodu ne z vlastní vůle, nýbrž proto, že mu tak nařídil patron jeho pan Vratislav z Pernštýna. Mlčel, poněvadž mu nebylo lze mluvití bez souhlasu šlechty, z jejíž milosti žije a která mu v této věci nic nenarídila; jakožto jednotlivec nemohl jednat o záležitostech, jež týkají se veškeré církve jejich. Mimo to synoda byla prý ohlášena, aby spojila všechna náboženství na Moravě, církev však a náboženství

faráře na fary, začož dostávali po 1 zl. V odkaze měl každý farář poručiti jim aspoň 2 zl. (74. a násl.) — Biskup zamýšlel konati roční visitace (76.) a sice buď sám anebo zástupci svými, při nichž pilně že bude dbáti hlavně na život kněžstva. (77.) — Na to vypočítávají se jednotlivé přestupky, jichž kněžstvo se dopouští, a tresty na ně. Tak na př. brojí se proti opilství: Kdo by napomenut jsa od vášně té neupustil, má býti potrestán a buď na čas aneb i úplně zbaven svého úřadu. — Kněžím zakázáno míti v domě cizí osoby ženské jakož i podezřelé a mladé, mohli míti jen osoby hodné a starší. — Nařizeno jim nositi tonsuru a kleriku, varovati se všeliké nádhery. Církevní ceremonie písně zachovávat, od rozličných však pověr při mši svaté úplně upustiti. — Laikům bylo zakázáno při processích a jiných příležitostech odívati se posvátnými rouchy bohoslužebnými a nositi ostatky svatých. (78. a násl.) — Ze statut dlužno souditi, že na hřbitovech se dály trhy a jiné pohoršlivé věci, což vše zakázáno a nařizeno, aby hřbitovy se zavíraly. Statuta předešlých biskupů byla obnovena a potvrzena. (str. 84.) — Na konec ustanoveno, aby ročně byla svolávána diecesní synoda, a zároveň ustanoveno, jak se má svolávati. (85.) — Konečně se prohlašuje, že všechna ustanovení podrobují se autoritě stolice apoštolské a církvi římské, matce a učitelce všech církví. (str. 86.)

¹⁾ Viz str. 77, 78 — 80 a j.

²⁾ Gindely, l. c. str. 49.

³⁾ Dudík, l. c. příloha B. Z protestu toho viděti zároveň, jak bylo kněžstvo nekatolické závislo na patronech; Brodenus totiž píše: „In quorum (šlechticů) patrocinio a multis retro annis ego cum ceteris presbyteris, ecclesiarum ministris, vivo et victito cum Deo auxiliante, donec aliquis ea de re alius consensus fuerit aut inde vi eripiar.“ — Slova ta platí částečně i o kněžstvu katolickém, poněvadž také bylo závislo na patronech.

jejich, které spočívá na Písmě sv. a výkladě sv. Otců, byly zavrženy, dříve než se o nich vůbec jednalo. Konečně di, že při disputacích mají se ustanoviti nestranní rozhodčí, ne však takoví, kteří již předem jednu stranu odsuzují, a nabízí se, že jest ochoten disputovati, dovolili šlechta a budouli s ním jeho spoluvěrci vysláni na místo ustanovené; kde rozhodčí nestranní se ustanoví.

Celý tento protest jest ovšem jen za tím účelem napsán, aby omluvil nestatečnost a nevědomost Brodenovu.

Pokud se mu to podařilo, jest ovšem jiná —

Tak skončila synoda, v níž biskup Vilém skládal tak veliké naděje: Praktického výsledku — aspoň pro přítomnost — neměla téměř žádného,¹⁾ poněvadž málokteré usnesení její se provádělo.²⁾ Hlavní příčinu nezdaru toho hledati dlužno v kněžstvu samém, které o ustanovení synodální pramálo se staralo, a hlavně v patronech, již vládli kněžstvu svému jak katolickému tak i nekatolickému předpisující mu, co má dělati, o čem kázati, jak učiti. Kněžstvo, jež účastnilo se synody, vědělo již předem, že patronové nepřipustí, aby se řídilo dle ustanovení synodálních, když tak urputně odporovali, aby se synoda vůbec svolala. Na Moravě se tedy synodou nic nepolepšilo, — ba arcibiskup pražský Antonín Brus z Mohelnice píše, že se jí leccos ještě více zhoršilo.³⁾ Nelzei bráti obvinění to doslovně, (poněvadž arcibiskup píše taktó poněkud z řevnivosti, že suffragán jeho předešel ho ve svolání synody), tolik přec asi jest ve výroku jeho pravdy, že synodou se nehrubě věci polepšily. Pozoruhodna jest však synoda naše aspoň tím, že jest věrným obrazem své doby.⁴⁾

Na květnou neděli.

»Větve palem vonným vzduchem vlají,
zvučné »Hosanna« v dál zaznívá;
hle, jak květy ba i roucha svá
v cestu Tobě, Pane, prostírají!

¹⁾ Jaký užitek ze synody vzešel Jesuitům, viz Schmidl str. 264.

²⁾ Procházka, l. c. str. 369.

³⁾ Borový Antonín, Brus z Mohelnice, str. 87. — Omlouvaje se nunciiovi papežskému, že ne-volává synodu diecesní, píše, že by stav náboženský v Čechách ještě více se zhoršil, kdyby proti vůli vladařově nyní hned sněm provinciální svolal, ježto by o provedení výnosů sněmovních nikdo se nestaral.

⁴⁾ Roku 1584. za velikého biskupa olomouckého Stanislava II. Pavlovského byla sestavena komise, která výnosy synody diecesní z r. 1568. znova prozkoumala, a biskup nařídil, aby byly v diecési prováděny.

Božské rety Tvé však tiše lkají;
proč se rmoutí, Mistře, mysl Tvá?« —
»Ústa dnes k mé chvále horlivá
buřičem mne zítra provolají.

Dnes mne zovou králem, nebes manou,
však už zítra po mé krvi vzplanou
oči jejich běsnou vášní rudé.

Týž strom, jenž dnes dal ratolesti,
zítra pruty skytne divé pěsti, —
kmen pak holý — na kříž pro mne zbudě!«

František Skalků.

Vývoj hudby kostelní až po naši reformu.¹⁾

Nastínil Isidor Vondruška.

Mluvimeli o zpěvu prvních křesťanů, tážeme se především, odkud vzali text svých zpěvů. — Základem bohoslužebného zpěvu byly jim žalmy a jiné písně duchovní ze starého Zákona: na př. vítězný zpěv Mojžíšův, zpěv Zachariášův, Magnificat a zpěv Simeonův, — vždyť obsahovaly mnohé žalmy proroktví o Messiáši nebo jinak oslavovaly Boha. Sám bož-ký Spasitel je zpíval se svými apoštoly a sv. apoštol Pavel píše (k Efes. 5, 19): »Naplnění buďte Duchem sv. mluvíce vespolek v žalmích a chválách a v písničkách duchovních zpívající a plesající v srdcích svých v Pánu.« Mimo to improvisovali věřící při bohoslužbě chvalo zpěvy, jak jim je právě nadšení v ústa kladlo, což nazývá sv. Pavel duchovním zpěvem (*ᾠδὰς πνευματικῆς*); dosvědčuje to Tertullian ve své apologii. Dojalali taková improvisace posluchače, myšlenky její se opakovaly, — pravá to lidová poesie.

Chcemeli promluvit o nápěvech, jest nám rozeznávati křesťanské obce vzniklé mezi židovstvem a pohanstvem: Ony přijaly nápěvy židovské, tyto pak pohanské. Avšak o původním zpěvu židovském, který najmě král David byl uspořádal, víme, že zanikl za babylonského zajetí (587) nebyv zaznamenán. Od návratu pak svého do Palestiny přízpůsobovali se židé v hudbě jakož i ve mnohých zvycích pohanům; jen zevnější tvářnost zpěvu zůstala tedy Davidova. V takových tedy nápěvech zpívali i sv. Apoštolové při poslední večeři, takový zpěv přijali i první křesťané v Jerusalemě. Křesťané pak mezi pohany žijící vzali, jak se právem domníváme, nápěvy své z antického umění; neboť lidé, kteří čítali duchaplné listy sv. Pavla a evandélium sv. Jana, byli zajisté i umění pohanského znali — a

¹⁾ Prameny: Dějiny Ambrosovy a Schlechtovy, časopis „Cyrill“ a j.

melodie antické nebyly nesnadny. Poněvadž tedy, — jak již řečeno, — i židé čerpali melodie své namnoze z hudby pohanské a poněvadž umění tehdejší doby mělo jakýsi ráz povšechný, všeobecný, proto se oba způsoby nápěvu jen málo od sebe lišily.

O způsobu přednášky píše sv. Augustin (Confess. X.): »Zpívající tak málo měnil svůj hlas, že spíše mluvil než zpíval.« — Nebylo tedy třeba, aby hudební nástroje provázely a řídily tento jednoduchý, skoro monotonní zpěv: což dosvědčuje Klement Alexandrinský slovy: »My užíváme jen jednoho nástroje a to slova míru, kterým Boha ctíme; nemáme ani žaltářův ani bubnův ani trub ani píšťal.« A sv. Jan Zlatoušlý píše: »David užíval citery s bezduchými nástroji; ale církev sv. užívá citery životními strunami ostruněné; naše jazyky, naše hlasy — toť jsou ony struny.«

Aby však lid zpěvy boboslužebné zpíval přesně, ustanovila církev sv. zvláštní zpěváky (cantores), kteří dle příkazu apoštolských konstitucí zpěv začínali, aby lid snáze v něm pokračoval. Cantores měli v basilice zvláštní místo (chorus) mřížemi nebo stupněm oddělené od ostatních věřících, jichž zpěv se obmezoval na recitování žalmův a na krátká responsoria: Kyrie eleison, Amen atd. Již na začátku 4. století zřídil papež Silvestr školu pěveckou a brzy na to Hilarius tak zvané orfanotrofium.

Zvláštního rozkvětu dostoupil zpěv církevní přičiněním *svatého Ambrože*, biskupa milánského († 397), jenž sám složil některé hymny, na př.: *Aeterne rerum conditor, ó lux beata Trinitas* atd., jenž také zavedl zpěv antifonární, ve kterém totiž zpěváci a shromážděná církev se střídali, a ustálil 4 hlavní toniny, ve kterých všecken zpěv by se pohyboval. (Začínaly tóny: D, E, F, G.) Podržel však dosud antickou metriku; a právě v metrickém rozdělení a v milé jednoduchosti snad spočívala krása ambrosiánských zpěvův, o kterých vyznává sv. Augustin: »Jak jsem plakal při zpěvech Tvých, ó Bože!« —

Hlavní zásluhy o zpěv chrámový má však papež *sv. Řehoř Veliký* (590—604).

I. Osvobodit zpěv církevní z pout řecké prosodie. V řecké hudbě rozhodovala délka slabiky, — dlouhá slabika vyjadřovala se i déle trvajícím tónem, zakládala se zpěv řecký na metrice poetické. Ve zpěvu Gregoriánském však rozhoduje přízvuk, zakládá se na metrice řečnické.¹⁾ Tón osvobozený od slabiky samostatně se dále vyvíjel, ba rozšiřoval se na jedné a téže slabice, ať byla dlouhá nebo krátká, v bohaté koloratury a útvary. Proto se také Gregoriánský chorál tak rychle šířil u národů, jimž byla řecká metrika neznáma: neboť oblibovali si ve zpěvu tom volný pohyb a okrasné jubilace, které nad poslední slabikou ve slově Alleluja třeba 1/4 hodiny trvaly.

¹⁾ Dle řecké prosodie bychom zpívali: J̄ustorūm animāe in manū Deī sūnt;

dle Gregoriánského způsobu: J̄ustorūm animae in manu Dei sunt.

II. Sv. Řehoř sebral křesťanské zpěvy doposud po různu roztroušené v jednotný celek, který rozdělil na celý církevní rok; právě jako sebral a opravil rituelní knihy sv. Gelasia. Kniha obsahující všechny zpěvy na celý rok jmenovala se »Antiphonarium centonem« a jeho přikována k oltáři sv. Petra byla normou, dle níž by se řídil všecken zpěv církevní; dle pověsti shořela při požáru chrámu Svatopetrského. Sebrané zpěvy opatřil sv. Řehoř notovými znaky, které se nazývají »neumy.« Neumy jsou puntíky, čárky, háčky a jiné tvary, které psány jsouce nad textem označovaly buď stoupání nebo klesání hlasu; nevyjadřovaly však, jak hluboko nebo vysoko má hlas klesati nebo stoupati. Jméno jejich se odvozuje od jubilate ve slově Alleluja, která vyžadovala silnějšího dechu (πνεῦμα) a zvláštěními znaky byla psána. Sv. Řehoř jest také původcem slov i melodií 9 hymnů: Te lucis ante terminum atd.

III. Rozmnožil původní či authentické toniny sv. Ambrože o 4 toniny odvozené či plagální, které začínaly o kvartu níže.¹⁾

IV. Aby reformu svou snáze provedl, zřídil školu pěveckou, odkud vycházeli učitelé zpěvu římského do všech zemí. Již r. 604. poslal sv. Augustina s několika zpěváky do Anglie, kde skutečně zapustil zpěv Gregoriánský pevné kořeny. I ve Španělsku šířil se zpěv Řehořův: Synoda Toletánská, již předsedal sv. Isidor, přikázala, aby se pilně pěstoval chorál. Nadšeným pěstovatelem Řehořovy reformy byl Karel Veliký, jemuž poslal papež Hadrian r. 790. dva zpěváky: Petra a Romana, z nichž každý měl opis antifonáře. Romanus onemocněv zůstal v klášteře Svatohavelském, (knihovna tamější chová sice takový antifonář, ale snad je to pouze opis z 11. století); Petr dospěl do Met, jeho antifonář však se ztratil. Ve Francii pěstovala chorál především města: Metz, Soissons, Paříž; v Německu: kláštery Svatohavelský a Fuldenský. Tam mají původ svůj také *sekvence*, jež povstaly tím, že se podkládal pod dlouhé nápěvy nad jedinou slabikou (na př. ve slově Alleluja) nový text, anebo že nově složené melodie měly povahu a celý ráz Gregoriánský.²⁾ V sekvencích hlavně vynikli Notker Balbulus a Tuotilo.³⁾ Ze všech sekvencí podržel Pius V. jen 5.⁴⁾

Střední cestu mezi sekvencemi a národní písní zaujímají zpěvy jako Stabat mater a Dies irae (ačkoli skoro vždy počítaly se k sekvencím), — u nás píseň sv. Vojtěcha, jež se připisuje

1) I. auth. tonina zněla: D, E, F, G, a, h, c, d } atd.
I. plagální „ „ A, H, C, D, E, F, G, a }

2) Jméno měly buď odtud, že text podložen byl neumám (sequentes neumas) — anebo že na ně následovalo evandélium (sequebatur evangelium).

3) Tuotilo interpoluje „Ite missa est“ takto: „Ite et custodite, jam pro vobis hostia vitae missa est.“

4) 1. Victimae paschali — pro sv. týden. 2. Veni sete Spiritus — pro letnice. 3. Lauda Sion Salvatore — pro slavnost Božího Těla. 4. Stabat mater — pro svátek 7 ran. 5. Dies irae — pro zádušní mše sv.

sv. Cyrillu a Methodu. Jisto jest o ní aspoň tolik, že ji v té formě, jakou ji podal sv. Vojtěch, r. 992. papež Jan XV. potvrdil dovoluje, aby ji lid zpíval »singulis diebus ad missarum solemnia.« Nejstarší notace, která nám ji zachovala, pochází však teprve z r. 1397. a to od neznámého mnicha klášteřa sv. Markéty v Břevnově u Prahy. Závěrečné »Křeš« jest tolik jako Kyrie eleison, »quod Bohemi nimis syncopant.« Podobnou písní — avšak novější jest píseň sv. Václava, kterou nazývá Beneš z Weitmühlu (r. 1368.) »písní ode dávna zpívanou.« Nezdá se tedy býti pravdě podobno, že by ji byl teprve r. 1343. arcibiskup Arnošt složil, jak se domníval Balbín. I v Německu sepsal Ratpert ve Svatohavelském klášteři »Cantilena de s. Gallo,« nábožné to písně v řeči německé, které přijaly formu sekvencí.

Až do té doby pohyboval se veškeren zpěv jen v unisonu; první, jenž začal provozovati zpěv vícehlasný, byl *Hukbald*, benediktin v klášteři sv. Amanda ve Flandrii (840—930). Jeho vícehlasný zpěv či organum postupoval v kvartách, kvintách a oktávách. — což ovšem náš sluch uráží. Vymyslíl též nový notopis, který se však neujal.¹⁾ Jestě několik slov o tehdejších varhanách. Dočítáme se, že císař Konstantin Kopronymus daroval r. 756. Pipinovi varhany a že Karel Veliký dle jejich vzoru nové varhany postavil v Čáchách. Avšak jeho varhany byly strojem velice nepohodlným: Klávesy byly nad míru široké, podobny lopatě; varhaník tloukl do nich pěstmi nebo lokty. píšťaly jejich vydávaly ze sebe zvuky hrozně. V Čáchách omdlela jistá žena ustrašena jsouc jejich hlukem, — jak zaznamenal Walafridus Strabo. R. 951. postavil biskup Winchesterský obrovské varhany, jež popisuje Wolstan, tamější benediktin. Měly 10 kláves na 400 píšťal, vzduch dodávalo 26 měchů, jež šlapalo 70 silných mužů, kteří, jak píše Wolstan, »náramně se potili a vespolek se povzbuzovali v práci.« Za to však:

.. »mächtig ertönt der Klang, dass jeder die Ohren
sich mit den Flächen der Hand zuhält und nicht es erträgt« ..

Ve 14. století se varhany ustavičně zdokonalovaly, pedály jim přidal buď Brabantský Vaelbeke nebo Němec Bernhard.

Veliké zásluhy o zpěv církevní má *Kvido Arretinský*, benediktin v klášteři Pomposánském u Ravenny (v 11. století). Poněvadž neумы neudávaly výšky tónů — ba ani, jak hluboko má hlas klesati, pohajice nad slabikami textu jako nálevníci v kapce vody, byli

¹⁾ Ukázka notopisu Hukbaldova:

T	
S	
T	
T(onus)	
S(emitonus)	

zpěváci odkázáni pouze na vyučování svých mistrů. Velikým těmto nesnázím učinil Kvido konec použiv vynálezu italského, dle něhož přetínala vodorovná červená čára neумы; všechny značky na této čáře sluly f, od kteréhož tónu si zpěváci ostatní tóny počítali. Kvido však psal neумы na 4 liniích, jest tedy původcem liniové soustavy jak ji máme nyní. Neумы psaly se na liniích a mezi liniemi a proměnily se ve 14. století ve znaky tvaru hřebíkového a hranatého ♦. — Kvido rozdělil 20 tónů, jichž tenkrátě užíváno, v 7 hexachordův a označoval je slabikami: ut, re, mi, fa, sol, la, — což tehdejší zpěváci nazývali solmisací.¹⁾

Do století 12., 13. a 14. připadá vynález *mensurované hudby*²⁾ (*diskantu*³⁾ *falsibordoni*⁴⁾ a *kontrapunktu*.⁵⁾

Papež Jan XXII. zakázal r. 1322. diskant v církevním zpěvu (Extravag. comm. Lib. III. de cler. tit. 1). v nichž di takto: »Někteří novotáři obracejí všechnu pozornost na časomíru a raději přednášejí svou vlastní improvisaci, nežli ctihodné melodie od předků nám dochované. Provádějí církevní melodie v semibrevech a minimách a obsypávají je malými notami. . . . Kouskují melodii hoquetami,⁶⁾ znešvařují ji diskantem, vnucují jí sprostá tripla a mottetta.⁷⁾ Tím jim však nikterak nebráníme, aby o velkých svátcích k jednoduchému církevnímu zpěvu nepřibírali některé konsonance: jako oktávu, kvintu a kvartu (!), které uchu libě znějí a pobožnost budí.« — V kontrapunktu vynikali zvláště Nizozemčané,⁸⁾ kteří však brávali písně světské ba i erotické za podklad svých mešních komposic anebo míchali v jediné skladbě text církevní s textem světským. Tímto způsobem vplížily se do chrámu mnohé nešvary tak, že Otcům na sněmu Tridentském shromážděném zdálo se býti nezbytno úplně vymýtiti hudbu vicehlasnou ze chrámů a ponechati v nich jen chorál. Usnesli se takto: »Biskupové vylučte z chrámů své diecése onu hudbu, které buď varhanami buď zpěvem něco nečistého přimíšeno jest, aby dům Boží domem modlitby zván býti mohl a jim byl.« Když však r. 1563. zvláštní kongregaci kardinálů bylo prováděti dekreta sněmu Tridentského, uložil kardinál sv. Karel Boromejský věhlasnému

¹⁾ Zpěváci znázorňovali si všechny tehdejší tóny na článcích prstů (kvidonická ruka) a dle nich zpívali.

„Disce manum tantum, si vis bene discere cantum;
absque manu frustra disces per plurima lustra.“

²⁾ Franko Kolínský zavedl čtyřery druh not: Maxima, Longa, Brevis, Semi-brevis; třídlíný takt a 5 linií v soustavě čárové.

³⁾ Déchantující zpíval s tenorem v unisonu, padlil tenor o tón, stoupl déchantující o tón a naopak; tím se odklidil předsudek proti terci a objevil se zákon o protipohybu v prvních svých začátcích.

⁴⁾ Jsou to buď skladby v sextakordech pokračující anebo recitování více slabik na jediný souzvuk.

⁵⁾ Kontrapunkt splítá různé melodie v jednotný celek.

⁶⁾ t. j. povzdechy; zpěvák vyrážel ze sebe úryvkovitě tóny.

⁷⁾ Dva hlasy s rozdílným textem v téže skladbě

⁸⁾ Dufay, Josquin de Près, Orlando Lasso, v Praze: Isac, Gallus či Handel.

skladateli Palestrinovi (†1594), bývalému kapelníku Svatopetrskému, aby složil mši umění kontrapunktického a slohu ryze církevního dbaje při tom především zřetelné mluvy. Palestrina napsal 3 mše a kardinálové jsouce unesení jejich krásným, zbožným slohem zvláště poslední mše »Missa Papae Marcelli« ponechali zpěv figurální i dále v chrámech. Doba Palestrinova právem sluje zlatým věkem hudby církevní.

Jest nám ještě přidati několik slov o české písni chrámové. Lid náš zpíval vyjma již vzpomenutou píseň svatovojtěšskou jen před službami Božími nebo po nich, při odpoledních pobožnostech, poutích a různých obřadech církevních. Mešní zpěvy byly latinské. Až na naše doby zachoval se nám kancionál Jistebnický (ze 14. st.) a mnohé písně jako: »Vítej, milý Jezu Kriste.« »Narodil se Kristus Pán.« . . . jež však synoda r. 1406. obmezila na tyto čtyry: »Buoh všemohútcý,« »Hospodine, pomiluj ny,« »Jezu Kriste, stýedry kniezie« a »Svatý náš Václave.« Všechny tyto písně jakož i Arnoštovy Roráte vynikají jadrným obsahem a velebnými nápěvy. Mnoho písní duchovních vzniklo za husitských válek: avšak nesčetné množství písní má původ svůj ve *společích literátských*. — Literáti byli vědecky vzdělaní mužové v městech a po venkově, jichž úkolem bylo pěstovati zpěv kostelní a roznécovati kleslou pobožnost v lidu. Zpívali z počátku česky i latinsky: později se rozestoupili ve dva sbory: latinský a český. Zhusta také překládali české písně do latiny (Tomáš Mitis), i sami skládali písně nesoucí se povahou svou k písním staročeským. Avšak v osudné válce třicetileté sbory literátské většinou zanikly: nepřátelská vojska odvezla mnohé jejich knihy a vzácné kancionály do ciziny. Brzy však opět obživly a podrževše bývalý způsob cechovní nepřijímaly jen muže vědecky vzdělané, nýbrž byly otevřeny každému, kdo se zavázal, že bude v kostele zpívat i určité poplatky odváděti. Z tehdejších kancionálů vynikají: Mat. Steyra »Kancionál« (1683.), Jos. Božana »Slaviček Rajský« a kancionál Václava K. Holana Rovenského. Mnoho jiných tehdejších zpěvníků nekatolickou naukou nakažených padlo cenzuře za obět.

Chorál však již pořád víc a více zanikal a to hlavně z těchto příčin:

1. Zpěváci vynechávali ve zpěvu chorálními celě statě měnice podržené části libovolně, aby se k sobě hodily (s čímž souhlasila synoda Remešská [1564.], ježto prý se jinak mnoho času zbytečně utrácel).

2. Pro lhostejnost a neznalost věci zpěváků, kteří se domnívali, že jen silného hlasu, nikoli však duševního nadání a cviku je třeba, aby kdo chorál zazpíval správně; nelze se tedy diviti, že z velebného zpěvu se stávala karrikatura, již sám Alban Stolz nazývá šedou (aschgrau) a hulákáním bez citu a beze vší pobožnosti.

3. Mizela pobožnost a kající duch u věřících, u duchovních pak horlivost ve vykonávání církevních předpisů.

4. Velkou ránu způsobila chorálu hudba vícehlasná působící více na smyslnost než jednoduchý chorál.

5. Hlavní však příčinou, pro kterou zanikal jak chorál tak i vícehlasný zpěv, jest *hudba instrumentální*, jež se u nás vedrala do chrámu již před XIV. stoletím. (Již arcibiskup Arnošt výslovně zapovídá v chrámech užívati »húslí, ručnice a žaltáře,« poněvadž »jimi vzniká nepobožnost v lidu.« Nicméně zůstala hudba instrumentální i na dále v chrámech; nástroje nejprve toliko provázely zpěváky v unisonu, aby se zpěvu dostalo větší síly a ráznosti.¹⁾ brzy však dostalo se nástrojům samostatného, od zpěvu neodvislého vedení; přibývalo nástrojů, přibývalo hluku. »Mistři: Mozart, Hayden a j. utvořili velkolepá díla, která se však již spíše hodí do koncertní síně než ku oslavě katolické liturgie, nohsledové však těchto mistrův osvojili sobě sice jejich formu, ducha však nedovedli dílům svým vdechnouti — a tak povstávala mdlá díla šablonová beze smyslu a rozumu.« (Schlecht.) U oltáře se konala svatá oběť, na kůru se provozovala světská hudba, — kůr se odtrhl od oltáře.

A aby se zlo dovršilo, zrušil Josef II. literátské sbory. Stalo se tak buď proto, že spolky literátské pěstující zpěvem svým výhradně řeč českou odporovaly germanisačním snahám Josefovým, anebo že souvisely se zrušenými bratrstvy duchovními. Jméni podobných spolkův obrátil Josef ve prospěch náboženského a pod. fondů; při tom však úřadové prodali mnoho vzácných knih a kancionálů vetešníkům za fatku. Po smrti Josefa II. obnovily se sice tu a tam literátské spolky; avšak byla to již jen volná spojení několika milovníků zpěvu církevního nemající ani stanov ani jmění ani potřebných knih, jež se brzy opět rozešla. Od té doby klesal zpěv obecný víc a více, nápěvy necírkevní vloudily se do chrámu. Počátek učinila Haydenova píseň: »Zde v skroušenosti padáme«; od jeho zbožné mysli bylo lze ještě očekávati zbožnou píseň chrámovou, (ač i on se snažil nápěvy lidu přijemnití); skladatelé však po něm psali písně, jejichž triviální často obsah a valčíkový nápěv postrádá vši umělecké ceny. Nastal tedy úpadek ve zpěvu obecném, v chorálu, v polyfonní i v instrumentální hudbě.

Než nadešla zase *reakce*. První červánky lepší doby ukázaly se — v Čechách. Roku 1826. zřídili někteří hudby milovní muži v Praze společnost pro zvelebení hudby kostelní a snažili se cíle svého dosíci zdařilými hudebními produkcemi ve slohu církevním. Avšak trvalých úspěchů se nedopracovali. hlavní však zásluhou jejich bylo, že vydržovali varhanickou školu. Čilejší život reformační zahájil v Německu Kašpar Ett (1788.—1847. v Mnichově), který poprvé po dlouhém čase provozoval vícehlasné skladby starých mistrů.

¹⁾ »Einen Lautenchor nenne ich, wenn man . . . Instrumente zusammen ordnet; dabey denn eine Bassgeig sich wegen des Fundaments nicht vbel schickt. Welcher Chor ein Englisch Confort genennet wird, und wegen anrührung der v.elen Sayten ein schoen effectum machet.« (Praetorius.)

Mnohem šťastněji věc se dařila Karlovi Proskeovi (1794—1861.), jenž sebral kde jaké poklady hudební v Německu a v Itálii a vydal 5 svazků sebraných skladeb pod názvem: »Musica divina« (Pustet 1853). Pomocník jeho. Mettenleiter, vydal příruční knihu zpěvní pro officium a liturgii: »Enchiridion chorale.« Společně pak vypudili hudbu instrumentální z chrámův a provozovali zpěvy ryze církevní. Četní jejich žáci šířili nové jejich názory ve všech končinách. Mezi všemi vynikal Dr. Frant. Xav. Witt (1834—1888.), jenž založil pro snazší provedení reformy Ceciliánský spolek po celém Německu rozvětvený a vydával časopisy: »Fliegende Blätter für katholische Kirchenmusik« a »Musica sacra.«

U nás obraceli na reformu pozornost Dr. Ambros svými literárními pracemi, Krejčí časopisem »Cecilií,« produkce řízené Dr. Procházkou. »Hudební listy« a »Dalibor.« Vydanou pomocí jim přispěla *provinciální synoda Pražská* r. 1860. a 1863. nařizující: 1. Především budiž pěstován chorál gregoriánský, 2. zpěv figurální (t. j. vícehlasný) budiž vážný a důstojný, 3. varhany a nástroje hudební neduste zpěvu a neurážete zbožných myslí, intrády ať již přestanou, 4. dovolovala zpěv obecný a naléhala na to, aby se znova zřídily shory literátské. Brzy potom vydalo Svatojanské Dědictví kancionál, o který si velikých zásluh získal P. Vincenc Bradáč. *Kancionál Svatojanský* uzavírá v sobě výbor melodií staročeských; Witt o něm praví: »Das czechische Kanzional mit seinen »Hlas varhan«-Bänden ist das grossartigste Werk in diesem Genre in Bezug auf Reichthum, Werth, Schönheit, Vielseitigkeit und Mannigfaltigkeit seiner Liedmelodien.« — Zatím také reformovali *P. Pavel Křtůzkovský* v Brně a v Olomouci, *P. Ludvík Holavín* v Kroměříži, *P. Ferdinand Lehner* v Karlíně. R. 1873. byla zahájena všeobecná reforma produkci církevní, na niž pozván byl i slovatný Witt; tenkrát se usnesli mužové vynikající, že zřídí ústřední spolek pro zvelebení hudby kostelní v Čechách, na Morávě a ve Slezsku, jenž by se dělil na jednoty diecesní, děkanské a farní. Avšak ministerstvo zakázalo jednotu, »poněvadž obmyslený spolek dle zařízení svého jeví se býti státu nebezpečným.«

Tu P. Ferdinand Lehner počal vydávati r. 1874. časopis »Cecilií,« aby i bez jednoty šířil dobrý směr po celé vlasti. A hned r. 1875. zřídila Akademie křesťanská hudební odbor za tím účelem, aby pěstoval hudbu liturgickou a církevní zpěv lidu. Tento hudební odbor rozšířil se r. 1879. v »*Obecnou Jednotu Cyrillskou,*« jejížto stanovy tentokráte došly ministerského schválení.

Jednotě však dostávalo se pouze té právomocnosti, aby zřizovala filiálky v Čechách. Na základě však fakta, že »Obecná Jednota Ceciliánská« v Německu má filiálky i v Rakousku, žádala Jednota Cyrillská o rozšíření svých stanov, což jí vláda povolila. Může tedy nyní »Obecná Jednota« zakládati odvětvené jednoty diecesní a farní

po celém Rakousku. A zakládá skutečně. V naší brněnské diecesi vzrůstá počet Cyrillských jednot ustavičně a rejd. pan biskup František Saleský jim ze srdce přeje. Nejstarší Cyrillské jednoty jsou: v Hodoníně, v Doubravici nad Svitavou, v Brně a jinde.

Na konec ještě několik slov o tom, kterak Cyrillské jednoty provádějí reformu:

1. Co se týče chorálu. zpívají Cyrillské sbory jednohlasná responsoria, právě jak je udává Ordinarium Missae — buď s varhanami nebo raději bez varhan. Zpívají chorální »Asperges« a »Vidi aquam« a o velkých svátcích mění se částky mše sv.: Introit, Graduale, Offertorium, Communio.

3. Provozují vícehlasné skladby a to nejprv snadnější od novějších skladatelů (Witta, Kotheho, Křížkovského, Foerstra a j.), ale pak i těžší skladby mistrů starých. (Palestriniho, Orlanda a j.)

3. Mají kancionály, které chovají perly starých písní českých, a zpívají písně s takovým přízvukem, jakého vyžadují pravidla české výslovnosti. Zpívají živě a plyně; neokrašují nápěvů různými kudrlinkami. Cyrillští varhaníci zanechali meziher v písni a nedusí zpěvu. Pokud mi známo, mají Cyrillisté tyto kancionály: a) Svatojanský kancionál. — b) poněvadž však kancionál Svatojanský přese svou výbornost chová mnoho písní novověkých a bezcenných, vybral z nich P. Ferd. Lehner nejkrásnější písně a vydal je pod jménem »Mešní kancionál.« — c) P. Ludvík Holain vydal »Plesy duchovní« a v nejnovější době obšírné dílo: »Úplný kancionál arcidiecese Olomoucké.« — d) P. František Kolísek spořádal, rozmnožil a nejpotřebnějšími modlitbami opatřil »Plesy duchovní« a vydal je pod jménem »Kancionálek Cyrillský.« — Kancionál jeho biskupskou konsistoií brněnskou schválený budiž šířen aspoň v naší diecesi, neboť vyniká pečlivou úpravou jak v písních tak i v modlitbách — a obava, že by po několika letech bylo ho třeba doplniti nebo nahraditi novým větším od Bečáka zpracovaným zdá se mi býti bezpodstatnou.

4. Cyrillisté neprovozují hudby instrumentální; kdyby se však přece tak stalo, volili by skladby s úplným textem liturgickým, které jsou prosty vši světáckosti (na př. Stehleovy, Greithovy, Zanglovy, Brosigovy, Nešverovy, Hruškovy a j.). Ostatně ani tyto skladby nedovedly sloučiti hudby instrumentální s duchem církevním; to ponecháno časům budoucím.

Ale Cyrillisté raději zpívají, pěkně zpívají; vždyť

»žádný národ v lidstva tisi,
kdekoliv jej vyhledáš,
nemá tolik krásných písní
jako zpěvný národ náš.

Písni Slovan Boha chválí,
písněmi i miluje;
zpěv jest život jeho stálý,
se zpěvem rád pracuje.«

(Bol. Jablonský.)

Démant.

V hloubi země, pod hor tíží
neznaje své krásy, ceny
ve skořápce křemenité
dřímá démant drahocenný.

Ve skálu, jež démant skrývá,
kolik musí kladiv bítí,
aby vzácný syn ten hlubin
v slunko jasné mohl zřítí? —

Ve hruď tvou, jež taktéž démant, —
nesmrtelnou duši, — kryje,
neštěstím a útrapami
nelitostný osud bije.

Ty však nelkej; doba útrap
jako letní bouře přejde,
a pak tobě věčné Slunce
v nadehvězdne vlasti vzejde!

František Skalák.

O direktivní normě mravných skutkův.

Frant. Bulla.

Vsichni lidé chtějí býti blaženými. — Že věta tato jest pravdivá, toť nepochybné; neboť, — ať pohlédneme kamkoliv, — všude vidíme, že vsichni lidé všemi svými pracemi a snahami k ničemu jinému nesměřují — leč k tomu, aby dosáhli blaženosti. Touha po blaženosti — a sice po blaženosti dokonalé — bývá pohnutkou všeho lidského jednání. A poněvadž v této touze shoduje se veškeré lidstvo, zajisté nechybíme, tvrdíme-li, že tkví v samé přirozenosti lidské, ba že jest podstatnou její částkou. Kdyby tedy touha po blaženosti nemohla dojiti svého vyplnění, přirozenost lidská by klamala a klamala

by i ten, kterýž ji stvořil, — Bůh. Ano, ukrutným by nám byl tyranem a nikoliv pánem nejvyšším dobrotivým, neboť by byl vložil v lidskou přirozenost osten, kterýž by člověka po celý život jen trapně bodal. —

Každá však blaženost jest podmíněna nějakým dobrem — ba právě spočívá v dosažení nějakého dobra a proto pravíme, že jest i ona dokonalá blaženost, po níž toužíme všichni, podmíněna dobrem — a sice dobrem takovým, kteréž by úplně vyhovělo naší touze po blaženosti tak, že by již nic nezbývalo, po čem bychom ještě mohli zatoužiti. — Zároveň také tvrdíme: jakož ona nejvyšší blaženost jest posledním cílem všeho našeho jednání, tak jest i ono nejvyšší dobro, kteréž jest právě podmínkou oné blaženosti, posledním cílem našich činů. — Dosáhnemeli tohoto dobra, pak naplníme také svou touhu po úplné blaženosti.

Tážeme se však již po onom dobru: v čem asi záleží, čím jest?

Člověk má v sobě mnoho vloh a sil, jimiž domáhá se všeho možného dobra. Není zajisté dobra, po němž by člověk netoužil, ba jakmile užítí dobro nějaké, již po něm zatouží. Protož můžeme říci, že předmětem lidské blaženosti jsou všechna dobra, kteráž by veškeru lidskou přirozenost ukojila, — neb alespoň takové dobro, kteréž by všechna dobra v sobě obsahovalo. —

Než dobra rozeznáváme různá. Jsou mnohá dobra konečná: jako na př. zdraví, bohatství, sláva, věda, umění a pod. Avšak dobra tato nemohou býti nikterak oním dobrem, k němuž směřuje naše touha, neboť teste experientia předně nejsou nikdy bez nějakého příměsku zla a za druhé nedosahují jich všichni lidé, nýbrž poměrně jen malá část — a přece všichni lidé touží po blaženosti a tudíž všichni lidé mají míti dostatečné pomůcky, aby jí dosáhli, neboť vložili Tvůrce v lidskou přirozenost nezhladitelnou touhu po něčem, musí jí také dáti dostatečné pomůcky, jimiž by ukojila onu touhu. Dobra konečná tedy nikterak nevyhovují; nejsou nikterak oním nejvyšším dobrem, k němuž naše touha spěje, ať již distributivně se berou ať kolektivně. Majíť dobra konečná meze svých dokonalostí: neobsahují v sobě všeho dobra aniž vylučují všeho zla; avšak naše touha, jak jsme pravili, spěje za dobrem všestranným, dobro tedy konečné (distributivně vzato) nemůže jí nikterak vyhověti. A totéž platí o všech konečných dobrech, i když se berou hromadně (kollekt.), neboť přidávámeli konečné ke konečnému, zůstává věc vždy konečnou, třebaš i do neskončena se protáhla. —

Dobra tedy konečná nemohou býti oním předmětem naší touhy po dokonalé blaženosti; i nezbývá nic jiného, nežli obrátiti se k dobru nekonečnému, kteréž všelikou nedokonalost od sebe odmitá a naplní jest všeho dobra, — k Bohu.

Nastává pak otázka, jakým způsobem jest možno člověku dosíci svého posledního cíle, Boha, a tím také své blaženosti?

Jelikož Bůh, nejvyšší člověkovu dobro, jest bytostí čirě duchovou, patrnou, že člověk nemůže k Bohu jinak se přiblížiti leč svými duševními vlastnostmi: rozumem a vůlí, jen těmito vlastnostmi si ho může osvojit. Rozumem Boha poznáme — a vůlí si jej zamilujeme; poznávajice Boha jaksi si ho osvojujeme. abychom se však k němu dokonale přivinuli, s ním se spojili, k tomu jest třeba činnosti naší vůle, lásky. — Blaženost pak, která plyne z poznání Boha a z lásky k němu, musí býti dokonalá, jinak by člověk ještě nebyl spokojen, nýbrž vždy výše by toužil po tom, co dokonalejšího musí tedy i ono poznání a ona láska býti dokonalou — a sice tak dokonalou, jak veliké dokonalosti dosící jest schopen člověk dle svých přirozených sil.

Pozorujeme však život přítomný, jest nám zajisté vyznati, že na tomto světě poznání Boha a láska k němu jest velice nedokonalá. — Člověk skládá se z duše a z těla jest ve všelikém svém poznání úplně vázán na smysly, poznává především bytosti věcí smyslných a přirovnáváním postupuje k všeobecným zákonům rozumovým, jimiž dále v poznání postupuje. Podobně uvažuje o vnitřných úkonech své úsoby dospívá poznání duše a jejích vlastností. Poznání pak Boha děje se tím způsobem, že člověk veden jsa zákonem kausalit y věcí nahodilých soudí na příčinu a přichází až k příčině první, kteráž jest původcem všech věcí nahodilých. A jelikož vše, co jest ve výsledku, musí také býti nějakým způsobem obsaženo ve příčině, připisuje rozum vším právem Bohu všechny dokonalosti, kteréž se jeví ve tvorstvu, jakožto příčině první odmítaje od něho jakožto od bytosti nekonečné všechny nedokonalosti věcí stvořených a připisuje mu všechny jejich dokonalosti v míře eminentní. Poznáváme tedy Boha svým rozumem jen z věcí stvořených aposteriorně soudíce z účínů na příčiny. — Jinak jej poznati nemůžeme, nebo na Boha zde neprostředně nenazíráme.

Z toho patrnou, že jest na tomto světě naše poznání Boha velice nedokonalým a že člověk i tohoto nedokonalého poznání jen s velikou námahou si zjednává, ba všem lidem ani ho nelze úplně dosíci. A podobně jest i naše láska velmi nedokonalá: člověk stále musí bojovati se zlými náklonnostmi, kterýžto boj jest zajisté velice na odpor naší lúscce. — A tak jsa nad to na světě člověk ještě podroben různým obtížím a zlům nedosahuje v tomto životě blaženosti dokonalé. — A přece tvrdíi jsme dříve, že dosažení této blaženosti musí býti možno každému člověku. Nezbyvá tedy leč přijati, že teprve v životě jiném člověk úplně blaženosti dospívá tím, že tam Boha dokonale pozná a jej si zamiluje, k němu celou svou vůlí přilne. — A jeho blaženost z toho musí pak trvati věčně, neboť kdyby i potom ji opět mohl někdy pozbyti, byl by novému velikému zlu vydán, — bázni z její ztráty, — a blaženost jeho přece by nebyla dokonalou.

Můželi tedy člověk dosáti úplného blaha toliko v životě příštím a jeli to jeho úlohou, aby se dle své svobodné vůle rozhodnul pro ono nekonečné dobro, jehož dosažení (požívání) v příštím životě bude mu právě zdrojem onoho blaha: patrnó, že tento pozemský život nemůže míti pro člověka cenu naprostou. — Nicméně však není tento život pro něj úplně bezcenným, právě tímto životem má se člověk takorka propracovati k životu budoucímu. — Božská prozřetelnost postavila zajisté člověka do tohoto světa a úkol mu zde vytkla, aby věrně vyplně zde svou úlohu po smrti teprv dosáhl blaha plného. A i v tomto životě člověku aspoň části blaženosti se dostává. Mnoho jest na světě časných dober, jichž pánem jest člověk, — avšak nikdy nesmí v nich hledati svého posledního cíle, nýbrž spíše, jak z předešlého plyne, musí je podrobovati jinému cíli vyššímu, dobru nekonečnému, své dokonalé blaženosti. — A v tom záleží úloha člověka na světě, kterýž jest jen průpravou k dokonalé blaženosti v životě příštím. — Než člověk jest bytostí obdařenou rozumem a svobodnou vůlí. Jest mu tedy úplně volno, chteli skutečně považovati dobra tohoto života za pouhé prostředky k blaženosti nejvyšší čili nic, a dle toho jest jeho jednání správnó nebo nesprávnó.

Pozorujeme tedy již zde jakési známky mravního řádu jakož i normy samé, kteráž jest řiditelkou mravných skutků. — Přístupme však bliže. Že vskutku jest rozdíl mezi dobrým a zlým v našem jednání, jest nepopíratelnó; ano tvrdíme, že rozdíl mezi skutky dobrými a zlými jest objektivní, t. j. nezávislý na subjektivním mínění jednotlivců, dále vniterný, t. j. spočívající v jestotě věci samých, nezměnitelný a všeobecný. Tak na př. urážka božstva, zrada rodičů, manželství rodičů s dítkami a podobné skutky vždy a u všech národů byly něčím zlým. Kdyby však nebylo rozdílu mezi dobrým a zlým, pak nelze zjev tento vysvětliti, neboť lidské zvyky a zákony jsou dle různého stupně vzdělanosti lidstva velice různé. A na obrat opět některé ctnosti, zvláště v abstrakci, také bývaly povždy a všude za skutky dobré, ctnosti, považovány, (ač provedeny jsouce v konkrétním případě mnohdy dle různých okolností ani jména ctnosti nezaslúhovaly), na příklad spravedlnost, úcta k rodičům a božstvu a j.

A kdyby nebylo rozdílu mezi dobrým a zlým, pak vskutku nevíme, jak vysvětliti výčitky lidského světomí, kteréž u všech lidí se ozývají, dopustili se vědomě něčeho zlého. Říká se sice, že svědomí jest výsledkem výchovy a všeobecného mínění té které krajiny; lze ovšem svědomí hodně rozšířiti a třebaš i uspáti tak, že neozývá se vždy, kdy by se ozývati mělo, — ale úplně zničiti je nelze. A kdyby bylo pouze výsledkem výchovy, dílem pouze lidským, nebylo by dostatečného důvodu, proč by člověk, stávali se mu nepohodlným, nemohl se ho zbýti. — Jest tedy skutečně objektivní a vniterný rozdíl mezi dobrým a zlým, jakož i materialisté aspoň v praktickém životě přiznávají.

Jakým způsobem bylo by však možno vysvětliti si rozdíl mezi dobrým a zlým, kdyby nebylo jistého měřítka, jisté normy, dle níž lze posouditi, co jest vlastně dobrým a co zlým, jest nepochopitelné. Žítí dobře znamená zajisté dle všeobecného přesvědčení asi tolik, jako žítí dle rozumu, — žítí tak, jak káže rozum. Třeba tedy jistého měřítka rozumem poznaného. A jelikož tedy rozdíl mezi dobrým a zlým jest úplně objektivní a všeobecný, patrné, že i ona norma mravných skutků musí býti úplně objektivní, nezávislá od subjektivního mínění, a všeobecná, pro všechny lidi stejná. — Jest říditelkou našeho jednání, ukazuje nám, co jest vlastně mravně dobrým a co zlým.

Tázeme se dále, co jest vlastně onou normou? V tomto životě nezbytně jest nějaký přirozeně mravní řád, neboť, jak svrchu jsme pravili, jest člověk již svou přirozeností veden k tomu, aby šel k poslednímu cíli, k Bohu. Jsou zde předně členové, — lidé, — a za druhé účel, k němuž všichni členové spějí, — nejvyšší dobro. Dosažení tohoto účelu, jak již dříve jsme ukázali, musí býti lidem možno; a protož můžeme tvrditi, že lidé musejí býti mezi sebou tak sestaveni, aby činy jedněch nerušily činů druhých, nýbrž aby všichni ve svém sdružení jednotně spěli k svému poslednímu cíli. — A tak sám sebou se nám namlívá třetí podstatný člen každého řádu, jistá dispozice, kterou sloučení jsou lidé v jednotný celek za tím účelem, aby svého společného cíle došli. — Jest tedy v tomto životě přirozený řád a sice řád mravní, jelikož lidé jsouce bytostmi inteligentními úplně svobodně spějí k poslednímu cíli.

Jsouli však členové nějakého pořádku podle jisté dispozice k společnému cíli seřadění, pak musejí býti k sobě postaveni v určitých vztazích, v nichž právě pořádek konkrétně se jeví a také se uskutečňuje. A totéž platí i o řádu přirozeně mravním: Lidé musejí býti k sobě postaveni v určitých vztazích, kteréž takorka v jich přirozenosti jsou uloženy; a právě v těchto vztazích musí se onen přirozeně mravní řád uskutečňovati. A nechybíme, tvrdíme, že právě tyto vztahy,¹⁾ jimiž se jeví mravní řád, jsou nejbližší normou našich mravních činů: Jen tehdy jest nějaký čin mravně dobrým, souhlasí-li s těmito vztahy, odporují-li jim, jest mravně zlým. Výrok svůj můžeme dokázati takto: Kde jest nějaký řád, tam musejí jeho členové jednati jen dle určitého způsobu, aby dosáhli svého cíle. Kdyby nejednali dle těchto vztahů, pak by sám řád rušili a kazili. Aplikujeme vše na řád přirozeně mravný: Způsob, dle něhož všichni musejí jednati, jsou také ony vztahy, v nichž lidé žijí, dle nich tedy jest jim jednati, chtějí-li dosíci svého cíle.

Pravili jsme také, že norma skutků mravných musí býti objektivní, nezměnitelná a všeobecná. A takovou normou jest vskutku onen přirozeně mravní řád ve svých vztazích: Jest normou objektivní,

¹⁾ Nerozumíme těmito vztahy vlastně nic jiného, leč to, co přirozeným zákonem se nám ve skutečnosti předpisuje.

založenou v řádu přirozeném, nezávislou úplně na subjektivním úsudku jednotlivcův a jest také normou nezměnitelnou a všeobecnou, neboť jest pro všechny lidi.

Avšak tato norma našich činů není normou jedinou. Všechny věci stvořené nejsou vlastně ničím jiným, leč odleskem idejí Božích, — Bůh totiž poznáváve svým rozumem svou nekonečnou podstatu také ji poznává, jak a pokud jest zjevitelna na venek. A tím povstává idea v rozumu božském, jejíž obrazem, (čili, jak svrchu jsme pravili, jejíž odleskem) jsou všechny věci stvořené. A jakož vše, co jest stvořeno, jest ideou uskutečněnou (bytostí dle vzorných idejí božských), totéž platí i o řádu přirozeně mravním. Bůh myslil jej již od věčnosti — a v čase ve skutek jej uvedl, jest tedy i přirozeně mravní řád odleskem ideje božské a jelikož všechny ideje jakožto myšlenky sídlí v rozumu, mohli bychom také poslední a nejvyšší normu svých mravných činů klásti do rozumu božského. — Jelikož však obsahem těchto idejí není nic jiného, leč podstata boží, pokud ji Bůh poznává jakožto napodobitelnou na venek a jelikož rozum a podstata boží jedno jsou, můžeme říci, že poslední normou našich mravných činů jest boží podstata.

Rozeznáváme tedy normu dvoji: bližší, založenou v řádu přirozeně mravním a vyšší, založenou v Bohu.

Náš výrok však setkává se s mnohým odporem: Jest mnoho teorií, kteréž hledají normy mravnosti a zvláště poslední docela jinde nežli v podstatě boží. Nemůžeme o nich ovšem jinak souditi, nežli že jsou úplně nesprávnny, což pokusíme se aspoň na některých ukázati.

Někteří tvrdí, že poslední normou našich mravných skutků jest jediný lidský rozum, kterýž jest úplně v této příčině nezávislým na bytosti vyšší: Rozum jest svrchovaným pánem předpisujícím vůli zákony, jimiž všeliká mravnost jest podmíněna. Vůli pak neponechává se nic jiného, nežli aby se jeho zákonům podrobila. neboť jen tehdy, podrobili se jim, dosáhne člověk vskutku nějaké mravnosti. (Kant.)

Že by však lidský rozum byl poslední normou mravnosti, o tom právem pochybujeme: Předně jest rozum lidský něčím toliko subjektivním a kdyby byl poslední normou všeliké mravnosti, zmizel by úplně objektivní rozdíl mezi dobrým a zlým. A za druhé poroučel by jen rozum jako nejvyšší pán imperativem kategorickým — a vůle se mu má úplně z jakési úcty podrobiti. Tázeme se však, zůstávali tu ještě vůle svobodnou, čili nic? Nenili více svobodnou, pak nastává jen fysická nutnost a o mravnosti nemůže býti ani řeči; jeli však svobodnou, není důvodu, proč by se musila zrovna tak otrocky samojedinému rozumu podřizovati. Odkud to, že najednou nabývá rozum tak veliké moci nad vůlí? Myslíme, že by se vůle mohla vším právem od rozkazů rozumových dispensovati, neboť nepochopujeme, proč by byla vázána poslouchati rozkazů toho, jehož moc jest jí úplně neznáma. Nemusili však vůle úplně vším právem

poslouchati příkazů rozumu, nemůže býti rozum poslední normou mravnosti. Ostatně sám rozum by nám asi těžko odpověděl na otázku, kdybychom se ho optali, proč poroučí právě to či ono — a ne něco jiného? Odpověď by mohla nanejvýš zníti: Jest to již jedenkrát tak ve mě. Vše zůstalo by asi divnou hádankou.

Jiným nesprávným tvrzením jest opět mravní sensualismus, který stanoví, že některým smyslem poznáváme, co jest vlastně mravním dobrem a co zlem. Empirista Shaftesbury rozeznává v člověku trojí náklonnosti: Jedny spějí za blahem společným, druhé za blahem osobním a třetí konečně odporují oběma předešlým. Poslední, jsouce na odpor blahu i společnému i osobnímu jsou vlastně vždy zlémi. obě třídy předcházející jsou buď dobrými anebo zlémi dle toho, nepřevládá-li jedna na úkor druhé. Přednost mají ovšem náklonnosti, které spějí k blahu společnému, avšak nejsou tak mocny, aby potlačovaly náklonnosti řádu druhého. Poznávají pak meze, kam až smí spěti ono provádění dobra všeobecného anebo také osobního, učí nás mravní instinkt, kterýž jest mravním smyslem. Dle toho by nebyl tento mravní smysl poslední normou, nýbrž jen kriteriím mravnosti a normou nejbližší. A přece mluví se o tomto mravním smyslu jako o normě poslední. (Hutcheson.)

Učení tomuto nelze víry přiložiti, neboť smysl vůbec nemůže býti normou mravnosti ani poslední ani nejtližší. Žádný smysl nemůže nám udati objektivní a vnitřní rozdíl mezi dobrým a zlým, neboť každý smysl postřehuje jen jednotlivé předměty, pokud na něj působí. Bývá ovšem s jeho postřehou také spojen nějaký pocit — ale úplně subjektivní. Mnohá věc, co působí příjemně na smysl, jest úplně zlá a nemravna — a naopak mnohé dobro jest pro smysl nepříjemno. Konečně smysl sám nemůže si nikdy utvořiti nějaký soud, jimž by poznával, že něco v sobě jest buď mravně dobrým, anebo mravně zlým, neboť veškerá soudnost jest jen rozumu zůstavena.

Nemůžeme pak také nikterak tvrditi, že by byl Bůh tak stvořoval lidský smysl, aby úplně souhlasil s objektivním řádem mravním. Dokázati toho alespoň nikterak nemůžeme, neboť nikterak nemůžeme svým rozumem tuto konformitu našeho smyslu s mravním řádem proniknouti. A konečně kdyby byl Bůh něco podobného učinil, byl by zajisté nějakým způsobem lidem ukázal, že některý smysl jest našim říditelem všeliké mravnosti, avšak, jak ze zkušenosti víme, toho není.

Materialisté činí poslední normou všeliké mravnosti užitek a prospěch lidí. Jen to, co jest užitečno, jest mravně dobrým, co však jest škodlivé, jest mravně zlým. Protož každý, chceti býti mravním, musí se jen za svým prospěchem a za ukojením svých smyslných žádostí hnáti. Tím se ovšem nevylučuje okolnost, že by člověk mohl přispěti také jiným k blahu — a v tom by asi záležela »ctnosť.« Člověk žije opět mezi lidmi a potřebuje jich pomoci. Prokazují jim dobré, tím si je získává, zabezpečuje si svůj prospěch. Není

tedy v tomto smyslu ctnost ničím jiným, leč chytrostí, kterou dovede člověk jiné získati pro svůj užitek.

Zákony dává si lidská společnost, ale jen za tou příčinou, aby jími upevnila opět svůj prospěch všeobecný a zároveň se ochránila všeho zla, kteréž by jí jednotlivci mohli připravití. Avšak zákony nevážou žádného ve svědomí, nýbrž člověk, dovedeli se jim obratně vyhnouti, může tak zcela dobře učiniti, — jen musí hledět, aby se vyhnul všemu konfliktu s policií, neboť tím by připravil sám sobě zlo, jednal by proti svému prospěchu, bylo by tedy jeho jednání nemravním. Dokázali jsme však, že norma mravnosti musí býti objektivní a všeobecnou, a objektivnosti se této normě úplně nedostává: Kolik lidí, tolik různých norem, neb každý žene se jen za svým subjektivním prospěchem.

A kdežto dle všeobecného lidského přesvědčení člověk jest mravným, ovládali rozumem svou vůli — a zvláště své nižší smyslné žádosti: dle učení materialismu je rozum otrokem smyslnosti. Smyslnost po něčem touží a rozum musí vymýšleti různé cesty, aby její touha se vyplnila. Kdyby chtěl rozum smyslné žádosti nějak omezovati, působil by proti mravnosti.

A jelikož každý čin jen potud jest mravným, pokud směřuje k vlastnímu prospěchu, patrné, že každému člověku jest úplně volno použití všech prostředků, jen aby svého cíle dosáhnul, — ano, chteli mravně jednati, musí všech prostředků použití, — proklamuje se zde věta: »úcel posvěcuje prostředky.« Že tímto způsobem zahajuje se boj všech proti všem, že se úplně ničí lidská společnost, jest na bile dni.

Ovšem tomuto krajnímu zlu hodlají se materialisté vyhnouti tím způsobem, že prý se ustanovují státním zákonem jisté meze, které nikdo nesmí překročiti, aby se alespoň společnost lidská udržela: Povstává takto jakási státní morálka, kteráž se snaží podávati objektivní rozdíl mezi dobrem a zlem.

Tohoto účelu však zákony nikdy nedosahují. — Jsouce spíše výronem subjektivního mínění (třebas i více lidí) mohly by snadno prikazovati i to, co jest mravně špatno.

A pak každý lidský zákon řídí toliko zevnější jednání, do nitra však nikterak nesahá. Dostačovalo by tedy k mravnosti, aby člověk pouze zevně plnil, co zákon předpisuje, třebas by i uvnitř něco docela jiného si žádal. Ano, pranic by to nevadilo, kdyby člověk také všemožné cesty si vymýšlel a po nich i proti zákonu hleděl dosíci toho, po čem touží, vždyť prospěch jest nejvyšší normou mravnosti.

A konečně uráží patrně tato theorie i lidskou důstojnost a všechna pravidla zdravého rozumu. Kdežto povždy lidstvo kladlo největší váhu na duševní život, v němž právě lidská důstojnost se označuje, odstraňuje materialismus tento znak lidské důstojnosti a

staví člověka na roveň tvorům nerozumným; člověk jest k mravnosti fysicky nucen jen materiální převahou, kteráž spočívá v zákonu a jeho obhájcích: v policii a soudu a jediný strach jest motivem veškerého jednání.

Katolická církev u národů romanských.

(Úryvek ze článku: Církev kat. u národů evropských.¹⁾

Jan Sládeček.

Římskokatolická církev oprávněna jest k názvu církve všeobecné nejen svým cílem — určena jsouc pro všechny národy, ale také již skutkem, objímajíc téměř všechny národy v lůně svém. Ethnografové ovšem majíce na zřeteli, že v církvi katolické především národové romanští jsou zastoupeni, nazývají církev naši církvi romanskou tak, jako církev protestantskou zovou církvi germanskou a církev pravoslavnou církvi slovanskou, protože v oné nejvíce národové germanští, v této pak národové slovanští jsou zastoupeni. — Avšak církvi katolické přívlastek »církev romanská« nenáleží v tak obmezeném smyslu, jako protestantismu a pravoslavi názvy církve germanské a slovanské, nebo, pozorujeme Evropu, v církvi katolické zastoupeni jsou, třeba někde v nepatrném počtu, i ti národové, kteří z větší části se hlásí k protestantismu nebo ku pravoslavi, kdežto u mnohých a to mocných národů v Evropě protestantské a pravoslavné náboženství naprosto jest vyloučeno. — Aby rozsáhlost církve katolické v Evropě a poměr její k národům evropským byl objasněn, budiž zde učiněn stručný nástin náboženství všech evropských národů, při čemž zvláště stav katolické církve a povaha. sídla i velikost katolických národů budtež vytknuty, u jinověreckých pak národů jen potud, pokud to přispěti může k většímu objasnění poměru církve katolické k národům nekatolickým; postup pak náš při tom řídití se bude oním známým rozdělením národů evropských ve tři velké kmeny: romanský, germanský a slovanský. Konečně zmínka se stane i o těch národech, kteří k žádnému z těchto kmenů se nečítají.

Národové romanští.

Křesťanské náboženství hlásáno bylo Římanům nejprve v těch krajinách, kde nyní Římanům jejich nejbližší potomci, *Vlachové*, svá mají sídla. Národ ten čítaje ne úplně 30 mil. hlav bydlí na celém poloostrově italském, na ostrovech Sicílii, Sardinii a Korsice, ve francouzských zemích v Savojsku a Nizze, v jižním Švýcarsku, zvláště v kantonu tessinském a valliském, v jižním Tyrolsku,

¹⁾ Z „Liter. Jednoty bohosl. čes. v Litoměřicích.“

v rakouském Přímoří a v pobřežních městech Dalmacie a hlásí se vesměs k náboženství katolickému. Náboženství své přijal jako dědictví od těch, kteří je slyšeli z úst knížat apoštolských: sv. Petra a Pavla, a zachoval si náboženství ono, pro něž jeho předkové v kolosseu a mučirnách římských byli krváceli. Dávnověkostí, v níž Vlachové s náboženstvím křesťanským se seznámili, a primatem biskupa římského nabyt národ vlašský ve svých duchovních představených zvláštních privileji a výsad, ve světě pak katolickém nabyt největší důležitosti, která jen tehdy byla zmenšena, když vláda francouzská držíc papeže v Avignonském zajetí zjednatí usilovala národu francouzskému převahu ve světě katolickém. — Kdykoli náboženství křesťanské nějakým národem bylo přijato, vždy bylo mu podstoupiti zápas s mnohými takorba národními zlovyky toho kterého národa. A tak bylo i u Vlachů. Přijali zajisté náboženství čisté od pokřtěných Římanů, za to ale přirozenou svou povahou podmíněnou vlastnostmi své otčiny vedeni jsou k mnohým zlovykům, jež zcela odstraniti ani náboženství katolickému se dosud nepodařilo. Dosud jest jižní Vlach pověstným svou úskočností a podlostí. Vlach lombardský dosud znám jest svou prehlivostí a hněvivou povahou. Úrodná země sváděla Vlacha k lenivosti — a málokterá země stížena jest tak lidem žebavým jako Itálie, zvláště velká města (Neapol) oplývají lidem toulavým, zahálejícím. Podnebím vlašským podmíněna jest i živá povaha Vlachova, která spojená jsouc s velikou obrazností vodila sice Vlacha do chrámu všelikeho krásného umění: sochařství a stavitelství, řezbářství a malířství, hudby a básnictví, avšak, táž povaha vedla jej také k činům špatným, zločinným; neboť známo, že loupežná dobrodružství a krveprolití u Vlachů nejsou řídkým úkazem. Až dosud hory Apeninské skýtají útulek loupežným četám, dosud obyvatelé Abruzzi a ostrova Sardinie oddáni jsou neobyčejné surovosti. Že dosud se nepodařilo náboženství katolickému vady ty z národa vlašského odstraniti, toho příčinou jest jednak hluboce vkořeněná, k těmto skutkům náchylná povaha Vlachova jednak i špatné vzdělání lidu obecného. V žádné zemi evropské není tak úžasný rozdíl mezi vzděláním lidu vznešeného a obecného jako v Itálii. Itálie slyne četnými universitami, honosí se velikým množstvím středních škol ale velmi pokulhává za ostatními zeměmi vzdělanými ve školách obecných. Vzdělání lidu obecného se zanedbává a tím se zanedbává i vzdělání náboženské. Lid vlašský, zvláště venkovský, tone v pověrách. Zdá se, že větší vliv na dítě u vzdělání náboženském dopřán jest pověřivé matce než katolickému knězi. — Povaha Vlachů liší se od povahy starých Římanů; jakož Vlachové nejsou čistými potomky Římanů, tak na mnohých místech jak v povaze tak v řeči Vlachů poznati lze vliv cizích národů, kteří v Itálii kdysi měli nadvládu, zvláště: Ostrogothů, Řekův a na Sicilii i Arabů. — Lid vlašský zůstává věren katolickému náboženství, ačkoliv zhoubné učení anarchistův již dosti půdy nabylo u lidu pracujícího ve velkých

městech živeno jsouc veřejným pošlapáváním církevní auktority světskou mocí italskou.

Na počátku nového věku veliký vliv na dějiny katolické církve měl národ *španělský*, Vlachům mluvou nejbližší národ romanský. Národ ten čítaje v Evropě přes 15 mil. obyvatel bydlí na poloostrově pyrenejském a ostrovech balearských a hlásí se vesměs k církvi katolické. Jest nekatoličtějším národem na zemi, k náboženství svému lne celou duší svou, vytýká se mu katolický fanatismus: nerad trpí u sebe jinověrce a dlouho trvalo, než cizincům jinověrcům svobodu vyznání ve vlasti své dovolil. Náboženským střediskem národa španělského jest Toledo nad Tajem, proslavené četnými synodami církevními, kdež také primas španělský své sídlo má; posvátným pak místem pro Španěly jest hrob svatého apoštola Jakuba v S. Jago de Compostella, kamž z celých Španěl četné zástupy putují. U žádného národa není úcta k Bohorodičce tak rozšířena a tak velika jako ve Španělech a světový řád, který mimo úřad kazatelský vytkl si za účel pěstovati úctu marianskou zvláště pobožností růžencovou, řád dominikánský, má původ svůj z tohoto národa. — Avšak Španělové, ačkoliv tak lnou k náboženství katolickému, přece ještě neodložili povahy duchu katolickému naprosto protivné, povahy prudké, prchlivé, mstivé, která se neštítí ani krve. Povaha tato učinila a činí dosud národ španělský národem nešťastným, který prolévaje svou vlastní krev sváry a boji domácími zničil svou velikou moc a bohatství a podnes sama ochuzuje vlast svou často pustoše. Není snad ve veškerém Španělsku jedině píď země, která by nebyla skropena lidskou krví, krví synů svých. Tak bývá zaveden Španěl vášní svou, že jí i statek nejdražší obětuje, tak jí bývá zaslepen, že v jistou záhubu se vrhá, ačkoliv jinak vyniká neobyčejnou bystrostí a soudností ducha. Jižní Španěle ukazují povahu poněkud Arabům podobnou, zvláště v Andalusii a Granadě, kde Arabové nejdéle panství své udrželi a kde posud skrovničký počet jejich pokřesťaněných potomků se zachoval, kteří přes to, že křesťanství přijali, ne právě křesťanským zvykům jsou oddáni

Společně se Španěly bydlí na poloostrově pyrenejském národ *portugalský*, rovněž národ romanský, který mimo království portugalské bydlí též ve španělské provincii Galicii a veškerým počtem svým (4½ mil.) hlásí se k církvi katolické. Národ ten velikých zásluh si získal o církvi katolickou rozšiřuje víru její ve svých osadách východoindických. — Králové portugalsí obdrželi r. 1749. od papeže titul: »rex fidelissimus.« Vrchním duchovním hodností národa toho jest titulární patriarcha lissabonský, ačkoliv titul primasa říše má arcibiskup v městě řečeném Braga.

Nejmocnějším a nejčetnějším národem romanským jsou *Francouzové*, jichž mluva jest mateřtinou více než 38 mil. lidí v Evropě. Francouzové jsou národem katolickým a jen asi 300.000 Francouzů hlásí se k reformované církvi evangelické a to ponejvíce v městě

a okolí genevském, kde sekta kalvinská měla svůj původ. Geneva jest nejjihnějším městem protestantským a proto zvána jest protestantským Římem. — Národ francouzský svou mocí a silou mnoho mohl prospěti církvi katolické a římsí papežové veliké naděje skládali v národ, který často ve světě politickém měl nadvládu. — avšak stalo se jinak! Vrtkavá politika francouzských vládařů časem sice se ukazovala příznivou církvi katolické, avšak často osudně zasáhla i v nejsvětější práva církve. ba i její nejvyšší hlavu několikrát znesvětila. Tak bylo ve středověku, tak bylo i za věku nového, zvláště na konci předešlého století — a ani přítomná doba není ve Francii církvi katolické příliš přízniva. Francouz ve všem miluje výstřednost, vedle čirého atheismu vytýká se mu náboženská přemrštěnost. Ačkoli však národ francouzský jest ve světě rozkřičen jako národ nevěrecký, přece nikterak nesmíme úsudek ten o veškerém národě vysloviti! Nezapomínejme, že národ francouzský vždy se posuzuje dle svého hlavního města, dle Paříže. Toto město vždy mělo veliký vliv na osudy a dějiny jeho, vždyť má veliký vliv i na mravy a zvyky evropské. A toto město jsouc městem přepychu, marnivosti, lehkomyšlnosti a neznabožství bývá příčinou, že s ním bývá odsuzován veškeren národ, kdežto jádro lidu francouzského jest v pravdě katolické, vždyť právě v nynější době nejvíce francouzských mladíkův oddává se svatému povolání misijnářskému a veškery podniky směřující k rozšíření víry katolické jsou hmotně nejvíce podporovány národem francouzským. Francouzové belgičtí velmi veliké oběti přinášejí vydržující soukromé školy katolické, jichž počet vedle škol státních bezkonfessijních jest velmi značný. Národ francouzský má po národu vlašském největší počet duchovenstva. zvláště Francouzky vynikající vřelou zbožností četně věnují se stavu řeholnímu tak, že počet řeholnic ve Francii rovná se počtu kněžstva, čehož není v žádné zemi katolické. — Jako Paříž jest místem indifferentismu, vlažnosti náboženské, tak zase ohniskem katolického života ve Francii jest město Lyon. Hlavní vadou Francouzovou jest vrtkavost, lehkomyšlnost, nerozvážnost: Francouz bývá snadno unášen dojmy zevnějšími a toť příčinou tak náhlých a neuvěřitelných převratů ve Francii jak politických tak náboženských. Konečně podotknouti sluší, že Francie osvojuje si protektorát nad katolickou církví, zvláště v Asii a v Africe, a práva toho si úsilovně hájí, ač tak činí jen z příčin politických a více méně sobeckých.

Mimo dosud jmenované národy romanské jest ještě jeden národ, který se honosí býti potomkem Římanů, který však i vlastní i věrou od svých soukmenovců jest oddělen. Jsou to *Rumuni*. Národ ten bydlí ve východní Evropě na dolním Dunaji, — ve Valachii, Multanech, a v rakouských zemích: v Sedmihradech, v jiho-východních Uhrách a v Bukovině. Čítaje ne úplných 8 mil. vyznává pravoslavi. Jest to jediný národ romanský nekatolický, jenž s východní Evropou stržen byl v osudné církevní schisma. Roku 1697.

podářilo se část sedmihradských a uherských Rumunů spojití s církví katolickou tak, že až dosud něco přes 800.000 Rumunů s církví katolickou jest sjednoceno, jichž duchovní hlavou jest biškop v Blažejově v Sedmihradech.

Z veršů Josefa Díka.

Černé písně.

Černé písně šumí:
list se chvěje, list se třese,
těžký mrak se dolů nese.
Kdo těm písním porozumí?

Stíny: večer zvoní,
topol skáče, vítr piští,
vlnu letnou skály tříští,
po hlavě skal vír se honí.

Vlna letí v předy,
zas se plouží, kypí, pěni, —
nikde klidu, konce není.
Ó jak zuří proud ten šedý!

Tajné písně šumí:
list se chvěje, list se třese,
těžký mrak se k nebi nese. —
Kdo těm písním porozumí?

Rozpukly se ledy.

Rozpukly se ledy na horách,
potoky jášaly na horách;
zašuměly nad studénkou bory,
vedle skály povznesly se chory —
prvosenky.

Nad hlavou mi rozvlnil se teplý dech,
zatočil se nad údolem teplý dech,
ve paprsků zlatých, snivé lety,
zlaté chví se vstříc mi choré květy —
prvosenky.

Skřivan výše křídlem třepe,
v píseň, novou píseň třepe,
mladé nádro bolně kyne,
ruka k srdci květy vine —
prvosenky.

Ballada v jeseni.

Pojď, hochu, slzy krápej. vysuš hned
a vlhký směle ke mně zdvihni hled:
Viz, tam kde v mlhách dumá skalná stráně,
jí v klínu šumí les. Ó pojď již, pojď,
pohádku vím, — sem přikloň k nádru skráně
a osuš líc!

Tam byl jsem králem, tam mně sbělel vlas,
já v skalách bydlel, kde tak plno kras:
stín nad jeskyní syt byl vůní buků,
zněl písni les, byl jeden šumný ples,
na tisíc bylo květů, zlatých puků. —
Nuž, zdvihni skráň!

Mně potok žvatlal; byl jsem šťastím jist,
kdy skles' mně ve klin buku zlatý list,
já plesal bohat, — snivotivé děcko, —
kdy víc jich padlo na hedvábný vřes!
Ó, hochu, spadlo brzy listí všecko!
Již nešťkej, slyš!

Pak pokryla se zlatem celá pláň,
cítňá mi přišla podívat se luň,
ptáčata plaše roznášela hlasy,
že — hyne pode zlatem něžný květ.
Kol bylo vzděchů, — co tam bylo krásy!
Ty svíráš ret? —

Proč chtěl jsem zlata!? proč jsem zakryl slech,
kdy ptáče bolný tiklo vzdech!
Já, — kníže, plakal, odeslo mi ptáče,
mé vzdechy vitr nes', — mé city — roje mlh!
mech zvlhl pode bukem z pláče:
Ha, kloníš šij?!

Chci květ, chci květ ať květem kryt jest dol,
můj těžký jest a silný můj bol
a pusta moje skrář. — Mrak snes' se níže
a — bílý květ mi padl na šedivou skrář,
byl chladný. — Jak teď srdce moje víže,
bych zaplakal!

Josef St. Dítě.

Kterak snaží se materialisté vysvětliti duševní život?

(Úryvek ze článku »Svoboda základem lidské společnosti.«)

František Perka.

Materialisté uznávají pouze hmotu zavrhujece duši jakožto něco nehmotného, od těla odlišného; veškeren psychický život lidský jest jim funkcí ryze organickou a fyziologickou, od ustrojení a útvaru atomů mozkových úplně odvislou. Dělíme je ve dvě hlavní skupiny: Materialisty hrubé, čiré a mírnější. Hrubí materialisté znají pouze fyzické a chemické síly a považují veškeren život a jeho úkazy za výsledek nárazu, tlaku, přitahování a odpuzování hmotných atomů: mírnější připouštějí kromě hmoty již jakousi životní sílu, jež se jeví v jednotlivých organismech, a duší jest jim činnost mozku nebo mozkových orgánů.

Že v obojím případě nemůže býti o svobodě vůle ani řeči, jest zřejmo: Hrubý materialismus klade původ lidských představ, pudů a chtění jediné ve qualitu a quantitu částic mozkových tak, že každý akt vůle jest jimi vymezen s takovou nezbytností, s jakou pohybuje se kámen ke středu zemskému; jemnější materialismus pravi, že všechny žádosti se namítají člověku předměty a příhodami vnějšího světa, jež tvoří v těle i v duši lidské každého okamžiku jistý, určitý stav. Gravitační síla plynoucí ze stavu tohoto neodolatelný dává směr všem lidským pudům a náklonnostem při jejich ukájení, při ubahování existence tím, že osvojuje si, co jí individuálně prospívá neb odpuzuje, co jí škodí, nenilí jí na závalu příčina ještě mocnější na př. nějaká fyzická síla, zákony vydané na ochranu lidstva, strach před trestem, poškodilí cizí práva atd., což vše zde onde člověku při jeho chtění a jednání vnucuje úchytku od povšechného onoho směru.

Hlavními zástupci moderního materialismu jsou: Büchner, Vogt, Moleschott, Czolbe a jiní, kteří všichni svorně zaměňují činnost duše za pouhou funkci mozku a různí se od sebe jen v určení vztahu duše k mozku. Moleschott stotožňuje duši s mozkiem úplně, myšlenka jest pouhou fosforescencí mozku; Vogt vyhláší, že nedůsledně poměr

tento jednou jako poměr pouhé činnosti svalu ke svalu jinému, podruhé jako poměr žluči k játrům; má tedy duši za výplod, produkt mozku. Büchner považuje duši za pouhý nehmotný účín plynoucí z kombinace látek hmotných jistými silami a vlastnostmi opatřených. Czolbe snaží se vyvoditi prvky, z nichž duše se skládá z jakýchsi fyzických pohybův a pocitů; sebevědomí prý má svůj vznik v kruhovitém pohybu v mozku.

Uvedeme některé výroky předních zastanců materialismu, jež nám nejlépe trest jejich učení osvětlí. Tak praví Vogt: »Každý přírodopyscec, který správně myslí, dospěje nezbytně k názoru, že všechny tak zvané činnosti duševní jsou pouhou funkcí mozkové látky, nebo cheili to poněkud hrubě pověděti, že jsou myšlenky k mozku asi v takovém poměru jako žluč k játrům, anebo moč k ledvinám. Sebevědomím jest život a byt; existence samo o sobě a pro sebe sebevědomí nemá. Kdežto nekonečnost ve své částce i v celém svém rozsahu mlčky a pokorně se podrobuje zákonu, má se snad nepatrná funkce pouhé částčky celku jedině proto, že se nazývá sebevědomím a tvoří podklad naší domýšlivosti, samojediná bouříti tvoříc druhý svět na posměch prvni mu?«

Podobně di Noack: »Duši lidského těla jest nervová soustava.«

A Wiener: »Jako žár hořícího tělesa povstává z chemického spojení tělesa onoho s kyslíkem, podobně myšlenka jest výsledkem pohybu a to chemického rozkladu některé mozkové části. Žár není totožný ani s hořícím tělesem ani s kyslíkem ani s tím, co z hoření povstává, nýbrž jest pouhým pohybem, kmitáním oněch látek: podobně není myšlenka ani mozkiem ani jeho částí ani před chemickou proměnou ani po ni, není vůbec žádnou látkou, nýbrž pohybem její.«

Materialismus jest reakcí proti abstraktnímu pantheismu školy Heglovy, jež nemajíc pevného podkladu v životě skutečném ztrácí se v metafyzických nemožnostech. Ta okolnost tedy a neobyčejný rozvoj věd přírodních byly příčinou rychlého rozšíření se materialismu. Mnohé vskutku překvapující výzkumy a nálezy exaktních věd (pára, elektřina, zdokonalení technických prostředkův a jiné) upevnily jednak vládu člověkovu nad přírodou jednak osvětlily mnohé dosud temné otázky života duševního a tělesného — a tu v opojném rozechvění prvních úspěchů mylně se mnozí domnívali, že bude již lze všechny záhady uspokojivě rozřešiti.

Nuže zda podává materialismus člověkovu náhradu za to, co mu bere, zda plní to, co slibil? Zdáli odpovídá na otázku, jež vzdělanci i nevzdělanému mnohdy bezděky na mysl se vřítají: odkud jest, proč jest zde — a zda smrtí končí veškeren náš život?

Již v principu svého učení trpí materialismus nedůsledností, neboť uznáváje jen to, co se dá měřiti, vážiti a hmatati, vychází přece z atomův, ač jich ještě nikdo neviděl, nezvažil. A podobně jest tomu i s jinými jejich vymoženostmi: chtějíce vysvětliti život duševní nemohou znázorniti ani úkazů bytostí organických a nevy-

tvorili dosud v chemických svých laboratořích ani jediné života schopné buňky ani živočišné ani rostlinné. Povstává sice ze směseniny draslového louhu a kyseliny dusičné krystalový ledek, nikoli však něco organického. Hypothese prvoplození (*generatio aequivoca*), která hlásá, že z látek neorganických samočinně vzniknouli mohou bytosti organické, jest již dávno překonaným stanoviskem a nezastává jí nikdo, komu jde o skutečný vědecký důkaz, neboť se ukázalo, že důvody, které dosavade na potvrzenou její byly uváděny, jsou úplně planými. O parazitických zvířátcích na př., jež žijí v těle lidí a zvířat (*Entozoa*), dokázali Siebold, Küchenmeister, Leukart a jiní, že nepovstávají ve vnitřnostech prvoplozením, nýbrž že byvše do těla již jako živé zárodky potravou nebo jinak doneseny nalezají tam dostatečné podmínky svého dalšího vývoje. Podobně mluví Leukart, Helmholtz, Engelmann a Pasteur o nálevnicích; totéž platí i o bakteriích různých nakažlivých nemocí na př. cholery, neštovic, záškrtu atd. Häckl uváděl také na potvrzenou učení svého o prvoplození organickou jakousi bytost, na dně mořském žijící a nazvanou »*Batbybius*«, avšak pozdější výzkumy ukázaly, že jest to zcela jednoduše zhuštěný roztok mořských soli zvláště sírníku vápenatého. Plnou měrou tedy platí věta »*omne vivum ex vivo*«, nebo, jak Virchow praví: »*omnis cellula a cellula*« — a jediný Bůh dává a bere člověku život.

Ano věda přírodní jest dosud tak malomocnou, že neví ani, z čeho chemicky se skládá ona bílkovitá látka (*protoplasma*), jež vyplňuje každou buňku; všechny vědomosti její v té věci v tom pouze jsou zahrnuty, že přírodopytci Pokorný a Lövy našli v *protoplasme* skupinu aldehydu, jež s odumíráním buňky také mizí.

I materialisté pocítují, že se tu nedá nic tvrditi a zároveň také dokázati, a proto jen jako mimochodem utíkají se k jiné hypotese, že prý totiž v pravěku byl geologický útvar naší země jiný, než jest nyní, že prý byly také jiné atmosférické poměry a podmínky a že působily jiné fyzické a chemické síly, které samy ze sebe vytvořily jakousi základní živoucí hmotu, ze které potom přirozeným slechtěním původ svůj vzaly všechny organické bytosti. Nuže zda mají kde opravdový důkaz pro toto svoje tvrzení? Věda aspoň nám nepodává žádného vysvětlení; naopak pokusy jest dokázáno, že život jest možným pouze tehda, zůstanouli i na daleko poměry a zákony naší země, jimiž jest řízena, nezměněnými a že podstatná změna měla by za následek zahynutí všeho života organického. Právem tedy soudíme, že poměry nynější byly na zemi již tehda, kdy všemohoucí Dárce štípl první živoucí bytost, že tedy, nemli za změněných poměrů možným život, nebyl by možným ani jeho vznik. Proto praví Quenstedt: »Nemůželi z naší země ani nejmenší květinku vyrůstí jinak leč ze seménka, nemli tu nepředpojatému badateli souditi, že, co dle našich zákonů přírodních nyní jest nemožným, i druhdy státi se nemohlo? Neboť právě ve stálosti oněch věčných zákonů spočívá veskera stavba našeho vědění.«

Nejinak daří se materialistům, chtěli svým způsobem vysvětlovati psychický život člověka. Materialismus, jak dříve již bylo řečeno, duše nehmotné neuznává, neboť prý nelze nikterak dospěti pojmu něčeho netělesného, poněvadž prý látku našim myšlenkám poskytuje pouze tělo a hmotný svět a mnohé prý jsou činnosti tělesné, jež nemají psychického podkladu, ne však naopak a konečně prý napřed dlužno dokázati, že učení jejich na vysvětlenou projevů bytosti lidské nedostačí, — a potom prý bude lze přijati duši od těla odlišnou.

Důvody tyto jsou jen zdánlivými, neboť co se prvního týče, každý ví ze své vlastní zkušenosti, že kromě časově prostorových úkonů předmětů hmotných jsou i ryze časové úkony našeho nitra, představy totiž a myšlenky, které tedy nejsou nikterak rázu tělesného, nýbrž duchového, ideálního; vidíme tedy, že podkladem jejich musí býti také něco ideálního, od hmoty rozdílného. Jsouli však v bytosti lidské úkazy tělesné a duševní jakostí vzájemně se různící, pak různí se i nosičové jejich: tělo a duše, a pak nic neznamená ani druhá námitka materialistů.

A co se týče námitky třetí, můžeme zásady jejich užiti pro sebe, poněvadž dosavadní názor křesťanský život lidský ve všech jeho odstínech úplně vysvětluje — a tudíž není třeba za výpomoc prositi materialismu, který má co dělati sám se sebou.

Vážnějšími jsou důvody, jež bere materialismus z přírodovědy a ze zkušenosti, která prý zřejmě dosvědčuje: že 1. psychický život jest závislým na funkcích údů tělesných, 2. že duševní život rozvíjí se souměrně s vývojem mozku. 3. že při nemoci tělesné vznikají i nemoci duševní a naopak že léčení nemoci duševní se daří, hojili se zároveň i tělo a 4. že nejen vady a odchylky tělesné nýbrž i zvlátnosti duševní děděním přecházejí na potomky.

Než to vše nikterak nedokazuje pravdivosti jejich učení; vždyť i my nikterak nepopíráme, že činnost duševní s tělesnou jest ve spojení, poněvadž duše jest formou těla, jest takoruka myšlenkou, jež v těle lidském a jeho vnější činnosti k viditelnému projevu přichází, jest ideou, jest dechem Božím, který povyšuje hmotné tělo za obraz Boží, avšak úplně odvislou od těla není nikterak. Odporuje tomu všechna zkušenost; jsouť případy početné, kdy chorý ano těžce nemocný člověk v duševní činnosti nikterak neochabl, dokud sil svých úplně nepozbyl, a šilenci nabývají před smrtí jasného vědomí, tedy normálního duševního stavu, ač jest tělo jejich nemocno. Podobně nemožno říci, že by duševní život vzrůstal s vývinem mozku, anebo že se dá určovati podle velikosti a váhy mozku, neboť na př. obyvatelé Georgie, ač jsou útvaru lebky čistě Řeckého, nikterak schopnostmi s nimi srovnati se nedají a národové, kteří útvaru lebky jen málo od sebe se liší, nadáním svým jsou nekonečně rozdílnými.

Taktéž není váha a velikost mozku měřítkem lidské vzdělanosti; jest sice zjištěno, že mnozí proslulí mužové měli mozek

znamenité váhy, ale také jest jistým pravý a častý toho opak a mimo to nemá člověk, ač jest nejintelligentnějším stvořením a korunou všech živých tvorův, ani absolutně ani relativně největšího mozku. (Zpěvní ptáci mají mozek poměrně větší.) Materialisté chtějí též určovati větší nebo menší intensivnost duševního života podle většího nebo menšího množství fosforu v mozku; zkušenost však učí, že množství jeho roste a klesá paralelně se vzrůstem nebo klesáním fosforu v kostech. Z toho plyne, že duše s mozkiem totožnou býti nemůže, a v nemoci »rhachilis« zvané fosforu ubývá, ačkoliv činnost duševní se velmi zvyšuje.

Ani fyziologie nesvědčí ve prospěch materialistů. Kdyby duše byla totožnou s mozkiem, pak by byl buď celý mozek ústředním aparátem veškerého duševního života a vůbec celého lidského organismu aneb aspoň některá jeho část, která jest ústředním uzlem, v němž všechny nervové nitky se sbíhají. Vizme nyní, jak jest tomu ve skutečnosti. Jeli celý mozek střediskem duševního života, pak mohla by proměna sensitivního podráždění v motorické jen tenkrát nastati, když rozšíření a uvědomění obojího podráždění událo se v celém mozku, avšak vivisekce a pathologie dokazují, že nastává proměna ta i tenkrát, když podráždění odpovídající částice mozku jsou odstraněny anebo soucotěmi zachváceny. Vidíme tedy, že děje se tu duševní činnost od přiměřených částí mozkových úplně nezávisle. V případě druhém naskýtá se opět jiná obtíž: kde hledati onoho ústředního uzlu, onoho místa v mozku, k němuž spějí všechny nervy? Odstraníme-li všechny nepodstatné části mozku, jichž nedostatek neruší hned ústřední mozkové činnosti, pak zbývá pouze část mozku na zadní straně, již nezbytně jest třeba; v ní tedy musí býti onen hledaný ústřední uzel. Než ani tu ho není, poněvadž tato část mozku sestává z orgánů tak rozličných, z nichž každý má úplně různý fyziologický význam, že nemožno je považovati za středisko ani úhrnem ani každý zvlášť, — neboť proti tomu opět svědčí anatomické výzkumy (na př. různorodost vláken nervů zrakových i sluchových, jakmile vstoupily do mozku).

Nemožno tu tedy přijímati leč místo jednoduché, pouhý bod v mozku, kam až centripetální podráždění jednotlivých nervů dobíhá, aby je člověk vědomě a svobodně proměnil v centrifugální. Proto dobře poznamenává filosof anglický Lotze: »Materialismus nedokazuje, nevysvětluje a na místě toho prostě tvrdí; nestojí na konci exaktní psychologie, jakožto výsledek opravdového zkoumání, nýbrž jakožto pouhý požadavek na jejím počátku.«

Poukazují dále materialismus k tomu, že pojem duše jest temným a že věda ho přijati nemůže, tu možno opáčiti, že pojem hmoty jest rovněž nejasným a neurčitým, o čemž svědčí různé ony definice hmoty jak přírodopytců tak fysiků. — Materialismu také odporuje všecken vznik a průběh našeho vnitřního života, což každý snadno pozná, věnujeli sobě jen poněkud pozornosti. Kdyby

byly činností lidské duše pouhou fyziologickou, hmotnou funkcí, pak nebyli bychom nikterak schopni abstraktních, nadsmyslných pojmů, nýbrž pouze vněmů takových, jež nám vnuká hmota, co vidíme, slyšíme a hmatáme; pak nemožno by nám bylo také dospěti abstraktním přemýšlením nějakého pojmu a soudou povšechného, poněvadž každý náš smyslový dojem jest omezen a určen tím neb oním hmotným předmětem; pak nemohli bychom ani tvořiti axiomat, zákonů myšlenkových, dle kterých myšlení lidskému jest se řídití, máli slouiti rozumným, logickým. Vůči tak jasným faktům duševního života, jichž ani materialismus netroufá si popírati, jež však s učením jeho se nesrovnávají, připisují novější materialisté mozku jakési tajemné, vrozené principy, dle nichž myšlení naše prý postupuje. Než ani takto není jim spomoženo, neboť přemýšlili každý dle svých vrozených subjektivních principů, pak nemožno nikdy domakati se objektivní nějaké pravdy, poněvadž věci jednomu se jeví tak, druhému onak. —

Materialismu nevysvětluje také sebevědomí lidského. Sebevědomí jeví se tím, že vlastní »já« jest předmětem mého vnitřného pozorování: jako vím o jiném, tak vím také o sobě, vím, že jsem totožným s tím, jenž ví. Soud, který při tom povstává, jest tento: Já, jenž vím, jsem tím, o němž vím. —

Materialismu odporuje i schopnost paměti a vzpomínky: Jestli myšlenka totožnou s hmotnou částicí mozkovou, pak nemožno jest člověku na delší čas myšlenky sobě zachovati, poněvadž všechny tělesné látky (tudiž i mozek) v určité době¹⁾ se v člověku vyměňují. Považujili jiní myšlenku za pouhý pohyb, vibraci mozkových vláken, možno jim podobně odpověděti: se zánikem onoho pohybu musila by nezbytně vymizeti také myšlenka.

A dle celého svého učení zkomoluje materialismus i lidskou vůli a lidskou svobodu, můželi ovšem býti tu ještě o nějaké svobodě řeč. Jako všechny ostatní činnosti lidské, jež my nazýváme duševními, považují materialisté i chtění lidské za organickou funkci mozkovou, jež vzbuzena bývá pouze smyslovými dojmy hmotných předmětů: Dojmy a vnější obrazy působí v mozku podráždění, které opět dle pouhých mechanických zákonů beze všeho působení lidského přecházejíc na motorické nervy a svaly za následek má přiměřený pohyb těla a ten opět určitý skutek. A tak příčinou lidského chtění a jednání jsou výhradně vnější, fysické příčiny; člověk jest úplně passivním.

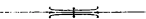
Tak praví mezi jiným Büchner: »Témuž zákonu, kterému podrobena jsou rostliny a zvířata, podléhá i člověk. Člověk není duševně neodvislou, svobodnou bytostí, za jakou jej obyčejně moralisté a filosofové považují.« A jinde dí: »Svobodné vůle není v tom smyslu, že by byla neodvislou od vnějších příčin, které nás v každém okamžiku zavazují a i nejmocnějšímu člověku meze kladou. To, co

¹⁾ Je-li přijímají měsíc, jiní dobu ještě kratší.

nazýváme svobodnou vůlí, není ničím jiným, leč výsledkem nejmocnějších motivů. Namlouváli nám sebevědomí, že jsme svobodnými. Jest to pouze svoboda. o níž mluví již Spinoza: že chtění svého jsme si vědomi, ne však příčin. jež je určení.« — Rovněž charakteristickým jest výrok Fogtův: »Žádného okamžiku nejsme pány sebe samých, podobně jako nemůžeme poručiti, aby ledviny naše vyměšovaly nebo nevyměšovaly.«

O čem však poučuje nás skutečnost? Můžeme považovati lidské chtění za činnost mozku pouze hmotnou a zda působí smyslové dojmy na nás s nepřekonatelnou nutností?

Nikoliv, zkušenost dosvědčuje, kterak člověk přecasto se protivi smyslové žádosti, kterak ji překonává, ač mnohdy doléhá na něj s velkou prudkostí, — a kterak rozhoduje se a jedná právě naopak. Jest to však možno. nemáli člověk svobodné vůle, jež by samočinně jako nejvyšší instance rozhodovala veškeren vnitřný spor? A dále zdali následuje vždy za rozhodnutím vůle nezbytně přiměřený skutek? Každý normálně vyvinutý člověk dobře jest si toho vědom. že před každým činem předchází úvaha, od níž jedině závisí, jednali čili nie! I materialisté uznávají ovšem jakousi úvahu, avšak i ta má ráz pouze mechanické nezbytnosti jsouc pouhou rovnováhou motivův a důvodů, z nichž žádný není silnějším, aby vůle ve směru svém přinutil jednati. — A netřeba zajisté teprv široce vypisovati, jak zhoubně by působilo učení materialistů jsouc uvedeno v praktický život: stát, společnost vůbec stála by se naprosto nemožnou. -

„Sulamit,“

dramatická báseň ve třech jednáních od Julia Zeyera.

Úryvek z literární studie Alojsa Vítkovce.

Zeyerova »Sulamit« byla již r. 1883. na národním divadle pražském provozována s úspěchem čestným. Již tehdy mluvilo se o dramate Zeyerově všelijak: Někomu se líbilo, někomu se nelíbilo. Poprvé drama to bylo provozováno dle básnikova rukopisu; tiskem vyšlo teprve za dvě léta. r. 1885. Za šest let dostala se »Sulamit« zase na jeviště národního divadla (11. března 1889.); drama bylo prý vliďně ba vroucně přijato a uvedlo prý obecenstvo (ovšem obecenstvo nepřiliš čestné, ctitele to poesie Zeyerovy) do neobyčejného, u nás opravdu nezvyklého nadšení. Ale mezi div. referenty vznikl zase o cenu »Sulamity« spor. Tak zvaní »realisté« nehoří pro drama, skoro je odsuzují, přátelé poesie se ho zastávají a velebí vznešenou musu autorovu. Nás zajímá drama Zeyerovo hlavně tím, že těsně souvisí s látkou biblickou, jsouc jaksi ozvěnou velepisné Šalomounovy a žalmů. Proto nebude snad neužitečno projevíti několik myšlének, jež nám připadly, když jsme přečetli Zeyerovo drama a porovnávali rozmanité o něm posudky.

Zmíníme se tedy nejprve o dramatě samém, potom o jeho poměru k bibli a vůbec k prvkům, z nichž povstalo, a konečně o jeho literárním významu.

I.

Obsah dramatu jest:

I. jednání. Davidova žena Batšéva porodila bližence, z nichž jeden — Šalomón právě vládne, druhý Benaja byl od matky pohozen. Chtěla prý tím předejiti možným zmatkům o posloupnost na trůně. Benaja byl však zachráněn Anđel Anpiel vynesl jej na nedostupný vrchol Libanu a tam jej vychoval. Dal mu vědu, krásu ducha, vzlet, dal mu »vše, co vznáší ku hvězdám,« však jednoho mu nedal. — lásky k ženě. toho »svatého zla.« Benaja nežil posud mezi lidmi; divná touha pudila jej tedy do údolí pod Libanon. I uživ nepřítomnosti Anpielovy sestoupil jednoho krásného jitra s Libana do rozkošného údolí v pohoří Gilbojském. Tam spatřil Levónu, krásnou dívku sulémskou. Cit lidský byl v něm roznicen; zahořel láskou k Levóně. Druhý den sestoupil Benaja zase do údolí a čekal krásné dívky. Anpiel přišel za Benajou táže se ho, proč sestoupil s Libana. Benaja se přiznává. Anpiel ho napomíná: »Já syna božního chtěl z tebe mít. nad člověka měl's býti povznesen. Kdo ženu miluje, smrti kořist jest; máš dvojí jméno jedna záhuba: Smrt! Láska! Nepoznat měl's tato zla. Jim chtěl jsem vyrvat tě. Ó rychle pojď! Chceš zmařit úmysl můj vznešený pro pouhé svůdné děvy usmání?« Benaja: »Já zemřítí chci; jeť láska blaženstvím.« — Zalím »od lemu pouště děva vznáší se jak oblak kadidla.« Je to Levóna, dívka pastýřská, kterou Benaja včera byl zahlédl. S druhé strany přichází Šalomón jako pastýř. Anpiel a Benaja ukryjí se za stromy. Šalomón a Levóna milostně rozmlouvají. Šalomón velebí její krásu a praví: »Ty nejsi zrozena. bys skrývala svou krásu v poušti, v klíně divých hor. Ne, místo tvoje vedle krále jest, stát měla bys na trůně z rubinů!« Levóně však sláva královská se protiví. Nevědouc, že pastýř, s nímž mluví, je sám král vykládá mu, jak pyšný je Šalomón, jak »střebe krev a v pouta jímá lid.« Vykládá mu, co si lid vypravuje o pohozeném bliženci králově, jenž co nejspíše zmocní se trůnu. Šalomón hněvem jsa roznicen slibuje lidu pomstu a praví Levóně, že on je král Šalomón. Ustrašenou dívku konejší sliby, že ji vznese na výši závratnou, na výsluní lesku a slávy. Levóna se přiznává, že jej, pastýře svého, miluje, ale královnou že nebude. Tu přijde královské dvořanstvo pro Levónu. Šalomón stěžuje si, že se kuje proti němu zrada; nařizuje, by každý, kdo by potupnou pověst vypravoval nebo poslouchal, byl uvězněn, a kdo by řekl: »Jsem Šalomón,« aby byl usmrčen. I odkvápí do města ohlásit, jak se má proti vzpouře jednati. Levóna chvějíc se nerada odchází s komonstvem královským. Benaja s Anpielem vystoupí z úkrytu. Benaja: »Ó nedrž mne, chci mu ji vyrvati, chci nutit ji, by milovala mne.« Anpiel: »Zinar sklizi ten,

kdo k lásce nutit chce. Ty samovolně v boj se vrháš, ty nechceš hvězdný klid, jenž kynul ti!» Benaja: »Chci žít, jak jiní žijí.« Anpiel: »Bidným býti?« Benaja: »Já člověkem zrodil se, chci podíl svůj na štěstí jako na strasti.« Anpiel: »Staň se vůle tvá! Pomohu ti v boji. Mně poručil cherub Hospodinův, bych zlomil pýchu Šalomónovu. Nuže, Benajo, budiz nástrojem mým, jakož já jsem Hospodinovým. Král bude v moci tvé i Levóna.« —

II. jednání. Lilitha, princezna Sidonská, byvši bratrem oloupena o království otcem slíbené spásy hledat vyšla do země judské. Do domu Šalomónova vešla hostem, »však záměr byl, že paní zůstane.« Šalomón zamíloval si ji vášnivě tak, že jí dovolil v královském paláci postaviti sochu Astartinu. Lilitha Šalomóna vášnivě milující a po koruně dychtící je zmitána žárlivostí tušíc, že král jinou ženu miluje. — Šalomón odcházejce do zahradní lázně, nechával u vchodu korunu i šat královský, ježž otrok hlídával. Jednou nabídl se Lilitha, že strážiti bude oděvu královského. Šalomón odešel do lázně. Lilitha dívajíc se na korunu zadumá se a usne. Tu přijde Benaja s Anpielem. Benaja nevěda, kde jest, táže se Anpiela i dovidá se, že je v zahradě bratra Šalomóna. »Což mám nějakého bratra?« táže se udivený Benaja. Anpiel vykládá mu, kterak byl od matky pohozen, protože bratr Šalomón byl silnější a krásnější. Benaja slibuje, že se pomstí. »Já přebrodím se krví k stupňům trůnu, uchvátím svou korunu.« Anpiel odpovídá: »Ó běda mi! Já k hvězdám povznést chtěl ten zemský rmut, trpce zklamán jsem. Tys volil zemský prach! Ne krví, bez boje dostoupíš trůnu.« I způsobil Anpiel svou moci, že Benaja měl zdánlivou podobu veškeré postavy Šalomónovy. Na pokyn Anpielův políbí Benaja spící Lilithu. Lilitha se probudí a vypravuje Benajovi, jenž se jí jeví jakožto Šalomón, svůj sen. Zdálo se jí, kterak Šalomón dobyl Jafa a že jí svěřil vládu v městě tom. I prosí ho, by tak učinil. Benaja — Šalomón vyhoví její prosbě. Lilitha všecka jsouc rozradostněna svolává dvořanstvo. Anpiel zmizí, Benaja obléká si šat královský a velí, by přivedena byla dívka sulémská. V tom vyjde Šalomón z lázně. Poděšeně pozíraje na Benaju vidí před sebou sama sebe. Lilitha a dvořanstvo hledí Šalomóna odbyti. Bylť jako šilený žebrák, jenž se nedovoleně dostal do královské zahrady. Když pak o sobě stále mluvil jakožto o králi Šalomónovi a konečně Lilithy prosil, by přece poznala toho, »který spočíval na luzných nadrech jejích láskou její zpit,« Lilitha jsouc tím zneuctěna tasí na něho dýku. Šalomón vrhne se na Benaju, ostatní však tasí na něho dýky. V tom přivádějí slepou Batsěvu, matku Šalomónovu. Ptá se po Šalomónovi. Benaja i Šalomón hlásí se k matce. Batsěva všecka jsouc zděšena přízná se, že oba, kteří k ní mluví, pod srdcem nosila. Tu zvolá Šalomón radostně: »Ó matko má! Já jsem Šalomón!« Dvořanstvo však pamětlivo jsouc rozkazu královského na pobídku Lilithinu chápe se Šalomóna, protože řekl: »Jsem Šalomón.« Teprve nyní přichází

Levóna ostýchavě, bázlivě. Benaja-král prosí jí aspoň o pohled milostný. Levóna sklání se na srdce jeho, však náhle uskočivši vykřikne: »Ty nejsi Šalomón! Tyš klam! Ty nejsi pastýř můj!« Tu zvolá Šalomón: »Levóno má, má spáso, ke mně pojd!« Levóna pozná Šalomóna i spěje mu do náručí. Rozčilený, Lilithou rozzuřený Benaja káže, by Šalomón byl uvězněn. Sulamit odchází, zdrcený Benaja volá: »Již nikdy nevrátí se pokoj mi! Ty pravdu dělš. ó Anpieli můj, je láska zlem, mne kruší, zničí mne!« —

III. jednání. Je noc. Měsíc zachází, hvězdy ještě svítí. Benaja stojí v trůnním sále u okna a dívaje se do noci volá Anpiela. Anpiel se zjeví. Tu stěžuje si Benaja, že Levóna klam jeho prohlédla. Anpiel: »Ty miluješ, nuže tedy uchvat ji svým nadšením a nemůžešli to, — pak se vzdej!« Benaja: »Chci býti obětí lásky.« Anpiel zmizí. Tu přichází Lilitha, již »starost dumná a hana nepomstěná plaší sen.« vybízejíc Benaju-Šalomóna, by dal popraviti vězně včera zajatého. Král se zdráhá. V tom dochází ho zpráva, že matka jeho právě zemřela. Umírajíc zvolala prý: »Před tvář Hospodinovou přísahám, on jest mým synem, on, jenž v žaláři teď muka trpí.« Slova ta roznitila vzpouru proti králi. Benaja hodlá na radu Lilithinu konati veliký soud. Dříve však přeje si mluviti s Levónou. Prosí jí, by jej milovala, i přiznává se, že on není Šalomón. Levóna však vzdychá po svém pastýři. Tu Benaja na kolenou žebroní o její lásku: »Já povznesen byl nad slabost veškeru, já s hvězdami žil, sny plnily duši mou. Tu viděl jsem tebe, Levóno, a sřítíl jsem se dolů s výše své. Padl jsem v prach, kde ležím před tebou a žebroním! Odhodil jsem své hvězdné sny, svou hrdou velikost, bych lásku tvou si získal.« Levóna: »Ji nezískals, já nemiluji tě.« Marny jsou Benajovy prosby, marny hrozby. Rozhněvaný Benaja dá znamení na štít, dvořanstvo s Lilithou přichází na soud. Vězeň je přiveden a dle návrhu Lilithina na smrt jedem odsouzen. Levóna vyvine se z objetí Šalomónova a vyhovujíc jeho přání modlí se: »Je velký Hospodin a silným je, v prach kácí krále, mocné snižuje a povýší, již žijí v pokoře.« Šalomón jest hotov zemříti. Levóna jej těší: »Jest láska pevnější než sama smrt. Sem čiš podejte, douškem společným my oba zemřeme.« Zoufalý Benaja klesá na trůn a volá: »Jim jed! Ať zhynou! Boť se v chaos zem a shasni slunce! Láska zemřela, zde v prsou mých jest její velký hrob a černá luna, vzechází nenávisť nad pustou zříceninou duše mé!« Tu objeví se Anpiel, vezme čiši s jedem, již otrok přináší, a táže se, komu jí má podati. Benaja slyše anděla zakvili tiše. Lilitha vzavši Anpielovi čiši volá: »Trest tomu, kdo je vinníkem!« »Nuže podej sem!« volá Benaja; »trest tomu, kdo vinníkem. Ó dobře, Anpieli, rozumím. (Vypije jed.) Já kles', když lásky strast mne vtrhla do viru. Já kles', však voliv smrt se povznáším.« Benaja klesaje, přiznává se přede všemi, že není králem Šalomónem. Lilitha zuříc odkvapí. Anpiel nabízí Benajovi lék, Benaja však

odmitavě dí: »Já volím smrt. Chci zvědětí přec, které to trpčí zlo, zda umírání nebo lásky žal.« Levóna probírajíc se ze mdloby tuli se k Šalomónovi a plesá: »Ty žiješ! Miluji tě!« Benaja umíraje vzdychá: »Slyš klotot slavika! Jak výsměch zní. Věz, Anpieli, smrt' že sladší je nad ono zlo!« (Zemře.) Anděl Anpiel zalká nad nim: »Jsem opět sám v truchlé své velikosti.« —

Co do dramatického ústrojí Zeyer v »Sulamitě« upustil od pravidelného počtu pěti momentů čili jednání vloživ děj do tří oddílů. Pět aktův je sice pravidlem, ale méně jednání není vadou. naopak někdy celku velice prospěšno, zvláště když je dramatického děje málo; tuť by se děj zbytečně a snad násilně rozvlácel a hra by nudila. Ostatně Zeyer v žádném svém dramatu pravidla pěti aktů nedbal a přece se dodělal vždy čestného úspěchu. Navštěvuje tomu již první dramatická práce Zeyerova — duchaplná komédie: »Stará historie«, pozdější »Legenda z Erinu«, »Libušin hněv«, jednoaktová žaponská komédie »Lásky div« (»Květy« 1888.), nejnovější Zeyerova tragédie »Doña Sanča« i naše drama »Sulamit«.

Vrchlický mluvě o rozvrhu »Sulamity« praví: »Hra zvedá se z rámce prosté idylly pastýřské (I. jednání) náhle k veliké scéně silného sporu a dramatického srázu (II. jedn.), aby v grandiosním třetím aktu dospěla velikého, čistě tragického zakončení.« Ačkoli tedy drama naše má jenom tři oddíly čili akty, přece v ní zadost učiněno požadavkům dramatické techniky a potřebné momenty jsou dosti dobře provedeny.

První jednání jest expositiv dramatu. Děj zvolna se tu rozvíjí. Co lze expositiv vytýkati, jest jakási rozvláčnosť. Dialog Benajův s Anpielem a Levónin se Šalomónem čte se sice krásně a příjemně, ale na jevišti snad navuže. Právě zde pocifujeme zvláštnosti dramat Zeyerových. Jako v rhapsodické expositiv »Legendy z Erinu« a celém »Libušině hněvu« tak hlavně v I. jednání »Sulamity« jest mnoho živlu epického, který se krásně čte, ale na jevišti snad přece rušivě působí. Živel pak lyrický a reflexivní jest jako písek — zlatý sice, ale proudu dramatického peřeje překážející. Než všechnu vadu vyváží líbezná, květnatá mluva a bohatost myšlének.

Zauzlení děje se s jakýmsi pohádkovým příděchem na počátku II. jednání. Konec II. jednání, jenž působí již dramatickou mohutností, lze nazvati krisi, kdež vzájemně rozpory jednajících osob vrcholí. V jednání druhém Zeyer osvědčil se dramatikem nemálo dovedným: Scena Pseudo-Šalomóna a Šalomóna před malkou Batševou a Levónou jest opravdu výborna. Ve třetím jednání rozuzlení provedeno jest obratně a napjetí udrženo až do konečné katastrofy, která čistou tragikou dojemně působí. Poslední sceny obsahem i formou jsou mistrovsky.

Jednotě děje vyhověl autor úplně. Zprva zdála se nám epizoda Lilithina nemístna neb aspoň bezúčelna, jest však uznati, že Lilitha

případně zasahuje do děje dramata. Zakončení epizody té jest však jaksi kuso.

Co do jednoty místa a času nebyl autor příliš úzkostliv bera se cestou prostřední, která se nejlépe zamlouvá a v pravdě nejlepší jest. Roztříštěnost a veliká rozmanitost místa a času vadí sice na př. ve hrách Shakespearových, který si v té věci počínal příliš volně; ale snaha po přísné jednotě času a místa dle vzoru starých klasiků svedla novější dramatiky zvláště francouzské (Racina, Corneille i Voltaira) do extrému a nebyla jim valně prospěšna. — Z našich nejnovějších dramát vzácnou jednotou času vyniká Stroupežnického »Václav Hrobčický z Hrobčic«. Celé drama odehrává se za tři hodiny odpo. V »Sulamitě« odehrává se děj ve třech dnech na třech místech, čímž skladba netrpí a dojem nikterak se neruší.

Mistrem osvědčí se dramatický básník hlavně v charakterisování jednajících osob. Charakterové hrdin vzati jsouce z historie mohou býti podle tvůrčího genia básníkovy změněni, jen jsouli nakresleni důsledně a podle správných zákonů duševědných. »Charakterové hrdin dramatických mají léz přiměření býti jisté době časové, státi se odleskem nejen čistě lidskosti vůbec, nýbrž i zvláštních touh a snah své doby a toho neb onoho národa.« (K. Šmidek.) Jak provedl úkol ten Zeyer ve své »Sulamitě«? Celkem dosti šťastně, nikoli však bezvadně. Z nápisu dramata »Sulamit« očekáváme, že hrdinkou dramata je Sulamit. Tomu však není tak. Hlavní osobou jest — Benaja. Onť jest obětí tragického konfliktu, onť jediný umírá. A právě charakter Benajův se básníkovi našemu valně nezdaril. Jeho postava jest jaksi mlhava, povaha není rázovita. V I. jednání proti vůli andělově řítí se v boj, chce vědou získati si lásku Levóninu, krvi chce se dobrodití trůnu — a jak potom jedná? Trůnu domáhá se jen pomocí andělovou, klamem a jeho pokusy o lásku Levóninu jsou slabý. Div. kritik »Času« praví, že vášeň Benajova měla býti lépe kreslena. Nám se však zdá, že právě v této věci a snad jedině v této věci Benajova postava je dobře provedena — Myslíme, že záleží také mnoho na inteligenci a dovednosti umělce dramatického t. j. herce, aby životní silou oduševnil postavu dramatického hrdiny. Týž kritik praví: »Postava Benajová trpí hlavně tím, že není dosti jasno, co Anpiel vlastně představuje.« Myslíme však, že andělská postava Anpielova je sama o sobě dosti jasna, ovšem nezvyklému posluchači jaksi cizí a poněkud nesnadno pochopitelná.

A jiný referent (Zl. Pr.) praví, že Anpiel jest vůbec celému kusu nejvíce na závalu; postava jeho vypadá prý na jevišti velmi podivně. »Máti podobná nadpozemská bytost vzbuditi v nás trochu víry, musí mítí v sobě tu gigantickou sílu duchovní a ten znak nesmrtelnosti na vznešeném čele, kterým se liší od pozemčanův jako na př. Byronův Lucifer.« Tu podotýkáme, že Anpielova postava stkví se opravdu jakousi nadhvězdou září a imponuje svou nadlidskou velikostí a povznešeností nad veškeru lidskou slabost, jen

kdyby čtenář nebo posluchač dovedl vystihnouti všechnu vznešenost jeho zjevu. Ovšem vyniká Lucifer Byronův nad Anpiela Zeyerova právě tak, jako Byron vyniká ve svém oboru nad Zeyera a jako se Kain liší od Benaje.

Vytýká se též, že Anpiel jsa nástrojem Hospodinovým chce zničiti Šalomóna a zatím prý je zničen Benaja, kdežto na Šalomóna zapomenuto. To není pravda. Anpiel dle vůle Hospodinovy má Šalomóna jenom pokořiti, ne zničiti. »Šalomóna vlastní pýchy chránit, pýchu jeho zlomit« — toť úkolem Anpielovým. A nevyplniliz Anpiel úkoln svého ovšem pomoci Benajovou? Nebylliz Šalomón pokořen? Že by Šalomón měl býti za pýchu a krutosť zničen, plyne snad ze spravedlnosti a moci Hospodinovy, nikoli však z proudu děje dramatického. (O tom, zda se Anpiel jakožto anděl hodí do dramata a na jeviště, v díle II.)

Levóna, dívka sulémská, je podobna jiným ženským postavám Zeyerovým (na př. poetickému zjevu Granie v »Legendě z Erinu«). Mhá se jevištěm jako nějaký fantom a přece cítíte její něhu, její vronenosť, divíte se její opravdivosti a odvaze. Zaráží nás jaksi její smělosť a odhodlanosť na konci 3. jedn.; avšak Sulamit je láskou směla. Dovolujeme si říci, že ani Čech ani Vrchlický nedovedou tak krásně podati přisv výraz ženskosti, jakož umí Zeyer. Jak praveno, čekáme dle nápisu dramatu, že Sulamit je hrdinkou kusu. V pravdě však jest Sulamit Levóna spíše motorem než aktorem dramata.

Zhývá dvě zajímavých postav dramata: — postava Šalomónova a Lilithina. Charakteristika Šalomónova jest mnohem zlařilejší nežli Benajova. Jeho láska k Levóně, jeho pýcha i pokora dobře jsou vyliceny. Hrdý, veliký ve slávě královské, něžný, prostý v lásce. Ve krisi druhého jednání zdá se nám postava Šalomónova více tragickou nežli Benajova a sice proto, že mu klamem Benajovým hrozí pád. Proto s ním více sympatisujeme. Vrchlický nazývá Zeyerova Šalomóna zpupným a tím výrazem shrnuje v jedno všechnu jeho charakteristiku. Historický Šalomón byl sice pyšen i trochu zpupen, ale pokud v dramatě našem jedná, mínění Vrchlického nezdá se nám správným. Zda zpupností jest nebo pokorou, když Šalomón odsouzen jsa na smrt prosí Levóny, by zapěla mu zpěv, jenž dříve jej tak pobouřil:

»Je velký Hospodin a silným je,
v prach kácí krále, mocné snižuje
a povýší, již žijí v pokoře!« ? (Sr. Žalm 112.)

Tak pěje Levóna a Šalomón modlí se jejimi slovy:

»V prach kácí krále, mocné snižuje
a povýší, již žijí v pokoře.
Za ponížení svoje zdánlivé
já vděčen jsem«

Tak mění se Šalomón. Je to snad nedůslednost básníkov? Nikoli; Šalomónovy skutky jsou projevy cholerické letory. Hlavní rysy zpupné povahy Šalomónovy vystupují však ne z jeho skutků, nýbrž hlavně z řeči jiných o něm a z řeči jeho o sobě. Právě:

» . . . zpěv, jenž zbouril nedávno
mou zpupnou mysl . . . «

Nejlépe ze všech charakterů nakreslena jest povaha Lilithina. Z každého jejího slova, z každého pokynu a pohybu, slovem ze všeho, co na jevišti promluví a vykoná, sáhá žár orientálské ohnivosti. Sidonská kněžna vášnivě miluje Šalomóna — ale ještě vášnivěji trůn a korunu.

(• A jeho krása, sláva, nádhera
jí chladnou duši mocně vzrušily. •)

Proto žárlivosti je zmitána dovidajíc se, že Šalomón jinou divku miluje; úzkostlivý strach pak o království v Jafě zaplašuje s vícek jejich spánek, z nitra klid. Při sporu Šalomónově s P-eudo-Šalomónem nejistotou jsouc trápena naléhá stále na Benaju-krále, aby dal vězně odpravit. Při vši své žárlivosti a vládyčtivosti jest ďábelsky úlisna, vábiva, svůdna. Trůn a koruna — toť její nejmocnější touha, touze té všechno podřizuje. Lilitha jest vůbec nejdramatičtější postava celého dramata. Charakteristika její nejlépe vyhovuje požadavkům uvedeným; nikde nedůslednosti, slova doplňují se skutky, nikde psychologické protivy nebo nesprávnosti. Zvláště při této úloze záleží též mnoho na umělkyni, jak dovede ji tlumočiti.

Mimo jmenované hlavní osoby vystupují v dramatě osoby vedlejší, podřizené: Batševa,¹⁾ matka Šalomónova, již nám básník představuje jako ženu trpce stíhanou, ale pokornou a do vůle Boží odevzdanou. Že pohodila Benaju, dá se aspoň poněkud omluviti její obavou, aby nebylo bratrských různic o trůn. Oplakávala syna zavvrženého tak, že proud jejich slz oslepil její zrak; však »vyslýšel Bůh hlas lidy její.« Když se dovidá, že pohozený syn žije, zapláče lítostí a volá:

» O líbilo se Hospodinovi,
by uvrh' ženu Uriášovu
v muk neslychaných moře hluboké. «

Gamaliel, náčelník dvořanstva Šalomónova, jest osoba v dramatě našem nejméně významna, ale je případně charakterisován. Znaje přísnost svého pana horlivě plní pokyny a rozkazy krále-Šalomóna i krále-Benaje. Maje Benaju za Šalomóna obořuje se na pravého Šalomóna, ale poznav klam žebrá o milost, jak to podobní lidé dělávají. —

¹⁾ Ve vulgátě a české bibli nazývá se manželka Uriášova, žena Davidova, Bethsabee; Zeyer nazývá ji správněji dle původního (hebrejského) textu: **בהשבע** (= Bathšába).

Ještě několik všeobecných slov o osobách Zeyerova dramata. Jakož praveno, estétika si přeje, aby charakterové osob dramatických přiměření byli jisté době časové, stali se odleskem nejen čisté lidskosti vůbec, nýbrž i zvláštních touh a snah své doby a toho neb onoho národa.* Kdo zná poněkud biblii, zvláště bibliickou poesii, kdo zná aspoň trochu klassická dramata antiická, kdo má pravý smysl pro vznešené plody poesie, neupře, že Zeyer v »Sulamité« uvedenému požadavku z větší části vyhověl. A přece ozval se hlas, ovšem velice chraptivý, který hleděl jak přehlušiti lyrn Zeyerovu. tak zneuctiti jeho dramatickou musu. Pravit se v orgánu mladistvých našich výtečníků t. zv. »realistů«, mimo jiné: »Zdá se, jakoby osoby Zeyerovy byly sami náměstíčníci, jež vyšší mocnost svedla na totéž místo, kde každá z nich dělá pohyby a mluví aniz z toho všeho vysvitá nějaký navzájem se doplňující celek.« Proti tomu uvedeme jenom slova J. Vrchlického: „»Sulamit« je skvostná práce. Ovšem sytost básnické dikce, bohatost myšlének, poetické ovzduší, ve kterém se postavy pohybují spíše jako gigantické stíny než lidé, to vše působí cize v našem prosaickém století.“ (Více o té věci v díle III.)

Zbývá dosti nesnadná otázka: Která jest základní myšlenka našeho dramata? Kritik »Času« si odpovídá: »Základní myšlenka Zeyerova kusu jest, že láska k ženě uvrhne do zahuby každého, aspoň každého, kdo život svůj zasvětil hledání pravdy.« Myšlenka zajisté hezka. Kritik »Času« dodává: »Problém velice sporný. Zeyer však průběhem provedení vlastní myšlence své stane se nevěrným. Nikoli láska k ženě o sobě zničí vyhájeného Šalomónova bližence, nýbrž to, že pod vodou lásky té chce se domoci. Část viny napravuje tím, že sám se potrestá smrtí. Tím činí se ovšem spravedlnosti zadosť, these Zeyerova však visí jako drápe ve vzduchu. Fiasko mravní myšlenky »Sulamity« je tím větší, že hrdina její má za ráde a spolupracovníka anděla, neb à peu-près anděla.« Pan kritik zdá se asi sobě velice duchaplým, nám pak zdá se trochu naivním neb aspoň nepozorným tak, že sotva »Sulamitu« bedlivě přečetl. Na jeho slova dovolíme se odpovědětí slovy druhého kritika »Času«: 1) »Básník vidí sice v lásce k ženě zárodek smrti, láska a smrt jsou mu dvojím jménem téže »zahuby« — a láska, »svaté zlo«, zničuje Benaju, ale nikoli pouze tím, že on ve své zaslepenosti dopouští se klamu, umíráť Benaja z pohnutek lepších. (Ze kterých?) Že však podvodu se dopouští, není v odporu s hlavní ideou, naopak zdá se mi, že dobře s ní se snáší: Zeyer vida v lásce smyslný prvek, z toho smyslného prvku vyvádí tu umrtvující sílu lásky mravní i fysickou, ukazuje na naprostý rozpor citův a rozumu. I Faust Gótheův pomocí svého zlého anděla Markétu do jisté míry podvádí, — i Fausta vášeň zaslepila, zaslepila i Benaju.«

1) »Čas« je totiž tak důsledným a chytrým, že v jednom čísle uveřejnil kritiku, kterou »Sulamit« byla odsouzena a skrz naskrz roztrhána, ve druhém pak čísle »ochotně popřává místa« jinému, střizlivějšímu posudku, který předešlou kritiku nejen opravuje, nýbrž nepřimo zavrhuje.

Týž kritik vytýká, že básník »pěkné té ideje« neprovedl příliš dobře. Srovnáváme se úplně s výtkou tou: uvedená myšlenka není dobře provedena; ale jiná jest otázka, jestli mínění oněch dvou pp. kritikův o základní myšlence »Sulamity« správně. Nám nezdá se býti správně; raději přidáváme se k mínění jinému, že základní myšlenka »Sulamity« jest: »řešení otázky, co je menší bolest: zda zhrzená láska či smrt.« První myšlenka není ovšem cizí duchu Zeyerovu. Provedl podobnou ideu t. j. »spor lásky s vědou a její vítězství« v povídce »Na pomezí cizích světů« (Fantastické povídky z r. 1881.). Myšlenka ta zajisté právem zamlouvá se velice nejen dramatikovi, nýbrž i novellistovi. Známe (z rukopisu) novellu od lepšího spisovatele našeho, která má podobnou základní myšlenku: zajímavě, že v ní ve sporu vědy s láskou vítězí — věda. — Ale též druhá myšlenka srovnává se úplně s duchem Zeyerovým. Vždyť nejnovější jeho drama »Doña Sanča« jest, jak Vrchlický praví, »tragédie zhrzené lásky«. Než první myšlenka není základní ideou »Sulamity«. Benaja klesl ovšem láskou k Levóně s nadhvězdne výše, ale tím nebyl ještě zahuben. Rovněž neskonává tragicky jako repraesentant všech, kdož pravdy hledají a ženu milují, nýbrž proto, že zhrzena byla veliká jeho láska. Benaja slibuje sice Anpielovi, že vědou dobude si lásky Levoniny a myslí — bláhový, — vědět že Levóna neodolá, ale nějakého většího konfliktu mezi Benajovou vědou a Levóninou láskou v dramatu není. Nadhvězdne velikosti, již se Benaja chlubí, Levóna nechápe, lesk a sláva královská se jí protíví, Benaje pak nemá ráda, protože poznává klam, kterým Pseudo-Šalomón zdál se býti Šalomónem, jejím milencem. — Lépe hodí se nám tedy myšlenka druhá. Vždyť již v exposici dramata zaznívá nám stále: Smrt! Láska! a celého kusu ozvěnou zdá se býti: láska — smrt; v katastrofě pak Benaja zamítaje pomoc Anpielovu praví:

« — — — — Já volím smrt.

Chci zvědět přec, které to trpčí zlo,
zda umírání nebo lásky žal.»

Umíraje pak praví:

»Věz, Anpieli, smrt že sladší je
nad ono zlo (= lásku)!«

Nemálo zamlouvá se nám též myšlenka, že hlavní idea kusu jest: Lásku nelze vynutiti. A kdo jakýmkoli způsobem k lásce nutí, zmar sklízí. Benaja chce vynutiti lásku Levóninu. Chce získati ji vědou, leskem koruny, nádherou trůnu, jehož i krvi dobroditi se chce; pro lásku Levóninu opustí hvězdné sny, klesl v prach, — však Levóna klidně odpovídá: »Lásky nezískal's. Nemiluji tě.« Benaja trpce jsa zklamán umírá. —

Tolik o hlavní myšlence dramata našeho.

Mimo to osnova děje protkána jest bohatým outkem nejrozmanitějších hlubokých myšlenek, jež dodávají lesku tkanině celé

dramatické básně. Zmíníme se jen o několika myšlénkách. Ze všeho, co básník o lásce praví, nejlépe líbí se nám myšlénka: Láska jednoho hubí, jiného povznáší, jednomu je pádem, druhému posvěcením, jednomu tmu rozestírá v srdci a rozumu, druhému »rozbřeskuje v duši tisíc hvězd.« Myšlénka ta nejlépe se nám líbí, protože je nejpravdivější. Některé průpovědi básnickovy o lásce jsou reminiscence na »Ecclesiastes.«

Autor zmiňuje se též o nesmrtelnosti duše, ale více dle názoru pohanského nežli židovského. Praví Benaja vzpomínaje zemřelé matky: »Buď kliden, stíne matky ubohé.«

Krásně, vznešeně Zeyer mluví o pravdě, že vesmír stvořen jest podle odvěkých idejí božských. Člověk stvořen je dle ideje nejkrasší:

» . . . Myšlénka božská jako stín
nad slunce jasnější se zjevila
na obzoru a měla lepý tvar
nestvořeného posud člověka.«

Člověkův původ s výše, člověkův cíl říše nadhvězdná. Právem dí Anpiel Benajovi:

»A ona touha, vznést se do výše,
ta nepomine nikdy z řader vám (= lidem)!«

Zajímavé, vysvětlitelné, ale přece snad výtky hodno jest, že Zeyer ve své vznešené fantasií tíhne jaksi k pantheismu. Navštěduje tomu na př. způsob, jakým dle řeči Anpielovy povstal člověk (přý z vodního chaosu). Benajovi pak vkládá do úst slova:

»Vždyť pozůstává tato ruka zde,
již vzhůru vznášim v těžkém bolu svém,
přec z týchže látek jako kmitavá
ta hvězdění na nebi blednoucím,
a přes to vše necítí bolest mou!
Ač s celým širým tvorstvem jedno jsem,
juž přece nemám těšitele víc!«

Toť ovšem pantheismus, jenž rušivě působí a výtky zasluhuje, právě jako vytýkáno bylo Zeyerovi spiritické ovzduší, v němž prodléval v některých »Fantastických povídkách.« Omluvou v »Sulamitě« by snad bylo, že Benaja andělem vychovaný není člověkem obyčejným. Celkem jsou v dramate našem myšlénky jadrné, zdravé, hluboké.

Zvláštní síla a význam poetického díla Zeyerova spočívá v dikci, která je »skvostná, bohatými obrazy z přírody propletena, takže se podobá dešti drahokamů.« Zeyer otevřel tu jednak poklady své kroesovské obraznosti, jednak mistrně užil poetické krásy Šalomónovy velepisné pochopiv dobře její výbornost. Zákřejs měl zajisté »Sulamit« na mysli, když v posudku Čechova »Hanumana« pravil: »Virtuosní orientální kolorit vyrovnává se Zeyerovu slohovéhomu přepychu.« —

Celkový úsudek o »Sulamitě« jest asi tento: »Sulamit« bavi zajisté ušlechtilé každého, kdo dovede oželeti příliš složité osnovy dramatické a moderních efektů divadelních, (ve kterých však vyniká více machinerista divadelní než i dramatický básník neb umělec.) a kdo »spokojuje« se poesii vzletnou, obsažnou, misty i »skvělou a originalní. Toť asi správné stanovisko. z něhož »dramatickou báseň« sluší posuzovati. Básní pouze epickolyrickou, jak se některým zdá, »Sulamit« rozhodně není. právě jako jí není »Libušin hněv.« Případně hodí se na »Sulamitu« též slova Zákrejsova, jež pronesl o »Leg. z E.«: »Utěšena. květnatou mlouvou v mohutných rysech vyhášená práce. Technika není »sensační, ale přece důmyslna, ladna, cudně umělecka. Kdo hledá právě, vznešené poesie, zde mu líbeznými půvaby kyne.«

Opravdu potěšno, že v naší »pokleslé době«. (jak si Machar lichotí), našel se mezi našimi spisovateli básník, který s pravým uměleckým taktem a vzácnou pietou zachoval se k látce biblické a který křesťalově čistou poesii svou chce v nás rozněcovati »onu touhu vznést se do výše, jež nepomine nikdy z řader nám.«

Život.

Ten život lidský — řeky proud — :
tu plyne v toku bravém
tu prudce zas a divoce
v hukotu bouří dravém.

A často urve krásný květ
a často — srdce z těla
a často píseň nejkrasší,
jež řadrem zazvučela.

A všedním proudem dále plyne,
zda bolí tě to, neptá se;
»kdo bez vesel a sláb, ten zhyne!«
tak hluče šklebně chechtá se.

Stella matutina.

Ty vzešlas mi jak jasná zoře na úsvitě, — —
Tys život, slunce mé. — Jak vroucně miluji Tě!

Ó svět mi, hvězdo jitrní, lesku Tvého záte
kýž vyjasní mi všední chmury nitra mého . . .
A miluj mne, ó Panno, s milostné Tvé tváře
kýž blaha záblesk splyne srdce do chorého!

Vím, že mne miluješ; tím všecken rozplývá
mé duše žal se v tichém zapomnění;
kdy vroucí láska Tvá mne blahem ovívá,
i žalná píseň má se v ples a jáсот mění . . .

Alojs Mezihořský.

Listárna redakce.

Sebral — a —.

Známa korunovaná počtka, Carmen Sylva, napsala ve svých »Pensées d'une reine« také slova: »Nepiš, mŕžešli se toho zdržeti!« — Bláhová, to jistě napsala, když už přečetla o sobě celé haldy dithyrambů, když už její jiněno proletlo celým světem. Potom se snadno napíše pěkné okřídlené slovo: »Nepiš, mŕžešli se toho zdržeti!« Je to interessantní a dělá to filosofii.

Než mladí literáti nejsou ještě tak filosofičti, aby přisvědčili královské Sapfě. Ostatně ona to sama neminila do opravdy. Komu pak bylo snáze zdržeti se psaní než jí? Co chtěla? — Slávu? — Slávu měla, bylať královnou. — Penize? — Bylo by smutné, aby neměla peněz. — Co tedy chtěla víc? — Naši mladí literáti jsou rozhodně jiného mínění, zdají se naopak přisvědčovati slovům šileného Olafa: »Slávo, slávo, — svůj život za jediný tvůj polibek!«

Ta sláva spisovatelská! Je tak vábna, tak sladka, zní tak lahodně, když čteme o sobě, že »na rŕžovém nebes klonu zableskla se nová hvězda oslňujícím jusem, že zazářil nový meteor«, že »vyplněna jest citelná mezera v naší literatuře« atd. . . .

A potom, za takové záslužné dílo se také platí! Hm — Puškin dostával za verš pět rublů, Longfellof pět dolarů; Hugo si časem vypsal dva milliony, Dumas zanechal milliony, ve Francii se platí honoráře až stotisící franků. — Náš literát není tak domŕšlivým, ostatně chce býti také trochu nezištným a spokojí se třeba tím, co mu nabízí na př. »Vlast«: 1½ zl. za stránku prosy, dva zl. za báseň. Není to sice mnoho, ale pro národ — nechť!

A konečně — dělat básně, to je rámus! Světoborných myšlének, skvostných perel, zářících dĕmantů, kvítí, rosy, azuru, . . . toho všeho je plná hlava, tož jen potřebl sednout, podepřít skáně, počkati na nějaké to nadšení — a psáti.

Co pak jest to takové umění napsati:

»Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila . . .«

Můj Bože, takových pohádek se mi babička něco navypravovala — a verše — ila, — ila, hm, nic lehčího.

Anebo napsati, co píše Čech:

»Jsmo slabi, mali. — Dosti takých řečí!
Jen, kdo tak zoufá, slab a malý jest.
Oč byla Hellas, byla Róma větší,
než skrání nesmrtnou se dotkla hvězd?«

V kolika již spolecích, v kolika novinách, na kolika táborech se takto mluvilo a horovalo! A toho že bych já nedovedl? . . .

A proto zkrátka sedne se a píše. Několikrát se to přepíše, — tihle kritikáři chtějí, jen aby se pilovalo, proč bych jim tedy nevyhověl? Za to se bude hezky čísti: »Skvost pilné práce, . . . démant pracně vybroušený. . .« Oh ba — a jak »pracně«! Pak se to napíše kalligraficky na čistý papír a s pýchou pošle do některé redakce — a teď, slávo, syp se a peníze také! —

Než tihle redaktorů jsou divní lidé. Není divu, že si tolikerým čtením a psaním pomátlí rozum. Dostane takový skvost a — ne, ne, nepovím, co s ním udělá, to by bylo příliš kruté. . .

Sotva pak přijde nové číslo časopisu, vrhne se na ně nadějný poeta a prohlíží si obsah. »Jak? ještě ne? — No není divu. zaslal jsem to poněkud pozdě, číslo bylo už vysázeno; snad mi podal redaktor v zadu vysvětlení.«

A teď, moji drazí, přál bych si býti fotografem, abych všechny ty tváře mohl zachytit na společném obrázku.

Což, napíšeli p. redaktor ještě pro potěchu: »Panu Růžinskému: Pěkný talent, ale uveřejniti nelze.« — Není zle, pomyslí si mladý literát, budu pokračovati, budu básníkem. Talent mám, vždyť to řekl p. redaktor — a ten to přece musí vědět.

Hůře je, napíšeli prostě: »A. B., —ský, —ova: Neuveřejníme!« — Proč pak? Tož aspoň měl redaktor vytknouti, co se mu nelíbí, aby se ubohý básník mohl něčím řídit.

Někdy jsou první literáti nesměli, nebo se řídí heslem tichého genia: Práce tichá. . . . Napíše něco, pošle do redakce, ale jméno svoje zatají. Ale zlý redaktor nerozumí skromné nezištnosti básnickové a napíše mu: »Jaroslav: V každém čísle oznamujeme, že anonymních příspěvků nepřijímáme.« A opět jiný, aby měl slávu snazší, — vždyť ono za nynější bídý je i o ty myšlenky někdy zle, — přeloží něco a to nejspíše z němčiny; předně ně:necky musí u nás každý vzdělaný člověk umět, a spisovatel je snad vzdělaný, a za druhé máme toho z němčiny již beztoho tolik, že té trošky ani nepoznáme.

Ale redaktor nechce tomu rozuměti a v listárně se stkví: »Oznamujeme jednou pro vždy, že práci z němčiny přeložených ne- uveřejňujeme!« — Ať si dá jenom tenhle redaktor pozor; může býti rád, že dostává aspoň něco.

Někdy zase bývají poznámky redaktorovy stručny, ale jadrny. Tak odpovídá jistému p. Ž.: »Naučte se pravopisu — a pak básněni nechejte!« Krátká tato věta má věru pro kulturní poslání národa neobsaahlý význam. Vždyť může zničit jeden z největších talentů!

Což musí každý hned psát jako Ovid, Byron, Erben, Čech? Nespálil Balsac své první vydané romány — a nebyl přece světovým? A neradil Turolle učitel zpěvu ještě ve 14. roce, aby pověsila zpěv na hřebík, že ji při prvním poslechnutí vypískají — a nevydělala si potom za jediný večer tisíce? A nevysmáli se Disraelim při prvním řečnickém pokusu — a nebyl přece lord Beakonsfield ředitelem anglické politiky? Hm — a Demosthenes, to je nic? —

Jinde zase vysmívá se redaktor ubohému básníkovi, kterému to dalo práce, než nějaký ten pěkný pseudonym našel. Píšeť nějakému P. J. Bakalářovi: »Jméno máte hezké, ale *mistr* z vás nebude nikdy.« To není od pana redaktora hezké, vždyť na jméně také mnoho záleží. Jsou mnozí, kteří si přečtou titul knihy a jméno — a dost, knihu odloží.

Mnohý básník chce býti originalním, chce oslniti spoustou obrazův, aby se mohlo o něm napsati, že »syť, svěží kolorit září z jeho veršů.« Jak se zápalem deklamuje si svůj skvost:

»Tam, kde šumné řeky tekou,
kteréž věncí houště křové,
na nichž slunka přemilostně
sídlí jasní rubinové!«

Ale prosaický redaktor mu napíše: »Těžko si mysliti po vás. Druhý verš je vzor tvrdosti. »Křové« je chybné. Kde ti slunce rubínové sídlí, nevíme, a co jsou ti rubínové, také nevíme.« — Bláhový redaktor! Básník toho také neví, básník také ví, že »křové« jest chybné, ale což neví pan redaktor ničeho o básnické licenci, což neslyšel definice, že báseň jest to, čemu nikdo nerozumí? Neví pan redaktor, že napsal básník Walt Witman slova: »Věřím, že materialismus má pravdu a pravdu že má také spiritismus; nezamítám ničeho.« Ovšem Walt Witman je básník americký a ten si už může ledajakou myšlénku dovoliti a byť byla pravdě sebe nepodobnější, lidé v ní vždycky něco důmyslného najdou. —

Jiný příklad redaktorské nechápavosti! Jak se samo sebou rozumí, musí napsati básník také něco o měsíci, — o bledé, stříbrné, snivé luně. To je tak, abych řekl, přijímací zkouška do básnického cechu. Ale co jen napsati, aby to bylo původní? Všecko, co je pěkné, jest už »opotřebováno.« Konečně napadne básníku skvostná myšlénka; — poeta koukne ještě jednou snivě na měsíc, vzdychne a píše. Ale nešťastný redaktor jest načisto zabeđený a místo slušného honoráře napíše vzadu v listárně: »Panu J. P.: „Ku luně skleněný hled upřádám,“ — račte povážiti, že, čtemeli něco, obyčejně tomu také chceme rozuměti. „Skleněný hled,“ — každý prostý člověk by rozuměl, že máte na očích brejle; tížili vás, sundejte je! Hled upřádati k luně, tomu už dokonce nerozumíme.« —

Oh, je těžko psát, aby člověk všem vyhověl; a nikdo nemůže za to, že nová myšlénka nenalézá hned přijetí. že se jí posmívají a ji utlačují. . . .

Zajisté měl také nějakého redaktora na mysli Hálek, když psal v »Králi Rudolfu« :

»Vše, co jest nové a co nebylo,
co nepohodlím pohodlí jest vašemu,
to ve vzniku hned zašlápnout
a zničit v jádru již budoucí květ,
na němž by člověk srdce potěšil, —
tot snaha vaše, tot jest úkol váš!«

Slova tato zdají se platiti i o básníku M. + P. Kruto jest zajisté pro básníka, když za klopotnou práci, která ho stála mnoho noci, mnoho potu a ještě více papíru, — když napíše mu takový redaktor urážlivě: »Verše vaše jsou vzorem nevkusy a nechápavosti. Račte si jen přečísti: „Bojoval jako rek. až mu meč v tělo vtek“ — tomu nerozumíme.« Bodejť by rozuměli! Komu nevedchla božská poesie na čelo svého posvěcení, jak pak ten může rozuměti, co je to »strhané struny zvuk, zborcené harfy tón.« —

Nadějný poeta O. R. N. posílá zdaleka pozdrav svého srdce srdci sdruženému. Což krásnějšího, než následovati Jablonského a svěřiti posláni něžné holubici? Ale bylo to posláni drobatko ostré, bezpochyby náš básník chtěl si zahráti trošku na Othella. Než bláhová redakce nechtěla rozuměti jeho tragice. Na poslední straně čteme: »Panu O. R. N. zde: Divné to poselství, které svěřujete holubici:

,A to srdce rozvlněné,
které pro ni plápolá,
v prsy vrz jí roztoužené,
ať ona s ním dokoná!«

Bojime se, že ona holubice stěží vám porozumí, — a porozumí, až uslyší podobné skřípání, jako »v prsy vrz jí roz—: že odletí bez poselství.« Bezpochyby ten redaktor zase neví, co je to onomatopoesie, a nezná těch cílů, jež v člověku budi hněv zrazené lásky, která by všechno roztr— — no vida, zase samé rrr! —

Jiný příklad onomatopoesie a ponuré ballady podal básník J. V. H. v B. V pravdě, hrůza člověkem lomcuje a duch náš ocitá se rázem na jiném světě plném příšer a strašidel. Než redakce jest již na takové věci otrla; strach jí nehne, jinak by nemohla odpověděti: »Ton mistry dobrý, ale mistry až hrůza nepodařený. Přečtete si, jak to zní:

,A její oko — hrůza, strach —
už valí se, jak bouře rach!«

Rozumíte tomu? My ne! Nelze také říci, že by jí »rád dones' svět a zlatý trůn,« což se poslouchá tak, jako by se řeklo: daroval mu město a židli.«

Nebudeme se s redaktorem přiti, rozumili on slovům básníkovým anebo ne, ale přečteme mu jiné dva verše, jež napsal J. Kalina v »Kšaftě« :

»Pokoj ti, nebohý duchu,
jdi a nechoď víc, chu chu chu!«

Tak, a této písničky prodal Kalina za jediný den přes 10.000 výtisků, však ji prodával P. Krolmus; to je po krejcaru rovných 100 zl. — a druhý den ji zpíval celý národ. Tak se musí psáti pro národ, chteli to p. redaktor věděti.

Elegické struny, bezpochyby pro žrazenou lásku, naladil básník Ca . . . Ach, s jakým bolným pathosem dovede zadeklamovati svůj skvost :

»Až nebudu, pak poznáš mne, —
a oko tvoje slzy zroní;
pak ke mně přijď a v srdce ti
se anděl míru ponakloní.«

Ale necitelný, cynismem prosáklý redaktor se mu vysměje a napíše: »Toť je jako v písničce: Tam se oběsil a zas dom přišel.«

Milostnou rozhorleností hárá též nějaký J. W. v T., jen že zde naopak vyčítá dívka nevěru svému milenci. Což divu, že jsouc uchváćena dojmem černé zraďy zapomíná abecedy milostných dopisů a dá se strhnouti k trošku drastickým výrazům :

»Tak odplacena láska má.
Fi, Jindřichu, styď se, hanba!«

A dále čte nešťastnému levity a útočí naň nevybíranými slovy :

»Však . . . přec to jenom hanebné,
to omluvit se nedá, ne!«

Ale, když to všechno nepomáhá, obrátí a doráží dojemně :

»Tys za svobodu bojoval —
a lásee volnost bys nepřál?«

Bezpochyby byl její milence nějakým insurgentem z Hadži Lojova povstání. Tak uchvacující, dramatický výstup, — ale ani toho nemá nenasytný redaktor dosti, i na to dovede odepsati: »Dobrý verš zdá se vám býti příliš snadným a proto pácháte samé špatné.« To má býti vtip! Bodejť, také ví redaktor, co je dobrý a co špatný verš. Mohli napsati Vrchlický, že »Helios pral ohněm v lány poli,« jest proti tomu verš našeho básníka pravou perlou. Kdo za to může, že ji vyhodí na smetiště . . .

Někteří básníci jsou velice nedůtkliví. Je to také na pováženou. Co pak ví ubohý smrtelník, jehož duch stále jest připjat k bídné hroudě, jenž protráví svůj život v kouři a prachu, co pak ví o tom, kudy duch básníkův se prohání. Toť jistě nečetl, co píše o genu V. Hugo :

»On křídlem plamenným proběhne všechny světy
i říši možností i duši pozná vzněty,
on pije sílu z nich!

Ať noc je bouřlivá ať hvězdami se stkvíci,
on mísí vlasy své v komety žhavou kšticí,
jež hrozí v oblacích.

Šest Herschelových lun, Saturna projde kruhy
i polu lednou skrání, již červánkové pruhy
oblily zářemi;

vše projde, proletí bez mdloby, zastavení
a idealů kraj on v každém okamžení
zří mezi růžemi!«

(V. Hugo. Mazepa.)

Rozumí redaktor tomuto? Sotva, ale že to napsal Hugo, myslí si, že to musí být výborné. Než náš básník dovolí si ve své uražené nedůtklivosti protestovati proti nespravedlivé kritice. Ale to si dá! Jen poslyšme, co panu L. M. v D. a jiným odpovídá podrážděný redaktor: »Prosíme, abychom byli ušetřeni replik na úsudky tuto podané. Komu náš úsudek nestačí, může nás prostě svými záсыlkami ušetřit — a dobrá. To by ještě scházelo, abychom se pouštěli v díšput o nedovařených básních s každým, kdo se naučil na prstech počítati slabiky.« — Jsem jist, že uražený genius ve svém spravedlivém hněvu vyřkne nad redakcí svoje anathema — a bude trápit redakce jiné.

Básník A. B. D. jest mínění opačného. Myslí si, že k básněni nepotřebuje se pachtiti po závratných výšinách, jezdit po hvězdách, chytati měsíc za rohy a dělati ze sebe maškaru. Drží se hezky dole a povídá si: No, na mně přece redaktor neuvidí nic nepřirozeného. No ba, což neví, že je redaktor moderním Proteem a že je mu snadno změnit v okamžiku svoje mínění? Tomu básníku se jednoduše odepíše: »Nesmíte si zase mysliti, že je poesie cosi jen tak všedního a pohodlného.

»Jak z moře vynoří se labuť,
tak toužebný vzdech má má hruď!«

Mají to snad být verše a rýmy? Nemáte-li očí, máte aspoň sluch!
A verše:

„Kulhavče ty starý,
no poskoč sobě rychle
a pomoz Hébě nosit,
ty neobratná krychle!“

to jsou verše pro mistra Klubka ze „Svatojanské noci.“ Tak — a ubohý básník je odbyt.

Jaksi podezřele zní slova napsaná básníku X.: »Z archové básně: „Mé slzy“ jsou čtyry verše vskutku pěkný; máme je uveřejnit?« Snad by si nemyslíl p. redaktor, že básník X. ty čtyry verše opsál.

Což nemohl mít stejnou myšlenku s jiným geniem? Což si nejsou geniové příbuzní? Tak tedy, nač se potřebuje p. redaktor vysmívati?

Ale nejzajímavějších veršů dočetl jsem se ne v listárně redakce, ne v odpovědi redaktorově, nýbrž ve vyznání básníka samého. Z toho by si mohli mnozí literáti vzíti dobré poučení. Když jim redaktor napíše, že jejich básnický talent nestojí za nic, že jejich básnická gloriola místo z paprsků Širiových utkána jest z blikotání olejové lampičky, — ach, co tu bolu, co tu zoufalých myšlének! A hle, náš básník vyznává sám do světa:

»Já nejsem básník, jestli onen jím,
jenž pro zábavu malým dětem zpívá
a lichotí jich dětským nadějím
a místo hněvu všecky svaté vzývá.«

(B. Kaminský, »Květy« 1888.)

Já nejsem básníkem! No tak vida, jak lehké je to přiznání a jest zajisté lépe, řekli si to básník sám, než aby mu to řekli jiní.

Neboť bojím se, že i přes všechnu všemohoucnost básníkovu, jenž dovede o sobě pěti, že »v svém nitru najde Boha časť,« bojím se, že přece nesplní se jeho toužebné přání:

»Bože, jenž jsi Androklovi lvem trn vytáh' z nohy,
vyndej slámu kritikovi a trus ptačí z hlavy,
neb on vždy jen slintá, žvaní tam, kde básník zpívá,
on jen boží od jakživa a jen básník staví.«

(J. Vrchlický, »Hudba v duši.«)

Četl jsem tyto verše poprvé ve »Květech« a když jsem je přečetl, jaksi instinktivně podíval jsem se na zadní stranu. do listárny redakce, zda tam není podotknuto: »Panu Jarosl. Vrchlickému: Od předního básníka českého, od pěvce Epických písní a Mythů čekali jsme něco jiného! Verš: „Bože, jenž jsi Androklovi lvem trn vytáh' z nohy“ jest vzorem historické a prosodické nesprávnosti. Rozumíte tomu? My ne!« — Než, jak se samo sebou rozumí, hledal jsem nadarmo, nebylo tam nic.

O brněnské „Růži Sušilové“ za r. 1888/89. ⁵

Naše „Růže“ zahájila činnost svoji dne 28. října m. r. slavnostní schůzí, v níž na uvítanou nových a na shledanou starých členů zapěny dva dojemné sbory plné oddanosti do vůle všemohoucího a pevné neoblomné vůle: „Otče náš“ od Theodora Brodského a „Otčina“ od Dr. Jana Chmelíčka. Předseda několika slovy přijal členy přibylé hojným počtem zároveň udávaje úkol a směr „Růže Sušilovy“, od něhož nikdy nesmí se ustoupiti. Jako na potvrzenou svých mnohoslibných slov promluvil v 2. schůzi o posledních dnech života Sušilova — jak mu o nich vy-

kládal nerozdílný jeho druh vldp. Dr. Matěj Procházka — jasně ukazuje, jak vzorným knězem a nadšeným vlastencem byl slavný nebožtík.

Hesla Sušilova: „Církev a vlast“ ve vši pcvavadní činnosti „Růže Sušilovy“ věrně dbáno jak v přednáškách tak i při zakládání knihoven obecních na venkově, neboť tu i tam veškerá snaha tam spěla, aby prospěch vlasti odlučován nebyl od slávy církve.

Schůzi posud pořádáno bylo 20, v nichž předneseny tyto vědecké práce: 2 z filosofie: „Darwinismus a křesťanská mravonka“ a „Nauka Herbartova a materialismus“, 1 z historie církevní: „Kompaktata“, 1 z církevního umění: „Historie kostelní hudby a chorálu zvláště“, 1 z kulturní historie: „O náboženství staroindském“, 1 z paedagogiky: „Kde je pravá příčina zkázy nynější mládeže a jak jí lze napravit“, 1 ze sociologie: „O působení moderního světa v životě společenském zvláště pak ve výchování mládeže“, 1 ze sociální politiky: „O mravní síle národa“, 1 biografie: „Poslední dny života Sušilova“, 1 rozmarňá studie: „Lístárna redakce.“ — Přednášky byly vesměs pečlivě vypracovány a podávající mnoho nového a zajímavého budivaly velikou pozornost a právem docházely zaslužené chvály posluchačstva.

Kromě toho konáno několik schůzí výborových jak odboru literárního tak i odboru pro zakládání knihoven. Knihovny založeny byly posud dvě a to v Bohladalově a Dambořicích. Na obě místa posláno byl výběr dobrých knih obsahujících spisy hlavně Pravdovy, Kosmákovy, Kuldovy, Třebízského, Jiráskovy, Dostálovy, Boženy Němcové, Karoliny Světlé atd. Z Dambořic mimo poděkování společně zaslal nám vlp. Jos. J. Vejchodský, tamější kaplan a bývalý předseda „Růže“, krásný příspěv.

Tak dobrého výsledku nebyli bychom se však dodělati při vsí svojí dobré vůli, kdyby nebylo se nám dostalo knih od „Dědictví sv. Jana“, „sv. Cyrilla a Methoda“ a jiných, jimž hlubokými díky zavázání jsme. Obzvláště vroucí však díky jest nám vzdati našemu vldp. regentu, Dr. Josefu Pospíšilovi, jenž otcovsky

1) „Ctihodní pánové!

Předrazí bratří!

Budíž mi dovoleno ku přiloženému dikůvzdání připojiti též slovíčko pro domo mea.

Neračte mi mítí za zlé, že tak pozdě děkuji Vám za vzácný dar Váš; jednak byl jsem stále velmi zaměstnán jednak nechťel jsem předbíhati poděkování společného.

Podporu Vaši mohu oceniti dobře, známté ze zkušenosti, jak dojímava jest obětivost mladistvých nadšenců v semináti, kteří strádají krejcar ku krejcaru, aby již nyní mohli prospěti duševním zájmům lidu, k němuž jednou budou vysláni. Zkušenost tato tím mocněji mne pobádá k nejsrdečnějšímu „Zaplat Bůh!“

Prosím Boha, by žehnal štědre té milé omladině cyrilomethodějské a splnil na ní, oč při své každé mši sv. — co jsem knězem — denně vroucně želám: aby si zachovala až do hrobu svůj bohounaděsný vzlet, aby byla věrnou stráží idejí nejsvětějších, aby se jí zdařilo i jednou v životě „praktickém“ shromážďovati pod veřejnou zástavou Sušilovov voj co nejčetnější.

Přeji Vám, ctihodní páni bratří by snahy Vaše nalezly vždy a všude podporovatele tak uslechtilé štědré, jako jich se dostalo mím — ve Vás.

Čím by mohl venkovský kaplan projevití vděčnost svou trochu účinněji? Račte laskavě přijati aspoň tuto maličkost:

Vypisují cenu jednou dukatu ve zlaté — zašlu ji některý den poslem — na nejlepší práci theologickou; o bližší udání oboru a lhůty jakož i o rozhodnutí mezi pracemi soutěžícími račte, prosím, požádati vldp. Dra. Pospíšila, který jsa dávným přítelem „Růže Sušilovy“ snad laskavě prosbě vyhoví. (Vldp. Dr. Pospíšil v 8. schůzi „R. S.“ za théma laskavě navrhl: „Svoboda základ lidské společnosti.“)

Dobrotivý Bůh silí Vás a doprávejž Vám všeho dobra!

Váš upřímně oddaný

Jos. J. Vejchodský, koop.

V Dambořicích, 10. února 1889.“

o naši Růži se staral, hmotně i duševně ji podporoval, všude a vždy nám radil a k neúnavné činnosti nás povzbuzoval.

Členů všech bylo 127, kteří na spolkové časopisy upsali 64 zl. 70 kr. a na založení knihoven 62 zl. 90 kr. — Z počtu toho vyrván nám byl Albin Boháček, bohoslovec IV. ročníku. R. i. p. —

Sušilovka odebírala časopisy: Athenaeum, Vlast, Osvětu, Časopis vlast. spol. muzej. olomouckého, Literární Hlídku (2 ex.), Literární Listy (2 ex.), Slovenské Pohľady, Otřív Naučný slovník, Christliche Social-Reform. Die katholischen Missionen, nečítajíc v to ony časopisy, které jednak knihovna bohoslovců brněnských jednak jednotlivci větším počtem odebírají, jako jsou: Světozor, Obzor, Cyrill, Method, Časopis katol. duchovenstva, Obrana víry, Pastýř duchovní a m. j. jakož i četné časopisy cizojazyčné. Letos také „Růže Sušilova“ doplatila až na nepatrný obnos náležitou sumu na členství Matice české. Na opravu hostýnské kapličky sv. Jiljí pilně se konají sbírky.

Radostně očekáváme budoucí prázdniny, kdy dopráno nám poprvé v naší diecesi pořádati schůzi bohoslovcův olomouckých a brněnských na některém poutním místě. Bůh uchovej nás dále ve své ochraně a silíž nás i budoucně!

O Lit. Jedn. boh. Olomouc. za r. 1888/89.

Hodlaje podati kratičký přehled letoší naší činnosti vůbec a literární jednoty zvláště začínám prázdninovou poutí na posv. Hostýn, kterou jsme vykonali s milými bratry brněnskými dne 30. a 31. července. Zmiňuji se o ní jen proto, — zpráva obsáhlejší byla již v „Hlasu“ dne 15. srpna — poněvadž vyčítalo se nám z mnohých stran, jako bychom chtěli úplně zanedbávati Velehrad. Tomu však tak nebylo a není. Pout' na Hostýn podnikli jsme jen proto, poněvadž se jevila ochablost v poutích na Velehrad a bylo se obávati, aby pouti naše nezanicly úplně. (Viz „Museum“ 1886—1887. str. 105.) Poutí Hostýnskou chtěli jsme dosíci, aby stala se „rara cara“, na Velehrad bude i budoucně při našich poutích pamatováno.

Letoší činnost literární začali jsme s pomocí Boží dne 21. října, kdy svolána byla I. schůze Jednoty, již poctili svou přítomností téměř všichni páni představení. Předseda přivítal četné shromážděné členy vybízaje je k pilné práci literární. Na to Jos. Kadlíček, bohosl. IV. r., podával zprávu o pouti sv. Hostýn-ké. Na konec uchopil se slova náš P. spirituál a slovy přesvědčivými vyzýval nás k horlivé činnosti literární. — Ve II. schůzi dne 4. listopadu byly čteny ukázky z básní Frant. Skalíka, boh. II. r., jež vůbec se líbily, některé byly čteny i ve schůzi IV. Vedle těchto ukázek básnických podán byl Jos. Slatinským, boh. I. r., rozbor „Nových pí-ní Sv. Čecha.“ — Třetí schůze 9. prosince byla věnována pěkné povídce „Z hor“ od Frant. Podivínského, bohosl. III. r. — V posledních dvou schůzích prvního běhu dne 13. a 27. ledna Vinc. Černocho, boh. III. r., pojednával zajímavým způsobem „o sv. Tomáši Akv. a jeho významu pro kněžstvo naší doby“ podav životopis světců a přehled jeho činnosti bohoslovné. Ve druhé z těchto dvou schůzí jednal Ant. Dosedla, boh. II. r., o Longfellowě Evangelině poukazuje na krásy a přednosti jeho poesie a místa zvláště krásná předčítaje.

V první schůzi II. běhu dočetl Vinc. Černocho práci svou o sv. Tomáši. Za všeobecné účasti začal předčítati a dokončil ve schůzi přístí dne 24. března Jarolím Pavlík, boh. III. r., ukázky ze své veliké básně „Pout' má světem“.

Návštěva schůzí bývá pokaždé dosti četna. Páni představení čas'o přicházející do schůzí našich; zvláště srdečně díky vysloviti jest nám vlp. P. Černíkovi, adjunktovi bohosl. fakulty a lektoru Písma sv., jenž se zvláštní ochotou převzal opět letos protektorát naší jednoty, do každé schůze docházívá a pečlivý zájem jeví o naši jednotu.

Členů má jednota letos 198, takže až na některé výjimky jsou v ní všichni bohoslovci české národnosti a snad poprvé jeden Polák. Jen někteří dosud se jí straní z jakési nevířivosti.

Hned na začátku školního roku vypsali jsme ceny na literární práce chtěje povzbuditi členstvo k větší činnosti: Vypsala se cena 1 dukátu na nejlepší práci

dějepisnou, 1 dukát na nejlepší práci vědeckou vůbec, 5 zl. (dar vdp. dra. Wisnara, prof. dogmatiky a vicesuperiora) na nejlepší báseň s náboženskomravní tendencí a konečně 3 ceny po 3 zl. na práce obsahu různého. Lužta, do které jest práce odevzdati, byly svátky velikonoční. — Práci do konce března bylo odevzdáno 24 z různých oborů.

Mimo literární jednotu činnost naše soustřeďovala se hlavně v těchto věcech:

Na Hostytýně bylo ujednáno, abychom dali svým nákladem opravit kapli sv. Jiljí, která by byla svatohostytýnským darem moravských bohoslovcův a kněží počínaje od r. 1888. vysvěcovaných. Celý náklad bude asi 1600 zl. Hněd o ponti byla odevzdána první splátka 115 zl., jež se u nás sebraly ve školním roce 1887. až do r. 1888. Letos upsalo se 190 zl. — Bohoslovci brněnští usjednotili se o daru tom s námi a pořádají za týmž účelem sbírky, jichž výtěžek i s našim na konci školního roku se odevzdá na opravu řečené kaple.

Jako léta dřívější tak i letos zakládali a rozšiřovali jsme knihovny po našem venkově, zvláště v krajinách, kde nebezpečností hrozí víře katolické a české národnosti. Založeny byly letos knihovny: farní kn. v Prázně (86 sv.), obecní kn. v Dolní Bečvě (81 sv.), obecní kn. v Loučce (60 sv.); rozšířeny byly: školní kn. ve Zlechově (80 sv.), farní kn. ve Velké (40 sv.), obecní kn. v Mýsí (50 sv.) a obecní kn. ve Velkém Ořechově (40 sv.). — Kromě toho byly vybrány 84 knihy pro lid vhodné z knihovny lohoslovecké, jež se zaslaly Čechům vídeňským. Celkem bylo tedy rozdáno letos 521 knih v ceně přes 230 zl. — Knihy byly zakoupeny většinou z dobrovolných příspěvků bohosloveckých. — Zvláště bojný užitek (110) vynesla na ten účel letos věcná loterie, kterou pořádali u ostatky bohoslovci II. roku. Na svou domácí českou knihovnu sebereme letos přes 150 zl. — Kž obětavost tato potrvá i v časech příštích a kž zvláště zachová si ji každý pro dobu, až působiti mu bude na vinici Páně!

Na sv. tři krále starosta Velehradské jednoty svolal schůzi, v níž podával zprávu o našem jmění, z které vyjímám, že na jubilejní křtitelnic se zábradlím zbývá ještě zaplatiti 174 zl., jež bude snad možno zapraviti rokem příštím. Na téže schůzi byl podán a přijat návrh, aby na křtitelnic byl označen rok poslední splátky, by takto byly poznačeny příspěvky bohoslovců po r. 1885.

Akademickému katolickému spolku „Družstvo Arnošta z Pardubic“ zasíláme letos, jako loni, měsíčně přes 15 zl. chtějí aspoň poněkud přispěti, aby družstvo mohlo dostáti svému úkolu.

Z časopisů jsme hlavně odebírali: Hlídku literární (92 výt.), Obzor (99 výt.), Časopis katol. duhovenstva (22 výt.), Pastýře duchovní (32 výt.), Obranu víry (45 výt.), Školu Božského Srdce Páně (17 výt.), Cyrilla, Methoda, Hlasy katol. tisk. spolku, Vychovatele, Zábavy večerní a j. — Spisů Kosinových odebírali jsme 88 výt., Naučného slovníku 65 výt., Vlast u nás jako každý rok má i letos poměrně mnoho odběratelů (58), z nichž ovšem letos nejednomu na dobro zcela chutí s časopisem tímto se obrátí.

K další činnosti dopřej nám Bůh na přímluvu sv. apoštolů našich Cyrilla a Methoděje požehnaní nejhojnějšího!

• O pražské „Růži Sušilové.“

Ačkoli netrvá dlouho ještě Jednota naše, doznala přece již změn znamenitých. Zřízena byla roku 1885/6. Tenkrát nebylo divu, že mnozí jí nedbali nejspíše ani členy jejími; jinak horlivost a píle členů slibovaly dobrou budoucnost. Než klamno bylo naše očekávání: již druhým rokem zřeli jsme „Růži“ naší nedaleko smutné záhuby. Bylo třeba sjednocení, obětavosti, lásky, práce, úctavenství, horlivosti, aby byla zachráněna. Toho dostalo se Jednotě naší roku třetího, kdy učiněny byly podstatné reformy, s nimiž rozproudil se v „Růži“ utěšený život k radosti všech.

Všecko to připomenuti jsme si letos ve schůzi první, kterou jsme dne 25. října 1888. počali své činnosti rok čtvrtý; zvláště uvedli jsme si na mysl smutné doby nedávné. A proč? Abychom nedopustili, by se doby ty opakovaly. Ve schůzi té promluvil k nám též veled. pan ředitel slovy otcovskými vybízejce

nás k pilné práci a dojemně poukazuje k tomu, že nám, — nástupcům onoho kněžstva, které zachovalo lidu našemu jazyk svatováclavský, — nám že nastala práce těžká, abychom zachovali lidu svému poklad dražší, — víru svatováclavskou, kterou stihá za duň našich tolikrát pohroma. Slova jeho dotýkala se zajisté srdcí všech přítomných. — Od počátku toho plného dobrých nadějí uplynula veliká část roku. I lze se nám již vykázati, pokud naplněny jsou naše naděje.

Schůzi kouali jsme dosud 16, v nichž předneseno bylo celkem 18 prací od 16 autorů. Pracovalo se hlavně v oboru věd theologických, vesměs pak o themech bohosloví příbuzných. Zejména jsou to práce: 1. O jednotném původu člověčenstva. (Jan Holeček.) 2. Ethika v rámci aesthetiky formové. (Jak. Král.) 3. O dějinách slovanské liturgie. (Ant. Penč.) 4. O pojmu, úloze a ceně dějin dogmat. (Stanislav Ráž.) 5. Která část těla má k duši nejbliže. (V. Šproc.) 6. Vývoj otázky římské za Pia IX. (Jos. Kobosil.) 7. Vladimír Soloviev o ruské církvi. (Jos. Hodinář.) 8. Protestantismus v Německu za duň našich. (Fr. Vocilka.) 9. O novinářském tisku v době nejnovější. (Vl. Hálek.) 10. Jesuité a osvěta v národě českém. (Ant. Hoffmann.) 11. Shakespeare a kněží. (Emil Dlouhý.) 12. Kterak prof. Masaryk rozřesil již na dobro otázku svatojanskou? (Ant. Vápeník.) 13. „Upomínky“ Karoliny Světlé. (Jos. Fabián.) 14. O přátelství. (Fr. Zima.) 15. O homilii císaře Karla IV. (Jos. Dyrhon.) 16. Náboženský duch našich řemesl. cechův a náš úkol. (Vl. Hálek.) 17. Bůh v národní poesii české. (Fr. Fryč.) 18. Parallele de la bible et d'Homère. (Fr. Zima.)

V příčině této jest zpráva o činnosti naší opravdu potěšující: Pracovalo se svědomitě a horlivě, pracovníků bylo hojně, práce jejich vesměs dobré, mnohé z nich velice pilné. Litovati jest toliko, že návštěvy schůzí přání našich nesplnily. Byly sice schůze navštíveny vždycky dostatečně, někdy, zvláště z počátku, i velmi četně, ale proto přece jest vyznati, že mnozí přednášek a schůzí nenavštěvují.

Kýž za to neochabují v horlivosti své aspoň členové ostatní, abychom se dodělávali větších a větších úspěchů; nebo tu pevnou naději máme, že naše „Růže Snašilova“ již tak snadno nezanikne — zvláště proto, že veled. páni představení semináře, zejména veled. pan ředitel, vida zdárný výsledek šlechtných našich snah věnuje Jednotě naší přízeň, pozornost a snažnou péči, aby „Růže“ naše pro budoucnost byla zachována.

O liter. Jed. boh. buděj. „Jirsik“ za r. 1888/89.

Když jsme se na počátku roku shromáždili, uvítal p. předseda, K. Iserle, členy jednoty srdečnými slovy, povzbuzoval je k společné práci a účastenství ve spolkových schůzích, projevil potěšení nad valným počtem členů — dále se zapsati 104 bohoslovci — a ke konci řeči upozornil na nový odbor jednoty, který si obral za účel zakládati knihovny po venkově na místech národně i mravně ohrožených. Uprímně míněná slova p. předsedy neminula se s účinkem. — Za zmíních měsíčů připraveno nám bylo horlivostí mnoha pp. členů 15 milých večerních schůzí, v nichž práce různého druhu jak původní i tak překlady, jak prosaické tak básnické přednášeny. Více než za předěšlých let pěstována letos krásná literatura. V oboru tom podal pěkné ukázky svého nadání p. Husar básni „O sv. Václavu“, v níž jednoduchou lehkou formou vyličený Čechy před sv. Václavem a malebně zobrazen život našeho sv. patrona. Značné nadání jeho se také v četných kratších básních p. Jandy, z nichž poslední „Dokonáno jest“ nad jiné předčila. — Podobně p. Dík přčetl nám několik ze svojich pěkných básní. Z prací neveršovaných nejhojnější byly články z oboru literatury české, částečně slovenské. Přední zmínky zasluhuji práce knihovníka p. Kotrouše. Děklnadná práce jeho na 200letou památku Balbinovu sepsaná podala nám přehled života i činnosti vlastenecké slavného člena Tov. Ježíšova. Jiným článkem „o panenské a moderní literatuře české“ vyličil povahu literatury české za doby buditelů národních a jako protivu předvedl nynější literární činnost českou. Zdařilou práci „o dramatické poesii“ podal p. Kaňka vyličov, jaké poslání má drama v ryzosti své pro život národní a společenský a jak naopak zhoubně působí na mravy i náboženství nakaženo jsouc dechem materialismu. —

Kosmákova „Chrta“ obral si p. Kyzour za předmět poutavé přednášky: „Pokus kritiky Kosmákova „Chrta.“ Krátce podal obsah spisu, hlavní jeho ráz a tendenci; jak výtečně tato poslední v „Chrtu“ pojata, dokázal na několika úryvech. — I na literaturu slovenskou pamatováno; přednášel p. Holub delší zajímavý posudek o dvou předních spisovatelech Slovenska, „Hviezdoslavu a Vajanském“, pilně probíraje jejich životopisy i posuzuje práce jejich básnické. — Jednoduchou a zábavnou charakteristiku staříckého učitele novocerekvického, Fr. Mareše, napsal p. Roubík. Zobrazil muže u veřejnosti sice neznámého, který však věnuje se úplně svému povolání a vychovává zdárné syny církvi i vlasti. — Rovněž poutala nás charakteristika Karla IV., ve které p. Šimon vylíčil v Karlu IV. otce vlasti, panovníka pokoje, výtečného státníka a horlivého podporovatele věd a umění. — Nad jiné poutaly pozornost naši články p. Smejkal; přednášel totiž „o tučnosti a pohubenosti člověka“, uvedl stručně příčiny obou těchto vlastností a vtípem případným pobavil všechny přítomné. Neméně zajímavá byla práce „o účincích bolesti“. — Z cizích literatur přednesl p. Holub ve zdatilém překladu povídku z franc. od Em. Souvestra: „Precept z Lafontaine“. — Častěji pojednal o důležitosti knihy p. Kotrouš (při I. valné hr., podruhé v úvaze „Kněz a kniha“) ukázav, jaký vliv má dobrá kniha na mravnost.

Odbor náš pro knihovny venkovské snažil se této pravdě zadosti činiti hojně zakupuje knihy dobrého obsahu. — Připomenouti sluší, že účastnila se jednota akademie na počest J. Vel. císaře Františka Josefa pořádané; na ní přednášeli pp. Husar a Holub své příležitostné básně, za které se jim dostalo pochvaly od J. bisk. Mil., Dr. Martina Říby.

Celý letošní rok byl pro naši jednotu časem klidné a zdárné práce, proto s tím větší nadějí těšíme se na blízkou oslavu desetiletí doufajíce, že myšlenka, která před 10 roky založila jednotu, znova ožíví a upevní horlivost a obětavost pro jednotu!

O Lit. Jed. boh. král.-hrad. „Třebízský“ za r. 1888/89.

Jednota naše dnem 2. února letošního roku ukončila desátý rok své činnosti a^o započala druhé desetiletí. Členů čítá letos 160, kterýžto počet předčí všechna léta minulá a dostoupil dle našeho mínění svého vrcholu. Jsou pak členy jednoty téměř všickni bohoslovci národnosti české.

Příspěvky členské v okrouhlé sumě 200 zl. věnují se výhradně na podporu literatury a jen malá část slouží potřebám spolkovým. Letos odebrala jednotu naše celkem 20 časopisů. Naše knihovna (810 svazků) rozmnožena letos o 58 knih. Na „Ú. M. Š.“ bylo letos upsáno 115 zl., takže vstoupí jednotu naše rokem letoším členským svým příspěvkem do řady zakládajících členů Matice. Pro vnitřní život jednoty jeví se u všech členů cílý zájem. Tak oslaveno bylo jubileum sv. Otce Lva XIII. slavností, o níž přinesl časopis „Čech“ ze dne 31. října 1888. pochvalný referát. Též 200letá památka úmrtí Balbínova důstojným oslavena způsobem. Dále pořádná byla rozmarná zábava pečalská a konečně oslaví jednotu naše své 10leté trvání velkou akademií. Oběs pořádné i přednášky literární.

Vnější činnost jednoty směřuje hlavně k zakládání knihoven venkovských a v příčině té docílila jednotu naše úspěchů krásných: U ladné Sazavy i v stínu krkonošských hor, v porčí Orlice jakož i v pozehaném kraji, jímž Labo stříbrnou stuhou se vine, působí tíse knihovny naše, jež letos dostoupí značného počtu (20), působí ku časnému i věčnému blahu našeho lidu českého, — toho lidu, z něhož i my jsme vyšli a k jehož blahu všichni síly své chceme věnovati. Jen by si ještě bylo přáti, by i všickni bývalí členové jednoty přispívali na zakládání knihoven venkovských, bychom tak mocné mohli klásti hráze četbě špatné, by knihovny naše našimi více a mohutněji vzrámhal se v lidu našem duch katolický, duch vzdělanosti právě!

Letos upsáno na venkovské knihovny 124 zl.; z venkova nám zasláno kolem 100 zl.

Kéž by jednotu naše vždy s takovým jako letos pracovala úspěchem! Uprímně její snaze žehnej Bůh!

O „Čtenářské Jednotě česk. boh. v Litoměřicích“.

Jednota naše byla založena r. 1882. na památku obnovené české university v Praze za tím účelem, aby bohoslovci českým lepší poskytla příležitosti čísti a studovati spisy české, než činí český oddíl seminářské knihovny. Účelu svému vyhovuje časopisy a knihovnou. Z časopisů se odebírají letos: Světozor, Osvěta, Vlast, Obzor, Časopis katol. duchov., Obrana víry, Vychovatel, Vesna, Literární listy, Hlídky literární, Zahradka sv. Frant. (posílá p. vydavatel darem). Knihovna, ze které mimo knihy „Vlasti“ zasláné letos dvě venkovské knihovny byly založeny, čítá asi 200 svazků (obsahu většinou vědeckého).

Letos zavedly se pravidelné schůze čtrnáctidenní se zpěvy a přednáškami. Nejprve zapěje se sbor, následuje přednáška a končí se opět sborem. Až dosud bylo schůzí takových devět.

R. 1888. přistoupila „Čten. Jednota“ za zakládajícího člena „Vlasti“ a zaslala knihovnímu odboru téhož družstva 88 knih.

Jako v jiných seminářích sbírá se i zde na obraz svatého Cyrilla a Methoda pro chrám Karlovský.

Členů čítá „Čten. Jednota“ 60 (IV. r. 10, III. r. 12, II. r. 11, I. r. 27) a spojuje v sobě všechny české bohoslovce semináře litoměřického.

Mimo časopisy „Čten. Jednotou“ odbírané odbírají si jednotlivci: Vlast (43 ex.), Obzor (15 ex.), Otiův Nauč. slov. (9 ex.) a mnohé jiné. Podobně i knihy vědecké i zábavné odebírají se hojně.

Oprava.

Slova „O nutnosti metafysické...“ (3. řádek zdola na str. 4.) sluší bráti toliko o zjevení formálním a třeba tedy ku konci odstavce si doplniti: Zjevení však materiální jest nutno naprosto (metafysicky).

Na str. 12. (11. řádek) za slovem „církev“ doplň si laskavý čtenář: (viditelné).